T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

ATTİLA'NIN BATI VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU ÜZERİNDE UYGULADIĞI SİYASİ POLİTİKALAR

Yusuf ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALKAN

Çankırı - 2016

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

ATTİLA'NIN BATI VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU ÜZERİNDE UYGULADIĞI SİYASİ POLİTİKALAR

Yusuf ACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALKAN

Çankırı - 2016

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İçindekiler ..... **i**
Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iii**
Tez Kabul ve Onay ..... **iv**
Önsöz ..... **v**
Özet ..... **vii**
Summary ..... **ix**
Kısaltmalar ..... **xi**

GİRİŞ **1**

1.BÖLÜM: RUA, BLEDA VE ATTİLA DÖNEMİ SİYASİ HAYATINA GENEL BAKIŞ **8**
1.1. Roma-Hun Münasebetleri ve Rua Devri 8
1.1.1. Rua Devri 8
1.1.2. Roma-Hun Münasebetleri 9
1.2. Ortak Hâkimiyet Dönemi: Bleda ile Attila Devrinde Siyasi ve Askerî Gelişmeler 15
1.2.1. Bleda ile Attila Devri 15
1.2.2. Siyasi ve Askerî Gelişmeler 18
1.2.3. Doğu Roma'ya Karşı Son Diplomatik Zafer: Anatolius Barışı 26
1.3. Tek İktidar Dönemi: Attila'nın İlk Dönemleri ve Germen Halkları Politikası 29
1.3.1. Attila'nın Krallığı ve İlk Dönemleri 29
1.3.2. Attila'nın Germen Halkları Politikası 33

2.BÖLÜM: ATTİLA DÖNEMİ VE DOĞU ROMA POLİTİKASI **36**
2.1. Attila'nın Doğu Roma İmparatorluğu'na Uyguladığı Siyasi Politikalar 36
2.1.1. Attila'nın Roma Politikasının Temelleri 36
2.1.2. Acatir Meselesi ve Attila'nın Tutumu 38
2.1.3. Attila'ya Suikast Planı 40
2.1.4. Düzenlenecek Suikasta Karşı Attila'nın Politikası 44
2.1.5. Suikastın Ortaya Çıkışı ve Attila'nın Ceza Politikası 48
2.1.6. Ticari – Diplomatik İlişkiler Bağlamında Attila'nın Haraç Sistemi 51
2.1.7. Constantius'un Evlilik Meselesi ve Attila'nın Meseleye Bakışı 52
2.1.8. Doğu Roma Elçilik Heyetine Karşı Attila'nın Politikası 54

3.BÖLÜM: ATTİLA DÖNEMİ BATI ROMA POLİTİKASI **56**
3.1. Attila'nın Batı Roma İmparatorluğu'na Uyguladığı Siyasi Politikalar 56
3.1.1. Attila'nın Doğu-Batı Roma Siyasi Politikalarının Ana Unsuru: *Altın* 56
3.1.2. Attila'nın Roma Politikalarında Kullandığı Diplomatik Organ: *Logades*'ler 58
3.1.3. Batı Roma'nın Attila Korkusu 61
3.1.4. Batı Roma ile Yaşanan Kâse (Kadeh) Krizinde Attila'nın Tavrı 62
3.1.5. Honoria Meselesi 64

3.2. Attila'nın Galya (Fransa) Seferi ve Batı Roma-Vizigot İttifakını Engelleme Çabaları 68
3.3. Mauriacum Campanum Savaşı 75
3.4. Attila'nın İtalya Seferi ve Papa I. Leo (Büyük Leo) – Attila Görüşmesi 84
3.4.1. Attila'nın İtalya Seferi Sırasında Batı Roma Politikası 84
3.4.2. Papa I. Leo – Attila Görüşmesi 88
3.5. Attila'nın Ölümünün Doğu ve Batı Roma Açısından Siyasi Yansımaları 93
3.5.1. Doğu Roma Açısından Siyasi Etkiler 95
3.5.2. Batı Roma Açısından Siyasi Etkiler 99
3.6. Attila'nın Doğu-Batı Roma Politikalarına Dair Önemli Analizler 100

SONUÇ 103

KAYNAKÇA 106

EKLER 116

Ek 1: Haritalar 117
Ek 1.1. Hunlar'ın Batıya İlk Göçlerinin Yönü ve Hareketleri 117
Ek 1.2. Avrupa Hun İmparatorluğu (M.S. 374-453) 118
Ek 1.3. Attila'nın Seferleri ve Hunların Yayılım Alanları 119
Ek 1.4. M.S. 420 Yılında Batı Roma - Doğu Roma İmparatorluğu ve Hunlar 120
Ek 1.5. Attila'nın İmparatorluğu (M.S. 451) 121
Ek 1.6. Göçler ve İstilalar: Hunlar, Germenler, Slavlar 122

Ek 2: Resimler 123
Ek 2.1. Tanrı'nın Kırbacı Attila'nın Portresi 123
Ek 2.2. İmparator II. Theodosius'un (D. 399-Ö. 450) Büstü 124

ÖZGEÇMİŞ 125

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Attila'nın Batı ve Doğu Roma İmparatorluğu Üzerinde Uyguladığı Siyasi Politikalar* adlı çalışmamda öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara dikkatle uyduğumu, tez içinde yer alan tüm bilgileri bilimsel ahlak ve kurallar çerçevesinde elde ettiğimi bildiririm. Ayrıca, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu tüm samimiyetimle beyan ederim.

10.12.2016

Yusuf ACAR

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE;

Yusuf ACAR tarafından hazırlanan *Attila'nın Batı ve Doğu Roma İmparatorluğu Üzerinde Uyguladığı Siyasi Politikalar* başlıklı bu çalışma, *05.01-.2017* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Tarih Anabilim Dalı*'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Bahattin GENCAL İmza: …….

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALKAN İmza: …….

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sayime DURMAZ İmza: …….

ONAY

Bu tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun …../…../ 2017 tarih ve ……. sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

İmza

Enstitü Müdürü V.

Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

ÖNSÖZ

Türk Tarihi'nin önemli bir dönemini oluşturan Attila (Batı) Hunları, çeşitli araştırmalara konu olmuş ve ilim camiası konu üzerinde uzun süren ilmi tartışmalara girişmişlerdir. Geçmişten günümüze Attila Hunları ve Attila üzerine ayrıntılı araştırmalar yapılmış olmakla birlikte, bu çalışmalarda araştırmacıları zorlayan hususlar üzerinde durmak gerekir. Yapılan tetkiklerde dikkat çeken en önemli hususlardan biri; faydalanılan bilgiler kaynaklara dayandırılmış olsa dahi, eserlerde büyük ölçüde benzer ifadeler yer almaktadır. Araştırmacıları, detaylı araştırma yaparken zorlayan diğer husus, tamamıyla kısıtlı kaynak varlığından kaynaklanmaktadır. Çünkü Avrupa Hunları olarak adlandırılan Asya Hunları'nın batıya göç eden kısmı ile ilgili, araştırmacıların faydalanabileceği sadece üç kaynak eser mevcuttur. Bunlar; Ammianus Marcellinus, Jordanes ve Priscus'un tarihi eserleridir. Bundan dolayı saha araştırmacıları, kaynak eserlere bağlı kalsalar bile, yeni bilgi bulmak ve üretmek hususunda çok zorlanmaktadır. Bir de bahsi geçen kaynak eserlerin Latince olması ve günümüzde az sayıda araştırmacının bu dile hâkim olması, saha araştırmalarını zorlayan diğer bir noktadır.

Türkiye'de son yıllarda Hunlar'ın Avrupa'daki varlığına dair çalışmalar artmış olsa da daha aydınlatılmayı bekleyen pek çok konu mevcuttur. Saha araştırmalarının artış göstermesi, kaynak eserlere ve bu kaynakların birebir dünya dillerine tercümesine bağlı olduğundan, araştırmacıların kaynaklara ulaşabilmesi öncelikli beklentidir. Birinci el kaynak eserlerin orijinal nüshaları ülkemizde bulunmazken, araştırmacılar bu nüshalara ancak dijital ortamda ulaşabilmektedir. Attila ve Hunları'nın Romalılar ile ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgiler veren Latin Kronikleri ve Kilise Tarihleri Roma'nın mirasçısı Fransa ile İtalya'nın kilise ve devlet arşivlerinde yer almaktadır. Bu durum da yurtdışına kendi imkânlarıyla çıkamayan araştırmacılara kaynak eserlere kolayca ulaşması bakımından zorluk teşkil etmektedir. Neyse ki, günümüzde çok sayıda Roma ve Latin kroniğinin çağdaş dillere tercüme edilmiş hali mevcuttur. Bu kolaylık, az da olsa araştırmacılara çeşitli imkânlar temin etmektedir.

Araştırmacıları sıkıntıya sokan bir diğer önemli husus da birinci elden kaynak eserlerin parçalar halinde günümüze ulaşmış olmasıdır. Antik dönem ve Ortaçağ müelliflerinin birinci el kaynak olarak adlandırdığımız önemli eserlerinin bazıları

maalesef günümüze tam olarak ulaşamamış, ancak bazı bölümleri muhafaza edilebilmiştir. Bundan dolayı Attila devri ile alâkalı bazı hususlar tam olarak aydınlatılamamış, hayatı ve siyasi faaliyetleri ile ilgili bazı bölümler havada kalmış ve yoruma açık hale gelmiştir. Onu bizzat gören Trakyalı tarihçi Priscus'un eseri Hunların bilhassa da Attila devrinin yegâne ana kaynağı konumundadır. Buna ek olarak Attila devri ile ilgili diğer Antik ve Ortaçağ tarihçilerinin verdiği bilgiler Priscus'un tarihi eserine dayandırılmaktadır. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere tarihi eserinin bir kısmı günümüze ulaşmamış ve bu durum araştırmacılara zorluk çıkarmıştır. Biz, Attila devri ile alâkalı bilgileri Antik ve Ortaçağ kaynak çevirilerinden elde etmiş bulunmaktayız. Belki de alan araştırmacılarını sevindiren tek nokta; çağdaş dillere kaynak tercümelerinin son yıllarda artmış olmasıdır. Kaynak, toplama (derleme) ve tetkik eserlerden tümü göz önüne alındığında Attila ve Hunları ile ilgili verilen bilgilerin tamamının Priscus ve Jordanes'e dayandırıldığını görebilmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı; Türk Tarihi'nin belli bir dönemini aydınlatarak V. y.y. Avrupası'nın etkin şahsiyeti Attila'nın politik ve askerî faaliyetlerini gözler önüne serebilmektir. Bu amaç çerçevesinde Attila ve Hunlarının temasta olduğu devletler ve kavimler önem kazanacaktır. Çalışmamızın, V. y.y. Doğu Avrupa Türk Siyasi Tarihi, Attila'nın Avrupa Hun İmparatorluğu, çeşitli siyasi ve askerî politikaları ve Hun-Roma münasebetleri bakımından önem arz edeceği, saha üzerinde çalışanlara yarar sağlayacağı inancını taşımaktayız.

Araştırma sürecinde tavsiyelerini, düşüncelerini ve yardımlarını esirgemeyen alan uzmanı hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALKAN'a, Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü'nün değerli hocalarına ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Çankırı 2016
Yusuf ACAR
Tez Savunma Tarihi: 05.01.2017

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Attila'nın Batı ve Doğu Roma İmparatorluğu Üzerinde Uyguladığı Siyasi Politikalar
Tezin Yazarı: Yusuf ACAR
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kalkan
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı: Ortaçağ
Kabul Tarihi: 05.01.2017
Sayfa Sayısı: 15 (ön kısım) + 115 (tez) + 10 (ekler)

Attila'nın siyasi politikalarının ve askerî faaliyetlerinin incelendiği bu çalışmada Türk Tarihi'nin belli bir dönemine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Attila'nın Doğu Roma ve Batı Roma İmparatorluğu'na uyguladığı politikalar kapsamında Romalılar derin bir buhran yaşamış ve Hunlarla ilişkilerinde ağır şartlara maruz kalan taraf olmuşlardır. Bu çalışma, Romalıların hangi şartlar altında Attila ve devletine boyun eğdiğini gösteren bir araştırmadır. Türk Tarihi'nin en önemli simalarından biri olan Attila'nın Doğu Roma ile Batı Roma politikası, Germen halkları politikası ve Romalıları haraca bağladığı çeşitli askerî seferleri ayrıntılarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Hun dış politikasının temellerinin atıldığı Uldız Han devrinden beri, Doğu Roma İmparatorluğu tehdit altında tutulmuştur. Bu dönemlerden itibaren vergi ödeyen Doğu Roma, Rua devrinden itibaren Vandal savaşları nedeniyle zayıflayan gücüyle daha da zor duruma düşmüştür. Rua devrinde, Batı Roma ile ilişkiler iyi tutulmuş, hatta bazı hususlarda işbirliği dahi yapılmıştır. Doğu Roma ile ilişkilerde ise kaçaklar meselesinde Roma yöneticilerine sert yaptırımlar uygulanmış ve düşmanca tavır sergilenmiştir. Bleda ile Attila devri, askerî ve diplomatik açıdan Hun Devleti'nin en parlak zamanı olmuş ve bu devirde gerçekleşen Margus Barışı ile Doğu Roma'ya karşı şartları Hunların lehine olan diplomatik zafer elde edilmiştir. Bleda ile Attila politikaları gereği Doğu Roma topraklarını talan, yağma ve ganimet alanı

olarak görmüşlerdir. Onların maksadı Doğu Romalıları korkutup istediklerini yaptırmak ve Doğu Roma hükümetinden daha fazla altın elde edebilmektir. Nitekim 440 yılı civarındaki I. Balkan Seferi, söz konusu hedef doğrultusunda yapılmıştır.

Attila, Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı uyguladığı acımasız politika ile II. Balkan Seferi'ndeki başarısını Anatolius Barışı'yla taçlandırmış ve Doğu Roma hükümetini ağır yükümlülükler altına sokmuştur. Diplomasinin inceliklerini kullanarak elçilerin siyasi hayata etkilerini artırmış ve kaçaklar meselesinde de asla taviz vermemiştir. O, diplomatik faaliyetlerle sonuçlandıramadığı meseleleri daha sert hamlelerle planladığı girişimlerle sonuca ulaştırmayı yeğlemiştir. Bunu da Aetius ve müttefiklerine Vizigotlara karşı giriştiği Mauriacum Campanum Savaşı ile göstermiştir. Her iki Roma İmparatorluğu'nu da en çok korkutan cesareti ve zekâsıdır. Buyruğu altındaki kavimlerin kralları Doğu ve Batı Roma'ya karşı muazzam şekilde sevk ve idare etmesi askerî zekâsının göstergesidir. Margus ve Anatolius Antlaşmaları'ndaki barış şartlarını Roma elçilerinin kâtiplerine dikte ettirmesi ve Papa I. Leo ile görüşmesindeki tutumu, onun diplomasideki yeteneğinin açık bir örneğidir.

Hiç şüphesiz yukarıda kısaca bahsedilen tüm hususlar Attila'nın cihan hâkimiyetini gerçekleştirme ülküsü ile ilgilidir ve o, tüm siyasi politikalarını bu ülkü üzerine temellendirmiştir. Söz konusu ülkü doğrultusunda Germen halklarının büyük bir kısmı, Batı ve Doğu Roma İmparatorlukları ve Sarmat toplulukları itaat altına alınmıştır. Siyasi hayatı boyunca onun ittifak, tehdit, baskı, yıldırma, diplomatik manevra ve imha politikaları uzun vadede imparatorluğunu başarıya götürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hun, Roma, Politika, Münasebet, Attila.

Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Attila's Political Policies Which Carried out upon the Western and Eastern Roman Empires
Author: Yusuf ACAR
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa KALKAN
Department: History
Sub-field: The Branch of Medieval Science
Date: January 2017

In this study which was investigated Attila's political policies and military activities has been tried to shed light on a certain period of the Turkish History. The Romans lived a deep crisis in the scope where Attila's policies implemented to the Eastern Roman and the Western Roman Empire and they had been side exposed to severe conditions in relations with the Huns. This study is a rigorous research showing that bowed to Attila and his state under which the conditions of the Romans. Attila's the Western Roman and the Eastern Roman policy that is one of the most important figures in the Turkish History, his Germanic people policy and his various military expeditions which connected to tribute the Romans has been tried to investigated.

Since the era of Khan Uldız when it was laid the foundations of Hun foreign policy has been threatened the Eastern Roman Empire. The Eastern Roman which connected to the tribute since this periods, it has dropped even more difficult situation by the weakening power due to the Vandal Wars since Rua period. The relationships were kept good with the Western Roman in Rua period, even, had cooperated with them in the some cases. If in the relations with the Eastern Roman, severe sanctions have been carried out and hostility has been exhibited to the Roman administrators in the fugitives issue. Bleda and Attila era was the most brilliant period from military and diplomatic terms and by the Margus Peace which took place during this period, diplomatic victory which was its terms in favor of the Huns had been

obtained against the Eastern Roman. Bleda and Attila need their policies had seen the territories of the Eastern Roman as pillage, plunder and loot the area. Their purpose to make own desires scaring the Eastern Romans and it is to get more gold from the Eastern Roman government. Thus, the first Balkan military expedition in the around 440 year was carried out in the direction of this aim.

Attila crowned own success in the second Balkan military expedition by Anatolius Peace owing to its brutal policy imposed against the Eastern Roman Empire and he had put the Eastern Roman government under serious obligations. He increased the impacts of the political life of ambassadors using the intricacies of diclomacy and he had never also compansated in the fugitives issue. He prefered to bring the conclusion through planned attempts by harder attacks their own issues which could not be conclude with the diplomatic activities. He also showed by the Mauriacum Campanum War that undertook against Aetius and his allies Visigoths. The most frightening thing also both the Roman Empire was his courage and intelligence. At tremendous way to the management and administration of the kings of the tribes under the command against the East and West Rome was an indication of his military intelligence. To dictate the conditions of the peace in the treaties of Margus and Anatolius to the clerk of Roman envoys and his attitude in the negotiation with Pope Leo I. was a clear example of his ability in the diplomacy.

No doubt all the issues which mentioned above briefly relate with the realizing ideal of the World domination of Attila and he had been based his all political policies on this ideal. A large part of the Germanic tribes, the Western Roman and Eastern Roman empires and Sarmatian comminities had been taken under the obedience in the direction this ideal. His alliance, threat, pressure, intimidation, diplomatic maneuver and destruction policies had led to the success of his empire in the long date throughout his political life.

Keywords: Hun, Rome, Policy, Relationship, Attila.

KISALTMALAR

A.	Abdullah
A.A.	Alexander Alexandrovich
AAH	Association of Ancient Historians
A.D.	Anno Domini
A.H.M.	Arnold Hugh Martin
A.Ü.	Ankara Üniversitesi
BC	Before Christ
Bkz	Bakınız
B.Ü.	Balıkesir Üniversitesi
c.	Cilt
C.W.C.	Charles William Chadwick
Çev.	Çeviren
D.	Doğum
Der.	Derleyen
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ed.	Editör
E.F.	Edebiyat Fakültesi
E.R.	The Encyclopedia of Religion
G.	George
gr	gram
Haz.	Hazırlayan
H.Ü.	Hacettepe Üniversitesi
İ.A.	İslâm Ansiklopedisi
İ.S.	İsa'dan Önce
J.	John

J.M.	Joseph Malaby
KARAM	Karadeniz Araştırmaları Merkezi
MAH	Muallim Ahmet Halim
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
M.S.	Milattan Sonra
M.Ü.	Muğla Üniversitesi
N.	Number
ODB	Oxford Dictionary of Byzantium
Ö.	Ölüm
öl.	Ölüm
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
S.Ü.	Sabancı Üniversitesi
T.	Tibor
TDAV	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
T.E.D.	Tarih Enstitüsü Dergisi
TİB	Türkiye İş Bankası
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TOD	Tarih Okulu Dergisi
Trans.	Translate
TTK	Türk Tarih Kurumu
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Ve diğerleri
Vol.	Volume
v.s.	Ve saire

W.M.	William Montgomery
Yay.	Yayınları/Yayına
YKY	Yapı Kredi Yayınları
y.y.	Yüzyıl

GİRİŞ

Orta Asya'da kurulmuş en büyük devletlerden biri olan Büyük Hun Tanrıkutluğu'nun M.S. 216 yılında yıkılışından sonra Hunların bir kısmı Asya'nın iç kesimlerinde kalırken, diğer kısmı ise Aral Gölü yakınlarından batıya ilerleyerek bugünkü Hazar Denizi civarına yerleşmişlerdir.[1] Hunlar, M.S. IV. y.y.'ın ortalarına kadar bu bölgede yaşamışlardır. M.S. 370'li yılların başında Güney Rusya steplerinde görünen Hunlara ilk karşılık veren milletlerden biri Alanlar olmuştur.[2] Alanları[3] ve çeşitli Sarmat topluluklarını M.S. IV. y.y.'ın üçüncü çeyreğinde yerlerinden eden Hunlar bahsi geçen tarihten itibaren bölgenin hâkimi olmaya başlamışlardır. Bu bölgede de durmayan Hunlar daha da batıya ilerleyerek Don ve Dinyeper nehirleri arasında muazzam bir yayılım göstermişlerdir. Hunlar, bu bölgeye gelmeden önce bölgenin efendileri İskandinavya bölgesinden M.S. II. ve III. y.y.'larda aralıklarla dalgalar halinde gelen ve bir Germen halkı olan Gotlar idi. Bu bölgeye gelen Hunlar, askerî saldırılar düzenleyerek Got zümrelerinin bir kısmını Avrupa içlerine, bir kısmını ise Doğu Roma sınırlarına itmiştir.[4] IV. y.y.'ın sonlarında çeşitli Germen halklarını itaat altına alan Hunlar kısa zaman içerisinde Karadeniz'in kuzeyindeki steplerin korkulan siyasi ve askerî gücü haline gelmiştir.

---

[1] Erol Güngör, Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s.20-21.

[2] Bernard Bachrach, A History of the Alans in the West, University of Minnesota Press, Minneapolis 1973, s.26.

[3] *Alan* ismi, Arap ve Fars kaynaklarında *El-lan/Al-lan*, Gürcü kaynaklarında *Os/Ovs*, Latin kaynaklarında *Alani* ve Moğol kaynaklarında ise *Asud* şeklinde yer almaktadır. Son yıllarda nihayete erdirilen Alanların kimliği meselesi sayesinde Alanların Sarmat menşeili ve Fars dilini kullanan bir kavim olduğu anlaşılmıştır. Kaynaklardan anlaşıldığı üzere, kendilerinden ilk kez M.Ö. II. y.y.'a ait Han dönemi Çin yıllıklarında bahsedildiği görülmektedir. İlk olarak Harezm civarında bulunduklarından ve *Yen-ts'ai* adıyla anılan bir kavim olduğundan bahsedilmektedir. Yunan ve Latin kaynakları onları, *As* ismiyle de anarken, daha sonraki dönemde Çin kaynaklarında onlar *Alanliao* ismiyle geçmektedir. Bu ismin sonraki dönemlerde bilhassa da M.S. I. y.y.'dan itibaren *Alan* sözcüğü halinde okunduğu muhtemeldir. Harezm bölgesinde bulunduğu dönemden sonraki süreçte Alanların, Hazar Denizi çevresinde bulundukları tahmin edilmektedir. Zeki Velidi Togan'ın El-Birunî'den naklettiğine göre, Hazar Denizi çevresine kuraklık nedeniyle göç etmişlerdir. Bir müddet bu bölgede yaşayan Alanlar, göç sebebi bilinmemekle birlikte Kafkasların kuzeyindeki bozkırlara yerleşmişlerdir. M.S. I. ve II. y.y.'larda ise Karadeniz'in kuzeyine iyice yayılan Alanların, Roma İmparatorluğu'nun kuzeydoğu komşusu konumuna geldiğini kaynaklar kaydetmektedir. Bkz. Giovanni DiPilano Carpini, The Story of the Mongols Whom We Call Tartars, Branden Publishing, Boston 1996, s.111; El-Belazûri, Fütuhu'l Buldan, (Çev. Mustafa Fayda), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.278-279; Moğolların Gizli Tarihi, (Çev. Ahmet Temir), TTK Yayınları, Ankara 1986, s.185; Zeki Velidi Togan, *Allan*, İ.A., c.1, MEB Basımevi, İstanbul 1972, s.376-377; Agusti Alemany, Sources on the Alans A Critical Compilation, Published by Brill, Leiden-Boston 2000, s.13; Marie Felicite Brosset, Gürcistan Tarihi, (Çev. Hrand D. Andreasyan), (Haz. Erdoğan Merçil), TTK Basımevi, Ankara 2003, s.10-11.

[4] Fuad Köprülü, Türk Tarih-i Dinîsi, Haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.21.

Çok iyi derecede at kullanabilen ve ok atabilen Hunlar, askeri başarılarını diplomatik başarılara dönüştürmesini bilmişlerdir. Bu hususta onların en şanslı oldukları nokta yetenekli kağanlara sahip olmalarıdır. Zira sahip olmasalardı, ne askerî ne de diplomatik başarıdan başarıya uçsuz bucaksız topraklara hızlı bir şekilde yayılmalarından bahsetmiş olacaktık.

Kaynaklarda adı geçen ve ismen bilinen Avrupa Hunları'nın ilk kağanı Balamir(Balamber)'dir. Yukarıda bahsedilen Gotların üzerine yapılan askeri seferlerin başında muhtemelen Balamir vardır.[5] Alanları mağlup edip yerlerinden eden Hunlar, onların bir kısmıyla ittifak kurmuş ve Balamir'in liderliğinde Don nehrini geçerek Kral Ermenaric'in Gotlarına ve topraklarına ansızın hücum etmiştir. Hunların taarruzu karşısında çaresizliğe düşen Ermenaric, ordusunun da tutunamadığını görünce intihar etmiştir.[6] Ermenaric'in ölümü, Balamir ve Hunlarının önünü daha da açmıştır. Hunların geniş bozkırlardaki hareketi Germen kavimlerinin büyük bölümünün muhaceretini tetiklemiştir. Nitekim tarihteki meşhur "Kavimler Göçü" de Balamir devrine rast gelmektedir. Bu büyük göç hareketi kavimleri meçhul bir sona sürüklemiştir.

IV. y.y.'ın sonlarına doğru Tuna bölgesine geçmiş olan Hunlar, Romalıların direnci ile karşılaşmadan Trakya'ya kadar ilerlemişlerdir. Roma İmparatoru I. Theodosius'un 395 yılında ölümüyle bir kısım Hun topluluğu, Anadolu üzerine harekâtta bulunmuş, Doğu Roma (Bizans) ve Sasani İmparatorlukları'nı tedirgin etmişlerdir. Batıda ise Hun baskısı Balamir'den sonra Hunların kağanı, fakat kimi kaynaklarda batı kanadının reisi olan Uldız (Uldin/Yıldız) ile iyiden iyiye kendini göstermiştir. Tahmin edildiği üzeri Uldız Han, Hun dış politikasının temellerini atmıştır. Onun devrinde Doğu Roma'ya çok ciddi tehdit ve baskı politikası uygulanmıştır. İtalya'yı yerle bir etmek için çeşitli Germen gruplarını etrafında toplayan barbar Radagais, İtalya'yı yağma etmiş, ancak Uldız Han karşısında bozguna uğrayarak idama mahkûm olmuştur.[7]

[5] Ammianus Marcellinus, The Roman History of Ammianus Marcellinus, Trans. Charles Duke Yonge, George Bell & Sons Press, New York 1894, s.577-578.
[6] Jordanes, The Origin and Deeds of Goths, trans. Charles Christopher Mierow, Princeton University Press, Princeton 1908, s.91-92.
[7] İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s.73-74.

V. y.y.'da Batı Roma imparatorluk sarayına hükmeden Germen asıllı kumandanlardan ilki Stilicho'dur.[8] Germen milletinden olanlar barbarlıklarından dolayı Roma âdetlerince "imparator" konumuna getirilmemişlerse de tahtın arkasındaki asıl güç onlardır. Bu tür bir siyasetin Doğu Roma İmparatorluğu'nda olmayışı ise oldukça ilgi çekicidir. Bu bağlamda en önemli hadise, General Gainas'ın teşebbüste bulunduğu askerî darbedir. Batı Roma hükümeti tarafından Alaric'e tercih edilerek 399 yılında "Başkumandan" olmuştur. Constantinopolis sarayındaki pek çok yönetici ondan bir hayli korkmuş ve bazı politikacılar ona karşı muhalefet oluşturmuşlardır. Buna karşı Gainas, 400 yılında Constantinopolis şehrini zor kullanarak kısa bir müddet de olsa ele geçirmiş ve adamlarını gizli yürüttüğü bir plan ile silahlandırarak sözde barışçıl bir girişim için şehre göndermiştir. Bu darbe halkın sert direnişiyle karşılaşmış ve Vizigotların pek çoğu kuşatılarak katledilmiştir. Bu arada sağ kalan adamlarıyla Tuna'yı aşıp hızla kaçan Gainas çok geçmeden Hun lideri Uldız tarafından 400 yılının Aralık ayında yakalanmış ve öldürülmüştür.[9] 401 yılında Germen Gainas'ın başını Constantinopolis'deki (İstanbul) İmparator Arcadius'a gönderen Uldız, Batı Roma başkomutanı Stilicho'ya yardım ederek onun Vizigotları alt etmesini sağlamıştır. Bu gelişmelerden sonra Uldız, Doğu Roma yetkililerince ödüllendirilmiş ve Hunlarla Romalılar arasında kaynaklarda koşullarına rastlanılmayan bir antlaşma gerçekleşmiştir. Stilicho'nun ölümünden sonra o, 408 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'na saldırmış ve Moesia'daki Castra Martis'i (bugünkü adıyla Kula) ele geçirmiştir. Bunun yanı sıra tehditlerini sürdürmüştür.[10] Hatta kaynakların belirttiğine göre, "güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her yer bize tabidir" şeklinde büyük bir tehdit bile sarf etmiştir.[11] Söz konusu tehdit ifadesi Sinor'un Sozomenus'tan[12] naklettiğine göre, "isteseydi yeryüzünün her

[8] Flavius Stilicho, Batı Roma İmparatorluğu'nun son yıllarında siyasetin başındaki kişi ve 394 yılından 408 yılına kadar Batı Roma'da *Magister Militum (Genel Kurmay Başkanı)*'dur. Romalı bir hanımefendi ile Vandal süvari birliğinden bir subayın oğludur. Muhtemelen babasının etkisiyle 383 yılında İran'a sefaret görevi ile görevlendirilmek üzere seçilmiş ve elçilik görevini yerine getirmek adına İran'a gitmiştir. 394 yılında geri dönmesi üzerine, I. Theodosius'un yeğeni Serena ile evlenmiş ve kendisine *Comes (ya da Kont)* rütbesi verilmiştir. Bkz. Matthew Bunson, A Dictionary of the Roman Empire, Oxford University Press, New York 1995, s.396.

[9] Timothy Gregory, Bizans Tarihi, (Çev. Esra Ermert), YKY, İstanbul 2011, s.105.

[10] Ali Ahmetbeyoğlu, Avrupa Hunları, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013, s.70-75; Denis Sinor, *Hun Dönemi*, (Çev. Mete Tunçay), bkz. Erken İç Asya Tarihi, Der. Denis Sinor, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.255.

[11] Maenchen-Helfen, The World of the Huns, University of California Press, California 1973, s.76.

[12] Kaynaklardan Gazze doğumlu olduğu anlaşılmaktadır ve İstanbul'da hukuk tahsili görmüştür. V. yüzyıl kilise tarihçisidir. Doğum ve ölüm tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye

bölgesine boyun eğdirmenin kendisi için kolay olacağı" şeklindedir.[13] Uldız'ın imparatorluğun doğu kanadına nasıl bir korku saldığı ortadadır. Uldız Han hâkimiyeti boyunca Roma İmparatorluğu'nun batı kanadı ile ilişkilerini iyi tutmuş, doğuya ise iyi davranma gereği duymamış ve haraca bağlamıştır.

Bu arada Vaczy'nin Olympiodoros'tan[14] naklettiğine göre, bir Hun reisinden daha bahsedilir. Bu reis, 412 yılı olayları ile ilgilenen Karaton'dur. Kendisinden Olympiodoros hariç bahseden olmamıştır.[15] Karaton'dan sonra Rua[16] (Ruga) döneminden bahsetmemiz icap eder. Çünkü Rua devri neredeyse Attila devri kadar parlak bir devir olmuştur. Rua devri siyasi hadiselerinden kısaca bahsedecek olursak, Attila'nın amcaları Oktar ile Rua'nın iktidarı paylaşmış olmaları muhtemeldir. Rua büyük kağan, Oktar ise batı kanadı kağanı konumundadır. Roma–Vandal savaşlarında konumunu koruyan Rua, Doğu Roma'nın zayıflayan gücüne karşı 434 yılında harekete geçmiş, Doğu Romalılara ve kaçaklara karşı sert yaptırımlar uygulamıştır. Trakya'ya kadar ilerlenmiş ve Constantinopolis'e kadar her yere dehşet saçılmıştır. Constantinopolis'e ulaşılamamasının sebebi tam olarak bilinememekle birlikte Hunların ani şekilde geri çekilmesi Rua'nın ölümüne bağlanmıştır.[17]

Margus Antlaşması'nın arefesinde Rua'nın ölümü Hunlarda endişe, Romalılarda ise sevinç yaratmıştır. Rua'nın ölümünden sonra büyük yeğeni Bleda kağan olmuş,

---

rastlanılamamaktadır. 439-450 yılları arasında kaleme aldığı tespit edilen *Historia Ecclesiastica* adlı eserini Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'a ithaf etmiş olup bahsi geçen eserin 324-425 yılları arasını kapsayan kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Eserde Hunların Maeotis Bataklığı'nı geçmelerine dair hadise, 395 yılındaki sefer harekâtı, 405 yılındaki Doğu Roma Seferi ve Uldız Han devri siyasi-askerî olayları hakkında bilgiler mevcuttur. Bkz. The Oxford Dictionary of Byzantium, Ed. Alexander Petrovich Kazhdan, v.d., c.III, New York-Oxford 1991, s.1932; Ahmetbeyoğlu (2013), s.21.

[13] Sinor (2000), s.256.

[14] Mısır'ın Thebai şehrinde doğmuş ve V. yüzyılda yaşamıştır. Tarihçi, şair ve felsefe meraklısıdır. Yirmi yıl boyunca, dans etme ve şarkı söyleme yeteneği olan bir papağan ile maceraperest seyahatlere çıkmıştır. 412 yılında Hunlara elçi olarak gönderilmiştir. 407-425 yılları arasındaki olayları kapsayan eserinin günümüze kalan kısımları bir başka antik yazar olan İstanbul Patriği Photios'un çalışmaları sayesinde bir araya getirilmiştir. Bu yazarın Olympiodoros'tan iktibas ettiği kısımların haricinde başka bilgi günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan kısımlardan Hunların, İllyricum (Adriyatik denizinin Dalmaçya kıyıları) ve Trakya'ya hücum ettikleri anlaşılmaktadır. Bkz. İsmail Mangaltepe, Bizans Kaynaklarında Türkler, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2009, s.5-6; ODB III, s.1524; Abdullah Üstün, Geç Roma Tarih Yazımında Hunlar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013a, s.53-55.

[15] Peter Vaczy, *Hunlar Avrupa'da*, bkz. Gyula Németh, Attila ve Hunları, (Çev. Şerif Baştav), A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982, s.95.

[16] Alman bilgini Schönfeld'e göre, *Rua* ismi Got menşeilidir. Bkz. Laszlo Rasonyi, Tarihte Türklük, TKAE Yayınları, Ankara 1971, s.70.

[17] Christopher Kelly, Attila, Hunlar ve Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü, (Çev. Turhan Kaçar), Turkuvaz Yayıncılık, İstanbul 2011, s.92-93.

kardeşi Attila'yı[18] da iktidarına ortak etmiştir. İki kardeş Margus[19] Barışı'ndan son derece kârlı ayrılarak Doğu Roma'yı ekonomik olarak çöküntüye uğratacak antlaşmalar dizisinin en önemlilerinden birinden üstün ayrılmışlardır. Hunlar, Doğu Roma'yı bir talan ve yağma bölgesi olarak gördüklerinden bir müddet sonra imzaladıkları antlaşmayı politikaları gereği bozmuşlardır. Hemen ardından geçmiş dönemlerde kendilerine yapılan haksızlıkları ileri sürerek Romalılar'dan çeşitli isteklerde bulunmuşlardır. Bundan sonraki süreçte istekleri reddedilen iki kardeş Tuna nehrini aşarak Sirmium,[20] Singidiunum,[21] Viminacium[22] ve Ratiaria gibi şehirleri yağma etmişler, bunlarla da kalmayıp daha da ilerleyerek Naissus,[23] Arcadianopolis,[24] Philippopolis[25] ve Constantia[26] şehirlerini harabeye çevirmişlerdir. 442 yılında, Bizans ordusunu Chersonese'de (Chersoesoson)[27] büyük bir bozguna uğratmışlardır. Bunun üzerine Doğu Roma ile şartlarını Bleda ve Attila'nın belirlemiş olduğu çok daha ağır yeni bir antlaşma imzalanmıştır. Doğu Roma'ya bir büyük darbe daha vurularak tüm taleplerin kabulü sağlanmıştır.[28]

Attila tek başına iktidar olduğu zamanlarda farklı etnik kökene sahip çok sayıda milleti itaat altına alarak muazzam bir imparatorluk oluşturmuştur. İlk zamanlarında Doğu Roma ile bir hayli ilgilenen Attila, Roma'yı vergiye bağlayarak dönemin Doğu Roma imparatoru II. Theodosius'a[29] üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Attila'nın Doğu

[18] Alman âlimlerinden Schönfeld'e göre *Attila* adı Got menşeilidir. Pritsak'a göre ise söz konusu ad Türkçe'dir. Pritsak, *Attila* adını Es-til-a, As-til-a ve At-til-a şekillerinde açıklamakla birlikte ismin *okyanus, büyük deniz* veyahut *kudretli hâkân* anlamlarına geldiğini ileri sürmektedir. Macar âlimleri de *Attila* adını benzer şekilde, fakat başka bir hususa değinerek açıklamaktadır. Macar-Hun efsanelerinde yer etmiş olan bu adın sonundaki *"a"* sesi Macarca'da bir küçültme ekidir, yani adın tahlili *Etel-a* veyahut *Etil-a* şeklinde olmalıdır. Yunan kaynaklarındaki *Attélas* dahi o zamanın Yunanca imlası göz önüne alındığında *Etil* olarak okunmalıdır. Volga nehrinin eski adı *Etil* ile *Etila* aynıdır. Türk isim verme geleneğine göre bu nehir kıyısında doğan Türk'e *Etil* adı verilmiştir. Bkz. Rasonyi, s.70; Omeljan Pritsak, The Hunnic Language of the Attila Clan, Harvard Ukrainian Studies, 6/4, Cambridge 1982, s.444-445; Ali Ahmetbeyoğlu, *Büyük Hun Hükümdarı Attila*, bkz. Türkler, c.1, Ed. Celâl Güzel, Salim Koca, v.d., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.1450.

[19] Modern Morava.

[20] Sremska Mitrovica.

[21] Modern Belgrad.

[22] Modern Kostolac.

[23] Modern Niş.

[24] Lüleburgaz.

[25] Bugünkü Makedonya'da Filibe şehridir.

[26] Modern Köstence.

[27] Gelibolu (Eceabat) Yarımadası.

[28] Gyula Németh, Hunlar ve Tanrı'nın Kırbacı Attila, (Çev. Tarık Demirkan), YKY, İstanbul 1996, s.59-60.

[29] 408 yılında Doğu Roma (Bizans) İmparatoru olmasından 428 yılına kadar kız kardeşi Pulcheria'nın vesayeti altında imparatorluk görevini ifa etmiştir. Boş zamanlarını resim yapmak, süsleme sanatıyla

Roma ile ilgilendiği esnada Ravenna Sarayı henüz, Hun kağanının kendi müttefiki ve dostu olmasından dolayı büyük bir memnuniyet duymakla kalmamış, aynı zamanda bu yakınlaşma kendilerine politik fayda sağlamıştır. Fakat daha sonraki dönemde Attila'nın dış politikasında gözle görülür şekilde değişiklik olacak ve Doğu Roma'ya kurulan baskı, yıldırma ve yağma politikası Batı Roma cephesine kayacaktır.[30] Attila, her iki Roma İmparatorluğu'na da uygulayacağı çeşitli politikalar ile Roma altınlarının Hun İmparatorluğu'na kademeli şekilde akmasını sağlayarak iktisadi açıdan gelir elde etmeyi hedefleyecektir.

Attila farklı uluslardan oluşan ordusu sayesinde Balkan Seferleri'ndeki başarısıyla Doğu Roma'yı zor durumda bırakmış, Margus ve Anatolius Barışları ile de bu başarılarını tescillemiştir. Mauriacum Campanum ya da diğer adıyla Campus Mauriacus Savaşı ile tarihin gördüğü en kanlı savaşlardan birini Batı Roma başkumandanı Flavius Aetius[31] ve onun müttefiklerine karşı gerçekleştiren Attila istediği sonucu alamamış olsa da tüm Roma dünyasına ne kadar büyük bir tehlike olduğunu göstermiştir. Roma ve Germen dünyası için tehlikenin ne denli büyük olduğunu Attila'nın diplomatik faaliyetleri, Roma ve Galya seferleri gösterecektir. Hiç şüphesiz bütün bu siyasi ve askerî mücadelenin altında Attila'nın hâkimiyet anlayışı yatmaktadır. Bu fikrin bir kısmını tamamen gerçekleştirme hayali, muhtemelen Batı Roma'yı kendine bağladığına inandığından, bazı batıl inançlarından, ordusunun durumundan, kıtlık ve hastalıklardan dolayı ve bir de Papa

---

uğraşmak ve el yazması eserleri çoğaltmakla geçiren sanatkâr bir imparatordur. Bu işlerle uğraşması kendisine *hattat* lakabını kazandırmıştır. Eğer ismi hâlâ tarihin önemli sayfalarında yaşıyorsa, bunu Doğu Roma İmparatoru olmasının yanı sıra bunca asır Constantinopolis'i (İstanbul) koruyan surları yaptırmış olmasına ve Constantine'den beri imparatorlar tarafından neşir olunan kanunları, 438 yılında *Theodosius Kanunnamesi (ya da diğer bir ifadeyle Codex Theodosianus)* adı altında toplatmış olmasına borçludur. Bu yeni kanun kitabı sayesinde imparatorluğun hukukî hayatını daha sağlam bir temele oturtmuş ve resmi kanunlar düzenlemesinin eksikliğinin sebep olduğu hukukî tereddüt ve güvensizlikleri ortadan kaldırmıştır. Dahası *Codex*, Batı Roma İmparatorluğu tarafından da benimsenmiş ve Germen krallıklarının hukuku üstünde de büyük etkisi olduğu görülmüştür. Bkz. Charles Diehl, Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. Tevfik Bıyıklıoğlu), Vakit Yayınları, İstanbul 1937, s.18-19; Hasan Bahar, Roma ve Bizans Tarihi, Kömen Yayınları, Konya 2012, s.119; Georg Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Basımevi, Ankara 1981, s.51; M.V.Levçenko, Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi, (Çev. Maide Selen), Özne Yayınları, İstanbul 1999, s.37.

[30] Şerif Baştav, Büyük Hun Kağanı Attila, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.120-121.

[31] Doğumu muhtemelen 390 yılıdır. Alman asıllı bir baba ile Romalı bir anneden dünyaya gelmiştir. Yeni Roma neslinin ve zor durumda olan Doğu Roma'yı kısmen de olsa ayağa kaldıracak yeni halk kitlesinin temsilcisidir. Haysiyetine düşkün ve ileri görüşlü bir devlet adamıdır. Hunlar arasında biri *rehin*, diğeri ise *sürgün* olmak üzere iki defa bulunmuştur. Bundan olsa gerek ki; kaynaklarda onun iyi derecede Hun ve Germen dilini bildiğinden bahsedilir. Bkz. Lev Nikolayeviç Gumilév, Hazar Çevresinde Bin Yıl, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2003, s.181.

I. Leo (Büyük Leo) ile görüşmesi nedeniyle sona erecektir. Belki de asıl sebebi ömrünün yetmemesi olacaktır.

Yapılan araştırmada ağırlıklı olarak Attila Han'ın siyasi ve askerî hayatı incelenerek Roma İmparatorluğu'nun siyasi ve sosyal yapısına ne denli nüfuz ettiği değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu hususta, Attila'nın en çok ilişkide olduğu Doğu Roma, Batı Roma ve Germen halkları ile münasebetleri önem kazanacaktır. Araştırmada Attila'nın siyasi liderliği ön planda tutularak uyguladığı çeşitli politikalar üzerinde detaylarıyla durulmaya çalışılacaktır.

1.BÖLÜM: RUA, BLEDA VE ATTİLA DÖNEMİ SİYASİ HAYATINA GENEL BAKIŞ

1.1. ROMA-HUN MÜNASEBETLERİ VE RUA DEVRİ

1.1.1. Rua Devri

420'li yıllarda Hunların başında Uldız (Uldin/Yıldız) Han'ın oğulları olduğu düşünülen dört kardeş vardır. Bunlar; Muncuk,[32] Rua (Ruga/Rugila), Oktar ve Aybars'tır. IV. asrın sonlarına doğru doğduğu iddia edilen meşhur Attila bunlardan Muncuk'un oğludur.[33] Macar kroniklerinde de ismi geçen Muncuk'un erken yaşlarda ölümü üzerine Attila'yı amcası Rua yetiştirmiş ve korumuştur.[34] Bu kardeşlerden en büyüğü olan Rua, devletin başına geçmiştir. Rua'nın devletin başına geçtiği tarih hakkında çeşitli rivayetler vardır. Maenchen-Helfen, Deguignes ve Ahmetbeyoğlu, Jordanes'e[35] dayanarak 420'li yılların başlarında, Orkun, 427 yılı civarında, Thompson ise bu tarihi daha da ileri götürerek 430'lu yılların başında geçtiğini söylemektedir.

Bu devirde batı kanadının hâkimi Oktar'dır, doğu kanadının hâkimi ise muhtemelen Aybars olmalıdır.[36] Rua, 422 yılında Doğu Roma'nın içinde bulunduğu zor durumdan yararlanarak ani bir saldırıya geçmiştir. Hunların büyük bir bölümü hızla ilerleyerek Trakya'yı ve Makedonya bölgesini yerle bir etmişlerdir.[37] Sasaniler ile

[32] Nemeth'e göre, Priscus'da *Mundiuchos* halinde, Jordanes de ise *Mundzucus* şeklinde geçmektedir. Bahsi geçen adın asıl hali *Mundzsuk* olmakla birlikte kelime Türkçe'dir. Kelimenin anlamı *inci* veya *boncuk*'tur. Bkz. G.Nemeth, *Hunların Dili*, (Çev. Şerif Baştav), bkz. Attila ve Hunları, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982, s.191.

[33] Maenchen-Helfen, s.74; Ahmetbeyoğlu (2013), s.81.

[34] T.Etienne Barath, The Early Hungarians, Published by Self, Montreal 1983, s.189.

[35] Got kökenli Romalı bir tarihçidir. VI. yüzyılda iki tarihi eser kaleme almıştır. Birisi *De Suma Temporum Vel Origine Actibusque Romanorum*, diğeri ise *Romana et Getica*'dır. Bu eserden birincisi bir dünya kroniğidir. İkincisi ise Got tarihidir. Tarihte *Romana et Getica* adıyla anılan, kısa şekliyle ise *Getica* adını taşıyan eser, bazı kaynak eserlerde uzun olarak *De Origine Actibusque Getarum* adıyla da yer almakta ve 551 yılında kaleme alındığı bilinmektedir. *Getica*, Hunlar hakkında pek mühim bilgiler vermekte ve V. yüzyıl Türk tarihinin en önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Üstelik Andrew Merrills'e göre; *Getica*, Roma İmparatorluğu'nun karanlığından geriye kalan en etkileyici metinler arasındadır. Bahsi geçen eser, imparatorluğun başkentine dair yazılmış olan metinlerden sıkça ayrılan daha yoğun bilimsel inceleme konusuna sahiptir. Bkz. Mangaltepe, s.8; Andrew Merrills, History and Geography in Late Antiquity, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s.100.

[36] Sadettin Gömeç, Türk-Hun Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara 2012, s.316.

[37] J.Bagnell Bury, The History of the Later Roman Empire: From the Death of Theodosius I to the Death of Justinian (AD 395 to AD 565), Vol.I, Macmillan Publishing, London 1923, s.101-103; Brian Croke, Count Marcellinus and His Chronicle, Oxford University Press, Oxford 2001, s.57.

savaşta bulunan Doğu Roma orduları, Hunların Trakya bölgesine saldırmaları üzerine hızlı bir şekilde geri dönmüşlerdir. Hunların bu başarılı seferi sonucunda bir antlaşma imzalanmış ve Doğu Roma yıllık 350 libre[38] altın karşılığı vergiye bağlanmıştır.[39] Bu antlaşmanın tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Maenchen-Helfen, 438 yılı civarında, Bury 424 yılında, Thompson ise 430 yılında olduğunu savunurken, Jones 434 yılında yapılan antlaşmanın aslında 422 yılı seferinin sonucunda gerçekleştirildiğini ve 422 yılında imzalandığını ileri sürmektedir. Bu görüşü Kafesoğlu ve Ahmetbeyoğlu da desteklemektedir. Ayrıca bundan başka Orkun ve Baştav'da antlaşmanın 434 yılında yapıldığını belirtmektedirler. Bütün bu görüşler göz önüne alındığında Trakya'nın iki, üç kez istilaya uğramakla birlikte antlaşmanın ya 422 civarında ya da 430'lu yıllarda yapıldığını söylemek mümkündür.[40] Roma altınlarının Hunlara akmaya başlaması, Hunlar için parlak devirlerin başlangıcı olmuştur. Rua, 432 yılı itibariyle kardeşi Oktar'ın ölümü üzerine konfederasyonun tek siyasi lideri olacak ve bölgenin en güçlü hâkimlerinden biri haline gelecektir.

1.1.2. Roma-Hun Münasebetleri

Trakya bölgesinin istilasından sonra hem Doğu hem de Batı Roma'nın içişlerine kısa zaman içerisinde müdahale eder seviyeye ulaşan Rua, her iki Roma'dan da haraç almış ve isyanların bastırılmasında anahtar rol üstlenen Batı Roma generali Flavius Aetius'un yanına da büyük bir Hun kuvveti yollamıştır. Bu arada Batı Roma'da 423 yılında İmparator Honorius ölmüş, taht kavgaları başlamış, tahtta sahip olmak için fazlasıyla istekli olan Johannes (423-425) Hunlardan askeri yardım istemiştir. Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'un desteğini alan Galla Placidia'nın[41] tehdidiyle

[38] Ağırlık ölçüsüdür. Ortalama olarak 450 gr'dır. Bkz. Edward Arthur Thompson, Hunlar, (Çev. Sibel Dinçel), Phoenix Yayınevi, Ankara 2012, s. 100; 1 libre=453,6 gr'dır. Bkz. Ahmetbeyoğlu (2013), s.82.

[39] Kafesoğlu, s.75; Sinor (2000), s.258.

[40] Brain Croke, *Evidence for the Hun Invasion of Thrace in A.D. 422*, Published by Variorum, London 1992a, s.350-352; A.H.M.Jones, The Later Roman Empire, Basil Blackwell Publishing, Oxford 1964, s.1107; Maenchen-Helfen, s.76.

[41] 388/90'da doğan Aeila Galla Placidia, İmparator I. Theodosius'un kızı ve Arcadius ile Honorius'un ayrı anadan doğma kardeşidir. Bu durumda Placidia, II. Theodosius'un halasıdır. Hayatının büyük bir bölümünü 394 yılında babasıyla birlikte gittiği Batı'da geçirdi. Çocukluğunda Stilicho'nun (öl.408) karısı Serena'ya çok bağımlıydı. 408-409'da Vizigotların eline düştü. 414 yılı başlarında Kral Ataulf (Athaulf) ile evlenmek durumunda kaldı ve onunla eşit koşullarda biri olarak Batı İmparatorluğu'na yaklaşmasını sağladı. Bundan dolayı Vizigot politikasında etkili oldu. Ataulf'un ölümünden sonra 417 yılında asil Flavius Constantius ile evlendi ve çiftin iki çocukları oldu. Bunlardan biri olan Valentinianus ileride görüleceği üzere Batı Roma İmparatoru olacaktı. II. Theodosius her iki Roma

karşı karşıya kalan Johannes, Aetius ile birlikte yaklaşık 60.000 kadar Hun birliğinin gelmesiyle rahatlayacaktır. Ancak geç kalınmıştır. İtalya'ya varmadan 3 gün önce 425 yılının Mayıs ayında Johannes, Aspar ve oğlu Ardaburius komutasındaki Doğu Roma orduları tarafından ortadan kaldırılmıştır. Üstelik bu gelen Hun birlikleri burada umduğunu bulamayınca Romalılar ile Hunlar arasında şiddetli tartışmalar olmuş ve Aetius verdiği paralarla onların lideri Işbara'yı ancak yatıştırılabilmiştir. Böylece bir kısmı topraklarına dönme konusunda ikna olmuştur. Doğu Romalı generaller ise gelişinden endişe duydukları ve sadece 3 gün sonra İtalya'da karşılaşacakları Aetius ile çarpışmaya hazırlanmak için geri çekilmişlerdir.[42] A. Üstün'ün Prosper Tiro'dan[43] naklettiğine göre, bahsi geçen taht kavgası şu şekilde sonuçlanmıştır: "Galla Placidia ve Caesar Valentinianus şaşırtıcı bir talihle gasıp Johannes'i bastırmışlar ve muzaffer olarak iktidar gücüne erişmişlerdir. Aetius'tan özür dilenmiş, zira Johannes namına getirdiği Hunlar […]" yukarıda da bahsedildiği üzere "[…] onun çabalarıyla yurtlarına geri dönmüşlerdir."[44] Anlaşıldığı üzere Prosper Tiro, Galla Placidia ile Valentinianus'un başarısını talihe bağlamıştır.

Hain Johannes'in 2 yıllık iktidarından sonra çocuk Valentinianus (Valentinian), III. Valentinianus olarak tahtta geçmiştir. Küçük yaşta olmasından dolayı imparatorluğunun ilk 12 yılında annesi Galla Placidia naip olarak hareket ederek

---

İmparatorluğu'nu da kendi idaresi altında birleştirme amacıyla III. Constantius'u tanımayı reddetti ve Constantius, 421 yılında ölünce Galla Placidia sadakatsizlikle itham edildi. Bunun üzerine Placidia erkek kardeşi ile yollarını ayırdı. O, Honorius'un ölümünden sonra 423 yılında Constantinopolis sarayına kaçtı. II. Theodosius, onu Batı Roma'ya karşı kullanmak istedi. II. Theodosius'un Aspar komutasındaki ordusu Batı Romalı isyancıları bertaraf ederek Ravenna'da III. Valentinianus'u tahta çıkardılar. Placidia da kral naibi oldu. Bkz. Michael Grant, Roma'dan Bizans'a İ.S. V. y.y., (Çev. Zühre İlkgelen), Homer Kitabevi, İstanbul 2000, s.73; Gregory, s.108.

[42] Jordanes, The Gothic History of Jordanes, Ed. Charles Christopher Mierow, Oxford University Press, Oxford 1915, s.101; Bury, s.159-161; Vaczy, s.75-76.

[43] Asıl adı *Prosperus Aquitanus*'dur. Kaynaklarda diğer bir ifadeyle *Aquitaineli Prosper* adıyla da geçmektedir. Kendisi keşiş ve kronisttir. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla 390-455 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Galya kökenli olmasına rağmen hayatının büyük bölümü Roma'da geçmiştir. Meşhur kroniği, eserlerinden sadece biri olup ilim camiasına çok şey katmıştır. Söz konusu eserin 378 yılına kadar olan bölümü Hieronymus'un tarihi eserinin kısa özeti şeklindedir ve bu kısmın hemen devamında Prosperus'un kaleme aldığı bölüm gelmektedir. Kaynaklardan bu eserin 433-455 yılları arasında birden fazla edisyonunun kaleme alındığını öğrenmekteyiz. Bahsi geçen eserde Hunlar hakkında Roma hizmetinde bulunan paralı askerler, Aetius'un Hunlardan yardım istemesi, Hunların Burgundları perişan edip Romalıların önünü açmaları, Trakya ve çevresinin yağmalanması, Bleda'nın ölüm meselesi, Attila'nın Galya ve İtalya seferleri ve onun ölümü gibi konularda bilgiler bulunmaktadır. Bkz. Üstün (2013a), s.62-63; Alexander Callander Murray, From Roman to Merovingian Gaul: A Reader, Broadview Press, Peterborough 2000, s.61-62; Ed. Simon Hornblower, Antony Spawforth, The Oxford Classical Dictionary, Oxford 1996, s.1263.

[44] Üstün (2013a), s.218.

iktidarı ele geçirmiştir.[45] Aetius ile anlaşmış, ona Comes[46] (Kont) rütbesi vermiş ve merkezden uzak tutmak amacıyla, babası Gauentius (Gaudentius)'un halefi olarak en büyük askeri rütbeyi vererek Galya'ya atamıştır. Galla Placidia iktidarı Hunların hiç hesapta olmayan yardımlarına karşılık haraç vermek durumunda kalmıştır. Hunlar, imparatorluğun iç politikasında bir hayli söz sahibi olmaya başlamışlardır. 425 yılı civarında Aetius'un itibarının artmasına sebep olsalar bile hiçbir engelle karşılaşmadan İtalya'ya ulaşmasını bilmişlerdir.[47] Ayrıca 425 yılındaki askeri yardımlar sayesinde Romalılar'dan Tuna'nın önemli geçiş noktalarından biri olan "Valeria Ripensis" adlı bölgeyi elde etmişlerdir. Burada söz konusu edilen askeri yardımın karşılığı; muhtemelen III. Valentinianus'un onların İtalya'dan çekilmelerine karşılık verdiği bir ücret olarak düşünülmektedir.[48]

Bu arada Aetius, Hun dostluğundan ustaca yararlanmış ve bu sayede önünün açılabileceğini anlamıştır. Hun yardımcı birliklerini neredeyse her yıl Galya'ya göndermiş ve bu birlikler 425-427 yılları arasında gittikçe daha da vahim bir hal alan Vizigot tehlikesini ortadan kaldırmıştır. 428 yılında Ripuar Franklarını itaat altına almışlar ve Ren Irmağı'nın karşı kıyısına püskürtmüşlerdir. Rua'nın kardeşi ve batı kanadı ordu kumandanı Oktar, 430 yılında Ren Irmağı'nın Main ile Neckar arasındaki sağ yakasında oturan Burgundlar'a[49] hücum etmiş, ancak birçok adamıyla

[45] Sidonius Apollinaris, Poems and Letters, Vol. I., Trans. W.B.Anderson, Harvard University Press, 1956, s.13.

[46] Geç dönem Roma İmparatorluğu'nda yüksek rütbeli askerî ya da yönetici kişilere verilen unvan. İmparatorluk sarayı büyük boyutta baskıya maruz kaldığında, pek çok sıkıntının birden giderilebilmesi için kraliyet hizmetkârlarının atanmasını sağlayacak geçici bir uygulama meydana getirmiştir. Bu süreç, *Amici Principis* ve *Praetorian muhafızlarının komutanı* ile pek çok mevkiye çoktan yarar sağlamıştır. Bu sayede imparatorluk sistemi genişlemiş, ancak yeni memurlara ihtiyaç duyulmuş ve merkezi yapıda değişim meydana gelmiştir. Bunun sonucunda *Comes* ya da *Kont (Count)* rütbesi oluşmuştur. Comesler, Roma İmparatorluğu'nun önde gelen memurları olmuşlardır. Bkz. Bunson, s.102.

[47] Jordanes (1915), s.106-107.

[48] Ahmetbeyoğlu (2013), s.85.

[49] Vistula nehri bölgesinde ortaya çıkmış ve M.S. V. y.y.'da Galya'da önemli bir güce erişmiş olan bir Germen halkıdır. M.S. 250 yılı civarında bilinen ataları Gotlar ile birlikte, onların keşif kolu olarak tarih sahnesinde görünmeye başlamışlardır. Main bölgesine yerleşen Burgundlar, 406 yılında baştan aşağıya Ren topraklarını yağmalamışlardır. Daha sonra bir müddet gözden kaybolmuşlardır. 413 yılında ise onlar büyük bir hat oluşturmuş ve Germenya'nın hâkimi olmuşlardır. Batı Roma İmparatoru Honorius, onların varlığını kabul etmiş ve onlarla bir antlaşma yapmıştır. Bu sayede Burgundlar, Batı Roma'nın müttefiki olmuştur. Merkezi Worms olan bir Burgund Krallığı kurulmuş ve Gundohar (Gundahar) tarafından yönetilmiştir. 436 yılında Worms diyarı Hunlar tarafından istila edilmiş ve Gundohar ile birlikte binlerce adamı katledilmiştir. Geriye kalan Burgund bakiyeleri Savoy'a kaçmış ve 443 yılında oraya yerleşmişlerdir. Onlar, Attila'ya karşı seferlerde Roma Generali Aetius'un ordusunda yer almışlardır. Sonunda Burgundlar, VI. y.y.'da Franklar tarafından ortadan kaldırılmışlardır. Bkz. Bunson, s.63.

beraber kendisi de bu seferden sağ çıkamamıştır. Kilise tarihçisi Socrates'e[50] göre bu hadise şöyle anlatılır:

> *"[…] Hunların saldırısı karşısında Burgundlar kendinden emin şekilde, kutsal yaratıcıdan destek alacakları ümidiyle yok olmayı göze alarak direnç göstermişlerdir. Hunların batı kanadı hâkimi Oktar'ın aşırı yemenin etkisiyle gece ölümü üzerine o andan itibaren lidersiz kalan insanların üzerine saldırmışlar ve onların en az 10.000 kadar kuvveti olmasına rağmen sadece 3000 kadar Burgund gücüyle tam bir zafer elde etmişlerdir."*[51]

Maenchen-Helfen bu pasaja şöyle bir yorum getirir: Burgundlar bu yüzyılın en cesaretli 10.000 savaşçısını nasıl yenebilir sorusunu yönelterek bir sorgulamada bulunmuştur. Bu anlatının Burgundların tarihsel serüveni ile de zıt düştüğünü belirterek, 406 yılından kısa bir süre sonra onların Ren nehrinin batı kıyısına geçmiş olduklarını ve Socrates'in bahsettiği 430 yılına gelindiğinde Ren nehrinin doğusunda bulunan Burgund topluluğunun onun iddia ettiğinden daha az sayıda bir grup olabileceğini ileri sürmüştür.[52]

Diğer taraftan Aetius, Galya bölgesinde Hun desteğiyle başarılı olsa dahi, 429 yılında Batı İmparatorluğu sarayında patlak veren iç karışıklıklar nedeniyle bu bölgeden derhal uzaklaştırılmıştır. Bu uzaklaştırma hadisesi hakkında başka sebeplerin olup olmadığını bilmiyoruz. Bundan sonra Aetius başkente çağrılarak iktidarın huzuruna çıkarılmıştır. Burada kendisine "Magister Militium"[53] unvanı verilerek Batı Roma

---

[50] İstanbul doğumlu, kilise tarihçisidir. 380-440 yılları arasında yaşamıştır. *Yazar* unvanıyla tanınmış olmasına rağmen halk içindeki konumu belirsiz kalmıştır. Saray erkânı ile bağlantısı olmadığından dolayı, kilise ile devlet arasında kişisel bağlantılara, politik ya da yönetimsel işlevlere sahip değildir. İskenderiye'den İstanbul'a sürgün edilen pagan dil bilimciler Helladius ve Ammonius'dan dersler almıştır. Yunanca kaleme aldığı *Historia Ecclesiastica* adındaki Hunlar hakkında bilgiler veren ve 305-439 yıllarını kapsayan eser; her biri, Doğu Roma imparatorlarından birinin devrine ayrılmış 7 kitaptan oluşmaktadır. Eser, askerî ve siyasi tarihi de içeren dünyevî ve İstanbul'da vuku bulmuş pek çok yerel hadiselere yer vermektedir. Hunlarla ilgili olarak ise onların Batı Roma'nın doğu eyaletlerini yağmalamaları, Hun-Burgund savaşları, Gotlar ile mücadelesi, Rua ve birliklerinin *Tanrı'nın gazabına* uğramaları hakkında bilgiler vermektedir. O, hayatı boyunca iyi bir eleştirel tarihçi olmuştur. Bkz. ODB III, s.1923; Üstün (2013a), s.56-57; Gabriele Marasco, Greek and Roman Historiography in Late Antiquity Fourth to Sixth Century A.D., Published by Brill, Leiden 2003, s.221.

[51] Socrates, Socrates' History of the Church, University of Toronto Press, Toronto 1853, s.369.

[52] Maenchen-Helfen, s.83.

[53] Bugünkü adıyla *Genel Kurmay Başkanı* ya da *Başkumandan.*

ordularının başkumandanlığına getirilmiştir. Bunun sonucunda Aetius ezeli rakibi Flavius Felix'in hedeflerini bertaraf etmiştir.[54]

Roma'da âdeta bütün gücü ele geçiren Aetius ile Galla Placidia arasında güç dengelerini bozacak rekabet ortaya çıkmıştır. İmparator naibi Galla Placidia, Aetius'un tüm yetkilerini alarak bir diğer büyük rakibi Afrika Duxu (komutanı) Bonifacius'u ordu komutanlığına getirmiştir. 432 yılında ayaklanan Comes Bonifacius ve emrindeki Afrika orduları, Aetius'u Rimini yakınlarında bozguna uğratmışlardır.[55] Bunun üzerine Aetius çaresiz kalıp Roma'dan yardım alamayınca Pannonia'ya[56] giderek Hun kağanı Rua'dan yardım istemiştir. Rua yardım etmeyi kabul ederek Aetius'un emrine önemli sayıda Hun kuvveti vermiştir. Hun kuvvetleriyle geri dönen Aetius bu kez Afrika ordularını dağıtmayı başarmıştır.[57] Bu başarı karşısında Galla Placidia geri adım atmış ve bir siyasi manevrayla onu affetmiş gibi gözükerek en yüksek rütbe olan "Patricius" unvanını vermiştir. 434 yılında Aetius tekrar Batı Roma ordularının başkumandanlığına getirilmiştir. Aetius, Batı Roma'da askeri yardımlar için görüşmelerde bulunan Hun elçilerine Pannonia bölgesinin kendilerine bırakıldığını bildirmiştir. Bu süreç zarfında Batı Roma-Hun münasebetlerinin fazlaca gelişmiş olduğunu söyleyebilmemiz mümkündür. Hatta Aetius, Hunların şüphelerini gidermek adına oğlu Carpilio'yu Hun sarayına rehine olarak göndermiştir. Görülüyor ki; Aetius, Hunların askeri yardımını elde etmek ve sürekli hale getirmek için her türlü yola başvurmaktan çekinmemiştir. Hiç şüphe yok ki, Aetius Hunların "ön plana çıkardığı" bir insandır. Bundan dolayı Hun desteği olmadan etrafındaki tehlikelerle mücadele etmesi pek mümkün değildir. Hun desteğini bir kez daha arkasında hisseden Aetius tek başına baş edemediği Burgund kralını Hunlar ile perişan etmiş ve 436 (bazı kaynaklarda 437) yılında Gundahar'ın başında olduğu Burgund ordusunu kılıçtan geçirmiştir.[58] Bu olaydan sonra Aetius'un Galya Valisi (bazı kaynaklara göre ise emrindeki General) Litorius, Vizigotlara karşı

[54] Baştav (1998), s.88-89; Ahmetbeyoğlu (2013), s.86; Edward Arthur Thompson, A History of Attila and the Huns, Clarendon Press, Oxford 1948, s.66.
[55] Peter Heather, *The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe*, The English Historical Review, 110/435, Oxford University Press, London 1995, s.16-17; Lev Nikolayeviç Gumilév, Hunlar, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2003, s.585.
[56] Macaristan Bölgesi.
[57] Theodoret and Evagrius, History of the Church, Published by George Bell and Sons, London 1854, s.243; Thompson (1948), s.64-65.
[58] Baştav (1998), s.90-91; Ahmetbeyoğlu (2013), s.87-88.

giriştiği çatışmalarda Hunlar tarafından desteklenmeye devam etmiştir. 437 yılında Litorius ve Hun süvarileri Vizigot Kralı I. Theodorich'in (Theodorik) Narbonne şehri kuşatmasını kaldırmaya zorlayarak şehri kurtarmışlardır. Ertesi yıl Litorius'un emrindeki Hunlar arka arkaya kazandıkları zaferlerle Vizigotlar'ın başkenti Toulouse'u kuşatmışlardır. Bu durumda Vizigotlar, Litorius'tan derhal barış istemişlerdir, ancak bu teklif reddedilmiştir. Bunun ardından çatışmalar tekrar başlamış, Litorius bu çatışmalarda esir düşmüş ve şehirde katledilmiştir. Bu katlin ardından Hunlar dağılmıştır.[59]

Batı Roma ile yukarıda bahsedilen olaylar yaşanırken Hunların Doğu Roma ile olan ilişkilerinde bazı gelişmeler meydana gelmektedir. Doğu Roma'nın Hunlara tâbi olup Tuna sınırlarında oturan Hun soyundan Amilsurlar, Itımarlar, Boiscler, Tonosurlar ve diğer kavimlerle Hunlara karşı ittifak yapması üzerine Rua, Esla'yı (Eslas) Constantinopolis'e[60] göndererek Trakya'ya karşı yapılacak seferin hazırlıklarına başlamıştır.[61] Rua, 434 yılı başlarında Constantinopolis sarayına göndermiş olduğu elçisi Esla aracılığıyla yukarıda bahsi geçen Tuna boyundaki kabilelere karşı saldırıya geçileceğini, onlarla ittifak yapmamaları gerektiğini, yaptıkları takdirde aralarında barışın olmayacağını ve derhal savaşa başvurulacağını Doğu Romalılara bildirmiştir. Ayrıca Hun kağanı, Tuna sınırının öte yakasına geçerek Roma ordusuna sığınan her gencin gecikmeden iade edilmesi hususunda da ısrarcı olmuştur.[62] II. Theodosius ve kurmayları kendilerine bildirilen bu hususları dikkatle ölçüp biçmişler ve bazı konularda risk almaya karar vermişlerdir. Genel olarak bir Hun istilası ihtimalini düşük olarak görmüşlerdir. Ama yine de ordularının Aspar idaresinde Afrika'da bulunmasından dolayı Doğu Romalılar, Hun aslından olan ve daha önce Trakya ve İskit bölgelerinde görev yapmış Plinthas'ı[63] ve bir de Trakya asıllı Dionysius'u Hun kağanının yanına elçi olarak göndermeye karar vermişlerdir. Bunun için önce Esla'nın geri dönmesini beklemişlerdir. Esla dönünce yanında Singiluchus adında biri vardır. Bu kişi, Rua'yı kendilerinden başka hiçbir Romalı ile

[59] Herwig Wolfram, History of the Goths, University of California Press, 1990, s.175-176; Vaczy, s.74; Peter Heather, Gotlar, (Çev. Erkan Avcı), Phoenix Yayınevi, Ankara 2012, s.267.
[60] Modern adıyla *İstanbul*.
[61] Ali Ahmetbeyoğlu, Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları, TDAV Yayınları, İstanbul 1995, s.23.
[62] Kelly, s.93; Hüseyin Namık Orkun, Attila ve Oğulları, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2013, s.23; Ahmetbeyoğlu (2013), s.88.
[63] Bazı kaynaklara göre *Got* asıllıdır. Bkz. Baştav (1998), s.94.

görüşmemesi konusunda ikna etmesi için görevlendirilmiştir. Tüm bu görüşmelerin yaşandığı sırada 434 yılının Mayıs ayında Rua'nın ölüm haberi gelmiştir.[64] Rua'nın ölümüyle ilgili Papaz Theodoret; "Hun kağanının ölümü üzerine halk arasında dedikoduların yayıldığını ve Kraliçe Eudokia'nın (Eudoxia)[65] duaları sayesinde gökyüzünün Rua'ya ölümü getirdiğini […]" söylemiştir. Bunun yanında tarihçi Socrates'e göre de, "Rua'nın gök gürültüsü ve şimşek çarpması sonucunda ölmüş olduğunu, ordusunun ise veba ile heba olduğunu […]" belirtmiştir.[66] Rua'nın ölümü Doğu Roma dünyasında sevinç uyandırmış ve bir kurtuluş etkisi göstermiştir. Çünkü Rua, Romalılar için hem endişe verici ve çetin bir komşu olmuş hem de amansız bir düşman olduğunu göstermiştir.[67]

1.2. ORTAK HÂKİMİYET DÖNEMİ: BLEDA İLE ATTİLA DEVRİNDE SİYASİ VE ASKERÎ GELİŞMELER

1.2.1. Bleda ile Attila Devri

Rua'nın 434 yılında ölümünün ardından muhtemelen erkek çocuğu olmadığından dolayı devletin başına yeğenleri Bleda ve Attila geçmiştir.[68] Babaları Muncuk'un kral ailesine mensup olması onlara üstünlük ve belli unvanlar kazandırmıştır. Bleda büyük kağan olmuş, kardeşi Attila'yı da devletin yönetimine ortak etmiştir.[69] Alföldi'ye göre ortak hâkimiyet, rastgele oluşmuş bir müessese değildir. Zira bundan önceki dönemde Hun kralının iktidarını paylaştığı Oktar adında bir kağan daha vardır. Hatta daha da önceki dönemlere bakılacak olursa, Hunlar'a elçi olarak

[64] Ludwig Schmidt, *Attila*, Cambridge Medieval History, Vol. I, Ed. J.Bagnell Bury, James Pounder, Cambridge University Press, Cambridge 1911, s.360; Gömeç, s.317-318; Baştav (1998), s.93-94.

[65] Pagan bir filozof olan Leontius'un kızı Aelia Eudoxia, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'un karısıdır (aynı imparatorun annesi ve Arcadius'un karısıyla karıştırılmamalıdır). Aelia Eudoxia rivayete göre bir güzellik yarışmasını kazanmasından sonra Theodosius'a, Theodosius'un kız kardeşi Pulcheria tarafından tanıştırılmıştır. Constantinopolis patriği tarafından vaftiz edilirken bir pagan adı olan Athenais'i bırakmasına rağmen başmabeyinci Eutropius ile anlaşmazlığa düşmüştür. 421 yılında II. Theodosius ile evlenmiş ve bir sonraki yıl bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir. *Lucinia Eudoxia* adı verilen bu çocuk, 437 yılında Batı Roma İmparatoru Valentinianus (Valentinian) ile evlenecektir. Aelia Eudoxia, dini bir örgütün önderliğini de yapmış, ancak İmparatoriçe Pulcheria'nın baskısıyla 438 yılında kutsal topraklara gitmek üzere Constantinopolis'ten ayrılmıştır. Bir yıl sonra şehre dönüş yaptığında iktidar gücünü tekrar ele almış, ancak zina dedikoduları 443 yılında onu neredeyse hayatının sonuna kadar kocasından uzak yaşayacağı Kudüs'e dönmek mecburiyetinde bırakmıştır. Bkz. Grant, s.76-77; Socrates, s.383; Gregory, s.108.

[66] Croke (1992a), s.349.

[67] Franz Altheim, Asya'nın Avrupa'ya Öğrettiği, (Çev. Emin Türk Eliçin), May Yayınları, İstanbul 1967, s.40.

[68] Ahmetbeyoğlu (2013), s.92.

[69] Joseph Deguignes, Büyük Türk Tarihi, Türk Kültür Yayınları, İstanbul 1976, s.475-476; David Nicolle, Attila ve Göçer Kavimler, (Çev. Levent Cinemre), TİB Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.26.

gönderilen Olympiodoros'un verdiği bilgiye göre, Karaton adında bir kağandan bahsedilir. Bu kağanın, Uldız Kağan ile birlikte Hun Devleti'ni V. y.y.'ın başlarında yönettiği anlaşılır. Demek ki, Avrupa Hun Devleti bahsi geçen dönemlerde çift başlı yönetim karakterine sahiptir. Tarihi kaynakları incelersek, Orta Asya Türk kâvimlerinde hükümranlığın bu türünün izlerine ulaşmak mümkündür.[70]

Bleda hakkında kardeşi Attila'dan huy ve mizaç olarak farklı olduğundan başka ayrıntılı bilgi kaynaklarda söz konusu değildir.[71] Attila hakkında ise Jordanes şöyle söyler:

> *"Muncuk'un kardeşleri olan Oktar ve Rua, Attila gibi çok sayıda boy üzerinde kağanlık edememiştir. Onların ölümünden sonra ağabeyi Bleda ile Hun tahtında başarılı olmuştur. Bleda, Hunların büyük bölümünü hâkimiyeti altına aldığında, onun tarafından hıyanete uğrayarak katledilmiştir.[72] Bleda'nın ölümü üzerine hâkimiyeti altında olan insanları tek çatı altında birleştirmiştir. Attila'nın tesiri altında toplanan milletler, büyük bir ordu oluşturmuştur. Romalılar ve Vizigotlar gibi dünyanın önde gelen milletlerine diz çöktürmenin yollarını aramıştır. Ordusunun 500.000 adamdan oluştuğu söylenilmiştir. Onunla ilgili etrafta dolaşan korkunç dedikodular nedeniyle tüm insanlığı dehşete*

[70] Andreas Alföldi, *Türklerde Çift Krallık*, II. Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler, TTK Basımevi, Ankara 2010, s.507.

[71] Baştav (1998), s.94.

[72] Bleda'nın ölümü hakkında ilim dünyasında çeşitli iddialar mevcuttur. Bleda'nın ölümü kardeşinin elinden mi, yoksa kendi eceli ile mi oldu? Bu mesele bugün dahi tartışılmaktadır. Bu meselede Jordanes, Priscus (Priskos)'un eserinin kayıp bölümlerine dayanarak yukarıda bahsedildiği şekilde açıklama yapmıştır. Bu iddiayı destekleyen Prosper Tiro kroniğinde ise; Jordanes ile aynı şekilde, Hun kralının ağabeyini öldürerek onun halkını kendi hâkimiyetine kattığını söylemiştir. Bu iddiaları destekler şekilde Rus tarihçi Gumilév de Attila'nın 445 yılında ağabeyi Bleda'yı öldürdüğünü söylemiştir. Modern batılı tarihçiler göre ise, Attila'nın 10 yıllık planın sonunda bir darbe girişimiyle kardeşini öldürerek hâkimiyeti ele geçirmiştir. Bilhassa Alman tarihçi ve dilbilimci Altheim, Attila'nın kardeşi Bleda'yı öldürttükten sonra bütün Hunları kendi sancağı altında birleştirdiğini belirtmiştir. Bazı batılı tarihçiler ise kaynak eksikliğinden dolayı bu mesele konusunda çekimser kalmışlardır (Patrick Howarth v.d. gibi). Araştırmacılarımızdan bu mesele hakkında, bilhassa merhum akademisyen Şerif Baştav konuya kısaca açıklama getirerek, kayıtlardaki eksikliğe rağmen Attila'nın ağabeyini 445 yılında öldürdüğünü söylemiştir. Buna ek olarak iki kardeş arasındaki nifak konusunun belli olmadığını da belirtmiştir. Ali Ahmetbeyoğlu ise meseleye farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve Attila gibi kudretli bir insanın ağabeyini öldürmek için elinde fazlaca güç varken 10 yıl gibi bir süre niçin beklediğini sorgulayarak ölümünün onun tarafından olmayabileceğini savunmuştur. Bu iddiasını da Hun ülkesini ziyaret eden Priscus'un notlarında bu meseleye dair hiçbir bilginin olmamasına dayandırmaktadır. Bkz. Kelly, s.129; Baştav (1998), s.105-106; Ahmetbeyoğlu (1995), s.38; Ahmetbeyoğlu (2013), s.101-102; Thompson (2012), s.88; Colin Douglas Gordon, The Age of Attila, The University of Michigan Press, 1966, s.61; Patrick Howarth, Attila, King of the Huns: Man and Myth, Published by Constable, London 1994, s.40; Gumilév (2003b), s.584; Altheim, s.51.

düşüren, tüm toprakları cezalandıran ve milletleri titretmek için doğmuş bir insandır. Vücut hareketleri heybetli tabiatının görüntüsünü âdeta yansıtmıştır."[73]

Bu devirde devletin asli işlerini Attila yürütmüştür. Devletin merkezi Orta Tuna bölgesidir. Büyük Kağan Bleda burada ikamet etmektedir. Bu bölge aşağı Tisza bölgesine pek yakındır. Attila'nın ikamet ettiği bölge ise, Tuna'nın aşağısına doğru, daha ileride Bucharest-Ploesti bölgesindedir. Bu durumda, Attila statü gereği Bleda'ya göre ikinci planda gibi gözükse de bağımsızlıktan bir hayli zevk alan güçlü ve akıllı bir kağandır.[74] Yalın bir askerin körü körüne atılganlığı yerine bir komutanın maharetli özenini göstermesini bilmiştir. Ağabeyi ile birlikte kuzeydeki kabilelerin itaat altına alınması onun bileğinin gücünden çok askerî dehasının eseri olmuştur.[75] Hatta ağabeyi ile gerçekleştirdiği, diplomatik anlamda büyük bir zafer elde ettiği ve bir sonraki bölümde bahsedeceğimiz Margus Barışı'ndaki önemli rolü yadsınamaz. Bu meşhur barış, Attila'nın Doğu Romalılara karşı ilk başarısı olmuştur.[76] Antlaşma gereği Doğu Romalılar, Mama ve Atakam adlı iki Hun reisini Trakya'daki Carsus Kalesi'nde Hunlara teslim etmişlerdir. Bu kaçaklar burada halkın gözleri önünde infaz edilmişlerdir.[77] Bu hareket Romalılara, bölge halkına ve tüm kaçaklara karşı gözdağı niteliğindedir.

Bleda'nın yaklaşık olarak 10 yıllık hâkimiyeti süresince birkaç kavmi (Sorosguslar v.s.) itaat altına almasının dışında fazla bir iz bırakmadığını söyleyebiliriz. Ancak ileride görüleceği üzere Anatolius Antlaşması'na veyahut Barışı'na kadar olan süreçteki yararlarını da göz ardı edemeyiz. Tarihi kayıtlar kendisinin eğlenmeden ve yeme-içmeden zevk aldığını söylerler. Bleda'nın bu zevk-sefa hastalığı kendisini başarılı kılmamış, buna karşı Attila ortak iktidar dönemi boyunca gösterdiği diplomatik ve askerî başarıyla daima ön planda görülerek Bleda'nın ölümüyle devletin yegâne hâkimi olmuştur.[78] Bu dönemde Doğu Roma-Hun ilişkilerinde Romalılara askerî ve iktisadi açıdan büyük darbeler indirilecek, başkaldıran pek çok

[73] Jordanes (1915), s.102-104.
[74] Howarth, s.36.
[75] Edward Gibbon, Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi, c.III, (Çev. Asım Baltacıgil), Bilim, Felsefe, Sanat Yayınları, İstanbul 1988, s.205.
[76] Maenchen-Helfen, s.90-91; Gibbon, s.204.
[77] Orkun, s.24; Ahmetbeyoğlu (1995), s.25; Gömeç, s.320.
[78] Thompson (1948), s.75-84; Ahmetbeyoğlu (1995), s.24.

kavim dizginlenecek ve sınırlar genişleyerek imparatorluk yolu açılacaktır. Ayrıca bir Germen kavmi olan Burgundlar ortadan kaldırılacak ve Pannonia bölgesi de tamamen istila edilecektir. Esas itibariyle ekonomik amaçlı seferler dikkat çekmektedir.

1.2.2. Siyasi ve Askerî Gelişmeler

Bleda ile Attila devrinde ilk önemli siyasi hadise olarak Margus Barışı'ndan bahsetmemiz gerekir. Rua ölmüş, Hun Devleti'nin hâkimiyeti iki kardeş Bleda ve Attila'ya geçmiştir. Bu durumda Doğu Roma Senatosu Hunlara bağlı olan Itımarlar, Tonosurlar, Amilsurlar ve Boiscler gibi bazı kabileler nedeniyle bozulan Roma-Hun ilişkilerini görüşmek adına Flavius Plinthas'ı elçi olarak Attila'ya göndermeye karar vermiştir.[79] Bu karar imparator tarafından onaylanmıştır. Ardından Plinthas elçilik heyetine hazineden sorumlu görevli ve aynı zamanda quaestor (yargıç) Epigenes'i de dâhil etmiştir. Bu da imparator ve senato tarafından onaylanmıştır. İki elçi yola çıkıp Margus'a[80] varmışlardır. Sırbistan'ın içinden güneye doğru akan Mysorum[81] ile Istrum'un[82] birleştiği yerde, Istrum sınırlarına kurulmuş olan Constantia surları karşısında Hunların idarecileriyle Romalı elçiler karşı karşıya gelmişlerdir.[83] Görüşmelerin at üzerinde yapılması hususunda Hunlar ısrarcı davranmışlardır. Plinthas ve Epigenes bu isteği kabul etmek zorunda kalmışlardır.[84] Görüşme sonunda karara bağlanan maddeler arasında şunlar vardır:

> *"Esir edilmiş Romalılarla ve daha önce Roma'ya kaçmış çok sayıda kaçakla birlikte Hunlardan kaçacaklar Roma sınırına kabul edilmeyecek; Romalı tutsakların her biri için 8 altın kurtarma karşılığı verilecek ve ancak bu şekilde esirler geri dönebilecek; Romalılar, Hunların hâkimiyeti altında olan hiçbir kabileyle ittifak yapmayacaklar; her iki taraf açısından Tuna sahası serbest ticaret bölgesi olarak garanti altına alınacak ve eşit şartlarda bir araya gelinecek; imparatorluk hükümeti tarafından tutulan tüm Hunlar teslim edilecek; Romalılar tarafından*

[79] Deguignes, s.476; Baştav (1998), s.94. Orkun, s.23.
[80] Bugünkü Dubrovica.
[81] Morava nehri.
[82] Tuna nehri.
[83] Ahmetbeyoğlu (1995), s.23-24; Brain Croke, Christian Chronicles and Byzantine History 5th-6th Centuries, Published by Variorum, London 1992, s.356.
[84] Howarth, s.36.

daha önce 350[85] libre altın ödenen yıllık vergi yerine, yılda 700 libre altın vergi ödenecek ve antlaşmaya her iki taraf da uyacaktır. Yapılan resmi ve dinî törenin ardından yukarıda bahsi geçen şartlarda barış sağlanmıştır.''[86]

Bleda ve Attila, Margus Barışı'ndan sonra Hun veyahut İskit soyundan olan Sorosgi kabilesini 435 yılında itaat altına almışlardır.[87] Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Bleda ve Attila'nın 435-440 yılları arasında devletin sınırlarını genişletmekle meşgul oldukları anlaşılmaktadır. Bu dönemde, devletin batı sınırları Ren nehri ve Alpler'e kadar uzanmıştır. Sözü edilen bölgede Hunlar ile Ren nehri arasında Burgundlar ikamet etmiştir. Burgundların ortadan kaldırılması bu döneme denk gelmiştir. Alp dağları ile Baltık denizi arasında yaşayan çeşitli Germen kavimleri ve bunlara bağlı gruplar, Ren nehri ile Hazar denizinin biraz doğusundaki bölgelerin büyük bölümü Bleda ile Attila'nın hâkimiyetini kabul etmişlerdir. Bunun yanında İskit bozkırları üzerinden de Attila'nın otoritesine bir sınır çekmek oldukça güç olmuştur. Bu devirde iki kardeş ülkeyi tek mülk olarak görmüşler, ancak bazı konularda serbestçe hareket edebilmişlerdir.[88]

440 yılına kadar Doğu Roma'nın kuzey sınırlarında her an bir tehdidin oluşabileceği barış dönemi yaşanmıştır. Diğer tarafta Batı Roma İmparatorluğu'na karşı Attila, amcası Rua'nın siyasi ve askerî politikasını devam ettirmiştir. Daha önce Aetius'un emrine verilen ücretli Hun birlikleri, 439 yılında Vizigotlar tarafından bertaraf edilinceye kadar Galya'da hizmetlerini sürdürmüşlerdir. 440 yılında ise Don nehri kıyılarında tehlike arz edecek bir durum meydana gelmiştir. Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius, Margus Barışı şartlarının tümünü kabul etmiş ise de, yerine getirmeye hiç de niyetli değildir. Hunlara göndermeyi vaat ettiği yıllık 700 libre altını ihmal ettiği görülmüştür.[89] Uldız Han'ın ölmeden önce 408 yılındaki büyük Doğu Roma seferinden sonra Constantinopolis Valisi Anthemius, Constantine

[85] Bu miktar, bazı kaynaklarda 300 olarak geçmektedir. Bkz. Ahmetbeyoğlu (1995), s.24.
[86] Gibbon, s.204; Jones, s.193; Gyula Moravcsik, Türk Tarihi'nin Bizans Kaynakları, (Çev. H.N.Orkun), Sümer Basımevi, Ankara 1938, s.10-11; John George Sheppard, The Fall of Rome and Rise of the New Nationalities, Published by London G. Routledge, London 1892, s.192.
[87] W.M.McGovern, The Early Empires of Central Asia, The University of North Carolina Press, North Carolina 1939, s.385.
[88] Baştav (1998), s.96-97; Gibbon, s.206.
[89] Jones, s.204.

surlarının batısında bulunan Büyük Theodosius surlarını inşa ettirerek şehri koruma altına almıştır. Ancak bu surlar başkenti tam olarak koruyamamış ve kıyı şeridinin bazı bölümlerinde gedikler meydana gelmiştir. Bu gedikler, Hunların müttefiki Vandalları harekete geçirmiştir. Bu nedenle İmparator II. Theodosius, dönemin valisi Mısırlı Cyrus'a surların onarılması emrini vermiştir. Bu sıralarda imparatorluğun kuzey bölgelerinde bulunan Rugilerin kabile lideri Walips adında biri, Tuna boylarında karışıklık çıkarmıştır. Kaynaklarda iç yüzü pek anlaşılmayan bu karışıklığa rağmen, Attila'ya gönderilmesi gereken 700 libre altın geciktirilmiş ve imparatorluk tamir edilen surlarla bir müddet daha dayanabilmiştir.[90]

Hunların elçileri Avrupa'da ve Asya'da komşularına sahip olduklarını, bir yandan Tuna'ya öbür yandan Don nehrine dek yayılmış bulunduklarını II. Theodosius'a sürekli hatırlatmışlardır. Bu durumda Hun fırtınasının Sasanilere mi yoksa kendilerine mi yöneleceği hususunda Romalılarda endişeli bir bekleyiş hâkim olmuştur. Constantinopolis yetkilileri, Hun ordularının uzun süre Sasani krallarıyla çetin ve sonu bilinmez mücadelelere girişeceğini düşünmüşlerdir. Ancak daha farklı düşünen Batı Romalılar böyle bir fikrin delice olacağını bildirmişlerdir. Çünkü Sasanilerin Hunlara karşı koyamayacaklarını, Hunların kolayca kazanacaklarını ve daha da güçleneceklerini, şimdiki şartlarda haraç vermenin daha akıllıca olacağını öngörmüşlerdir.[91]

19 Ekim 439 tarihinde Vandallar, Batı Roma'ya bağlı olan Afrika eyaletlerinin başkenti Kartaca'yı ele geçirmiş ve burada önemli bir donanma gücüne de sahip olmuşlardır. Paschale kroniğinde söz konusu hadise şu şekilde anlatılmaktadır: "[…] 439 yılında Vandal Kralı Gaiserich,[92] Kartaca'ya girmiş ve Sicilya'yı harap etmeye

[90] Baştav (1998), s.98; Gregory, s.109.
[91] Gibbon, s.97-98.
[92] Paschale kroniğinde bu isim *Zinzirich* olarak yer almaktadır. Ancak dönemin diğer kaynaklarıyla karşılaştırılarak tespit edildiği üzere *Zinzirich* ile *Gaiserich* isminin aynı kralı temsil ettiği anlaşılmaktadır. Bir başka tarihi kayıtlarda rastlanıldığı üzere, *Gaiserich* isminden *Gizericus* şeklinde bahsedilmektedir. Muhtemelen *Gizericus* ismi, *Gaiserich* isminin Latince şeklidir. Görüldüğü üzere kaynaklarda meşhur Vandal kralının isminin üç şekli yer almasına rağmen, biz burada kaynaklarda umumiyetle kullanıldığı üzere *Gaiserich* ismini kullanmayı tercih ettik. Jordanes'e göre *Gaiserich*; orta boylu, zeki, ketum, kibirli, acımasız, açgözlü, ikna kabiliyeti yüksek ve fitne-fesat çıkarmada mâhir biridir. Ona *topal* veyahut *aksak kral* tabirinin kullanılmasının sebebi; atından düşerek topal kalmasıdır. Bkz. Chronicon Paschale 284-628 AD, translated with an introduction and notes by Michael Whitby and Mary Whitby, Liverpool University Press, Liverpool 2007, s.72; Jordanes (1915), s.98.

teşebbüs etmiştir."[93] Attila ile olan ittifakından yararlanan Vandallar, Afrika bölgesini ellerinde tutmayı sürdürmüşlerdir. Bu gelişmeler neticesinde 440 yılının ilkbaharında Vandalların istilasına uğrayan Sicilya'yı kurtarmak üzere Doğu ile Batı güçleri birleşmiştir. İmparator II. Theodosius kuzeyden gelen tehditlere rağmen 441 yılında Vandallara karşı III. Valentinianus'a (Valentinian) destek vermek için büyük bir sefer kuvveti göndermiştir.[94] Zira Kuzey Afrika'nın konumu ve ticareti, Batı Roma için olduğu kadar Doğu Roma için de bir hayli önemlidir. Kısa zaman içerisinde Sicilya limanları gemilerle takviye edilmiştir. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Vandallar, Mısır ile olan zahire akımını engellemek amacıyla Rodos'a saldırmışlardır. Bu haber Constantinopolis'de duyulunca Doğu Romalı yetkililer derhal harekete geçmiştir. İşte bu sebepten dolayı Batı Roma'ya acil yardım donanmaları gönderilmiştir. Bu sıralarda Sasaniler, Doğu Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırlarına hücumda bulunmuştur. Bunun üzerine Doğu Roma orduları doğu cephesine kaydırılmıştır.[95] Tüm bu gelişmeler, Hunlar tarafından da takip edilmektedir. Vandal Kralı kurnaz Gaiserich, Doğu Roma'nın Batı Roma'ya yardım harekâtı haberini gizlice öğrenince Bleda'yı Doğu İmparatorluğu'nu istila etmesi için kışkırtmıştır. Bunun üzerine Tuna'nın kuzey yakasında bir Roma kalesinin koruması altındaki Constantia adı verilen bir pazar yerine Bleda'nın Hunları tarafından hücum edilmiştir. Burada ticaret güvenliği bozulmuş ve kale yerle bir edilmiştir. Tüccarlar esir alınmış ve Doğu Roma kuvvetleri kılıçtan geçirilmiştir. Doğu Roma bu saldırıyı şiddetle protesto etmiş ve Margus Barışı'nın açıkça ihlal edildiğini ilân etmiştir. Ancak buna karşı Hunlar, Margus piskoposunun kendi ülkelerinde, kendi krallarından birinin hazinesini soyduğunu ifade etmişlerdir.[96] Hatta Maenchen-Helfen'in naklettiğine göre, bu soygun hadisesinin gerçekleşmesinden sonra Tuna nehrinin geçilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bundan başka Hunlar, antlaşma şartlarına rağmen birçok kaçağın da iade edilmediğini bildirmişlerdir. Şartlar son derece açık olmasına karşın Romalılar, birçok Hun kaçağını koruyup ellerinde tutmuşlardır. Tüm bu olan bitene rağmen Romalılar yine de inkâr etmişlerdir. Bundan dolayı Hunlar şüphesiz haklı çıkmışlardır. Doğu Romalı temsilciler yaşananlar karşısında ne

[93] Chronicon Paschale, s.72.
[94] Levçenko, s.37.
[95] Alexandru Madgearu, Barbarian Invasions in Northern Scythia Minor during the 4th-5th Centuries B.C., Peuce, Vol.VIII, 2010, s.178.
[96] Gibbon, s.208-209; Baştav (1998), s.99-100.

yapacaklarını şaşırmışlardır.[97] Hunların son olarak kesin talepleri; tüm kaçakların iadesi ve Margus piskoposunun teslimi olmuştur. Doğu Roma elçileri talepleri geçiştirmeye çalışmışlardır.[98] Elçilerin bu tutumu savaş nedeni olmuştur.

440 sonbaharında harekete geçen Hun kuvvetleri Istrum'u geçerek sınırdaki köyleri tahrip etmişler, kısa zamanda Viminacium'u[99] ele geçirmişlerdir. Buranın halkı esir alınmıştır. Bleda daha da batıya ilerleyerek Margus şehrini de yağmalamıştır. Tuna'nın güneyine geçen Hun birlikleri İllyricum'a[100] hücum etmişlerdir.[101] Buranın ardından bir kuşatma ile Singidiunum harebe yerine çevrilmiş ve halkı esir edilmiştir. Bütün bu seferleri Bleda'nın mı yoksa Attila'nın mı yönettiği konusu tartışmalıdır. Priscus'un[102] tarihi eserinde seferlerin pek çoğunu Attila'nın yönettiği saptanmıştır. Latin kroniklerinde de Priscus'un tarihi eserine dayanılarak seferlerin başındaki kişinin Attila olduğu gösterilmiştir. Batı kaynaklarının pek çoğu da Attila'yı işaret etmektedir. Ancak yerli kaynakların bazıları bu seferlerin başındaki kişiyi Bleda olarak göstermişlerdir.[103] O halde belki de seferlerin pek çoğunu iki kardeş beraber gerçekleştirmiş ya da bazısını Attila bazısını da Bleda gerçekleştirmiştir. Ayrıca Macar ve Alman âlimler de Attila'yı ön plana çıkarmışlardır.[104]

Yukarıda bahsedilen hadiseler gerçekleşince bölge halkı başkaldırarak bir kişi yüzünden kendilerinin de yanacağından piskoposun teslim edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu durumdan çekinen piskopos gizlice Hunlara kaçmış ve kendisine

---

[97] Maenchen-Helfen, s.110; Jones, s.193.
[98] Howarth, s.37-38; Ahmetbeyoğlu (1995), s.24-25.
[99] Sırbistan'daki bugünkü Kostolac'ın olduğu bölgedir.
[100] Bugünkü Sofya ile Niş arasında bir bölgedir.
[101] İIIyricum'un yağmalanması hakkında Paschale kroniğinde bahsi geçen şehrin Eudoxius ve Dioscorus'un konsüllüğü zamanında, 442 yılında Bleda ile Attila tarafından tahrip edildiği bilgisi yer almaktadır. Bkz. Chronicon Paschale, s.73.
[102] Trakya'daki Heracleia'ya (Marmara Ereğlisi) yakın Panion (Panium) şehrinde 410-420 yılları arasında doğduğu ve 472 yılı civarında da öldüğü tahmin edilmektedir. Kendisi kâtip ve tarihçidir. Roma İmparatorluğu'nda üst düzey memur vazifesinde bulunan hukuk bilgini ve Roma elçisi Maximinus ile olan dostluğu sayesinde Attila'ya gönderilen elçilik heyetinde kendisine yer bulmuştur. Bu elçilik görevi sırasında Attila ile görüşme ve onu gözlemleme imkânı bulmuş, vazifesi boyunca gördüklerini, yaşadıklarını ve edindiği tüm bilgileri kaleme almıştır. Eserin aslı Grekçe'dir. Biz bu bilgilere *Historia Byzantiake (Bizans Tarihi)* adlı eserinin günümüze ulaşan az sayıdaki fragmentleri sayesinde ulaşabilmekteyiz. Söz konusu eserin bölümleri 433-468 yılları arasında vuku bulan hadiseleri ihtiva etmektedir. Bu eser, V. yüzyıl Doğu Avrupa Türk Tarihi, Avrupa Hun İmparatorluğu ve bilhassa Attila devri hakkında pek mühim bilgiler ihtiva etmektedir. Bkz. Mangaltepe, s.7; Ahmetbeyoğlu (2013), s.16-17; Altheim, s.40-41; Bülent İplikçioğlu, Eski Batı Tarihi I, TTK Basımevi, Ankara 1997, s.435.
[103] Baştav (1998), s.100; Ahmetbeyoğlu (1995), s.25; Gibbon, s.203.
[104] Maenchen-Helfen, s.116; Orkun, s.26.

zarar verilmezse, Margus şehrini kendisi teslim edeceğine dair söz vermiştir. Hunlar ise kendisine zarar verilmeyeceğini bildirmişlerdir. Bunun üzerine şehir, piskopos tarafından gece gizlice Hunlara teslim edilmiştir.[105] Anlaşıldığı üzere Margus piskoposunun ihaneti neticesinde Margus şehri, Hunlar tarafından ele geçirilmiş ve yağmalanmıştır. Piskoposun bu hareketi Hunlara stratejik mevkilerin âdeta kapılarını açmıştır.[106] Mauricios'un da dediği gibi "uygun fırsatları değerlendirme ve acil yarar sağlama hususunda mahir olan […]" Hunlar için Tuna hattı savunmasız bir hal almaya başlamıştır.[107]

441 yılında yeniden batıya doğru sefere çıkan Bleda, bütün Tuna hattının savunmasında kilit rol üstlenen Sirmium'u (Sremska Mitrovica) zaptetmiştir. Burası düştükten sonra güneydeki Pannonia Secunda kolayca ele geçirilmiştir. Böylece Balkanlar, Hun atlılarına açık hale gelmiştir.[108] Tam bu sıralarda Attila'nın da araya girmesiyle 441 yılında Doğu Romalılar ile bir müzakere gerçekleşmiştir. Bu müzakereye, Hunlarla münasebetlerinin çok iyi olduğu bilinen Batı Romalı Aetius'un aracılık ettiği bilinmektedir. Hatta barışın teminat altına alınabilmesi için oğlu Carpilio'yu Hun sarayına rehine olarak göndermiştir. Bunun üzerine Hunlar ile Doğu Romalı elçiler arasında geçici bir barış sağlanmıştır.[109] Kısa süren geçici barış sürecinin ardından Attila, II. Theodosius'a bir mektup göndererek elçilerin kendisine gelmesini, kaçakların iade edilmesini ve vergilerin derhal ödenmesi gerektiğini bildirmiştir. Eğer bu hususları geciktirmeye devam ederlerse ya da savaşı sürdürmek isterlerse kendisinin İskit kalabalığıyla daha fazla savaşmayacağını bildirmiştir. Bunun üzerine imparator mektubu okuyunca cevap olarak hiçbir Hun (İskit) kaçağını geri göndermeyeceğini, savaşın neticelerini bekleyeceğini ve bu tartışmaları sonlandırarak kendisine elçilerini göndereceğini söylemiştir. Attila, imparatorun bu cevabını öğrenince çok öfkelenip derhal savaş hazırlıklarına başlamıştır.[110] Tüm bunlar yaşanırken 27 Ocak 447 tarihinde[111] Constantinopolis'de tarihin gördüğü en

[105] Ahmetbeyoğlu (1995), s.25.
[106] Sinor (2000), s.262.
[107] Mauricios, Maurice's Strategikon, Ed. and Trans. George Dennis, Pennsylvania University Press, Philadelphia 1984, Book XI, s.117.
[108] Diehl, s.15; Reşat Ekrem, Attila ve Hunlar, MAH Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1933, s.28.
[109] İmzalanan geçici barışın tarihi 442'dir. Anlaşmayı Romalılar adına Nomus imzalamıştır. Barışın imparator tarafından onaylanması ise 443 yılına denk gelmektedir. Bkz. Brain Croke, *Anatolius and Nomus: Envoys to Attila*, Published by Variorum, London 1992b, s.160-163; Thompson (1948), s.73.
[110] Croke (2001), s.58.
[111] Bazı kaynaklarda 26 Ocak 447 tarihi olarak geçmektedir. Bkz. Howarth, s.50.

büyük depremlerden biri meydana gelmiştir. Şehir büyük felakete uğramış, halk da perişan olmuştur. Hatta depremlerin kimi zaman devam etmesinden dolayı halk evlerde kalmaya cesaret edememiş ve herkes ayinler eşliğinde dua ederek şehrin dışına kaçmıştır.[112] Theodosius surlarının büyük bölümü hasar görmüş, kaynaklara göre 57 kule yıkılmıştır. Attila bu felaket ortamından olabildiğince yararlanmayı hedeflemiştir. 442 yılındaki antlaşmayı tek taraflı olarak ihlal ederek devasa ordusuyla Doğu Roma topraklarına hücum etmiştir. Çünkü genişlemiş olan imparatorluğunun ganimete ihtiyacı vardır. Daha önce Nomus[113] tarafından tahkim edilen yerler, Got ve Germen kavimleriyle destekli birleşik Hun ordusunu durduramamıştır. Tuna nehrini Hemus dağından ayıran, Mösya yakınlarındaki Utus (Utum) nehri kıyılarında bulunan Dacia Ripensis bölgesinde Doğu Roma orduları cepheden kuşatılmıştır.[114] Gepid Kralı Ardaric ve Ostrogot Kralı Walamir'in de aralarında bulunduğu Hun ordusu, Arnegisclus adındaki muhtemelen bir Got olan kumandan idaresindeki Roma ordusuyla savaşa tutuşmuştur. Priscus'un kaydettiğine göre, savaş sırasında bir kısım Roma kuvvetlerini de Areobindus adında yine muhtemelen Got ırkından olan bir kumandan komuta etmiştir.[115] Savaş sonucunda Hun ordusu, Doğu Roma ordusunu hezimete uğratmış ve cesurca savaşan Magister Militum Arnegisclus da savaş meydanında ölmüştür.[116] Ancak Hun ordusu da ağır zayiatlar vermiştir. Doğu Roma ordusu dağıldıktan sonra Dobruca'ya çekilmiş, tamamen imha olmamak için de Attila'nın ordusunu arkadan tehdit etmeye yeltenmiştir. Bu sebepten Attila, Constantinopolis üzerine daha güvenli yoldan ilerleyebilmek adına yol güzergâhını değiştirerek, Sardica üzerinden Filibe'ye varmıştır. Tarihi kaynaklardan anladığımız kadarıyla bu gecikmeden faydalanan Constantinopolis yetkililerinden Vali Constantine daha önce dönemin Valisi Cyrus

[112] Chronicon Paschale, s.76.

[113] Doğu Roma hükümetince 13 Eylül 443 tarihinde kendisine *Magister Officiorum (Senato Başkanı veya Başbakan)* unvanı verilmiştir. 445 yılında *Konsül* olmuş ve 17 Kasım 446 tarihi sonunda *Magister Officiorum* unvanı Senato tarafından onaylanmıştır. 449 yılında Anatolius ile birlikte Attila'ya elçi olarak gitmiş ve II. Theodosius'un imparatorluğu boyunca büyük itibar sahibi olmuştur. Bkz. Croke (1992b), s.168.

[114] Croke (2001), s.58.

[115] Roger C.Blockley, The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire II Eunapius Olympiodorodus Priscus and Malchus text translation and historiographical notes, ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs 10, Liverpool 2007, s.241.

[116] *Magister Militum per Thraciam Arnegisclus (ya da diğer bir ifadeyle Anargiscus)* hakkında Paschale kroniğinde 447 yılında Marcianopolis'in fethi sırasında katledildiğinden bahsedilmektedir. Bkz. Chronicon Paschale, s.76; *Arnegisclus* ismi bazı kaynaklarda *Argagisclus* şeklinde de geçmektedir. Bkz. Blockley, s.241.

tarafından onartılan şehrin surlarını yaklaşık iki ay gibi bir sürede takviye edebilmeyi başarabilmiştir. Bu sırada Attila, Tuna'nın stratejik olarak önemli yeri olan Ratiaria'yı başarılı bir taarruzun sonunda ele geçirmiştir. Ardından İmparator Constantine'in doğum yeri olan Naissus'u (Niş), Sardica'yı, Marcianapolis'i, Silistre'yi ve Plovdiv'i zaptetmiştir. Durdurulamayan Hunlar, Trakya'ya girerek Arcadiopolis (Lüleburgaz) ve Filibe'yi de ele geçirip yağma etmişlerdir.[117] Onlara sadece Adrianapolis (Edirne) ve Marmara denizine kıyısı bulunan Heracleia[118] direnebilmiştir. Ancak Hun güçleri üç noktada denize ulaşmayı başarmışlardır. Bu sayede Yunanistan'ın büyük bir bölümü harabeye çevrilmiştir.[119] Elde edilen başarı gerçekten çok büyük olmuştur. Kaynaklar Doğu İmparatorluğu'nun 70 kentinin yakılıp yıkıldığını söylerler. Bazı kaynaklar ise bunu daha da fazla abartarak yaklaşık 100 kentin yağmalanıp yıkıma uğratıldığını anlatırlar.[120] David Nicolle'ye göre, Hunların Doğu Roma topraklarındaki sefer hareketlerinin başarısı, muhtemelen Orta Asya askerî taktik ve geleneklerine bağlı kalmalarının yanı sıra karşılarında etkili bir direnişin bulunmamasından kaynaklanmıştır.[121]

Sestos, Heracleia, Arcadiopolis ve Callipolis'i[122] yağmalayan Hun ordusu kısa zamanda Teselya yakınlarındaki Termopil'e[123] kadar ilerlemiştir. Bunun sonucunda Hunların ayak sesleri Doğu Roma payitahtında çok yakından hissedilmeye başlamıştır.[124] Constantinopolis'in tehdit edildiğini çok geçmeden anlayan II. Theodosius, Afrika'daki zorba Kral Geiserich'e karşı daha önceden Sicilya'ya göndermiş olduğu kuvvetlerin büyük bir bölümünü geri çağırmak durumunda kalmıştır. Bunun yanında Sasani sınırlarındaki garnizonlarını da getirterek neredeyse bütün kuvvetlerini Avrupa kıtasında Attila'nın Hunlarına karşı toplamıştır. Bu büyük ordunun başına da General Aspar'ı getirmiştir. Savaşın ilki Marcianapolis surlarının

[117] Theophanes, The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and Near Eastern History A.D. 284-813, Trans. Cyril Mango, Roger Scott, Oxford University Press, 1997, s.159.
[118] Marmara Ereğlisi'nin Antikçağ'daki ismidir.
[119] Jones, s.193-194; Gülçin Çandarlıoğlu, İslâm Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, TDAV Yayınları, İstanbul 2003, s.29-30; Orkun, s.26-27; Gordon, s.63-65.
[120] Baştav (1998), s.101-102; Howarth, s.38-39; Deguignes, s.478-479.
[121] Nicolle, s.26-27.
[122] Bugünkü Gelibolu.
[123] Orijinal ismiyle Termopylae, Mora Yarımadası'nı Balkanlar'a bağlayan geçittir.
[124] Theophanes, s.159; Brain Croke, *Hormisdas and Late Roman Walls of the Thessalonika*, Published by Variorum, London 1992, s.257; Jones, s.194-195; Ahmetbeyoğlu (2013), s.106-108; Baştav (1998), s.110-113.

önünde, ikincisi ise Chersonese[125] yarımadasında yapılmıştır. İki savaşta da rakibi Hunlara boyun eğen Romalılar büyük bir bozguna uğramışlardır. Bu sayede Attila, Çanakkale'den Termopil'e ve Constantinopolis'in dış mevzilerine kadar tüm bölgenin tek efendisi olmuştur. Marcellinus Comes'ten[126] de nakil edildiği üzere Tuna ile Sava savunma sistemlerinin tamamının parçalandığını söyleyebilmemiz mümkündür.[127]

1.2.3. Doğu Roma'ya Karşı Son Diplomatik Zafer: Anatolius Barışı

Attila, şüphesiz elindeki imkânlarla bir önceki bölümde görüldüğü üzere Constantinopolis'in onarılan güçlü surlarını yıkamayacağını anlamıştır, ancak pek mahir bir kumandan ve diplomat olduğundan ordusunu şehrin yakınlarına kadar dehşet saçarak yürüterek yüreklere korku salmış ve Romalıları açıkça tehdit etmiştir. Bu sayede de Doğu Roma'yı, kendisinin yüklü miktarda ganimet elde edeceği cenderenin içine sokmuştur.

447 yılında Chersonese'deki büyük bozgundan sonra II. Theodosius çaresizce barış istemiş ve elçi olarak Senatör Anatolius'u[128] Attila'ya göndermiştir. Athyra'da[129] Hunlar ile Romalılar arasında barış görüşmeleri gerçekleşmiştir. 447 yılında imzalanan ve tarihte "Anatolius Barışı" olarak bilinen antlaşmada alınan kararlar şunlardır:

> *"1-Kaçaklar, Hunlara geri verilecek ve daha önceden ödenmemiş borçlar karşılığında 6000 libre altın ödenecek.*
> *2-Yıllık vergi için 2100 libre altın ödenecek.*
> *3-Fidye vermeden ülkesine kaçıp gelen her Romalı kaçak için 12 altın ödenecek, eğer bu miktar ödenmezse kaçaklar geri dönecek.*
> *4-Romalılar kendilerine kaçan hiçbir kaçağı kabul etmeyecektir."*[130]

---

[125] Günümüzdeki Gelibolu (Eceabat) Yarımadası'nın olduğu bölgedir.
[126] İllyria kökenli olup İmparator Justinianus'un özel kalem müdürlüğünü yapmıştır. Meşhur kroniği 379-534 yılları arasındaki hadiseleri ihtiva etmektedir. Ayrıca söz konusu eseri kendisinden sonra adı meçhul olan bir müverrih tarafından 548 yılına kadar devam ettirilmiştir. Bkz. Mangaltepe, s.9-10.
[127] Gibbon, s.209-210; Maenchen-Helfen, s.116.
[128] 440 yılında Doğu Roma hükümetince Konsolos rütbesine lâyık görülmüş, daha sonra Doğu Roma başkumandanı Zeno, doğu cephesine kaydırıldığında ordunun başı olarak kendisine *Magister Militum Praesentalis (Genel Kurmay Başkanı)* unvanı verilmiştir. Bkz. Gordon, s.66.
[129] Modern Büyükçekmece.
[130] Croke (1992b), s.160; Ahmetbeyoğlu (1995), s.26; Croke (2001), s.58; Sinor (2000), s.262.

Bahsi geçen şartlar, Doğu Romalılar için gayet ağırdır. Blockley'e göre, Romalılar bu koşullarla antlaşmayı kendi rızaları ile kabul etmiş gibi görünmüşler, ancak kumandanlarının tutulduğu utanç verici korku yüzünden, barışa olan arzuları onları pek acımasız olsa dahi her kararı memnuniyetle kabul etmek zorunda bırakmıştır.[131] Bu şartlar altında Attila'nın ısrarlı tehditleri Theodosius'un ekonomisini büyük buhrana sokmuştur. İmparator, Attila'nın periyodik sıkıştırmalarının üstesinden nasıl gelineceği konusuyla artık karşı karşıyadır. Başlıca savaş harcamaları hazineyi çökertmiş, buna bir de Attila'nın talepleri eklenince ekonomi içinden çıkılmaz bir hal almıştır.[132] Theodosius, Hunlara ödenecek vergiyi toparlayabilmek için senatörlerden bile para alınmasını emretmiştir. Hatta Romalı senatörler, bu paraları tedarik edebilmek için aile yadigârı eşyalarını ve karılarının mücevheratlarını bile satmışlardır. Devlet hazinesi boşaltılarak Hunlara ödenecek vergi anca denkleştirilebilmiştir.[133]

Anatolius Barışı ile siyasi ve iktisadi büyük avantajlar elde eden Attila, Romalılar'dan bölgesel taleplerde de bulunmuştur. O, aşağı Tuna'nın 500 km uzunluğundaki bir arazinin imparatorluğun yönetiminden çıkması için çağrıda bulunmuştur. Bu talep sayesinde Naissus bölgesi gibi güneyde Hunların ihtiyaç duyduğu serbest Pazar ile sınır kasabasının yeri belirlenmiş olacaktır. Doğu Romalılar onun bu isteğini de devletin içinde bulunduğu vahim durumdan ve Hun korkusundan dolayı bir müddet kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır.[134] Böylece 447 Barışı'ndan sonra Doğu Roma hükümeti kendisine Tuna'nın güneyindeki Singidiunum'dan Ziştova'ya uzanan ve Naissus yüksekliğine kadar gelen bir arazi şeridini terke mecbur olmuştur.[135]

Pannonia'dan Novae'ye "5 günde seyahat edilebilecek genişlikte bir bölgenin[…]" Attila'nın isteği doğrultusunda boşaltılması imparatorluğun geleceği için büyük bir tehlikedir. Zira Attila sınır bölgesinde bir Romalı çoban dahi kabul etmeyecektir. Anlaşıldığı üzere o, Romalılara karşı sert politikalarını devam ettirmektedir. O,

[131] Blockley, s.237.
[132] Gordon, s.66.
[133] Howarth, s.52; Ahmetbeyoğlu (1995), s.27.
[134] Howarth, s.52-53; Gordon, s.70.
[135] René Grousset, Stepler İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur, (Çev. Halil İnalcık), TTK Basımevi, Ankara 2011, s.91.

antlaşma hükümlerinin eksiksiz yerine getirilmesini isterken yukarıda bahsi geçen politikayla sınır bölgelerini nüfustan yoksun bırakıp Romalıları müdafaasız bırakmak istemiştir.[136] Diğer bir ifadeyle tüm Dacia Ripensis ve başka üç eyaletin bir kısmının katî suretle boşaltılması sağlanarak yeni sınırın Naissus içerisinde olması sağlanacaktır.[137] Bundan sonraki süreçte Doğu Roma diplomasisinin bütün çabaları Anatolius Barışı şartlarını yumuşatmaya yönelik olmuştur. Ancak iki güç arasında kalıcı barıştan söz etmek mümkün olmamıştır.

Tarih, coğrafya ya da arkeoloji uzmanlarının daha önceki tarihi kayıtlarda adından pek söz etmedikleri küçük bir kasabanın Hunlara karşı dirençli tutumu imparatorluğun tüm zayıflığını gözler önüne sermiştir. İllirya yakınlarında, Trakya bölgesinde bulunan Azimuntium, seçtiği liderlerin yetenekleri ve gençlerinin azmiyle Hun gruplarına karşı elde etmiş oldukları başarılarla kendilerini göstermişlerdir. Kasaba halkı aşırı ganimetle yüklü Hun gruplarına zor anlar yaşatmışlar, ani baskınlar yaparak Hunların birçoğunu öldürmüşler ve esirlerin bir bölümünü kurtarmışlardır. Elbette ki, bu başarı tamamen yerel bir başarı olmuştur.[138] Attila barış görüşmeleri sırasında Asimus (Asimunt) halkı imparator tarafından cezalandırılmazlarsa Romalıları yeni bir savaş açmakla tehdit etmiştir. Hatta ordularını geri çekmemeyi ve barış şartlarına uymamayı dâhi dile getirmiştir. Asimuslular kurtardıkları esirleri iade etmeli ve gerektiği üzere esirler karşılığında her bir esir için 12 altın fidye ödemeliydiler. II. Theodosius'un kurmayları bağımsızlığını cesaretle savunmuş olan bu insanlar üzerinde baskı kuramayacaklarını açıkça bildirmişlerdir. Muhtemelen bu durum, Romalıların işine gelmiştir. Asimuslular kurtardıkları esirlerden Romalıları serbest bırakmışlar, Hunları ise kılıçtan geçirmişlerdir. Sadece iki Hun kaçağını kaçırılan iki çocuk ile değiş-tokuş edebilmek adına ellerinde tutmuşlardır. Attila yaşananları sorgulamak için her tarafta Asimuslu çocukları aratmıştır. Ancak çocuklar bir türlü bulunamamıştır. Bunun üzerine iki Hun kaçağı serbest bırakılmıştır.[139]

[136] Maenchen-Helfen, s.124; Baştav (1998), s.116; Üstün (2013a), s.138.
[137] Thompson (2012), s.127.
[138] Gibbon, s.215-216.
[139] Ahmetbeyoğlu (1995), s.27-28; Baştav (1998), s.103-104.

Barış görüşmelerinin hemen ardından Doğu Romalı yetkililer biraz olsun rahatladık duygusuna kapılmışlardı ki; Attila en güvendiği danışmanlarından Scotta'yı antlaşmada kararlaştırılan vergiyi ve kaçakları almak üzere Constantinopolis'e göndermiştir. Scotta'ya yıllık vergi teslim edilmiş, ancak kaçaklar iade edilmemiştir. Bunun nedeni ise, kaçakların iade edilmeye razı olmamasıdır. Bundan dolayı Romalı cellatlar tarafından öldürülmüşlerdir. Scotta bu hadiseye bir hayli öfkelenmiştir. Asimus halkının tamamının tüm esirlerle birlikte kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Fakat biraz önce bahsedilen Asimus halkının teslim olmama hususundaki direnci bu isteğin gerçekleşmemesine neden olmuştur. Bunun üzerine Attila, kaçaklar meselesini halletmek adına Constantinopolis'e ardı arkası kesilmeyen elçiler göndermiştir. Romalılar meseleyi sürekli geçiştirmişler ve elçilere pahalı hediyeler verip göndermişlerdir. Bundan dolayı çeşitli bahaneler bulunarak Hun elçileri Constantinopolis'e çok sayıda ziyarette bulunmuşlardır. Barışın bozulmaması için de Romalılar her defasında Hun elçilerini kabul etmişler ve hoşnut edip göndermişlerdir. Gerçekten de bu sıralarda Romalılar her hususta Attila Han'ın sözünü dinlemişler ve talimatlarını "[…] bir efendinin emirleri gibi […]" görmüşlerdir. O, ne istemiş ise Romalılar onun emirlerini yerine getirmişlerdir.[140] II. Theodosius'un, 444-445 yılları arasında doğu sınırlarında yaşanan Sasani saldırılarından ve imparatorluk ordularının Nomus komutasında doğu cephesine kaydırılmasından dolayı da Constantinopolis'e gelen her Hun elçisinin isteklerine boyun eğmek zorunda kaldığı anlaşılmıştır.[141] Gerçekten de bu bölümde bahsetmiş olduğumuz tüm detaylar yerli ve batılı kaynaklarca doğrulanmaktadır. Bazı hadiselerde kayıp kaynak eser çokluğundan ya da yeterli düzeyde olmayan saha çalışmalarından dolayı ufak çaplı ayrıntı farklılıkları görülmüşse de araştırmacılar genel itibariyle aynı fikirlerde birleşmişlerdir.

1.3. TEK İKTİDAR DÖNEMİ: ATTİLA'NIN İLK DÖNEMLERİ VE GERMEN HALKLARI POLİTİKASI

1.3.1. Attila'nın Krallığı ve İlk Dönemleri

Bleda'nın 445 yılında ölümünün ardından Attila büyük bir konfederasyonun başına geçmiştir. Bu konfederasyonun başında Attila'nın Hunları vardır. Attila'nın esas

[140] Gordon, s.68-69.
[141] Baştav (1998), s.104-105; Ahmetbeyoğlu (1995), s.28-29.

gücü işte bu Hunlarından gelmektedir. Konfederasyonun içindeki ikinci bir unsur da Germen kavimleridir. Bunlar; Karadeniz'in kuzeyine ve Tuna boylarına yayılmış olan Ostrogotlar,[142] Transilvanya'daki[143] Gepidler,[144] Heruller,[145] Skirler, Türingler, Markomanlar,[146] Quadlar,[147] Bastarnlar, Burgundlar, Brukterler, Ripuar Frankları, Alemanlar[148] ve Suebler'dir.[149] Attila'nın ilk zamanlarından beri bu halklar, onun

[142] Got ulusunun doğuya ayrılan koludur. Got tarihçisi Jordanes, ilk krallarının IV. yüzyılda yaşamış Ermenaric olduğunu, onun eski bir hanedanlık olan Amallara mensup olduğunu, VI. yüzyıl Ostrogot İtalya'sının Kralı Theodorich'in de aynı hanedanın bir üyesi olduğunu ve Karadeniz ile Baltık denizi arasındaki bölgede çok uluslu bir imparatorluğu yönettiğinden bahseder. Bkz. Jordanes (1915), s.115-119; Heather (2012), s.90.

[143] Bugünkü Romanya.

[144] Bir Got kabilesi olup Ostrogotların zayıf düştükleri ilk zamanlarda onlardan ayrılmışlardır. Daha sonra Attila iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra ona katılmışlardır. Bkz. Gumilév (2003a), s.175.

[145] İskandinav görünümlü milletlerden olup 370 yılında Ostrogot kralı Ermenaric (bazı kaynaklarda rastlanılan ismiyle Germanarich) tarafından boyunduruk altına alınarak Germenleştirilmiştir. Barbar kral Odoakar komutasında İtalya'yı fetheden bu kavme ülke tarihinde *Gens Herulorum* adı verilmektedir. Bu kavmin mensupları son derece uzun boylu ve atılgandırlar. Kendi komşularının hafif piyade birliklerini onların oluşturduğu söylenilir. IV. yüzyılın sonlarında Hunlarla savaşıp savaşmadıklarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Ancak daha sonra V. yüzyılın ortalarında Hun Başbuğu Attila tarafından itaat altına alınacaklardır. Bkz. Gumilév (2003a), s.170.

[146] Bunson'a göre, Roma İmparatorluğu'nun en azılı Germen menşeili düşmanlarından biridir. Marcomanlar, yerleştikleri yerden ismini almış *Suebler*'in bir parçasıdır. Onlar esasında Saksonya çevresindeki bölgeye yerleşmiş, ancak M.Ö. I. y.y.'ın başlarında diğer Germen gruplarının baskısı altında göç etmeye zorlanmıştır. Sonrasında Main nehri civarında görülmüşlerdir. Bu bölgede onlar sıklıkla kabile çatışmaları yaşamışlar ve *Suebler*'in meşhur lideri Ariovistus'un M.Ö. 61 yılındaki Galya istilasına katılmışlardır. Bahsi geçen istila, Galya'nın Magetobriga kasabasında meydana gelmiştir. Ariovistus'un komutasındaki *Sueb* ile *Markoman* kuvvetlerini M.Ö. 58 yılında Romalı Julius Caesar durdurmuştur. Daha fazla ayrıntılı bilgi için bkz. Bunson, s.259.

[147] M.Ö. I. y.y.'ın sonlarında Güneydoğu Almanya'ya göç ederek Main nehri çevresine yerleşmiş Sueb ırkına mensup bir Germen kavmidir. M.S. I. y.y.'ın ilk yarısında şefleri Vannius'un komutasında Batı Tuna sınırlarına ciddi baskı uygulamışlardır. Ancak Vannius ve Quadlar, M.S. 50 yılı civarında Hermundur, Lugii ve diğerlerinin oluşturduğu barbar birliği tarafından istilaya uğramıştır. Vannius, tahtı ele geçirmek isteyen yeğenleri Vangis ve Sido ile giriştiği mücadeleden yenik düşmüş, bunun sonucunda Quadlar ikiye bölünmüştür. Vannius'un taraftarlarının büyük bir bölümü Romalılara iltica etmiş ve Pannonia'ya yerleştirilmişlerdir. Daha sonra Quadlar, Roma'ya karşı düşmanlık göstermiş ve İmparator Domitian ile çatışma meydana gelmiştir. Onlar, II. y.y.'daki Markoman savaşlarında önde gelen güçtür. 174 yılında Marcus Aurelius onları feci şekilde bozguna uğratmıştır. IV. y.y.'ın sonuna kadar Quadlar, Roma İmparatorluğu sınırlarında diğer Germen devletlerinin bir parçası konumundadır. Bkz. Bunson, s.353; Strabo'ya göre onlar, Tuna'nın kuzeyinde ağaçlarla kaplı Hercynian Ormanı'nda yaşayan Germen halkıdır. Bkz. Arne Soby Christensen, Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths, Studies in a Migration Myth, Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen 2002, s.32.

[148] *Alaman* ya da *Alemanlar*, Doğu Germen kavimlerinin genişlemesinin sonucu olarak Batı Avrupa'ya göç etmiş Germen halklarından biridir. Alemanlar kendi savaş usulleriyle Main, Neckar ve Tuna bölgelerini yağma etmiş ve Roma İmparatorluğu sınırına ulaşmıştır. M.S. 213'de İmparator Caracalla, Alemanları ciddi bir yenilgiye uğraşmış, ancak sayılarının fazlalığı ve güçlerinin dayanıklılığı sayesinde yine ilerleme imkânı bulmuşlardır. Severus Alexander, 235 yılında Alemanlar üzerine bir sefer yapmayı planlamış, ancak bunu gerçekleştiremeden önce kendi muhalif grubu tarafından katledilmiştir. Halefi Maximinus, Baden yakınlarında onları cezalandırmıştır. Alemanlar, Alpler'i aştıktan hemen sonra Roma'yı tehdit etmişler ve Roma için ciddi tehlike boyutuna ulaşmışlardır. Dönemin imparatoru Gallienus, *Mediolanum (Milan)* yakınlarında onların üzerine birlik sevk etmiştir. 357 yılında Julian, Strasbourg'da onları bozguna uğratmış, ancak yine de Galya'nın büyük bölümü onların hâkimiyeti altına girmiş ve Franklar, IV. y.y.'da Germenler'i itaat altına alana kadar öylece kalmıştır. Bkz. Bunson, s.10.

sancağı altında toplanmışlardır. O, bu devirde Hunların kayıtsız-şartsız tek lideridir.[150]

Attila askerî yeteneklerinin yanı sıra diploması sanatının tamamında da usta bir şahsiyettir. Diplomasiyi her fırsatta şartlara göre ustaca kullanmıştır.[151] Ancak siyasi ve askerî politikalarının temel hedefinde de "yağmacılık" vardır. Bu bakımdan ülkeleri yağmalamaktan hiç geri durmamıştır. XIII. y.y.'da yaşamış büyük Moğol istilacısıyla karşılaştırıldığında daha az gaddardır. Bazı hususlarda merhametlidir. Fakat düşmanlarına karşı siyasetinde son derece tehditkârdır. Bir yönetici olarak yenilikçi ve üretkendir. Atalarından öğrendiklerini kendi milletine uygulamayı hedeflerken Hunların dünya üzerinde büyük bir güç olması gerektiğini pek tabi idrak edebilmiştir.[152] Çevresindeki ya da yakınındaki danışmanlarının samimi tavsiyelerine kulak vermekten hiçbir ölçüde kaçınmamıştır.[153]

Attila'nın sarayının en seçkin kimseleri arasında Onegesios[154] ile Scotta kardeşler vardır. Onların ırk menşeîlerini tam olarak bilmesek bile isimlerinden anlaşıldığı kadarıyla Helenleştirilmiş Pontus bölgesinden olmalıdırlar. Onegesios, Attila'nın sarayında "Vezir" ya da "Saray Kâhyası" konumunda olup en güvendiği danışmanlarından biridir. Kardeşi Scotta ise Anatolius tarafından kabul edilen antlaşma şartları gereği Hun kaçaklarının şartlarını teminat altına alması ve kararlaştırılmış olan yıllık altın miktarını teslim alması için Constantinopolis'e elçi olarak atanmıştır. Hunların dış siyasetinde etkin bir rol üstlenmiştir. Bu kişiler Grekçe, Latince ve Hunca'yı aynı derecede iyi bilmektedir. Bu önemli şahsiyetlerin

---

[149] *Suev* şeklinde de adlandırılan, barbar Germenya topraklarının büyük bir bölümüne yerleşmiş Germen kavmidir. Onların memleketleri, Vistula'dan Elbe'ye ve Ren'in kolları boyunca Tuna'ya kadar uzanmıştır. Daha fazla ayrıntılı bilgi için bkz. Bunson, s.397; Akdes Nimet Kurat, IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Murat Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s.21; Grousset, s.94.

[150] Howarth, s.40.

[151] J.Harmatta, The Golden Bow of the Huns, AAH, I, Budapest 1951, s.139.

[152] Bury, s.272; Gordon, s.61.

[153] Howarth, s.41.

[154] Priscus'un tarihi eserinde böyle yazılmıştır. Grekçe yazılış şekli ile Onegesios, Attila devrinde saraydaki görevinin yanı sıra Hun ordularının başkumandanlığını yapmış şahsiyetin adıdır. İsmin aslı *Onügez (On-üge+z: z eski Türkçe'de çoğul eki)* olup idarecilikle alâkalı yüksek Türkçe bir tabir olan *Üge (Öke/Öge)* ile ilgilidir. İsimle ilgili diğer bir izah da ise, isim *Oneki+siyos* olarak ayrılmış ve Türkçe'de şahıs adı olarak da kullanılan *On iki,* eski ve orta Grekçe'de isimlere ilâve edilmesi kural olan *sios* son eki alarak *Onegesios* şeklinde kullanılmıştır. Bkz. Abdülkadir Donuk, Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler, TDAV Yayınları, İstanbul 1988, s.54-55; Kafesoğlu, s.77.

yanında Attila, Romalı Orestes ve baş sekreteri Constantius'a da çok güvenmektedir. Bir de Attila'nın sözüne itimat ettiği kurmayları arasında eski bir doktor olan Eudoxius, menşei karanlık olan Berichus, amcası Aybars ve Got asıllı Laudarich vardır. Bu isimler Attila Han'ın ilk zamanlarından beri mahrem arkadaşlarından olmuşlardır.[155]

Attila'nın ilk zamanlarından itibaren iktidarı güçlü tutmasında ve düşmanlarına korku salmasında iki yakın silah arkadaşının etkisi büyük olmuştur. Bunlar; Kuzey Dacia'nın dağlık kesimlerinde oturan Gepidlerin kralı Ardaric, diğeri ise Skir kralı Edekon'dur.[156] Bunlara ek olarak Ostrogot kralı Walamir'i de ekleyebiliriz. Attila bu isimlerin cesaretlerine tam anlamıyla itimat etmiştir. Edekon, Attila Han'ın yakın koruması ve aynı zamanda saray muhafızlarının kumandanlığı görevinde bulunmuştur. Üç kral da ona olan itaat ve sadakatleriyle ün salmışlardır.[157] Hatta Got tarihçisi Jordanes, Gepidlerin kralını överek şunları söyler: "[…] Ardaric, Attila'ya güven verdiğinden onunla birlikte görüşmelere katılmış ve ona fikirlerini bildirmiştir. Çeşitli konulardaki görüşleri ve Attila'ya olan sarsılmaz bağlılığı onu meşhur etmiştir."[158]

XIX. y.y.'ın büyük Alman tarihçilerinden Theodor Mommsen, Attila'nın en büyük başarısının Hunlar ve itaat altına aldığı milletler üzerindeki merkezi otoritesinin pek güçlü olduğu fikrindedir. Çok sayıda farklı kavim bir araya getirilerek büyük bir imparatorluk oluşturulmuştur. Bu imparatorluk, tek bir merkezden yönetilmiştir. Bu dönemde yetenekli yabancıların görevleri vasıtasıyla etkili gizli servislerin temelleri atılmıştır. Gizli servisler ya da casusluk birimleri devletin siyasi manevralarında etkili olmuşlardır.[159]

Attila, 445-447 yılları arasında kaçaklar meselesiyle uğraşmaya devam etmiştir. Daha önce yapılan antlaşmalar gereğince, Attila'nın başarısı için Hunlar'dan gelen kaçakların Doğu Roma İmparatorluğu'na kabulünün yasaklanması bilhassa önemli

[155] Baştav (1998), s.108-109; Howarth, s.41-42; Denis Sinor, Inner Asia and Its Contacts with Medieval Europe, Variorum Reprints, London 1977, s.29.
[156] Umumiyetle kabul edildiği üzere Skir Germenlerinin şefidir. Ancak Armin Vambéry göre, Türk'tür. İsmin aslı *Edikkün*'dür. Bkz. Kafesoğlu, s.79.
[157] Bury, s.277; Baştav (1998), s.109; Howarth, s.48; Ahmetbeyoğlu (2013), s.112-113.
[158] Jordanes (1915), s.124.
[159] Howarth, s.49.

olmuştur. Çünkü Tuna ötesinde içlerinde çok sayıda Hun'un da bulunduğu çeşitli kavimler, büyük ölçüde Roma ordusu tarafından silahaltına alınmıştır. Bundan dolayı Attila meseleye ehemmiyetle yaklaşmıştır. Doğu Roma payitahtına sürekli üst düzey elçiler göndererek kaçaklar konusunda gözdağı vermiştir.[160]

1.3.2. Attila'nın Germen Halkları Politikası

Attila'nın Hun İmparatorluğu halkları sevk ve idare eden büyük bir imparatorluktur. Bu bakımdan pek çok kavmi de içinde barındırmıştır.[161] 434 yılındaki Margus Barışı'ndan hemen sonra Germen, Slav, Fin, Türk ve İranî asıllı pek çok kavmi idaresi altına alan Attila, söz konusu kavimlerle sıkı münasebetlerde bulunmuş ve onları ustaca idare etmiştir. Öteden beri Gotları askeri ve idari anlamda kullanan Hunlar politika gereği onları içişlerinde serbest, dışişlerinde ise kendilerine bizzat bağımlı kılmışlardır. Attila Han'ın izni mukabilinde kendi krallarını seçebilmiş ve meclislerini kurabilmişlerdir. Ancak savaş zamanlarında ordularını Hun başbuğunun emrine göndermişlerdir. Nitekim Ostrogot kralı Walamir ile Gepidlerin cesareti ve Attila'ya sadakati ile nam salmış kralı Ardaric, Balkan seferlerinde kendileriyle birlikte ordularını Attila Han'ın komutasında toplamışlardır. Bu Germen kavimleriyle destekli birleşik Hun ordusu, Balkan seferlerinde Doğu Roma topraklarını yağma etmiş ve yüklü miktarda ganimet elde etmiştir. Hatta Doğu Germenleri'nden Laudarich, Attila'nın Doğu Roma ile mücadelesi boyunca onunla ittifak etmiş ve daima diğer Germen reislerinin de olduğu gibi onun buyruğunda kalmıştır.[162] Attila'nın söz konusu olan Germen beyleri üzerinde muazzam bir otoritesi vardır. Bu otorite sayesinde savaşlarda ve siyasette başarıdan başarıya koşarak, güvenine mazhar olan Germen liderlerini ödüllendirmeyi de ihmal etmemiştir. Onları etrafında toplamış, danışma meclisinin asli üyeleri yapmış ve plan-projelerini paylaşmıştır. Savaşlardaki yararlılıklarına göre de hediyeler vermiştir.[163] Devleti ilgilendiren tüm konular üzerinde onların tavsiyelerine sık sık başvurmuş ve onlara özel rütbeler vermiştir.[164] Bu bakımdan onun idari ve askerî politikalarında Germen halkları ile olan münasebetleri pek mühim bir yer tutmuştur.

[160] Bury, s.273.
[161] Heather (2012), s.170.
[162] Vaczy, s.106-107; Ahmetbeyoğlu (2013), s.95-96.
[163] Helmut De Boor, Tarihte, Efsanede ve Kahramanlık Destanlarında Attila, (Çev. Yaşar Önen), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.41.
[164] McGovern, s.385.

Buraya kadar anlaşıldığı üzere Attila Han'ın Germen politikası gereği Germen kökenli neredeyse tüm kavimlerle olan münasebetleri üst düzeyde tutulmuş ve bu yakın temas her iki zümre için de önemli menfaatler temin ettiği kanaati hâsıl olmuştur.[165]

Attila'nın Germen halklar üzerindeki otoritesi hakkında De Boor'un Jordanes'ten naklettiğine göre, "[…] milletlere hükmeden kudretli ve dehşet saçan Attila'nın bir işareti Germen halklarını tir tir titretmekte, en kudretlileri, en güvenilirleri dahi ona karşı koymaya cesaret edememektedirler. Hatta kendilerinden vatanlarına ihanet bile istese!" Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, milletler ona karşı inanılmaz bir korku duymuşlardır. Bu korku, onları deyim yerindeyse ona kul-köle etmiştir. Bütün Germen asıllı krallar onun otoritesini tanımalı ve idaresi altında olmalıdır. Doğu Germenleri ve Ostrogotlar, gerçekte ona karşı bütün dostluk ve yakınlıklarına rağmen onu daima efendileri olarak görmüşler ve kabul etmişlerdir. O, İdil'den[166] Ren'e kadar neredeyse bütün kabileleri birleştirmeyi başarmıştır. Gotlar ve Gepidlerden başka Herullar, Turcilingler, Turingiler, Ruglar ve Bulgarlar'ı[167] da silahaltına alarak, savaşlarda söz konusu olan kavimlerin vurucu gücünden fazlasıyla yararlanmıştır.[168] Yukarıda sözü geçen ayrıntılar Attila'nın Germen, Got ve diğer topluluklar üzerindeki birleştirici gücünü göstermesi bakımından pek mühim olmasının yanında onun politikasının başarısını, siyasi ve askerî tesirlerini de gözler önüne sermektedir.

Attila, Doğu Roma'ya karşı mücadelesinde durumunu güçlendirmek adına asıl hedefi Germenler ve Vizigotlar ile ittifak yapmaktır. Diğer yandan da Kuzey Afrika hâkimi Vandallar ile ilişkilerini sıkı tutma çabasındadır. Vandal kralı Gaiserich onun bütün dünyayı silahlanmaya götürdüğünü idrak ettiğinde onu yanına çekebilmek için çokça hediyeler göndermiştir. Uzun vadede hem Hun hem de Vandal çıkarları birbirleriyle

[165] Kurat, s.21.
[166] Diğer adıyla İtil ve ya Volga'dır. Avrupa kıtasının en uzun nehri olarak bilinir. Bkz. *İdil Nehri,* (t.y.), Erişim: 04 Ekim 2014, https://tr.wikipedia.org/wiki/İdil_Nehri.
[167] Bulgarlar içinde Kutrigur ve Utigurları da barındırmaktadır. 460'lı yıllarda Avrupa Hun İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Bulgarlar; Sarogur, Ogur, On-Ogur, Kutrigur ve Utigur gibi çeşitli boylara ayrılmışlardır. Bkz. Kurat, s.109; Kafesoğlu, s.198.
[168] De Boor, s.10; Lev Nikolayeviç Gumilév, Avrasya'dan Makaleler I, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s.221.

uyuştuğundan Romalılara karşı izlenen politika da aynı doğrultuda olmuştur.[169] Geiserich, Romalıların topraklarına hücum edip ülkelerinden toprak koparma arzusundadır. Bunun için de Attila'dan başka kendini güvene alacak ve hedefini başarmasına yardımcı olacak başka ittifaklara da girişmiştir. İttifak planını gerçekleştirmek adına oğlu Hunerich'e Vizigot kralı Theodorich'in kızını almış, bu sayede Vizigotlar ile ittifak yapmıştır. Ancak daha sonra oğlu Hunerich karısının kendisini öldüreceğinden şüphelenmiş, sırf bu şüpheden dolayı Gaiserich, gelinini zehirlemeye teşebbüs etmiş ve Vandallara özgü vahşilikle Vizigot prensesinin burnunu ve kulaklarını kestirerek bu haliyle babası Theodorich'in sarayına geri göndermiştir.[170] İşte bu hadiseden dolayı Theodorich, Vandal kralı ve oğluna büyük nefret ve kin beslemiştir. İşkence ettiği gelinin Vizigot kralına her gün intikamı hatırlatacağını bilen Gaiserich, Vizigot düşmanlığına karşı durabilmek için dostu Attila'ya başvurmuş ve bunun sonucunda Hunlar ile Vizigotlara ve onların müttefiki olan Romalılara karşı bir ittifak gerçekleşmiştir. İki müttefikin planına göre ise, Doğu Romalılar tamamen kontrol altına alındıktan sonra Vizigotlar üzerine yürünecek ve Galya'da imha edilecek, bu sayede iki kuvvete İtalya'yı istila yolu ardına kadar açılacaktır.[171]

[169] Thomas Hodgkin, Huns, Vandals and the Fall of the Roman Empire, Publishing History, Greenhill Books, London 1996, s.103-104.
[170] Kelly, s.127-128.
[171] Orkun, s.57; Manole Neagoe, Bozkırın Üç Atlısı: Attila, Cengiz, Timur, (Çev. Müstecip Ülküsal), Çatı Kitapları, İstanbul 2004, s.69; Theodoret and Evagrius, s.289-290.

2.BÖLÜM: ATTİLA DÖNEMİ VE DOĞU ROMA POLİTİKASI

2.1. ATTİLA'NIN DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU'NA UYGULADIĞI SİYASİ POLİTİKALAR

2.1.1. Attila'nın Roma Politikasının Temelleri

Attila'nın Roma politikalarının temelinde tehdit, yıldırma ve itaat altına alma vardır. Bu politika sistemi uygulanarak hem Doğu Roma hem de Batı Roma vergiye bağlanacak, bu sayede devlete yüklü miktarda altın akışı sağlanacaktır. Attila, politik faaliyetlerinin planını günübirlik hadiselere göre yapmamış, aksine uzun zamana yayılan ve sistemli şekilde ilerleyen politikalar üzerine oluşturmuştur. Esas itibariyle Attila Han, tarihi kayıtlarda geçen atası Uldız'ın uygulamış olduğu "Doğu Roma'ya sürekli baskı, Batı Roma'yla ise iyi ilişkiler kurma politikasını[…]" 448 yılına kadar uygulamıştır. Bu tarihe kadar uygulamış olduğu söz konusu politika ile Doğu Roma'yı kesin bir şekilde hâkimiyeti altına almıştır. Ancak yukarıda geçen tarihten sonra Attila'nın Roma politikasında esaslı değişiklikler olacak ve Roma İmparatorluğu'nun iki kanadını da cüretkâr şekilde tehdit etmekten çekinmeyecektir.[172] Çünkü Attila'nın Hunları imparatorluk olma yolundaki evresini tamamlamıştır. Tarihçi Malalas'ın[173] da dediği gibi, "[…] II. Theodosius ve III. Valentinianus'un saltanatları sırasında Attila her iki imparatora da birer elçi göndererek, benim efendim ve senin efendin Attila, kendisi için sarayını hazır etmesini benim aracılığımla sana emreder" sözüyle kararlılığını, çekincesiz tavrını ve psikolojik baskının nasıl yapılması gerektiğini gözler önüne sermiştir.[174]

Attila devrinde Romalılara karşı daha da büyüyen Hun tehdidi, dış politikada büyük değişikliği beraberinde getirmiştir. 450'li yıllara kadar bilhassa Aetius aracılığıyla hep iyi münasebetler içerisinde olunan Batı Roma İmparatorluğu, artık itaat altına alınması gereken bir düşman haline gelmiştir. Bu sebeple Attila'nın politikalarının asli taktiklerinden biri olan diplomatik manevra ile Batı Roma abluka altına alınarak

[172] Ahmetbeyoğlu (2013), s.210-211.

[173] Muhtemelen 491-578 yılları arasında yaşamıştır. Bazı araştırmacılara göre, 565-577 yılları arasında İstanbul patrikliği görevini yerine getiren Joannes Antiochus'un kendisidir. *Kronografia* adlı eseri, V-VI. asır Bizans Tarihi'ne ışık tutan bir Hıristiyan kroniğidir. 18 kitaptan meydana gelen eser bilhassa halka hitap etmekle birlikte Hunlar ve Sabirler hakkında rivayete dayalı kayda değer bilgiler vermektedir. Bkz. Şerif Baştav, *Sabir Türkleri*, Belleten, TTK, Ankara, c.5, S.17-18, Nisan 1941, s.54.

[174] Malalas, The Chronicle of John Malalas, Translated by Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys, v.d., Australian Associatian for Byzantine Studies, Melbourne 1986, s.195; Maenchen-Helfen, s.130.

imha planı için hukukî ve siyasi gerekçelerin avantajları elde edilmeye çalışılmıştır. Aslında şunu da belirtmek gerekir ki; izlenen politikaların temelinde şüphesiz "Attila Han'ın cihan hâkimiyetini gerçekleştirme ideali" yatmaktadır. Nitekim daha önce Uldız Han'ın Doğu Roma yetkililerine sarf etmiş olduğu "[…] güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her yeri zapt ederim" sözü işte yukarıda bahsedilen ülküden ileri gelmektedir.[175] Tarihi vesikalara göre, Türk hâkânı Allah tarafından yeryüzüne gönderilip dünyayı idare etmekle görevlendirilmiştir. O, yeryüzündeki bütün insanların başıdır. Bu telakki Türkler'de "Cihan Hâkimiyeti" mefkûresini doğurmuştur.[176] Bu mefkûre ve bilinçle hareket eden Türk hâkânlarından biri olan Attila, Batı Roma'yı mutlaka ele geçirmeli ve sonra da Sasaniler üzerine yürümelidir. Onun cihan hâkimiyeti fikri, Hunların esas politikasının temelini oluşturmuştur.[177]

Attila'nın siyasi politikalarında devletin refahını sağlamak ön plandadır. Bu bakımdan Hunların refahı, ya doğrudan talan etme ya da üstlerine vergi salma yoluyla komşu ülkelerin arazilerinin metodik bir şekilde yağmalanmasına ve sürekli gelir elde edilebilmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda da ilk yöntem Hunların harekât çapının devamlı olarak genişletilmesini gerektirmektedir. Çünkü bir yerin sürekli yağmalanıp gelir elde edilmesi mümkün değildir. İkinci yöntem ise, vergiye bağlanmış devletlerin vergilerinin geciktirilmesini önlemek ve vergi yükümlülüğü altında olan devletlerin tahammül, tükenme eğilimlerini ortadan kaldırıcı önlemler almaktır. Bu sayede devletin ekonomik gelirleri sekteye uğramayacak ve halkın refahı sağlanacaktır.[178]

Attila'nın siyasi politikalarını uyguladığı zaman zarfında maiyetinde bulunan herkes onun hedefleri doğrultusunda görevini koşulsuz yerine getirme çabasındadır. Şöhreti ve askerî hamlelerinin adamları üzerinde pek etkili olduğu aşikârdır. Emri altında bulunan Germen kralları ve ordusuyla cihana korku salarak ordularını hareket ettirmeden dahi hedefe ulaşabilme yetisine sahiptir. Zaten "korkutma" göçebe taktiğinin temel siyasi ve askerî unsurlarından biridir.[179]

---

[175] Thompson (1948), s.149-150; Ahmetbeyoğlu (2013), s.211.
[176] Abdülkadir Donuk, Türk Devletinde Hâkimiyet Anlayışı, T.E.D., S.X-XI, E.F.Matbaası, İstanbul 1981, s.56.
[177] Ahmetbeyoğlu (2013), s.212; Yaşar Bedirhan, İslâm Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya 2004, s.176.
[178] Sinor (2000), s.272.
[179] Şerif Baştav, Makaleler I, Yay. Haz. Semih Yalçın, Emine Erdoğan, Berikan Yayınları, Ankara

Attila, düşmanlarının sabrını tüketen, onların gizli maksatlarını ortaya çıkarmaya mecbur eden ve uzun müzakereler esnasında akıllıca planlar yapmasını bilen mahir bir diplomat olduğundan diplomatik manevralarda istediği faydayı elde edemediği zamanlarda en mantıklısını düşünüp, gerektiğinde hiç çekinmeden savaşa başvurduğu görülmüştür. Ancak savaştan çok, diplomaside zekâsına güvenmiştir. Bu bakımdan onun generalliğinin yanında diplomatlığı da ön plana çıkmıştır. O, zekice bir planlama yaparak düşmana taleplerini kabul ettirmek için genel itibariyle düşman ordularının başka bir cephede olduğu zamanları kullanmasını iyi bilmiştir. Bu sayede düşmanın çaresizliğinden ve yetersizliğinden faydalanarak, politik girişimleri devlet menfaatlerine dönüştürmeyi amaçlamıştır.[180] Onun siyaseti ince ve katî bir satranç oyunu gibi ilerlemiş ve büyük ölçüde başarıya götürmüştür. Her iki Roma'ya uyguladığı politikalarda asıl maksadını gizlemeyi önemli hedefleri arasında tutmuştur.

2.1.2. Acatir Meselesi ve Attila'nın Tutumu

Anatolius Barışı'ndan sonra Hun-Doğu Roma ilişkilerinde yoğunlaşma görülmektedir. Söz konusu barışın şartlarıyla Doğu Roma'yı iyiden iyiye baskı altına alan Attila, Batı seferine çıkmadan evvel doğuyu tamamen kontrol altına almak için bir sefer düzenlemiştir. 447 yılındaki büyük Doğu Roma seferlerinden kısa zaman sonra Hun İmparatorluğu'nun doğu bölgesinde yaşayan ve kimlikleri hakkında kaynaklarda sınırlı bilgiler bulunan Acatir[181] kavmi üzerine bir sefer yapmıştır. Maenchen-Helfen'e göre, Acatir seferi Bleda'nın ölümünden sonra yapılmıştır. Attila büyük bir orduyla Acatirler üzerine yürümüş ve sadece birkaç çatışmadan sonra onları tamamen itaat altına almıştır.[182]

Acatirlere daha ayrıntılı bakılacak olursa Priscus'un tarihi eserine müracaat etmek gerekir. Attila dönemi hakkında yegâne kaynağımız olan tarihçi Priscus'un eserinde

---

2005, s.417.

[180] Altheim, s.44.

[181] Kaynaklardan edinilen bilgilere göre bir Doğu Avrupa kavmidir. Priscus'un tarihi eserinde *Acatir* adı altında geçmektedir. Jordanes'in eserinde ise *Akatzir* adı altında bulunur. Golden, söz konusu kavimden makalesinde Jordanes'e dayanarak yine *Akatzir* ya da *Akatiroi* adıyla bahsetmektedir. Bu kavmin Hazarlar'ın ataları olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Nemeth (1982), s.193; Kafesoğlu, s.74; Ahmetbeyoğlu (1995), s.37; Peter B.Golden, *Güney Rusya Bozkırlarının Halkları*, (Çev. Ayda Arel), bkz. Erken İç Asya Tarihi, Der. Denis Sinor, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.54.

[182] Maenchen-Helfen, s.105.

onların bir Hun kavmi olduğu söylenmektedir. Yine Priscus'un eserine göre, Karadeniz'in kıyısında bir bölgede yaşamaktadırlar. Kaynaklarda onlardan Türkçe olarak "Ağaçeri" olarak da bahsedilir.[183] Bundan dolayı ormancı kavim olabilirler. Yine kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla göçebe bir kavim olup çok güçlü oldukları da söylenilebilir. Ayrıca, kabile hayatı yaşayıp avcılıkla geçinmişlerdir. Attila İmparatorluğu içerisinde varlıklarını nasıl sürdürdüklerine dair maalesef herhangi bir veriye sahip değiliz. Ancak 445 yılına kadar bağımsızlıklarını bir şekilde sürdürdüklerini bildiğimizden, söz konusu tarihe kadar Hunlarla iyi münasebetlerde oldukları tahmin edilmektedir. II. Theodosius bahsi geçen kavmin Hunlarla münasebetlerini ve güçlerinin önemini irdelemiş ve bu kavmi, Hunlara karşı kullanmayı planlamıştır. Bundan dolayı onların liderlerine casuslar aracılığıyla bolca hediyeler gönderip Hunlara karşı kışkırtmak için akıllarını çelmeye çalışmıştır.[184] Bu sayede doğu bölgesinin bu güçlü kavminin Hunlarla olan münasebetlerini bozacak ve onları Hun ittifakından ayırıp kendi yanına çekecektir. Ancak Acatir kavminin idare sistemini pekiyi bilmediğinden büyük bir hata yapmıştır. Göndermiş olduğu hediyeler rütbe sırasına göre verilmemiş, ilk olarak rütbe bakımından ikinci derecedeki bir kabile reisine ulaşmıştır.[185] Birinci derecedeki asıl lider Curidachus'a ise hediyeler daha sonra ulaşmış ve hediyelerinin değeri de düşük olmuştur. Curidachus bu haysiyet kırıcı hadiseyi itibarına karşı büyük bir hakaret sayarak derhal gelişmeyi Attila Han'a bildirmiştir. Bunun üzerine Attila Han'ın görevlendirdiği büyük bir ordu, hedefine hediyeleri kabul eden Acatir reisini koyarak hiç vakit kaybetmeden sefere çıkmıştır. Kısa bir savaşın ardından bütün kabile itaat altına alınmış ve bazı kabile liderleri imha edilmiştir.[186] Attila, başarılı seferin ardından Curidachus'u ganimetlerden payını alması için büyük bir lütuf ile sarayına davet etmiş, ancak Curidachus bir komplodan şüphelenerek korku ve mütevazılık içinde "daha güneşe bile bakamazken Tanrıların en büyüğüne bakamayacağını […]" söylemiştir.[187] Elbette ki Curidachus'un söylediği söz mübalağadır. O, bunu muhtemelen içinde bulunduğu korku ve endişeden dolayı söylemiştir. Ancak onun bu tedbirli hareketi mükâfatlandırılmasını sağlamıştır. Kendi kabilesinin başına reis

[183] Ahmetbeyoğlu (1995), s.37; Osman Karatay, *Doğu Avrupa Türk Tarihi'nin Ana Hatları*, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.3, (Güz 2004), Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s.14.
[184] Mihail Artamonov, Hazar Tarihi, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2008, s.78.
[185] Üstün (2013a), s.197.
[186] Deguignes, s.485; Geza Feher, Bulgar Türkleri Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1999, s.20-21.
[187] Baştav (1998), s.115.

olarak geri gönderilmiş ve diğer Acatir kabilelerinin başına Attila'nın en büyük oğlu Ellak (İlek) getirilmiştir. Ellak'ın yanına da en güvendiği danışmanlarından Onegesios'u atamıştır. Böylece Attila hem güçlü bir kavmi itaati altına almış, hem de imparatorluğunu içten çökertmeye kalkan Roma kuvvetlerinin politikasını başarısız çıkarmıştır. Ancak bu, Roma teşebbüslerinin sonu olmayacaktır.[188]

2.1.3. Attila'ya Suikast Planı

Anatolius Barışı'nın ağır şartları altında ezilen Doğu Roma hükümeti Attila'dan kurtulmanın yollarını aramaya başlamış ve üstelik de barışı sürdürmek uğruna devletin neredeyse tüm hazinesinin tükendiğini tespit etmiştir. Bundan dolayı Doğu Roma yetkilileri onu ortadan kaldırmak için fırsat kollamışlardır.[189] Bu arada Attila'nın görevlendirdiği Skir kralı Edekon, Sava nehri yakınlarında ikamet eden Batı Roma başkumandanı Aetius ile bir antlaşma yapmış, ardından Hunlara bağlı Roma asıllı Orestes[190] ile Constantinopolis'e gelmiştir. Elçi Edekon, Doğu Roma payitahtında imparatora, Attila'nın mektubunu iletmiştir. Bu mektup, Attila'nın misilleme taktiğidir. Mektupta; kaçakların kendilerine verilmediği, eğer onlar iade edilmez, Romalılar Hunların ele geçirdiği topraklardan uzak durmazlar ve kaçakları askerî kuvvet olarak kendilerine karşı kullanmaya kalkarlarsa derhal savaş ilân edileceği yazılıydı. Bunun yanında Romalıların Tuna nehri boyunca Paeonia'dan[191] Trakya bölgesindeki Novae'ye kadar, yürüyerek takribî olarak 5 günlük mesafe uzaklığındaki alanda tarımı bırakmaları ve pazar yerinin Tuna kıyısında değil, Naissus'da kurulması gerektiği mektupta belirtilmiştir.[192] Naissus daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere, Attila tarafından ele geçirilerek Hunlar ile Romalılar arasında bir sınır şehri olmuştur.[193] Tüm bunların dışında onun mektubundaki bir husus oldukça ilginçtir. Attila, meselelerin görüşülmesi için kendisine sıradan adamlar değil, üst düzey yetkililerin, özellikle de Konsül rütbesi taşıyanların gelmesini talep etmiştir.[194] Eğer bu üst düzey yetkililer kendisinin huzuruna gelmeye çekinir veyahut korkarlarsa, bu kişileri karşılamak için kendisinin bizzat Sardica

[188] Schmidt, s.362-364.
[189] Haşim Şahin, Orta Zamanın Türkleri, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013, s.20.
[190] Hunlar'a tâbi olan Saus (Sava) nehri yakınlarındaki Pannonia bölgesinde yaşamıştır. Roma soyundandır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gordon, s.70.
[191] Batı Macaristan.
[192] Gordon, s.70; Croke (1992b), s.168-169; Deguignes, s.482.
[193] Howarth, s.68.
[194] Ahmetbeyoğlu (1995), s.29.

şehrine kadar dahi gelebileceğini söylemiştir.[195]

İmparator II. Theodosius yukarıda içeriğinden bahsedilen mektubu okuduktan sonra, Edekon müsaade isteyerek bahsi geçen mektubu imparatora tercüme eden Bigila[196] ile imparatorun başmabeyincisi[197] ve hükümette söz sahibi olan Chrysaphius ile görüşmek ve diğer saraylıları da görmek istemiştir. Chrysaphius, imparatorun son yıllarındaki politik gücü ve saray erkânının yöneticisi olmuştur.[198] Edekon, Doğu Roma saraylarını ve özel odalarını görünce buraların ihtişamından etkilenmiş ve hayranlığını gizlemeyerek fikirlerini de iletmiştir. Bunun üzerine tercüman Bigila, Edekon'un methiyelerini onunla sohbet içerisinde olan Chrysaphius'a iletmiştir. O zaman Chrysaphius, Edekon'a bir teklifte bulunmuştur. Eğer Hunları bırakıp Romalılar tarafına iltica ederse, kendisinin de bu görkemli, tabiri yerindeyse altın çatılı saraylara ve değeri yüksek mücevherata sahip olacağını söylemiştir. Edekon bu teklife, "[…] hâkândan habersiz kölenin ayrılıp gitmesinin doğru olmayacağını […]" ifade ederek cevap vermiştir.[199] Şüphesiz ki; Edekon burada pek ihtiyatlı davranmıştır. Başmabeyinci ona beyinin huzuruna rahatça girip çıkabileceğini ve Hunların arasında nüfuzlu biri olup olmadığını sormuştur. Cevap olarak ise o, Attila'nın en yakın danışmanlarından biri olduğunu, onu sıra ile nöbet tutup koruyan tüm muhafızların kendi emri altında olduğunu ve muhafızların onu silahla koruduklarını söylemiştir. Edekon'un verdiği cevap tam da başmabeyincinin istediği gibi olmuştur. Ancak onun verdiği bu bilgilerin başka bir maksat taşıyıp taşımadığı maalesef bilmemekteyiz. O, muhtemelen bu bilgiyi soruya cevap niteliğinde söylemiştir. Bu durumda başmabeyinci, teminat olarak kendisine hakiki bir güvenle bağlanırsa, bunun kendisine çok büyük yararlar getireceğini ve bu görüşmeyi tatlıya bağlamak için de daha uygun bir zamanı beklemeleri gerektiğini ifade etmiştir.[200]

[195] Croke (1992b), s.165.
[196] Bu isim bazı kaynaklarda *Virjil* olarak geçmektedir. Bkz. Deguignes, s.482; bazı kaynaklarda ise *Bigilas* şeklinde bahsedilmektedir. Bkz. Howarth, s.69.
[197] Hadım.
[198] Stephen Mitchell, A History of the Later Roman Empire AD 284-641, Blackwell Publishing, Oxford 2007, s.105.
[199] Ahmetbeyoğlu (1995), s.30.
[200] Howarth, s.66-67.

Başmabeyinci Chrysaphius, akşam yemeği zamanında[201] yanında Orestes ve elçilik heyetinin diğer üyeleri olmadığında onun gelmesini istemiştir. O bunu sağladığında başmabeyincinin yanına gitmiş ve tokalaşarak birbirlerine anlatacaklarını bir başkasına anlatmayacaklarına dair Bigila'nın aracılığı ile ant içmişlerdir.[202] Bu küçük merasimden sonra başmabeyinci, Edekon'a "eğer Hunlara geri dönüp Attila'yı öldürür ve sonrasında sapasağlam Doğu Roma topraklarına dönerse, kalan hayatını büyük bir servet içerisinde bahtiyar şekilde geçirebileceğini […]" söylemiştir. O bunu yapabileceğini, ancak 50 libre altına ihtiyaç duyacağını belirtmiştir. Bu parayı meseleyi hızlandırmak için kullanacağını söylemiştir. Başmabeyinci parayı derhal hazırlatacağını söylemiştir. Edekon önce Attila'ya geri dönüp elçilik görevinden gelecek haberi ona iletmesi için Hun payitahtına geri gönderilmesini ve kaçaklar meselesi için imparatorun cevabını iletmek adına Bigila'nın yanında gelmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü o, yüklü miktarda altınla dönerse, Attila'nın meseleyi hemen anlayacağını ve elçilik heyetindeki üyelerden altınları saklayamayacağından riske girip altın kesesini almak istememiştir. Aslında bu husus onun akıllıca davranmasından başka bir şey değildir. O, daha şimdiden Roma yetkililerine hiç belli etmeden başlarına çorap örüyordur. Ancak onun söylediklerini başmabeyinci gayet haklı bulmuştur.[203]

Chrysaphius, Edekon'a Attila'yı ortadan kaldırması için ikna ettikten sonra imparatoru bilgilendirmiş, İmparator II. Theodosius ile Magister[204] Martialius da[205] bu suikast girişimine onay vermiştir.[206] Planlarına göre, Bigila'nın yalnız değil de görevli olarak elçi Maximinus ile beraber gitmesine, onun her şeyi biliyor olmasına rağmen görünüşte sadece tercümanlık yapmasına, Edekon'un arzu ettiği gibi hareket etmesine, Maximinus'un ise suikasttan haberi olmadan yalnızca Attila'ya imparatorun mektubunu vermekle görevlendirilmesine ve rütbe olarak Bigila'dan daha üstün olmasına karar verilmiştir.[207] Maximinus, Attila'nın istemiş olduğu 17

[201] Bazı kaynaklarda akşam yemeği zamanında değil de, başmabeyincinin evinde düzenlenen bir şölen sırasında buluşmanın gerçekleştiği açıklanmaktadır. Bkz. Gordon, s.71.
[202] Üstün (2013a), s.233.
[203] Ahmetbeyoğlu (1995), s.30-31; Howarth, s.67.
[204] Bakan.
[205] Doğu Roma hükümetinde imparatorluk muhafız askerlerinin, tercümanların ve tüm haberleri denetleyen görevlilerin sorumlusudur. Bkz. Howarth, s.67.
[206] Deguignes, s.482-483; Çandarlıoğlu, s.30.
[207] Howarth, s.68-69.

kaçağı gönderdiklerini ve daha fazlasının olmadığını söyleyecek ve bu sayede de onun hışmından Romalıları kurtaracaktır.[208]

Kaynaklardan Attila'ya gidecek Doğu Roma elçilik heyetinde Maximinus'un yanı sıra tarihçi Priscus'un da olduğunu biliyoruz. Maximinus ünlü bir hukuk âlimi, Priscus ise tarihçiliğinin yanı sıra aynı zamanda kâtiptir. Roma elçilik heyetine de kâtip olarak katılmıştır. Priscus'a göre, Attila Romalıların arazisine avlanmak için gelecekti. Aslında av bahanesi onun politikasını gizlemeye yönelik olmuştur. Hâlbuki Romalılarla çatışmak istemesinin asıl sebebi; kendisine kaçakların teslim edilmemesidir. Maximinus'un başında olduğu elçilik heyeti yola koyulup Tuna'yı geçtikten sonra Edekon'un maiyetindeki Hunlar ile beraber gündüzleri yol alarak 13 km daha gitmiş ve gelişlerinin Hun başbuğuna haber verilmesi için uygun bir yerde beklemeleri emredilmiştir. Daha sonra iki Hun görevlisi Roma elçilik heyetinin yanına ulaşarak Attila'nın huzuruna gitmelerini icap eden haberi getirmişlerdir. Elçilik heyetinin, onun çadırının bulunduğu bölgedeki bir tepeye çadırlarını kurma isteğine Hun yetkililer ret cevabı vermişlerdir. Çünkü herhangi bir elçilik heyetinin çadırı bölgede bulunan Hun kağanının çadırından yüksek yerde olamaz.[209] Bunun sebebi; diplomatik zirvelerde çadırın konumu Hun kağanının otoritesini temsil etmektedir. Bu bakımdan siyasi ve sosyal temellerinin bir kısmının değişime uğradığı, bir kısmının ise tarihin derinliklerinde kaybolup gittiği, Türk medeniyetinin en kayda değer unsurlarından biri bu çadırlardır. Bozkırda yaşamaya alışık olan Türk kavimleri tarafından barınak olarak, pratik şekilde kurulup sökülebilen, seferler ve diplomatik ilişkiler esnasında bir mevkiden başka bir mevkiye giderken çok kolay taşınabilen bu çadırı, Attila ve savaşçılarının seçmeleri şüphesiz sebepsiz değildir. Konar-göçer toplulukların karakteristik özelliklerinden biri her an harekete hazır olmalarıdır. Bu karakteristik özelliği pekiyi yansıtan Attila, ilişkilerin durumuna ve gidişatına göre kolayca yer değiştirebilecek ve her an tetikte olabilmeyi sağlayabilecek çadır sistemini Hun siyasi düzenine ve geleneğine hizmet ettiği müddetçe uygulamayı uygun görmüştür.[210]

[208] Gordon, s.72-73; Ahmetbeyoğlu (1995), s.31.
[209] Howarth, s.70.
[210] Nejat Diyarbekirli, Hun Sanatı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s.48.

Bahsedildiği üzere Attila ile Hunları kurallarında ve âdetlerinde en küçük taviz bile vermemişler ve diplomasinin küçük görünen ayrıntılarını da es geçmemişlerdir. Bunun üzerine Roma elçilik heyeti kendilerine gösterilen yerde çadırlarını kurmuşlardır. Kısa zaman sonra da elçilik heyetinin yanına Edekon ile birlikte Scotta ve Orestes gelmiş ve kendilerine elçilik görevlerinin mahiyetini sormuşlardır. Onlar ise imparatorun cevabını Hun kağanına iletmek için burada olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca, elçilik heyetinin Hun kağanıyla bizzat görüşmek istediğini de söylemişlerdir. Romalıların söyledikleri Hun kağanına iletilmiş, daha sonra Edekon, yanında birkaç görevli ile tekrar geri gelmiş ve tüm açık sözlülüğüyle elçilik heyetinin başka söyleyeceği herhangi bir şeyi yok ise derhal Constantinopolis'e geri dönmesi gerektiğini ifade etmiştir.[211] Buna elçilik heyeti ve bilhassa da tercüman Bigila pek şaşırmıştır. Bigila, Attila'ya karşı düzenlenen komplonun başarıya ulaşması için elçilik heyetinin daha söylemek istediği hususların bulunduğunu düşünmüş, Edekon ile gizlice görüşmelerini ve suikast için istediği parayı vererek adamlarına gerektiği gibi dağıtmasını söylemiş ise de kendisinin onun tarafından bizzat oyuna getirildiğini şaşırtıcı şekilde aklının ucuna dahi getirmemiştir.[212] Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere Edekon, Hun kağanının en sadık adamlarından biri olmasına rağmen ya hile yapmış ya da daha akıllıca davranarak elçilikte yanında bulunan Orestes'in durumu anlamış olabileceğini düşünerek kendisinin itham edileceğinden şüphelenmiş ve başmabeyinci ile görüştüğünün anlaşılacağından korkmuştur. Muhtemelen tüm bunlardan dolayı o, Attila'ya kendisine kurulan suikastın tüm detaylarını anlatmış, hatta suikast için alacağı paranın miktarını dahi söylemiştir.[213]

2.1.4. Düzenlenecek Suikasta Karşı Attila'nın Politikası

Bir önceki bölümde Hunların gösterdiği muameleden dolayı Roma elçilik heyetinin Constantinopolis'e dönmesi gerektiğini söylemiştik. Priscus, Constantinopolis'e geri dönerek elçilik görevinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünerek üzülen Maximinus'u görünce kâtip ve tercüman Rusticius'u[214] yanına alarak Scotta ile görüşmeye gitmiştir. Scotta ile tercüman Rusticius vasıtasıyla konuşmuş ve ona

[211] Ahmetbeyoğlu (1995), s.33-34; Blockley, s.251.
[212] Gordon, s.75.
[213] Deguignes, s.483; Levçenko, s.39.
[214] Batı Roma başkumandanı Aetius tarafından Constantius meselesini halletmek adına İtalya'dan Attila'nın emrine gönderilen kâtiptir. Bkz. Ahmetbeyoğlu (1995), s.34.

"Attila'nın huzuruna çıkmalarını sağlayabilirse, Maximinus'un kendisini ödüllendireceğini […]" söyleyerek teklifte bulunmuştur. Bunun yanında "[…] ağabeyi Onegesios'u imparatorun kendisine elçi olarak istediğini ve iki taraf arasındaki meseleleri ancak onun çözebileceğini […]" de söylemiştir.[215] Bunun üzerine Scotta, Attila ile görüşmeye gitmiştir. Görüştükten sonra o, tekrar elçilik heyetine geri dönmüş ve onları Attila'nın huzuruna davet etmiştir. Elçilik heyeti onun huzuruna çıktığında Maximinus onu selamlayarak imparatorun mektubunu takdim etmiş ve iyi dileklerde bulunmuştur. Bunun üzerine Attila da aynı dilekleri imparator için dilemiştir. O, elçi heyetindeki tercüman Bigila'yı gördüğünde ise öfkelenmiş, bu adamı Anatolius Barışı müzakereleri zamanından hatırladığını ifade ederek kendisine "[…] haysiyetsiz köpek" diye seslenmiştir.[216] Konuşmasına devam ederek "kaçakları kendisine iade etmedikçe bundan böyle elçi göndermemelerini söylemesi üzerine Bigila, ellerinde Hunlardan kaçak kalmadığını ve tümünü iade ettiklerini […]" söylemiştir. Bunun üzerine o, daha fazla hiddetlenerek "[…] eğer uluslararası elçilik haklarını tanımayıp bunlara uymamış olsaydım, seni şuracıkta bu hadsiz cevaplarından dolayı kazığa oturtup yırtıcı kuşlara yem edebileceğini" söylemiştir. Ardından kendisini doğrulamak adına kâtibine derhal bir tomar kâğıdı çıkarmasını emrederek Romalıların elinde bulunan pek çok kaçağın isimlerini okutmuştur.[217] Buradan anlaşıldığı kadarıyla o, planlı politikası gereği tüm Hun kaçaklarının isimlerini dahi kaydettirmiştir. Konuşmasının devamında tehdit ve uyarı deyişleri fazlaca hissedilirken, Romalıların ellerinde bulunan kaçakları derhal iade etmesini ve elçi Esla'nın Bigila ile birlikte Constantinopolis'e görevlendirilmesini emretmiştir. Çünkü Hun kaçaklarının Doğu Roma ordusunda kullanılmaları gibi bir projeye izin vermesi asla söz konusu olmamıştır. Bu bakımdan kendi hizmetçilerinin kendisine karşı savaşa ya da herhangi bir komplo içerisine girmesine izin vermeyeceğini, Romalıların topraklarını kendisinin kölelerine emanet ederek koruyamayacaklarını ve şuana kadar kendisine karşı hiçbir şehrin ve kalenin direnemediğini vurgulayarak ifade etmiştir. Eğer kaçaklar meselesi kendi isteği doğrultusunda çözülmezse, savaşa hazırlanmaları gerektiği tehdidini de eklemiştir.[218] Nihayet Romalıların kendisi için getirdiği hediyeleri kabul etmiş ve onlara

[215] Blockley, s.255.
[216] Howarth, s.71.
[217] Gordon, s.78-79; Üstün (2013a), s.187.
[218] Ahmetbeyoğlu (1995), s.35-36.

çadırlarına dönmeleri için izin vermiştir. Görülüyor ki o, Edekon'un her şeyi anlatması ile Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı politikasını tavizsiz şekilde sabırla yürütmeye çalışmış ve duruma göre planını ustaca ilerletmiştir.[219]

Doğu Roma heyeti çadırlarında Attila ile yapılan görüşmeyi münakaşa ederken Edekon gelmiş ve Bigila ile yalnız görüşerek suikast için gerekli parayı almıştır. Daha sonra başka Hun yetkilileri, Roma elçilik heyetinin çadırına gelerek Romalılar ile aralarındaki mesele çözüme kavuşturulana kadar heyetteki hiçbir üyenin Hun veya Germen kölesi, Romalı savaş tutsağı ve at satın alınmamasını, sadece yiyecek-içecek gibi temel ihtiyaçlara izin verildiğini söylemiştir.[220] Attila, Roma elçilik heyetini öyle bir kıskaca almak istemiştir ki; yapılan tüm planların ortaya dökülmesini sağlama amacındadır. Nitekim daha önceden de belirtildiği üzere onun Esla'yı Bigila'nın yanında Constantinopolis'e elçi olarak görevlendirmesinin asıl sebebi; kaçakların geri getirilmesi değil, Edekon'un Bigila'dan istemiş olduğu paranın temin edilmesidir. Bu sayede suikastı ortaya çıkaracak kanıtı da elde etmiş olacaktır.[221]

Attila'nın tüm planlarına rağmen suikast planından hiç haberi olmayan Maximinus ile Priscus, Roma elçilik heyetinin başarısı ve hem Romalılar hem de Hunların menfaati için onun en güvenilir danışmanlarından Onegesios'un aracılık yapmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Maximinus ile Onegesios bir müzakere yapmış, Maximinus ona "iki taraf arasındaki meseleleri halledebilirse Hunlar ve Romalılar arasında en yüksek makama ve servete sahip olacağını, ayrıca bundan sadece uluslararası avantaj elde edilmeyeceğini ve ailesine de fayda sağlayacağını […]" söylemiştir.[222]

> Yukarıda bahsi geçen sözlere karşı Onegesios, meseleleri nasıl çözebileceğini sormuştur. Maximinus *"[…] bunun için kendisinin elçi vasfıyla Constantinopolis'e gelmesinin yeterli olacağını, bu sayede barışın önünü açabileceğini ve Roma toprakları üzerindeki tehditleri*

[219] Blockley, s.267.
[220] Abdullah Üstün, *Paniumlu Priscus: Bir Müverrihin Entelektüel ve Meslekî Portresinden Kesitler*, A.Ü., DTCF Dergisi, S.53/2, Ankara 2013b, s.304-305; Blockley, s.259.
[221] Ahmetbeyoğlu (1995), s.37; Üstün (2013a), s.185-186.
[222] Blockley, s.273-275.

kaldırmaya yardımcı olursa imparatorun kendisine minnettar kalacağını söylemiştir."[223]

Bu sözler üzerine Onegesios, kendinden emin bir şekilde *"[...] imparator ve maiyetine ancak efendisi Attila'nın emretmiş olduğu hususları söyleyebileceğini, böyle sözlerle kendisinin kandırılamayacağını, efendisine asla ihanet etmeyeceğini, Hun ahlâkını, hayatını ve ailesini bir kenara atarak Romalılara hizmet etmeyeceğini [...]"* söylemiştir.[224]

Onegesius, konuşmasına devam ederek "[…] Romalıların yanında varlıklı bir adam olmayı, Attila'nın emrinde hizmetçi olmaya tercih etmeyeceğini" belirtmiştir. Ayrıca, kendisi Hun topraklarında yaşadığı sürece iki taraf arasındaki meseleleri usulünce gidermeye çalışacağını, efendisinin Romalılara olan sert politikasını elinden geldiğince yatıştırmaya çalışacağını, ancak kendisinin, elçilik heyeti ile birlikte Constantinopolis'e gittiği takdirde Hunlar tarafından sert ithamlara maruz kalacağını açık yüreklilikle ifade etmiştir. Buraya kadar bahsi geçen hususlardan anlaşıldığı kadarıyla Attila, yakın adamları arasında benzeri pek görülmemiş bir disiplin uygulamasının yanı sıra onlara aynı ölçüde güven ve sadakat aşılamış ve bu sayede iç ve dış politikasını sağlam temellere dayandırmıştır.[225]

Bundan sonraki süreçte Onegesios ile Maximinus bir kez daha görüşmüşler, bu görüşmede Onegesios, Konsül rütbeli kişinin adını alarak Attila'ya gönderilecek elçiyi öğrenmeye çalışmıştır.[226] Maximinus mevcut olan meseleler hakkında görüşmek için Doğu Roma hükümetinin, kendisini göndermek istediğini, eğer kendisini istemezlerse kimi arzu ederlerse imparatorluğun o kişiyi gönderebileceğini söylemiştir.[227] Bir müddet sonra Maximinus'u huzuruna davet eden Attila ona Anatolius ya da Nomus veyahut ikisinin birlikte gelmesini istediğini söylemiştir.[228] Bunlar dışında ve senatör haricinde başka kimseyi elçi olarak kabul etmeyeceğini de eklemiştir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla o, kendisine gelecek elçileri dahi kendisi

[223] Gordon, s.89.
[224] Blockley, s.275.
[225] Ahmetbeyoğlu (1995), s.44; Üstün (2013a), s.198.
[226] Üstün (2013b), s.308.
[227] Blockley, s.283.
[228] Deguignes, s.484.

tayin etmek istemiştir. Onun bu isteğine Maximinus insanların imparatora karşı şüpheli duruma düşebileceği gerekçesiyle itiraz etmek istemişse de o, isteğinin derhal yerine getirilmesini, aksi halde meseleyi çözmek adına silaha başvuracağını belirterek açık şekilde tehdit etmiştir. Ayrıca o, Maximinus ile maiyetindekilere Bigila, Constantinopolis'ten dönene kadar Hun topraklarından ayrılmalarına izin vermemiştir. Ancak Bigila, Constantinopolis'ten dönünce onları ülkelerine salıvermiş ve onlara rehberlik etmesi için yanlarına Berichus'u görevlendirmiştir.[229]

2.1.5. Suikastın Ortaya Çıkışı ve Attila'nın Ceza Politikası

Attila'nın ve kurmaylarının yürüttüğü politika gereği Constantinopolis'ten geri dönen Bigila, Hunlar tarafından derhal gözaltına alınmış ve suikast için Edekon'a getirmiş olduğu paraya da el konulmuştur. Attila'nın huzuruna götürülen Bigila'ya yanında hangi sebeple bu kadar para bulundurduğu sorulmuş, o ise elçiliklerinin yol boyunca çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için bulundurduğunu söylemiştir. Bundan başka Romalı esirlerin fidye karşılığı kurtarılması için de bu paranın kullanılacağını ve bunun için Attila'nın huzurunda kendisine yalvarmak istediğini söylemiştir. Attila ise ona hakikati saklayamayacağını, getirdiği paranın yol ihtiyaçları ve kaçakların fidyesi için bir hayli fazla olduğunu ve alçaklık yapmayı bırakması gerektiğini söylemiştir. Hiçbir bahanenin kendisini kurtaramayacağını ve üstelik daha önce Roma elçilik heyetine temel ihtiyaçlar (yiyecek-içecek v.s.) haricinde diğer ihtiyaçları yasaklamış olduğunu yakın danışmanları aracılığıyla Maximinus'a ilettiğini belirtmiştir. Daha önceden babası Bigila'nın yanında Hun ülkesine gelen oğlunun,[230] eğer babası asıl maksadını ve taşıdığı altınların mahiyetini açıklamazsa bir kılıçla kellesinin derhal vurulmasını emretmiştir. Bigila bunu duyunca gözyaşlarını tutamamış, oğlunun tamamen suçsuz olduğunu ve asıl suçlunun kendisi olduğunu söylemiştir.[231] Ardından her şeyi itiraf ederek kendisi, başmabeyinci, Edekon ve imparator tarafından Attila'ya planlanan suikastın ayrıntılarını anlatmıştır. O, oğlunun yerine kendisinin asılması ve onun serbest bırakılması için Hun kralına yalvarmıştır.[232] Attila ise Edekon ile Bigila'nın anlattıklarını karşılaştırmış ve Bigila'nın anlattıklarının doğru olduğuna kanaat getirince onun zindana atılmasını

[229] Gordon, s.93; Ahmetbeyoğlu (1995), s.47-51.
[230] Kaynaklarda adı zikredilmemiştir.
[231] Robert Reynolds-Robert Lopez, *Odoacer: Germen or Hun*, The American Historical Review, 52/1, Oxford University Press, 1946, s.47-48.
[232] Gordon, s.100.

emretmiştir. Bigila'nın cezasını çekmesi için zincire vurulmasını buyurmuş, oğlunun serbest bırakılacağını ve 50 libre altın getirilirse babasının da zindandan çıkarılıp salıverileceğini açıklamıştır.[233]

Attila, yukarıda bahsi geçen gelişmelerden sonra Esla[234] ve Orestes'in başında olduğu bir elçilik heyeti hazırlatmış ve bu heyeti 449 yılında Constantinopolis'e göndermiştir.[235] Orestes'e, Bigila'nın Constantinopolis'ten Edekon'a vermek üzere getirdiği, içinde 100 libre altın olan keseyi boynuna bağlayıp İmparator II. Theodosius'un karşısına çıkmasını ve Başmabeyinci Chrysaphius'a söz konusu keseyi tanıyıp tanımadığını sormasını buyurmuştur. Esla'ya ise imparatorun huzuruna çıktığında ona şu sözleri iletmesini emretmiştir:[236]

> *"Theodosius ve Attila asil babaların oğullarıdır. Attila kendi babası Muncuk'tan aldığı soyluluğunu ve şerefini muhafaza etmiş, fakat Theodosius babasından aldığı şan ve şerefini kaybetmiş, çünkü kendisine haraç ödeyerek köle durumuna düşmüştür. Bundan dolayı efendisinden kurtulmak isteyen bu köle yanlış hamle yapmıştır. Başmabeyinci, Attila'ya teslim edilene kadar ona karşı "köle" tabiri kullanılacaktır."*[237]

Yukarıda bahsi geçen Hun elçileri Constantinopolis'e gelmişler ve Attila'nın tüm emirlerini harfiyen yerine getirmişlerdir. Bunun üzerine imparator, Anatolius ve Nomus'u Hun kralına elçi olarak göndermiştir. Bu elçiler, Attila'nın öfkesini yatıştırmak, gönlünü almak ve barış şartlarına uymaya ikna etmek için görevlendirilmişlerdir. Ayrıca, imparator ve başmabeyinci ona Bigilas'ın rehin değerini,[238] değeri yüksek hediyeler ve altın göndermişlerdir.[239] Attila, diplomasinin inceliklerinin farkında olmakla birlikte müzakerelerde başlangıçta sert siyasetini sürdürmüş, fakat sonunda Anatolius ve Nomus'un yoğun ısrarları ve övgüleri sayesinde sakinleşmiş, onların tesirinde kalmış ve barış şartlarına uyacağına dair söz

[233] Ahmetbeyoğlu (1995), s.52; Howarth, s.76-77.
[234] Bazı kaynaklarda *Eslas* şeklinde de geçmektedir. Bkz. Gordon, s.101.
[235] Moravcsik, s.11.
[236] Blockley, s.297.
[237] Jordanes (1915), s.114.
[238] Kaynaklarda Bigilas'ın rehin değeri; 50 libre=23 kilogram altın olarak geçmektedir. Bkz. Kelly, s.202.
[239] Sinor (2000), s.264.

vermiştir.[240] Tuna'nın öte yakasındaki, Doğu Roma'nın egemenliği altındaki bütün topraklardan çekileceğini ve bundan böyle kaçakların iade edilmesi meselesinde Romalıların bu zamandan itibaren Hun kaçaklarını kabul etmemeleri şartıyla imparatoru zorlamayacağını söylemiştir. 50 libre[241] altın karşılığında Bigila'yı da serbest bırakmıştır. Anatolius ve Nomus'u usulünce uğurlarken çok sayıda Romalı esiri karşılıksız olarak bağışlamıştır.[242] Ancak Anatolius ve Nomus'un bunu nasıl başardıkları bilinmemektedir. Muhtemelen bu iki elçi, Hun kralını iyi tanımakta ve onun gönlünü yapmayı bilmekte idiler. Nihayet Attila onlara hediyeler vererek gitmelerine izin vermiştir.[243] Buraya kadar anlatılanlara bakıldığında Priscus ve Jordanes tüm yaşananları ve görüşmeleri doğrulamaktadır. Jordanes, tarihi hadiseleri ve müzakereleri Priscus'a dayandırmaktadır. Onların tarihi eserleri olayları aydınlatmaktadır.

Attila kendisine düzenlenmiş olan suikastı zekice uygulamış olduğu politika ile ortaya çıkarmış ve kendisi üzerine oynanmak istenen oyundan intikam almak yerine bunu diplomatik ve ekonomik zafere çevirmiştir. Öfkesine yenik düşmemiş, sağduyusu, adamlarının sadakati ve teşkilatının başarısı ile Romalılara büyük bir ders vermiştir. Şaşırtıcı olan nokta ise, suikastın planlayıcısı ve başındaki kişi olan Chrysaphius'tan kısa zamanda vazgeçmesidir.[244] Hatta Altheim'a göre, Attila, suikasta karşı büyük bir ustalık ve esneklik göstermesinin yanı sıra söz konusu hadiseye haklı olarak çok kızmasına rağmen rüşvet paralarına tamah edip hadisenin üzerinde fazla durmayarak susmuştur.[245] Oysaki Doğu Roma yetkilileri suikastın başarısızlığından ve iç karışıklıklardan dolayı faturayı Chrysaphius'a kesecek ve Attila'nın yapmadığını yaparak 450 yılında onu Melantias[246] geçidinde katledecektir.[247]

---

[240] Croke (1992b), s.170; Bury, s.276.
[241] Bazı tetkik eserlerde Bigila'nın 100 libre altın karşılığında serbest kaldığı saptanmıştır. Bkz. Deguignes, s.484. Ancak biz, Priscus'un eserini ana kaynak olarak değerlendirdiğimizden 50 libre altın karşılığında Bigila'nın serbest kaldığı fikrinin doğru olduğu kanaatindeyiz.
[242] Ahmetbeyoğlu (1995), s.56; Gordon, s.101-102.
[243] Howarth, s.79-80; Rasonyi, s.71.
[244] Michael Whitby, *Byzantine Diplomacy: Good Faith, Trust and Co-operation in International Relations in Late Antiquity*, bkz. War and Peace in Ancient and Medieval History, Ed. Philip de Souza, John France, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s.121.
[245] Altheim, s.45.
[246] Modern Silivri.
[247] Chronicon Paschale, s.80.

2.1.6. Ticari – Diplomatik İlişkiler Bağlamında Attila'nın Haraç Sistemi

Ö. Tolan, Attila ile Bleda'nın Doğu Romalı yetlililer ile gerçekleştirdiği Margus Barışı kararları arasında yer alan ticaretle ilgili maddeye dikkat çekerek, Attila'nın diplomasi kabiliyeti hakkında kısa bir değerlendirme yapmıştır. Buna göre; Margus Barışı kararları arasında yer alan "ticaret yapmak için eşit şartlarda, emniyetli olan bir yerde bir araya gelinecek" ibaresi üzerinde durulmuştur.[248] Margus Barışı'nda açıkça ifade edildiği üzere Attila'nın, Doğu Roma sınırında tüccarların ve halkın diğer kesiminin yararlanabileceği Pazar yerleri olması için ısrar etmesi Doğu Roma İmparatorluğu ile ilişkilere ve ticarete verdiği önemi göstermektedir. Attila, Doğu Romalılar ile ticari-diplomatik ilişkileri gerçekleştirerek, halkın ihtiyaçlarını karşılayarak, devletinin refah seviyesini yükseltmeyi hedeflemiştir.[249]

Öte yandan siyasi-iktisadi açıdan bakıldığında, Hunlar ile Doğu Romalılar arasında gerçekleşen alışverişlerde Hunların ne şekilde ödeme yaptıkları hususunda herhangi bir bilgiye ulaşamamaktayız. Muhtemelen at ya da başka bir hayvanın takas yöntemi kullanılarak ödeme yapılmış olması mümkündür. Ancak bir diğer taraftan düşünüldüğünde, vergiler ve fidyeler sayesinde elde edilen yüklü miktarda altınla da satın alınan herhangi bir ürünün bedelinin kolaylıkla ödenebilmesi olasıdır. Burada akla hemen, II. Theodosius döneminde vergi şeklinde alınarak elde edilen altınlar gelmektedir. Şayet ticari münasebetlerde altın kullanılmış ise, alışveriş kanalıyla altınların Doğu Roma sarayına tekrar dönme olasılığı yüksektir. Aynı şekilde yine ticaret yoluyla Doğu Roma altınlarının Hun hazinesine akmaya devam etmesi mümkündür. Bu ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda, Hun-Doğu Roma münasebetlerinin tüccarlara ve asilzadelere yarar sağladığı düşünülmektedir. Bu gelişim, zamanla II. Theodosius'un Attila'ya yüklü miktarda haraç ödediği bir sistemi meydana getirmiştir.[250]

Doğu Roma İmparatorluğu'ndan Hunların kralına haraç ödemeleri 430'lu ve 440'lı yıllarda gerçekleşirken, her iki taraf vergi talimatlarında kendi yorumlarına başvursalar bile, vergi alışverişinin bir kısım ortak prensipler içerdiğini de

[248] Öner Tolan, *Avrupa Hunlarında Devlet Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Yapı*, TOD, Yıl 7, S.XX, Aralık 2014, s.124.
[249] Paivi Kousmanen, The Nature of Nomadic Power, Contacts between the Huns and the Romans during the Fourth and Fifth Centuries, University of Turku, Annales Universitatis Turkuensis, Unpublished Doctoral Thesis, Turku 2013, s.144; Vaczy, s.109.
[250] Tolan, s.124.

unutmamak gerekir. II. Theodosius, patron-müşteri ilişkisinde baskın işbirlikçi konumundaki Attila'ya bir himâye şekli olarak altın nakli sunarken, barış için haraç ödemesi Doğu Roma İmparatorluğu üzerindeki Hun egemenliğinin açık ispatıdır. Diplomatik gerilim anlarında II. Theodosius'un imdadına yine altın ve değeri yüksek hediyeler yetişmiştir. Bu şekilde olası bir krizde Attila'nın gönlünü almak istemiştir. Bunun aksine Attila, II. Theodosius'a karşı diplomatik üstünlüğünü her fırsatta hissettirmiştir. Bunun en güzel örneği; kendisine karşı düzenlenen komployu (ya da suikasti) ortaya çıkardıktan sonra elçiler aracılığıyla Doğu Roma imparatoruna, Priscus'tan öğrendiğimiz şekliyle, "[…] Attila, asil soyunu muhafaza etmişken, Theodosius onun kölesi durumuna düşmüştür, çünkü o, haraç ödemek zorundadır," mesajını iletmesi olmuştur.[251]

2.1.7. Constantius'un Evlilik Meselesi ve Attila'nın Meseleye Bakışı

Attila, Doğu Roma elçilik heyetinin kendisini ziyareti sırasında kâtibi Constantius'un[252] evlenmesi meselesini bir devlet sorunu yapıp diplomatik malzeme olarak kullanmakta kararlıdır. Attila'nın iddiasına göre, Constantius, 444 yılında imparatorluk sarayına bir elçilik görevi sırasında, imparatorun Constantinopolis'te varlıklı ve iyi aileye mensup bir kadınla kendisini evlendirmesi karşılığında, Hunlarla uzun sürecek bir barışı gerçekleştirmek için II. Theodosius ile pazarlık yapmıştır. II. Theodosius pazarlığa olumlu yanıt vermiş ve kendisine Saturninus'un kızını vereceğini vadetmiştir. Ancak onun aday göstermiş olduğu kız hangi şartlar altında gerçekleştiği bilinmemekle birlikte imparatorluğun doğu sınırının güvenliğinden sorumlu olan General Flavius Zeno tarafından ele geçirilmiştir. Kız, bu generalin kıdemli subaylarından ya da bazı kaynaklara göre akrabalarından Rufus ile evlendirilmiştir.[253] Ayrıca, Gibbon'a göre kızın tiksinmesi, iç karışıklıklar ve servetinin haksız yere gasp edilmesi gayretli olan Constantius'un da hevesini kaçırmıştır. Bunun üzerine Constantius, Hun kralına kendisine yapılan hakareti ihmal etmeyip sonuçlandırmasını, kendisine kızın verilmesini veya ona eş değer bir kız

[251] Peter Guest, *Roman Gold and Hun Kings: The Use and Hoarding of Solidi in the Late Fourth and Fifth Centuries*, bkz. Roman Coins outside the Empire, Ways and Phases, Contexts and Functions, Ed. Aleksander Bursche, Renata Ciolek, Reinhard Wolters, University of Warsaw, Institute of Archaeology, Moneta, Wetteren 2008, s.298.

[252] Batı Roma Başkumandanı Aetius tarafından Attila'ya gönderilmiştir. Esas olarak Roma kökenlidir ve Latincesi son derece iyidir. Attila'nın özel memurları arasında görevlendirilmiştir. Bkz. Kelly, s.198; Ahmetbeyoğlu (1995), s.50.

[253] Kelly, s.198-199; Blockley, s.291.

verilmesini ve bu sayede çeyiz getirmesini sağlaması için yalvarmıştır.[254] O halde Attila, Constantius'un kendisine söz verilen kızı almasını ya da benzer mertebede bir başkasının verilmesini istemiştir. O, Zeno'nun müdahalesi hakkında imparatorun bilgilendirilmesi ve ona karşı önlem alınması için Doğu Roma sefiri Maximinus'a talimat vermiştir. Maximinus'a imparatora iletmesi için "[…] sözde durmamanın soyluluğa yakışmayacağını ve Constantius'u kandırmayı bırakıp ona verdiği sözü tutmasını" söylemiştir.[255] Onun bu mesele üzerinde durmasının sebebi; Constantius'un kendisine Romalı ve varlıklı bir kız alabilirse, Attila'ya çok para vermeyi vadetmiş olmasıdır.[256]

Attila, Constantius'un evlilik meselesi üzerinden yine hareket ederek söz konusu kızın imparatorun rızası olmaksızın başka bir kimseye verilmesinin uygun olmadığını, bunun zıddına teşebbüs edenlerin derhal cezalandırılması gerektiğini, yoksa imparatorluğun durumunun kölelerine dahi söz geçiremeyecek seviyeye geleceğini ve isyana teşebbüs eden kölelerine karşı Hun kuvvetleriyle kendisinin yardıma geleceğini ifade etmiştir. Bu açıklamaları elçi Maximinus imparatora iletmiştir.[257] Onun ithamları ve II. Theodosius'un bir generalini kontrol altına alabilmesi için umulmadık yardım teklifi Maximinus'un diplomatik faaliyetlerini daha da zor durumda bırakmıştır. Zaman zaman Maximinus kendi tercümanının bir çeviri hatası yapıp yapmadığından şüphe etmiş olmalıdır. Ancak bu şüphesini herhangi bir hadiseye dayandıramamaktadır. Attila'nın alaycı sözleri şüphesiz ki, Doğu Roma elçisini rahatsız eder niteliktedir. O, bu sayede Romalılara istediğini yaptırma çabasında olmuştur.[258]

Priscus'a göre, Doğu Roma hükümeti Constantius'a birçok özür dilemeler ve yararsız girişimlerden sonra zenginliği ve güzelliğiyle meşhur ve Roma hanımlarının baş sırasında yer alan Armatius'un[259] dul karısını gözden çıkarma özverisinde bulunmuştur. Armatius'un hastalanarak ölümünden sonra onun soyca ve servetçe ileri gelen karısı imparator tarafından Constantius ile evlenmeye ikna edilmiştir. Bu

[254] Gibbon, s.217.
[255] Ahmetbeyoğlu (1995), s.50-51.
[256] Blockley, s.293.
[257] Ahmetbeyoğlu (1995), s.55.
[258] Kelly, s.199.
[259] Doğu Roma ordularına komutanlık yapmış ve konsül olmuş olan Plinthas'ın oğludur. Bkz. Ahmetbeyoğlu (1995), s.56.

sayede Hunlar ile aralarında sorun olan Constantius meselesi çözüme kavuşturulmuştur.[260] Attila yine durumdan ustaca istifade etmiş ve meselenin lehlerine sonuçlanmasını sağlamıştır.

2.1.8. Doğu Roma Elçilik Heyetine Karşı Attila'nın Politikası

Doğu Roma'da İmparator II. Theodosius'un M.S. 450 yılında ölümü[261] sonrasında Marcianus'un (Marcian)[262] başa geçmesi, Doğu Roma siyasetinde yeni dönemi beraberinde getirmiştir. Theodosius döneminde Hunlar'a ödenen ağır vergiler, İmparator Marcianus'un yönetimi tarafından reddedilmiş ve bundan böyle Hun İmparatorluğu'na vergi ödenmeyeceği bildirilmiştir. Bunun üzerine Attila, Doğu Roma imparatorunu savaş ve topraklarını yağmalama fikriyle tehdit etme niyetindedir. Bu durumda o, Doğu Roma ile Hunlar arasındaki barışı askıya almıştır. Bir hayli öfkelenmiş olan Attila, tehditlerini iletmesi için elçiler göndermiştir. O, Theodosius tarafından kabul edilmiş haracı talep ettiğinde, savaş ile tehdit etmiştir. Romalılar ona elçi Apollonius'u göndererek cevap vermiştir. Constantius meselesinden hatırlanacağı üzere onun kardeşi, eş meselesi nedeniyle Attila aracılığıyla Theodosius'tan iade-i itibar talep eden Constantius'tur.[263] Bu iki kardeş de Hun-Doğu Roma ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü biri Theodosius döneminde, diğeri de Marcianus döneminde Hun siyasetinin içinde olmuşlardır.

Zeno'nun dostlarından biri olan General Apollonius, elçi olarak Hun ülkesine gönderilmiştir. Elçi, Istrum'u[264] geçmiş, ancak Hun ülkesine giriş izni verilmemiştir.

---

[260] Ahmetbeyoğlu (1995), s.56; Gibbon, s.217.

[261] Bir sonraki bölümde bahsedileceği üzere, bu bölümde Theodosius'un ölümü hakkında ayrıntılar üzerinde durmamaktayız.

[262] M.S. 392-457 yılları arasında yaşamıştır. 450-457 yılları arasında ise Doğu Roma İmparatoru'dur. Tarihi kayıtların verdiği bilgilere göre, yöneticiliği boyunca alçakgönüllü, kararlı ve yetenekli bir yönetici olmuştur. Balkanlar'da görev yapan bir askerin oğludur. Orduya katılıp Magister Militum Aspar ve oğlu Ardaburius'un kuvvetlerinde Persler'e karşı seferlerde yer almıştır. 431 yılına kadar *Subay* rütbesiyle Doğu Roma ordusuna hizmet etmiş ve dönemin İmparatoru II. Theodosius'un da içinde bulunduğu tüm Doğu Roma sarayı ve Aspar tarafından fazlasıyla övgüye mazhar olmuştur. Tarihi kaynaklara göre, 450 yılında ölmekte olan II. Theodosius, kendisinden sonra tahtta Marcianus'un geçeceğini ona belli etmiştir. II. Theodosius'un haşin kız kardeşi Pulcheria ve Aspar'ın desteğini alan Marcianus'a karşı herhangi bir muhalif ses çıkmamıştır. Marcianus, Pulcheria ile hayatını birleştirmiş ve 25 Ağustos 450 tarihinde Hebdomon'da kendisine taç giydirilmiştir. Buna rağmen Pulcheria ile birlikteliği ona sadece politik bir mevki kazandırmıştır. Çünkü Pulcheria, ondan iffetine dokunulmayacağına dair söz almıştır. Marcianus, iktidarına uzun süreli hasmı Başmabeynci Chrysaphius Zstommas'ı idam ettirerek başlamıştır. Bu hadise, onun Doğu Roma yönetimindeki etkisini hissettirmiştir. Daha fazla ayrıntılı bilgi için bkz. Bunson, s.259.

[263] Blockley, s.315.

[264] Tuna nehri.

Çünkü Attila, Apollonius'u kabul etmemiştir. Bunun nedeni ise, en muteber ve kral soyundan adamlar tarafından kendisiyle hem fikir olunan haracın ona gönderilmemesidir. Attila, İmparator Marcianus'un bu saygısızlığı devam ettiği sürece elçiyi hor görerek huzuruna kabul etmeyecektir. Bu vaziyette elçi Apollonius'un yerine getirdiği vazife ve takındığı tavır, cesur bir adamın hareketidir. Zira Attila, elçilik heyetini huzuruna kabul etmemiş ve elçi ile konuşmayı reddetmiştir. Buna rağmen o, imparatordan kendisine gönderilen her hediyenin teslim edilmesini elçiye emretmiş, aksi halde onlar teslim edilmezse ölümle tehdit edileceğini bildirmiştir. Apollonius ise, "hediye ya da ganimet olarak alabildikleri şeyi talep etmek, Hunlar için uygun değil […]," şeklinde cevap vermiştir. Onun burada kastetmek istediği husus şudur: Eğer Hunlar onu elçi olarak kabul ederlerse, talep edilen hediyelerin onlara hediye şeklinde verileceği, eğer Hunlar onu öldürürse veya uzağa gönderirlerse, hediyelerin ganimet şeklinde olacağı anlatılmaktadır. Böylece Apollonius hiçbir şey elde edemeden ve başaramadan Hun ülkesinden ayrılmıştır.[265]

Anlaşıldığı üzere Attila, politikasından taviz vermemiş, imparatorluğunun menfaatleri çerçevesinde mevcut şartları korumaya çalışmış, ancak Romalılar da Marcianus dönemi ile birlikte dış politikada direnç göstermeye başlamışlardır. Bu gelişme, Hun-Doğu Roma ilişkilerini büyük ölçüde bozmuştur.

[265] Blockley, s.315-317.

3.BÖLÜM: ATTİLA DÖNEMİ BATI ROMA POLİTİKASI

3.1. ATTİLA'NIN BATI ROMA İMPARATORLUĞU'NA UYGULADIĞI SİYASİ POLİTİKALAR

3.1.1. Attila'nın Doğu-Batı Roma Siyasi Politikalarının Ana Unsuru: *Altın*

Attila'nın dünyasını birlikte tutan yegâne tutkal, altındır. Şiddetin varlığına ve tüketim ruhunun oluşumuna sebep olan imparatorluk altınını arayıp bulmak ya da ele geçirmek, Attila ve Hun müttefiklerini daima motive etmiştir. Bunun yanısıra altın kazanımları ve taşınabilir zenginlik, Hun dış politikasının ve Hunların devletlerarası mücadelesinin hedefini ve diplomatik misyonunun amacını oluşturmuştur.[266]

Altın şeklinde servetin nakli, Attila'nın gerçek mirasının yalnızca fiziksel göstergesidir. Yani, Roma imparatorunun Hunların kralına bağlılığını bildirdiği yeni bir politik yapının kurulmasıdır. Bu yeni düzeni tanımlayan temel unsur, hiç kuşku yok ki; altındır ve Attila, Romalıların haraç olarak büyük miktarda altın ödediği, statüsü kabul edilen ve saygı duyulan kral şeklinde tanımlanmıştır. Hun kralları Bleda ve Attila ile II. Theodosius arasında elçiler vasıtasıyla 434 yılında gerçekleşen Margus Barışı'nda Romalıların Hunlara her yıl 700 libre altın ödemesi kararlaştırılmıştır. 447 yılında imzalanan Anatolius Antlaşması'na göre ise, yıllık haraç 2100 libre altına yükseltilmiştir. Peter Guest'e göre, bu miktar fazladır ve Constantinople'deki imparatorun bile bu yıllık ödemeleri karşılamak için ek altın gelirleri elde etmesi gerektiği kanaatindedir. Guest, bu düşüncesini II. Theodosius döneminin sonunda Doğu Roma dünyasındaki asilzadelerin lüks yaşam için aşırı altın kullanımına bağlamaktadır. Tarihi kaynaklarda yer alan, Doğu Roma devlet yönetiminin altın gelir-giderlerini düzenlemek için önlem paketini devreye soktuğu, Roma geleneklerinin aksine, halkın üst düzey ve varlıklı sınıfları dâhil olmak üzere halkın aristokrat sınıfının bile hediye alışverişinde altın kullanımını yasakladığı bilgisi Guest'i destekler mahiyettedir.[267] Elizabeth Fyfe ise yukarıda bahsi geçen görüşe katılmamaktadır. Ona göre, 2100 libre altın miktarı (yaklaşık 151,200

[266] Lotte Hedeager, *Scandinavia and the Huns: Interdisciplinary Approach to the Migration Era*, Norwegian Archaeological Review, Vol.40, N.1, 2007, s.43-47.
[267] Guest, s.296-298.

solidi)[268] çok büyük bir miktar gibi düşünülürken, imparatorluk yönetiminin finansal bütünlüğünü tehdit etmesi yine de mümkün gözükmemektedir. Fyfe bu hususa şöyle açıklama getirmektedir:

> *"[…] 468 yılında İmparator Leo'nun Vandallara karşı mücadelede birden fazla gelir kaynağından topladığı, yaklaşık 64.000 libre altın ve 700.000 libre gümüş şeklindeki sefer masrafı ile kıyaslandığında, sadece 2100 libre altının Doğu Roma hazinesini zora soktuğunu iddia etmek zayıf bir ihtimaldir."*[269]

Fyfe, burada Doğu Roma politikası gereği imparatorluğun gerektiğinde altın tedariği elde etmeden geri durmayacağını, Doğu Roma hazinesinin yıldan yıla artmış olan haracı Hunlara kısmen ödemiş olsa dahi sanılanın aksine güçlü olduğunu ve imparatorluğu mâli açıdan zorlamayacağını belirtmiştir. Ancak burada II. Theodosius ile Leo (Leon) dönemi arasındaki siyasi-iktisadi şartların durumunu atlamamak gerekir. Çünkü II. Theodosius döneminde Hun tehlikesi zirve boyutundadır. Leo döneminde ise, Attila tehlikesi tamamen son bulmuştur. Bu husus, ister istemez aradaki politik ve mâli şartları etkilemiştir. Dolayısıyla araştırmacılar nitelikli ve kayda değer analizler için dönemin şartlarını göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Attila tarafından kullanılan altının dökme ya da erimiş altından üretildiği ve Roma madeni parası şeklinde kullanıldığı yaygın bir görüştür. Bu altın madeni paralar, *tributus (haraç)* olarak kabul edilir. Attila döneminde Doğu Romalılar tarafından Hunlara ödenen tributus 300 kg altındır. Bunlar *solidi* olmalıdır.[270]

Roma solidileri, haraç ödemeleri ve Romalıların tabiriyle yardımlar şeklinde imparatorluğun sınırları boyunca Attila ve müttefiklerine gönderilerek tamamen Doğu Roma hazinesinden çıkmıştır. V. y.y.'ın ilk yarısında çeşitli kavimlerle birlikte bu dövizlerin alıcıları Priscus'un tanımladığı şekliyle Hunlar'dır. Haraç ödemeleri

---

[268] *Solidi* ya da diğer adıyla *Solidus*, Geç Dönem Roma İmparatorluğu'nda saf altın madeni paraya verilen isimdir. Bkz. *Solidus* (t.y.), Erişim: 12 Aralık 2016, https://en.wikipedia.org/wiki/Solidus.

[269] Laure Elizabeth Fyfe, Hunnic Warfare in the Fourth and Fifth Centuries: Archery and the Collapse of the Western Roman Empire, Trent University, the Faculty of Arts and Science, Unpublished Master Thesis, Peterborough 2016, s.9.

[270] Alessandra Giumlia-Mair, *Metallurgy and Technology of the Hunnic Gold Hoard From Nagyszéksos*, The Silk Road, Vol.11, Merano 2013, s.16.

süreç içerisinde siyasi ilişkilerin gidişatına göre sırasıyla 300,[271] 700 ve 2100 libre altın şeklinde sürekli artış göstermiştir.[272]

Attila, altını siyasi-iktisadi hayatının temeline koymayı ihmal etmez. Onu, politikada bir araç olarak kullanmaktadır. Altını bir araç olarak kullandığında da mutlaka bir gelir elde etmektedir. Priscus, bahsettiğimiz bu husus hakkında güzel bir örnek vermektedir. Onun anlattığına göre, Romalı tutsak bir eş ve çocuk nasıl serbest kalabilir diye sorulduğunda, eşin salıverilmesi için 500 solidi yeterlidir, cevabı alınmıştır. Eş, 500 solidiye serbest bırakılmış, çocuk da imparatora bir hediye olarak gönderilmiştir. Bu ve benzeri atıflar madeni altın paranın kral ve ailesinden diğer Hun halkına kadar ait olabileceğini ve alışverişlerde kullanılabileceğini göstermektedir. Roma altını Hunlara solidi ve külçe şeklinde ödenmiştir. Altının fazlası muhtemelen ısıtılarak eritilmekte, Hun halkı için mücevherat ve yemek takımı gibi günlük hayat için popüler gereçlere dönüştürülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere altın, Hun toplumunda sadece siyasi hayatta kullanılmamaktadır. O halde, Attila'nın altına niçin bu kadar önem verdiği ve altının yalnızca diplomatik meselelerde değil, Hunların sosyal ve kültürel hayatında da oldukça büyük öneme sahip olduğu anlaşılmıştır.[273]

Avrupa Türk Tarihi bağlamında, V. y.y.'ın ilk yarısında hayvan süsleme sanatına bakıldığında, altın, Attila'nın politikası için üstün geleneksel vasıtayı oluşturmuştur. Böylece İskandinav Denizi'ndeki altın definelerinin büyük miktarı Hunların politikasına ve genel olarak göç çağındaki politik konumuna atfedilebilir. Bu definelere yansımış şekliyle zenginliğin büyük miktarı Hun politikasının nüfuz alanı ve çeşitli Germen ve Slav ırkıyla etkileşimi ile İskandinavya'ya yerleşmiştir.[274]

3.1.2. Attila'nın Roma Politikalarında Kullandığı Diplomatik Organ: *Logades*'ler

Attila'nın farklı özellikteki pek çok Germen ve Alan asıllı grupları ve liderlerini tek çatı altında birleştirerek hâkimiyet altına alması, bozkır özellikli Attila'nın İmparatorluğu'nda diplomatik ilişkileri yürüten organın değişmesini ve Hun asilliğini

[271] Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz üzere, bazı tetkik eserlerde *350 libre altın* şeklindedir.
[272] Guest, s.300.
[273] Guest, s.301.
[274] Hedeager, s.47.

kabul eden kimselerle birlikte yenilenmesini beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan Attila'nın devlet yapısına ve işleyişine şahit olmuş Priscus, onun sarayında soylu ve askerî rütbeye sahip kişilerden oluşan ve milletler arası ilişkilerde temel rol oynayan bir müzakere meclisinden bahseder.[275] Bahsi geçen meclis, hem Doğu hem de Batı Roma tekliflerini müzakere edip devlet menfaatlerine göre karara bağlayan ve Hun hâkimiyetini herşeyin önüne koyarak şerefiyle benimseyen üst rütbeli kişilerden oluşan ve "Yüksek Şura" niteliği taşıyan meclistir. Bu meclisi meydana getiren *Logades*'ler,[276] Attila'nın güvendiği ve değer verdiği mahrem adamlarıdır.[277]

Avrupa Hun İmparatorluğu'nun üst düzey kararlarını irdeleyen bir meclisin üyeleri *Logades*'leri incelediğimizde ilk göze çarpan husus, Germen önde gelenlerinin ve Yunan asıllı asilzadelerin Attila Kağan'a pek yakın oluşu, onun siyasi planlarını ve diplomatik kararlarını çok yakından etkilemesidir. *Logades*'ler soyluluklarının gereklerini yerine getirdikleri gibi, Romalılar ve Vizigotlar ile gerçekleşen diplomatik ilişkilere de yön vermişlerdir. Ancak *Logades*'lerin yetkilerinin artması ve saygınlığa da sahip olmaları yıllık vergilerin toplanmasına, farklı milletlerle süregelen diplomatik ilişkilerin düzenlenmesine ve devletin refahına bağlıdır. Onların sistemli çalışmaları ordunun ihtiyaçlarını dahi karşılamaktadır. Bu sayede Avrupa Hun İmparatorluğu'nun bünyesinde barındırılan ve Attila'nın oluşturduğu devlet teşkilâtına kendilerini adamış Hun ve Germen asilzadeleri imparatorluğun siyasi hayatını şekillendirerek diplomatik ve askerî anlamda devamlılığını sağlamıştır. Zaten *Logades*'ler, Attila devrinde devletin temel unsuru halini almıştır. Attila, devletin egemen gücü *Logades*'lerin kendisine gönülden bağlı olduğuna kanaat getirerek onları devletin en önemli yürütme organı yapmıştır.[278] Bir önceki bölümden hatırlanacağı üzere, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'un elçi Maximinus aracılığıyla Attila'nın mahrem adamlarından Onegesios'tan kendileri adına yardım istemesi, ancak Onegesios'un Attila'dan habersiz hiçbir görüşmede bulunmayacağını söylemesi Attila'nın *Logades*'lerine güvenini ispatlar

[275] Maenchen-Helfen, s.192.
[276] Nicolle'ye göre, Romalı müellif ve yorumcular *Logades*'lerden Attila'nın dostları ya da yoldaşları olarak bahsetmektedir. *Logades*'lerin çoğunun Alman adı taşıdığı bilinmektedir. İmparatorluktaki rolleri tam olarak bilinemeyen bu kişiler, muhtemelen askerî aristokrat kesimden oluşmaktadır. Bkz. Nicolle, s.27.
[277] Cüneyt Güneş, Avrupa Hun İmparatorluğu'nda Ordu ve Savaş, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2012, s.74-75.
[278] Güneş, s.75.

niteliktedir.[279] Yine II. Theodosius'un başmabeyncisi Chrysaphius'un Edekon'u ayartarak kendi lehlerine kandırmaya çalışması, buna karşılık Edekon'un Attila'ya ihanet etmeyerek ona olan sadakâtini göstermesi de bir başka örnektir.[280] Şüphesiz "Logades Yapılanması" Attila'nın üstün siyasi liderlik meziyetini ve imparatorluk yönetimindeki otoritesini göstermektedir.

Schmidt'e göre, *Logades*'ler devlet yönetiminde becerikli, savaşçı yetenekleriyle nam salmış, yiğit kişileri ve devlete fazlaca ganimet kazandıran kişileri ya da yüksek rütbeli subayları ve varlıklı savaş esirlerini kapsamaktadır.[281] Harmatta'ya göre ise, Priscus'a dayandırılan verilerde onlar Germen ve Grek ismi taşıyan devlet adamlarından oluşmaktadır. Thompson, onlardan Hun yönetim sisteminin dayanak noktası olarak bahsetmektedir.[282] Pritsak da onlardan *majeste* unvanıyla bahsetmekle birlikte, onların yönetimde krala yardım eden başdanışmanlar olduklarına ve mecliste dönem başlamadan önce tavsiyelerde bulunduklarına dikkat çekmektedir.[283] Onlar arasında Attila'nın sağ kolu niteliğindeki başveziri Onegesios, onun saray muhafızlarının komutanı, aynı zamanda özel koruması ve uluslararası ilişkilerde sıklıkla elçi vasfıyla görevlendirilen Edekon, onun sarsılmaz güvenine mazhar olmuş Gepid Kralı Ardaric ve Ostrogot Kralı Walamir, yine Hun diplomasisinde etkin rol oynayan ve Hunlar'ın Romalılar ile ilişkilerine yön veren Orestes, onun danışmanı ve Onegesios'un kardeşi olarak bilinen Scotta vardır.[284] Son olarak bunlar arasında onun kâtibi ve tercümanı Rusticius, yine onun bir başka güvenilir tercümanı Pannonialı Constantiolus ve bir de çok sayıda köyün hâkimi Berichus vardır.[285] *Logades*'lerin sayılarının tam olarak bilinmemesiyle birlikte kaynaklarda adı geçenler yukarıda bahsedilen kişilerden ibarettir.

Anlaşıldığı üzere, Attila en güvendiği silah arkadaşlarını devlet yönetimine dâhil etmekte herhangi bir sakınca görmemiş ve bilhassa da Doğu ve Batı Roma ile yürütülen diplomatik ilişkilerde Germen beylerinden, Grek ve Latin menşeili elçi ve

[279] Blockley, s.275.
[280] Thompson (1948), s.101.
[281] Schmidt, s.365.
[282] Maenchen-Helfen, s.193.
[283] Borbala Obrusanszky, *State Structure of the Huns*, Journal of Eurasian Studies, Vol.II, N.1, January-March 2010, s.61.
[284] Robert Reynolds-Robert Lopez, s.36; Ahmetbeyoğlu (2013), s.111-112.
[285] Maenchen-Helfen, s.192-193; Ahmetbeyoğlu (2013), s.112-113.

tercümanlardan fazlaca yararlanmıştır. Attila'nın yürüttüğü bu sistem, siyasi bakımdan Hun devlet teşkilâtının değişimini ve gelişimini sağlamakla birlikte, Avrupa Hun İmparatorluğu'nu muazzam bir diplomatik yapıya kavuşturmuştur.[286] Bahsi geçen imparatorluğun çok sayıda milletle iç içe olması ve komşu olması, Hunlar'da diplomatik yapıyı kuşkusuz daha ön plana çıkarmıştır. Attila'nın komşu devletlerle olan diplomasideki başarısı, Avrupa Hun İmparatorluğu'nun devrin devletleriyle her bakımdan ilişki kurabilecek ve üstünlüğünü kabul ettirebilecek yapıda olduğunu göstermektedir.[287] Attila, komşu devletlere karşı düzenlenecek siyasi faaliyetlerde ve onlarla kurulacak diplomatik ilişkilerde karar almak adına *Logades*'lerden kurulu olan meclisine başvurmadan muhtemelen karar almamaktadır.[288] Devleti ilgilendiren tüm diplomatik kararlar bu meclis sayesinde alınmış ve milletler arası ilişkiler *Logades*'ler sistemi sayesinde geliştirilmeye çalışılmıştır.[289]

3.1.3. Batı Roma'nın Attila Korkusu

Priscus'un, Hun memleketine sefaret görevinde şahit olduğu bazı konuşmalar Roma diplomasisinin çaresizliğini özetler niteliktedir: Hunlar ile Romalılar arasında yaşanan Constantius meselesi zamanında Attila'nın tavrını ölçmüş olan ve o sıralarda Hun ülkesinde bulunan Maximinus'un baş kâtibi Priscus, yine o sıralarda Hun ülkesinde Batı Roma ile Hunlar arasındaki diplomatik ilişkileri düzeltmek için bulunan Batı Roma elçilik heyetindeki Comitis (Kont) Romulus ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede kayda değer bilgiler yer almaktadır.[290]

Roma elçisi Romulus'a göre, Attila'nın talihi onu yüceltmiştir. Politikasına uygun düşmeyen hiçbir sözü dikkate almamış ve kendi hedeflerine doğru arzusunun istediği gibi hareket etmiştir. Hun ülkesinde veyahut başka memleketlerde onun gibisine daha rastlanmamış ve kısa zamanda bu kadar büyük imparatorluk kurup, tek lider olan başka kimse olmamıştır. Romulus, Priscus ve elçilikteki diğer görevlilerle konuşmasına devam ederek şu ifadeleri kullanmaktadır: Onun hâkimiyet sınırı okyanustaki adalara dayanmıştır. Hun beylerinden başka, Romalılar da ona haraç

[286] Maenchen-Helfen, s.194.
[287] Schmidt, s.365.
[288] Kafesoğlu, s.260.
[289] Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Eski Türklerde Devlet Meclisi "Toy" Üzerine Düşünceler*, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, c.XXVIII, S.45, Ankara 2009, s.4-10.
[290] Blockley, s.277.

vermiştir. Dahası topraklarını genişletme ve daha fazla altın hedefinde olduğundan Persler'e karşı da istila planlarına sahiptir. Romalı elçiler onun bu planlarından daha da endişe etmişlerdir. Çünkü İskit kral soyundan gelen Basich ve Kursich adlı beylerin daha evvelden gerçekleştirmiş olduğu keşif ve ganimet seferleri göstermiştir ki; Hun ülkesi, Med ülkesine uzak değildir. Romalı elçilerin düşündüğü gibi, eğer Attila oraya gitmeyi istemiş olsaydı, uzun ve zahmetli yolculuk olmayacaktır. O, kavimlere diz çöktürecek savaş gücüne sahip olması sayesinde Medler'e, Partlar'a ve Persler'e boyun eğdirecek ve onları vergi ödemeye zorlayacaktır.[291]

Roma elçilerinden Constantiolus, Priscus ve Romulus ile fikir alışverişinde bulunduğu sırada, Attila'nın politik ve askerî gücüyle Persler'i itaat altına alabileceğini ve bu sayede onların hâkimi olabileceğini ifade etmiştir. Romalılar'ın bu vaziyette dahi ona altın verdiğini belirten Constantiolus, onun cihân hâkimiyetine giden yolda engelleri bir bir aşmasının kendi çıkarlarına ve politikalarına tamamen ters olduğu fikrine dikkat çekmiştir. Priscus'a göre, Attila, eğer Medler, Persler ve Partlar ile girişmeyi planladığı savaşlardan galip çıkarsa, o zaman Romalıların topraklarını kendi sınırlarının dışında görmeyecek, kendisini efendi, Romalıları da köleleri olarak adlandırabilecek ve tahammül sınırlarını zorlayacak isteklerde bulunabilecektir.[292] Romalıların zihinlerinde bulunan ve fikirlerine yansıyan bu korkular, Attila karşısındaki acziyetlerini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

3.1.4. Batı Roma ile Yaşanan Kâse (Kadeh) Krizinde Attila'nın Tavrı

Doğu Roma elçilik heyetinin Attila'yı 449 yılındaki ziyaretinde önemli bir gelişme yaşanmıştır. Maximinus'un elçiliği sırasında Attila'nın huzuruna aralarında Comitis (Kont) unvanını taşıyan Romulus, Noricum şehri valisi Promotus ve askerî kumandan Romanus'un başlarında olduğu Batı Roma elçilik heyeti gelmiştir. Bu elçiler, Hunlar ile Romalılar arasındaki münasebetleri düzeltmek ve Attila'ya değerli hediyeler vermek için gelmişlerdir.[293] Batı Roma-Hun münasebetleri Attila devrinin dördüncü senesinde bozulmaya başlamıştır. Bunun sebebi; 441 yılındaki Sirmium kuşatması sırasında şehrin piskoposunun, o dönemde Bleda'nın Batı Galyalı sekreteri Constantius ile gizlice anlaşma yaparak "eğer şehir ele geçirilir, kendisi hayatta

[291] Blockley, s.279; Ahmetbeyoğlu (1995), s.46-47.
[292] Ahmetbeyoğlu (1995), s.47.
[293] Baştav (1998), s.119.

kalırsa kendisini ve esir edilen şehir halkını fidye vererek kurtarması için Constantius'a altın kâseler […]" vermesidir. Bu gizli işbirliği kısa zamanda büyüyerek diplomatik sorun halini almıştır. Sirmium şehri piskoposundan altın kâseler alan ve güvenilir bir şahsiyet olmayan Constantius, şehrin ele geçirilmesinden sonra piskoposun ve şehir halkının kurtarılma meselesiyle ilgilenmeyip Roma'ya yaptığı bir iş seyahati sırasında altın kâseleri Sylvanus adlı zengin bir bankere altın karşılığında rehin vermiştir. Bu ikili arasında kararlaştırılan bir zaman zarfında Constantius ödünç aldığı altınları iade edip altın kâseleri geri almazsa, işte o vakit Sylvanus onları istediği gibi kullanması hususunda anlaşılmıştır. Kaynaklar Constantius'un bu gizli anlaşmayı mali durumunun kötülüğünden dolayı yaptığını söylerler. Öte yandan bu gizli anlaşma Bleda ile Attila tarafından duyulmuş ve bunun ardından Constantius kazığa oturtularak idam edilmiştir.[294]

Yukarıda bahsi geçen hadiseden dolayı Attila, Batı Roma İmparatorluğu'ndan Sylvanus'u kendisine teslim etmelerini istemiştir. Batı Roma elçilik heyetinin ziyaretinin nedenlerinden biri bu hadiseden dolayı onun hiddetini bastırmaktır.[295] Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Attila, Constantius'u hırsızlıkla suçlamıştır. Batı Roma elçilik heyeti ise, Sylvanus'un kâseleri Constantius'tan rehin olarak aldığını, önceleri kilisenin malı olan bu kâselerin Allah'a sunulduğu için kendisinin kullanamayacağını ve bu yüzden onları bir papaza sattığını söylemişlerdir.[296] Bu sebepten dolayı kâseleri istemekten vazgeçerse, bu kâselere eşdeğer miktarda altının verileceğini, ancak hiçbir suçu olmadığı ortada olan Sylvanus'u talep etmemesi için ona yalvarmışlardır. Ancak Attila hırsız olarak nitelendirdiği bankeri talep etmekten vazgeçmemiş ve çalınmış hazinesini derhal geri istemiştir. Sylvanus'u veya kâseleri göndermedikleri takdirde Batı Roma İmparatorluğu'na savaş açma tehdidinde bulunmuştur.[297] Romalı elçiler bunun üzerine çaresiz kalmışlardır. Elbette ki, bu onun "yıldırma ve bahane bulma […]" diğer bir ifadeyle "[…] savaş ilânına meşruiyet kazandırma" politikasıdır. Neticede Attila ile Roma elçilik heyeti

[294] Ahmetbeyoğlu (1995), s.39.
[295] Hrvoje Gracanin, *The Western Roman Embassy to the Court of Attila in A.D. 449*, Byzantinoslavica, Vol.61, Prague 2003, s.61.
[296] Bazı tarihi kaynaklarda kâselerin gümüş kâselerle değiştirilerek bir rahibe verildiği açıklanmaktadır. Bkz. Orkun, s.41.
[297] Blockley, s.277; Ahmetbeyoğlu (1995), s.45.

arasındaki görüşmeler sonuçsuz kalmıştır.[298] Başka bir olayda görüleceği üzere Attila, Batı Roma'ya savaş açmak için uygun ortamda daha önemli bahaneler bulacaktır.

3.1.5. Honoria Meselesi

Attila'nın Batı Roma politikasının önemli safhalarından birisi Honoria[299] meselesidir. O, bu meseleye iradesi dışında dâhil olmuştur. Bu bakımdan meselenin boyutları Hun diplomasisi açısından merak konusu olmuştur. Attila da önceleri kendi iradesi dışında gelişen bu mesele üzerinden Batı Roma siyasetini şekillendirecektir.

Batı Roma payitahtı olan Ravenna'da İmparator III. Valentinianus'un (Valentinian) yakınında ikamet eden kız kardeşi Prenses (Augusta) Honoria, iktidarın potansiyel ortağı konumundadır. Bundan dolayı Honoria'nın gelecekteki olası bir evliliğine, imparatorun çocuklarıyla taht mücadelesine girip taht iddiasında bulunabileceği endişesiyle kesinlikle müsaade edilmemiştir. Söz konusu yasaktan dolayı pek rahat durmayan Honoria, kendi mülkünün kâhyası olan Eugenius ile aşk yaşamış ve hatta Eugenius ile yaşadığı ilişkiden hamile kaldığı dahi iddia edilmiştir. Bu iddia kulaktan kulağa dolaşınca İmparator III. Valentinianus prensesi hem cezalandırmak hem de ahlâkı terbiye maksadıyla Constantinopolis'e göndermiştir.[300] Etrafta dolaşan dedikoduları sonlandırmak için de prensesi kendi rızası olmadan diğer bir ifade ile zorla emperyal hırsları olmayan, yaşlı ve zengin bir senatör olan Flavius Bassus Herculanus ile nişanlamıştır. Honoria, Constantinopolis'deyken kendisini bir manastırın içinde Pulcheria[301] ve onun bakire kardeşlerinin insafsız kontrolünün altında bulmuştur. Bu durumda baskı ve zorlamadan usanan, onuru yerle bir olan prenses kendisine bunları reva görenlerden intikam almak için 450 yılının ilkbaharında güvenilir hadımlarından biri olan Hyacinthus'u Attila'ya göndererek

[298] Orkun, s.46; Baştav (1998), s.120.

[299] Iusta Grata Honoria Augusta, III. Constantius ile Placidia'nın kızı ve III. Valentinianus'un kardeşidir. III. Valentinianus onun adına üzerinde *Bono Reipvblicae (Devletin İyisi)* yazılı bir sikke bastırmıştır. Bkz. Grant, s.74.

[300] Mitchell, s.112; Altheim, s.52.

[301] Aelia Pulcheria Augusta, Arcadius (Arkadios) ile Eudoxia'nın kızı, İmparator II. Theodosius'un kız kardeşidir. Arcadius, 408 yılında öldüğünde Pulcheria henüz 9, II. Theodosius ise 7 yaşındadır. Bundan dolayı daha tecrübeli yönetici olan Anthemius imparatorluk görevini yürütmüştür. 414 yılında II. Theodosius, 15 yaşındaki Pulcheria'ya *Augusta (İmparatoriçe)* unvanıyla taç giydirmiştir. Pulcheria bu zamandan itibaren Constantinopolis sarayında bir hayli etkili olmuştur. Bekâret yemini eden Pulcheria diğer kız kardeşlerinden de bunu yapmalarını isteyip kendilerini Tanrı'ya adamaları öğüdünde bulunmuştur. Onun Batı'ya dönük bir politika izlediği görülmüştür. Bkz. Gregory, s.107.

kendisini olası bir evlilikten kurtarmasını rica etmiştir.[302] Ciddiyetini göstermesi açısından da ona yüzüğünü ve bir miktar para göndermiştir. Prensesin yaptığı hamle Batı Roma için tam bir skandaldır. Çünkü prensesin yüzüğü Attila'ya Batı Roma'yı siyasi abluka altına alması için büyük bir fırsat vermiştir. Prensesin yaptığı teklif onunda anladığı gibi açıkça bir evlilik teklifi olmuştur. Kendisinin etrafında çok sayıda eşi varken o, bir Roma prensesinin teklifini diplomatik planlarına uyması bakımından ön planda tutmuştur. O, prensesin teklifini bir hayli ciddiye almış, onun savunuculuğunu üstlenmiş, onunla evlenmek istemiş ve Batı Roma İmparatorluğu'ndan nişanlısı olarak adlandırdığı Prenses Honoria'nın payına düşen imparatorluğun yarı hissesini çeyiz olarak talep etmiştir.[303] O, bu talebini Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'a da bir mektup ile iletmiştir. Çünkü Attila usul erkân bilen bir kağan olduğundan iki Roma imparatorundan büyüğünün meseleden bizzat haberdar olması gerektiğini düşünmüştür.[304] II. Theodosius, Honoria'nın hamlesini ve Attila'nın talebini öğrenince dehşete düşmüş, III. Valentinianus'a Honoria'yı ona vermesini ve bu sayede ileride iktidara ortak olma fikrinden vazgeçirilmesi hususunda tavsiyede bulunmuştur. Aslında bu tavsiyenin altında başka bir neden yatmaktadır. Attila'ya karşı daima yatıştırma politikası uygulayan II. Theodosius, Honoria meselesi yüzünden onun Constantinopolis üzerine yürüme ihtimalinden çekinmiştir. Bundan dolayı Honoria'yı ve onun sadık hadımı Hyacinthus'u Valentinianus'a teslim etmiştir. Ancak III. Valentinianus, II. Theodosius'un izlediği politikayı izlememiş, Attila'nın talebi karşısında tutumunu daha da sertleştirerek Constantinopolis'ten teslim aldığı Honoria'yı Roma'ya götürmüş ve orada nişanlısı Herculanus ile evlendirmiştir. Öfkesi dinmeyen imparator, onun hadımının vatan hainliğini tüm detaylarıyla gözler önüne sermek için Hyacinthus'a işkence ettirmiş ve sonra boynunu vurdurmuştur.[305] İmparator, annesi Placidia'nın yoğun ısrarları sayesinde kardeşinin canını bağışlamış ve onu affetmiştir.[306] Bu arada II. Thedosius bir av gezisi sırasında attan inerken omurgasını

[302] Howarth, s.95; Ekrem, s.30; Sinor (2000), s.265.
[303] Howarth, s.95-96.
[304] Sinor (2000), s.266.
[305] Honoria pek hırslı bir kadındır. Kendisinin planına göre, Eugenius'u imparator yapmak kendisinin düştüğü kötü durumdan sıyrılmanın en iyi yoludur. Ancak İmparator Valentinianus, onun niyetinin ne olduğunu pek kısa sürede kavramış ve ona cevap olarak Eugenius'u öldürtmüştür. Bkz. Howarth, s.96.
[306] Gordon, s.105; Howarth, s.97.

incitmiş ve Leucus Nehri'nden bir sedye üzerinde saraya getirilmiştir.[307] Tarihçi Malalas göre, av sırasında attan inerken yaralanmış olan II. Theodosius ölmeden önce kız kardeşi Pulcheria'yı yanına çağırarak kendisinden sonra tahtta Marcianus (Marcian)'un geçmesi gerektiğini söylemiştir. O, tüm senatörler ve ordu komutanı Aspar'ın önünde Marcianus'a imparator olması için emretmiş ve bu merasimden iki gün sonra 28 Temmuz 450 tarihinde 51 yaşında ölmüştür. Şüphesiz ki, kendisinden sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun başına Marcianus'un geçeceği ölmeden önce kendisine bildirilmiştir.[308]

İmparatorun ölümünün ardından Pulcheria, Marcianus'u göreve çağırmıştır. O, Aspar'ın yardımcısı olup tedbir ve asaletiyle ayırt edilebilen bir adamdır.[309] Pulcheria, imparator öldükten sonra muktedir ve erdemli bir insan olduğu için imparator olarak kendisinin seçildiğini ona söylemiştir. Ancak Pulcheria'nın ondan istediği özel bir şart vardır: Pulcheria kendisini Allah'a adadığını ve onunla evlendiği takdirde bakireliğine dokunulmayacağına dair ondan söz istemiştir. Şayet Marcianus bu sözü kendisine verecek olursa, "İmparator" olarak ilân edilecektir. Marcianus ise bu şartı kabul etmiş ve ona söz vermiştir.[310] Bu sözün ardından Pulcheria, yaşlı senatör ile evlenmiş, evlilik töreninden sonra bir patrik çağırtmış ve senato onu Doğu Roma İmparatoru ilân etmiştir.[311] 1 Kasım 450 tarihinde senato ve Roma konsili Marcianus'u "II. Constantine" unvanıyla şereflendirmiş ve Pulcheria da ilk Roma İmparatoriçesi olarak tarihe geçmiştir.[312]

II. Theodosius'un ölüm haberinden sonra Marcianus'un iktidara geldiği Attila'ya bildirilince Doğu Romalılara haraçların tespiti için elçiler göndermiştir. Diğer taraftan o, Honoria'nın başına ne geldiği hususunda bilgi almak üzere Batı Roma İmparatorluğu'na da elçi göndermiştir. Batı Roma yetkililerinin elçiye verdiği bilgide "kendisinin evlenmek istediği Honoria'nın kendisine lâyık olmadığı için gitmesine izin vermedikleri yer alınca […]," ona çok yüksek yetki verilmediği takdirde

[307] Chronicon Paschale, s.80.
[308] Malalas, s.201; Baştav (1998), s.122; Bury, s.289-290.
[309] Gregory, s.112; Levçenko, s.41.
[310] Theophanes, s.159-160.
[311] A.A.Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. Arif Müfit Mansel), c.I, Maarif Matbaası, Ankara 1943, s.129; Bahar, s.120.
[312] Philip Schaff, Henry Wace, A Select Library of Niece and Post Nicene Father of the Christian Church, Vol.XII, James Parker and Company Press, Oxford 1891, s.9-10.

kendisinin her türlü desteği sağlayacağı, hanımefendinin nişanlısı olduğu ve ona yanlış yapılmaması gerektiği Batı Roma hükümetine bildirilmiştir.[313] Ancak her iki imparatorlukla da görüşmeler istenilen seviyede olmayınca elçiler geri dönmüşlerdir. Çünkü III. Valentinianus, Hun elçisine şu cevabı vermiştir:

> *"Honoria'nın Attila ile evlenmek istemediğini, çoktan bir kocaya (yukarıda bahsedilen Herculanus'a) verildiği için onunla evlenemeyeceğini, Batı Roma tahtının Honoria'ya bağlı olmadığını, zira Roma İmparatorluğu yönetimine kadınların değil, erkeklerin sahip olduğunu ve bu nedenle onun kraliyet asasını almaması gerektiğini"* söylemiştir.[314]

Anlaşıldığı üzere Batı Roma imparatoru Attila'nın eline fırsat vermemek için bütün yolları kapamaya çalışmaktadır. Ancak Attila yapısı ve şahsiyeti gereği pes edecek gibi görünmemektedir. O, Batı Roma'ya savaş ilân etmeden önce bir kez daha elçileri Honoria'yı istemek üzere İtalya'ya göndermiştir. Zira Honoria'nın kendisinin müstakbel nişanlısı olduğunu, bu meselenin ciddiyetini ve hassasiyetini göstermek için bir elçi vasıtasıyla yüzüğünü göndermiş olduğunu ve bunu ispatlamak için de yüzüğü elçiler aracılığıyla Batı Roma imparatorluk sarayına gönderdiğini söylemiştir.[315] İşte yukarıda bahsedilen onun tarafından istenilen Honoria'nın payına düşen imparatorluk hissesinin dayandığı nokta bu yüzüktür. Attila ayrıca, Honoria'nın babasının ölümünden beri kendisine kalmış olan mirastan erkek kardeşinin açgözlülüğünden dolayı mahrum edildiğinden söz ederek imparatorluğun yarısını talep etmekten vazgeçmemiştir.[316] Ancak Batı Romalılar geri adım atmamışlar ve bahsi geçen tüm talepleri reddetmişlerdir. Bunun üzerine Attila, Hun diplomasisinin gereklerini yerine getirdikten sonra Batı Romalılara savaş açmaktan başka bir çare görememiştir.[317]

[313] Bury, s.290.
[314] Gordon, s.106.
[315] Ahmetbeyoğlu (1995), s.57-58.
[316] Blockley, s.307; Theophanes, s.161.
[317] Hodgkin, s.101.

3.2. ATTİLA'NIN GALYA (FRANSA) SEFERİ VE BATI ROMA-VİZİGOT İTTİFAKINI ENGELLEME ÇABALARI

Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'un güttüğü politika Hun çıkarlarına tamamen ters düşmektedir. İmparator uyguladığı politika gereğince Attila'nın Batı Roma tahtı üzerinde hak iddia etmesinin ya da Prenses Honoria üzerinden Batı Roma İmparatorluğu'ndan toprak talep etmesinin önüne geçebilmesi için daha önceden de bahsedildiği üzere Honoria, Herculanus adlı zengin bir senatörle evlendirilmiştir. Bunun üzerine Attila, II. Theodosius yerine geçen Marcianus'un ya da Grek kaynaklarında geçtiği şekliyle Markianos'un yıllık haracı kesme cüretinde bulunmasına rağmen muhtemelen daha zayıf gördüğü Batı Roma üzerine yürümeye karar vererek savaş tehdidinde bulunmuştur. Ordusunu ilk hedef olarak belirlediği Galya üzerine harekete geçirirken sefer taktiği gereğince Batı Roma'yı hazırlıksız yakalamak gayesiyle sefer harekâtının nedeninin Hun topraklarının kuzeyinde ikamet eden Germen gruplarının isyan teşebbüslerini bastırmak olduğunu Roma yetkililerine bildirmiştir.[318] Denis Sinor'un Prosper Tiro'dan naklettiğine göre ve Tiro'ya inanmak gerekirse, aynı sırada yine o, Batı Roma payitahtına haber salarak Romalıların dostu olduğunu, onlara karşı herhangi bir art niyet taşımadığını ve ne zaman ihtiyaç duyarlarsa o zaman yardıma geleceğini ifade etmiştir.[319] Anlaşıldığı üzere o, hedef hususunda düşmanlarını şaşırtarak asıl hedefi olan Germenler ve onlara bağlı çeşitli gruplarla ittifak yapma planını gizlemeye çalışmaktadır. Hatta onun ittifak planı dâhilinde Doğu Roma ile Hunlar arasında yaşanan ekonomik anlaşmazlıktan dolayı emriyle II. Theodosius'un altınlarının taklidi yapılmıştır. Söz konusu altınların üretilme sebebi; planlanmakta olan Galya seferinde Germen müttefiklerinin ücretlerinin zamanında ödenmesidir. Buradan da anlaşıldığı üzere Attila'nın ordusunda ücretli birliklerin de yer aldığını söyleyebilmemiz mümkündür. Öte yandan Attila, Galya toprakları üzerine yapacağı seferlerde Vizigotların ciddi bir direniş teşkil edebileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı da Vizigotları yanına çekme çabasında olmuştur. Bu arada 450 yılının sonlarına doğru Frank Devleti'nin zayıflaması ve krallarının ölümü üzerine kralın iki oğlu arasında taht kavgası çıkmıştır. Bunun üzerine oğullardan büyüğü Attila'dan, küçüğü ise Aetius'tan yardım istemiştir. Attila, Galya üzerine sefer harekâtında işte bu yardım talebini de

[318] Ahmetbeyoğlu (2013), s.122.
[319] Sinor (2000), s.267.

bahane etmiştir.[320]

Batı Roma hükümeti ve Aetius, 450 yılının Kasım ayında Hunlarla bütün münasebetleri sona erdirmiş ve Hunlarla baş edebilmek için dört bir yandan onlara karşı ittifak yapma yollarını aramaya koyulmuştur. Bu ittifakı gerçekleştirmek için de akla ilk gelen millet Vizigotlar olmuştur. III. Valentinianus, Vizigot kralı I. Theodorich'i Attila'nın Hunlarına karşı birleşme konusunda ikna etmek için bir mektup göndermiştir. Jordanes'ten bildiğimiz mektubun içeriği şöyledir:

> "*Akıllı davranmak size yakışıyor, yüce millet! Turanlara karşı dünya üzerinde birleşmeliyiz. İlk etapta savaş için değil, sadece bunun (Turanlara karşı durabilmek) için birleşelim. O, tatmin olmak için şiddet kullanıyor. Ne hak tanıyor ne de kanun. Evet, o hatta tabiatın da düşmanı. Tüm insan topluluklarına kafa tutarak onların nefretini cezbediyor. Şimdi düşününüz. Sizden rica ediyorum. Bunu muhakkak unutmazsınız. Siz Hunlarla aynı koşullarda yenilmezsiniz. Ancak komplolarla yenilebilirsiniz. Kendi bakış açımızdan durumu değerlendirdiğimizde siz bu haksızlığa veya zorbalığa tahammül edebilir misiniz? Siz savaşçı bir milletsiniz, bu yüzden bizimle birleşin. Milletinizi düşünerek bize yardım edin. Biz sizinle birleşmeyi ne kadar arzuluyor ve istiyorsak, düşmanlarımızın planları bizi buna zorluyor."*[321]

İşte, Valentinianus'un elçileri bu ve buna benzer cümlelerle Vizigot kralını ikna etmeye çalışmışlardır. I. Theodorich de onlara cevap niteliğinde şu mektubu yollamıştır:

> *"İsteğiniz olmuştur. Aramıza düşmanlık sokmayı başardığınızı söyleyebilirim. Onu takip edeceğiz, bizi nereye görevlendirirse görevlendirsin biz oraya gideceğiz. Attila kendini sayısal olarak çok güçlü ve kazandığı zaferlerle kendini öve dursun. Gotlarla savaşmayı bilecekler. Ortada ciddi bir sebep varsa, işte o zaman zor bir mücadele değildir. Allah tarafından ona bir kudret verilmiş, onun için onları*

[320] Baştav (1998), s.125.
[321] Jordanes (1915), s.104-105.

savaşta hiçbir güç korkutamamış. Kral ve kurmaylarının yardıma ve desteğe ihtiyacı vardır. Devletimizin ve milletimizin geleceği için halkımız bu desteği verecektir. Hunlarla bir an önce çarpışmak için yanıp tutuşuyorlar. Kral şimdiden büyük bir ordu topluyor ve dört oğlu olan Friederich, Evricus, Retimer ve Himmerith'i eve yolluyor. Theodorich ve Thorismund'u da savaşa giderken yanında bulunduruyor. Romalılar ile Vizigotlar arasındaki birleşme pek kolay meydana gelmemiştir.''[322]

Attila'nın geniş Galya topraklarını istila etme planında, 448 yılında onun sarayına sığınan tıp doktoru Eudoxius'un da tesiri olmuştur. Eudoxius, Batı Roma İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Bagaudların lideridir. Bu liderin her daim Bagaud ayaklanmasına katıldığı söylenilir.[323] Batı Roma hükümetine ve Roma aristokrasisine karşı meydana gelmiş olan Bagaud ayaklanmaları (diğer adıyla Çiftçi ayaklanmaları) bir asrı geçkin bir maziye dayanmaktadır. 438 yılı civarında bastırılan ve daha önce Tibatto tarafından olan bu ayaklanmalar, Eudoxius yönetiminde yeniden başlatılmıştır. Ayaklanmaların kesin tarihi maalesef belli değildir. 435-448 yılları arasında gerçekleşmiş olduğunu kaynaklar ışığında öğrenmekteyiz. Loire bölgesinde başlayan ayaklanmalar yaklaşık olarak 15 yıl içinde Batı Roma İmparatorluğu'nun birçok bölgesine yayılmıştır. İşte yukarıda bahsedilen Eudoxius da bu ayaklanmaların son yıllarında Attila'ya sığınmıştır. Muhtemelen Attila da Galya harekâtı planlarında ondan faydalanmıştır.[324] Bu ayaklanmalar, imparatorluğun içinde bulunduğu buhranlı durumu gözler önüne sermektedir.

451 yılı başında Attila, Germen kavimleriyle destekli büyük ordusunu Galya üzerine harekete geçirmiştir. Tarihçi Malalas'a göre, bu ordu 10.000 kişi civarındadır. Bahsi geçen kişi sayısı Paschale kroniğince de teyit edilmiştir.[325] Attila sefere çıkmadan önce Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'a Got soyundan bir elçi göndererek, "[…] hem benim hem de senin efendin olan Attila kendisi için bir saray hazırlatılmasını benim aracılığımla sana emreder," mesajını iletmiştir. Aynı şekilde o, yine Got soyundan bir elçi vasıtasıyla Constantinopolis'deki imparatora da benzer

[322] Jordanes (1915), s.105.
[323] Vaczy, s.112.
[324] Ahmetbeyoğlu (2013), s.124-125.
[325] Chronicon Paschale, s.77.

bir mesaj göndermiştir. Aetius, onun kendinden emin mesajının inanılmaz cüretini işitmiş ve az önce yukarıda bahsedilen Batı Roma-Vizigot ittifakını taraflar arasındaki uzlaşma sonucunda gerçekleştirmiştir.[326] Attila'nın mesajı her iki Roma İmparatorluğu'nda da dehşet etkisi yaratmıştır. Zaten onun da sefer öncesi oluşturmak istediği ortam korku ve panik ortamıdır. Gerçekten de o, Got tarihçisi Jordanes'in de belirttiği gibi düşmanını psikolojik baskı altına almasını iyi bilen, harpte silaha başvurmadan önce yalan ve hileyi ustaca kullanan bir dehadır. Onun Galya seferindeki ordusunun esasını Hunlar oluşturmaktadır. Bunun yanında Germen kuvvetleri orduda önemli bir yer teşkil etmektedir. Ardaric liderliğindeki Gepidler, Walamir komutasındaki Ostrogotlar, Rugiler, Skirler, Quadlar, Alamanlar, Burgundlar, Franklar, Thüringler ve Heruller[327] ordusunun diğer kısımlarını oluşturmaktadır.[328] İki kısma ayrılan birleşik ordunun bir kısmı Tuna kıyılarındaki kaleleri ele geçirmekle görevlendirilmiş, diğer kısmı ise Tuna'nın karşı kıyısından ilerleyerek karşılarına çıkan kavimleri itaat altına almakla görevlendirilmişlerdir. Attila ikiye böldüğü ordusuna Ren kıyı şeridinde birleşme emri vermiştir. Ayrıca Germen gruplarından bir kısmını geride bırakarak, onları yedek kuvvet olarak hazır bekletmiştir.[329]

Attila, Batı Roma ile tam hesaplaşma için Vizigotları saf dışı etmesi gerektiğini pek âlâ bilmekteydi. Bu sebeple de Galya üzerine ısrarlı yürüyüşünü sürdürmüştür. Batı Roma-Vizigot ittifakını harekete geçirmemek ve onların işbirliğini engellemek amacıyla Batı Roma payitahtına bir mektup göndererek "[…] Galya'da Romalıların dostu olarak bulunduğunu, Roma topraklarına zarar vermeyeceğini ve gayesinin hâkimiyeti altından firar eden Vizigotları itaat altına almak olduğunu" söylemiştir.[330] Diğer taraftan ise Vizigotların başkenti Toulouse'a içeriği farklı bir mektup göndermiş ve "[…] Galya'da Romalılar için bulunduğunu, onlara ve Aetius'a karşı sefere çıktığını" ilân etmiştir. O, bu sefer politikasıyla düşmanlarını şüphesiz tek

[326] Malalas, s.195-196.
[327] Kaynaklarda *Heruli* adıyla da yer almaktadır. III. y.y.'da İskandinavya'dan iki kola ayrılarak bir kısmı Ren Nehri kıyılarına, bir kısmı ise Karadeniz bölgesine göç eden Doğu Germen kavmidir. Karadeniz borkırlarına yayılmaya başlayan bu kavim, Hunlar'ın bu bölgeye gelip baskısı sonucunda batıya ve Avrupa'nın içlerine doğru tekrar bir göç hareketine maruz kalmıştır. V. y.y.'ından itibaren pek çok kavmin olduğu gibi Heruller kavminin de Attila'nın ordusunda yer aldığı tespit edilmiştir. Bkz. Bunson, s.193.
[328] Jordanes (1915), s.107-109.
[329] Ahmetbeyoğlu (2013), s.126-127.
[330] Altheim, s.54; Ahmetbeyoğlu (2013), s.127.

başına avlamak istemiştir.[331]

Attila'nın diplomatik girişimlerine dayanan sefer politikası tam başarı sağlayamayınca Batı Roma ile Vizigotlar birleşmişlerdir. Bu birleşmede şüphesiz İmparator III. Valentinianus ve Aetius'un büyük payı vardır. Batı Roma-Vizigot birleşik ordusu Hunlara karşı Galya'nın kuzeyine doğru sefere çıkmışlardır. Bu birleşik ordu birçok milletten meydana gelmiştir. Bu milletler; Alanlar, Saksonlar, Salia Frankları, Ripuar Frankları, Burgundlar ve Armorianlar'dır. Bu kavimlere bazı Litvan ve Olibrion gruplarını da ekleyebiliriz.[332] Söz konusu birleşik ordu Hun ordusuna karşı koymaya kalkmış, ancak başarılı olamamıştır. Bazı Burgund ve Frank grupları direniş göstermek istemişlerse de Hun ordusu tarafından perişan edilmişlerdir. Tarihi kaynaklar bize Galya'daki şehirlerden sadece Paris ile Troyes'in bir şekilde kurtulabildiğini söylerler. Bahsi geçen şehirlerin kurtulmasında şehrin azizleri etkili olmuştur.[333]

---

[331] Baştav (1998), s.126.

[332] Gumilév (2003a), s.184.

[333] Attila'nın ordusunun saldırısı Paris'te korkuya neden olmuştur. Paris'in sakinleri arasında 7 yaşındayken Auxerre'den gelmiş olan Geneviéve isimli bir kız vardır. O, dini hayata kendini adaması için Piskopos St. Germain tarafından ikna edilmiştir. Annesi ve babasının ölümünden sonra hayır işleri ve sade yaşantısıyla sık sık anıldığı yer olan Paris'e gelmiştir. Attila'nın ordusuyla Paris'e ulaştığı dedikoduları dolaşmaya başladığında Geneviéve'e halkı kendisinden başka ayakta tutacak yetenekte başka birisinin olmadığı bildirilmiştir. O, Hun lideriyle yüzleşmek için bakirelerden oluşan bir grubun başında ya da yalnız başına gitmeyi kiliselerden birinde tüm cemaatin önünde teklif etmiştir. O, Paris'in Attila'nın her saldırısından esirgeneceğini de önceden tahmin etmiştir. O, Paris'in koruyucu azizi olmuştur. Attila yol boyunca ateş saçarak Paris'in duvarlarına dayanmış, ancak Geneviéve inancını ve mezhebini koruduğu yer olan buraya yakın bir tepenin zirvesinden Paris halkına cesaret vermiş ve burayı terk etmemelerini istemiştir. Bu erkekçe tavrın sonunda Attila şehirden başka yöne doğru dönmüştür. Geneviéve, 426 yılından 479 yılına kadar 50 yıldan fazla görev yapan, Troyes'deki insanların piskoposu St. Loup (ya da bazı kaynaklarda yer aldığı üzere Lupus) adında bir meslektaşa sahiptir. Tourslu Gregory onun hakkında şöyle yazmıştır: 451 yılında Reims, Langres, Besançon ve birçok diğer şehri çoktan talan etmiş olan Attila, Troyes üzerine yürümüştür. Bunun üzerine tüm şehre korku hâkim olmuştur. Piskopos St. Loup şehir halkını kurtarmaya karar vermiştir. Sonra Papalığa ait kıyafetlerini giymiş ve Allah'a tüm inancıyla dua ederek Hunlarla görüşmek için şehirden ayrılmıştır. Hunların kralının yanına geldiğinde şöyle sormuş: *Siz kimsiniz?* Attila cevap vermiş: *Ben Tanrı'nın kamçısı ve Hunların kralı Attila'yım.* Bu cevabın üzerine Piskopos, *eğer gerçekten Tanrı'nın kamçısıysan, sana izin veren hangi Tanrı?* Diye cevap vermiştir. Eckhardt, St. Loup'un Attila'ya cevabını şu şekilde ifade etmiştir: *Ben ise heyhat, Allah'ın sürülerini dağıtan kurdum ve Tanrı'nın kamçısına layığım.* Efsaneye göre, belli ki Attila bu sözlerden etkilenmiştir. Piskoposun azizliği sayesinde o, ganimet için yanıp tutuşan atlılarına rağmen şehrin önünü terk etmiştir. Daha sonra bu piskoposa Ren nehrine kadar kendisine eşlik etmesini emretmiştir. Çünkü onun ilahî gücüne pek inanmıştır. Piskoposa şehre dönüş için kesin garanti verdikten sonra yola çıkmışlardır. Ren'e ulaştıktan sonra piskopos dönüş yoluna koyulmadan önce kendisine dua etmesi için ricada bulunmuştur. Bkz. Howarth, s.102-104; Carlile Aylmer Macartney, Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources, Blackwell Publishing, Oxford 1951, s.120-122; Sandor Eckhardt, *Efsanede Attila*, bkz. Attila ve Hunları, (Çev. Şerif Baştav), A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982, s.140.

Attila ordusuyla Ren nehrini geçmiş ve ardından Moselle sınırlarını takip etmiştir. Roma Secunda olarak bilinen ve Augustus[334] tarafından takviye edilmiş olan imparatorun ikâmetgahı Moselle'deki önemli Trier şehrinin mülklerini ele geçirmiştir. Franklar önceden söz konusu şehri yağmalamışlar ve Attila'nın istilasından sonra kendileri buraya 4 yıl boyunca yerleşmişlerdir.[335] Öte yandan Attila şehirleri tek tek ele geçirirken kuvvetli bir kale görüntüsü çizen Metz'i es geçmek istememiştir. Metz şehrinin ele geçirilmesi Hunlar için hiç de kolay olmamıştır. Şehir şiddetli kuşatmaya rağmen etkili bir mukavemet göstermiştir. Ancak daha sonra şehrin kalesinin bir kısmı yıkılmış ve ardından büyük bir taarruz ile 7 Nisan 451 tarihinde şehir zapt edilmiştir.[336] Tourslu Gregory şehrin zaptıyla ilgili şunları söyler:

> *"[…] Hunlar, Pannonia bölgesini terk eyledikten sonra ülkenin büyük bölümünü harap etmiş ve Paskalya şöleni arifesinde Metz şehrine ulaşmışlardır. Onlar şehri yağma edip insanları kılıçtan geçirmişlerdir. Hatta rahipleri dahi katletmişlerdir. Kutsal sunağın önünde şehir lordunun papazını da öldürmüşlerdir. Sadece bir bina bağışlanmıştır. Burası Yardımcı Papaz Stephen'ın küçük tapınağıydı. Mübarek Yardımcı Papaz Stephen bu tahribat hakkında Peter ve Paul'un kutsal havarileriyle görüşerek, yerle bir olmuş Metz şehrine daha fazla acı çektirme yalvarırım, şeklinde bir yakarmada bulunmuştur."*[337]

Attila devasa ordusuyla Metz'i ele geçirdikten sonra şampanya endüstrisinin evvelden beri merkezi ve yüzyıllardır önemli şehir olmuş olan Reims[338] şehri önlerine gelmiştir. Şehir halkı bu büyük orduya direnemeyeceğini düşününce dört bir yana kaçışarak şehri terk etmiştir. Şehirde sadece Rahip Nicasius ile birkaç cesaretli

---

[334] Roma İmparatorlarının kullandığı unvanlardan biridir. Bu sözcük zaman içerisinde Latince'de *Majesteleri* anlamını kazanmıştır. Bkz. *Augustus*, (t.y.), Erişim: 09 Şubat 2015, https://tr.wikipedia.org/wiki/Augustus_(unvan).

[335] Howarth, s.98-99.

[336] Arther Ferrill, The Fall of the Roman Empire: The Military Explanation, Thames and Hudson Publishing, London 1988, s.148; Ahmetbeyoğlu (2013), s.129.

[337] Gregory of Tours, History of the Franks, Trans. Ernest Brehaut, Columbia University Press, New York 1916, s.25.

[338] Bu şehre *piskoposluk* müessesesi III. yüzyılda kurulmuştur. Şehrin önemli piskoposlarından St. Remigius V. yüzyılda Frankların kralı Clovis'i bu şehirde vaftiz etmiştir. Vaftiz seremonisinde vaftiz için gerekli olan yağın gökyüzünden veyahut cennetten bir güvercin tarafından getirildiği varsayılmıştır. Böyle önemli bir Hıristiyan şehri geç dönem kronikçilerinin yapmış olduğu doğal bir varsayım olacak ki; Attila'nın ordusunun dikkatini çekmiş olmalıdır. Bkz. Howarth, s.101.

adam kalmıştır. Bunun üzerine Attila ve ordusu zorlanmadan şehri teslim almışlardır. Ardından ordusuyla Galya bölgesinin güneyine doğru ilerlemiş olan Attila, Orleans şehrini kuşatmıştır. Bu şehir Loire nehri kenarında stratejik bir noktadadır. Bu şehre sahip olanın Galya bölgesi için büyük bir avantaj elde edebilmesi muhtemeldir. Batı Roma-Vizigot birleşik kuvvetleri Attila'dan evvel şehre ulaşmayı denemişlerse de başarılı olamamışlardır. Bunun üzerine şehir halkının Hun ordusuna karşı yeterli direnci göstermesi mümkün değildir. Nitekim Alan kralı ve şehrin efendisi Sangiban şehri Hunlar'a teslim etmeye kararlıdır. Aetius onun tutumunu haber alınca şehri savunmak için askerî birlik yollamıştır.[339] Hemen o sırada yine şehrin koruyucu azizlerinden Piskopos Annianus'tan bahsedilir. Bu adam şehrin kurtuluşu için dua ederek Allah'tan merhamet dilemiştir.[340] Attila pek çok koçbaşlarıyla şehrin duvarlarını döverek şehri almaya çalışmışsa da şehrin direndiğini görünce muhtemelen ordusunun tüm gücünü buraya sevk etmek istememiş ve 14 Haziran 451 tarihinde kuşatmayı kısa süre içerisinde kaldırmıştır.[341] Ardından o, büyük ordusuyla Loire hattına geri dönmüş ve Ren'e doğru geri çekilmeye başlamıştır. Şunu da burada belirtelim: Onun yağmacı savaşçılarının geri çekilmeleri saldırıları kadar hızlı olmalıdır. Çünkü ordusunu takip eden Batı Roma-Vizigot kuvvetleri onlara tehlike arz etmektedir. Kuşkusuz, Aetius ile I. Theodorich, Hun ordusunun zafiyetini kollamış ve Galya bölgesinin neredeyse her noktasında onları çatışmaya zorlamıştır. Aetius'un amacı; Attila'yı avantajı olmayan bir mevkide savaşa sokmaktır. Attila ise çatışma için daha uygun bir yer ararken geri çekilmesini ayrıntılı bir plana dayandırmamış ve Orleans'tan 114 Roma mili uzaklıktaki Troyes şehrine varmıştır. Troyes, cephanelikleri ya da surları tarafından savunulmayan açık bir şehirdir. Ancak yine de daha önceden de belirtildiği üzere şehrin azizinin etkisiyle bu şehir yıkımdan kurtulmuştur. Orleans önündeki başarısızlık ve hayal kırıklığı ganimet ve yağma arzusu ile gelen Hunlar ve müttefiklerini yıpratmıştır.[342] Hatta Runciman'a göre,

[339] Erik Hildinger, Warriors of the Steppe: Military History of Central Asia, 500 BC to 1700 AD, Da Capo Press, New York 1997, s.68-69; Ekrem, s.31.

[340] Zamanının en kutsanmışlarından Annianus şehirde piskopostur, bilgelikte yüce bir adam ve kutsallık hususunda meşhurdur. Etrafını sarmış adamlar piskoposlarına ağladıklarında, *yapmanız gereken şey Tanrı'ya güvenerek ibadet ve dua için kendinizi yormanız,* demiştir. Onlar piskoposun dediklerini yerine getirmişler ve dua ederlerken piskopos onlara şöyle demiştir: *Şehrin duvarlarından dışarı bakın, eğer bahtımız açıksa Tanrı'nın merhameti bize yardıma koşar.* Bkz. Gregory of Tours, s.26; Howarth, s.105.

[341] Gibbon, s.238-239; Jordanes (1915), s.108; Bachrach, s.65-68; Baştav (1998), s.129-130.

[342] Hodgkin, s.121-122; Hasan Ata Abeşî, Türk Kavimleri Tarihi, Şa-To Türkiyat Yayınları, İstanbul 2001, s.72.

Attila mütemadiyen dolaşmak gayesiyle ordusunu yormuş ve Galya'daki lüzumsuz seferleriyle müttefik kuvvetlerle destekli ordusunu bitkin bir hale getirmiştir.[343] Bundan sonraki süreçte Attila'nın savaş stratejisi ordusunun moral ve motivasyonunu yükseltmeye yönelik olacak ve Batı Roma-Vizigot ittifakı ile kendi ordusunun daha rahat manevra yapabileceği uygun bir arazide karşılaşma amacından sapmayacaktır.

Jordanes, savaş arefesinde devletlerin siyasi politikalarını zalimce bularak, çok sayıda halkın bloklaşıp birbirine düşmesini kendi içinde sorgulayarak şu çarpıcı ifadeleri kullanmıştır:

> *"[...] Bu kadar çok sayıda kavmin birbirleriyle mücadelesi için nasıl bir neden bulunabilmiş ya da nasıl bir düşmanlık kavimleri birbirlerine karşı silahlanmaya itebilmiştir? Bu mevzu, insanoğlunun kralları için yaşadığına kanıttır. Tek bir beyinden çıkan çılgın bir ani kararla milletler kıyıma sürüklenir ve doğanın asırlarca ürettiği şeyler, kibirli bir yöneticinin kaprisiyle bir anda yok olur."*[344]

3.3. MAURIACUM CAMPANUM SAVAŞI

Orleans önlerinden çekilen Attila, düşmanlarını daha uygun bir arazide karşılamak için arayış içerisine girmiştir. Onun planı; düşmanını ordusunun hücumu için en uygun yere çekerek imha etmektir. O, kendisi ile hareket eden Sarmat, Burgund, Frank, Alan ve Sakson birlikleriyle arayış için geri çekilirken Vizigot kralı I. Theodorich'in Vizigotlarıyla karşı karşıya gelmiştir.[345] Buna rağmen geri çekilişini sürdürmüş, en uygun araziyi ve zamanı kollamıştır. Bu arada buyruğu altındaki tüm savaşçılarının morallerini yükseltmek ve onları cesaretlendirmek adına akıllılıkla söylenilecek bir söylevin iyi olacağını düşünmüştür. Hep bir arada olan savaşçılarına Got tarihçisi Jordanes'ten bildiğimiz şu söylevi söylemiştir:[346]

> *"Nice kavimler üzerinde kazanmış olduğunuz zaferlerden sonra, şimdi dünyayı zaptetmek üzere olduğunuz vakit sizi gayretlendirmeyi uygun bulmam. Çünkü bu sadece acemi komutanlara ve tecrübesiz orduya karşı*

[343] Steven Runciman, *Ortaçağ'ın Başlarında Avrupa ve Türkler*, Belleten, TTK, Ankara, c.VII, S.25, Ocak 1943, s.47.
[344] Jordanes (1915), s.105.
[345] Maenchen-Helfen, s.132.
[346] Howarth, s.110-111.

söylenir. Zaten savaştan başka bir şey bilir misiniz ki? Erkek adam için elinde kargısıyla intikam alması kadar güzel başka ne olabilir? Tabiatın, kalbi intikam ateşiyle doldurması en büyük armağandır. Bunun için her ne olursa olsun düşmana saldıralım. Çünkü ilk hücum edenler her zaman daha cesurdurlar. Bu bir araya gelmiş farklı kavimleri önemsemeyin. Zaten direnmek için birleşme de korku belirtisidir. Görüyorsunuz değil mi? Daha taarruzdan önce korku sarmış onları. Tepelere çıkıp sığınmak istiyorlar, ancak buralar da kurtaramayacak onları. Düzlük alanlarda bir yerler arayacaklar. Bunu da başaramayacaklar. Disiplinsiz bir şekilde birleşerek kalkanlarıyla müdafaa yapmak istiyorlar. Bunlara asla önem vermeyin. Büyük milletleri itaat altına alanlar ve dünyaya diz çöktürenler burada dik durun. Alanlara saldırın, Vizigotları yok edin! Coşku içinde hakiki zaferi yakalayın. Şimdi kolların hareketini ve kurnazlığını gösterin. Eceli gelmiş olan rahat yatağında da ölür. Savaş olmasaydı, Hunlar bu kadar kavim üzerinde hâkim olabilirler miydi? Kapalı olan Maeotis (Azak Denizi) gizli yollarını asırlardır atalarımıza niçin açtı? Başarıdan kuşkum yok! Önümüzdeki savaş alanında Hunlara iyi gelecek şans vardır. Şüphesiz, onlar bir Hun atlısı veya okçusu değildir, sadece bayağı geleneksel bir Roma savaşçısıdır. Düşmana ilk mızrağı (ya da oku) ben fırlatmalıyım. Zira benim mızrak fırlattığım adam ölmüş adamdır. Çünkü Attila savaş yapmaktadır.''[347]

Söylevden anlaşıldığı üzere o, savaştan önce ordusunun tamamının tek vücut olarak düşmana amansızca ve cesurca hücum etmesini sağlamak maksadıyla etkili bir savaş nutku söylemiştir. Hiç şüphesiz o, ordusunu uzaktan komuta eden kumandanlardan değil, ordusuyla savaşı saniyesi saniyesine yaşayan kumandanlardandır. Buna kanıt olarak onun daha önce Doğu Roma İmparatorluğu üzerine gerçekleştirmiş olduğu Balkan seferlerindeki harp başarılarını gösterebiliriz.

Avrupa Hunları'nda fal bakmak, en eski âdetlerden biridir. Suyun hali, çeşitli özellikteki taşlar, yıldızların durumu, hayvanın kürek kemiği ve organları fala bakmak ve yorumlamak için kullanılmış, savaş planı yapan liderler, kâhinlere savaş

[347] Jordanes (1915), s.108-109; Ahmetbeyoğlu (2013), s.131-132.

ile ilgili fal baktırmış ve faldan çıkacak sonuca göre plan yapıp hareket etmişlerdir.[348] Attila da bu batıl inancın esiri olmuştur. Diğer Türk hakanlarının yaptığı gibi kâhinlere pek saygı göstermiş ve onların sözlerini önemseyerek dinlemiştir.[349] O, savaşa tam olarak girişmeden evvel kendisinin kâhinlere geleceği yorumlatma âdeti olduğu için civardaki köylerden derhal bir şaman çağırtmıştır. O, bu şamana gerçekleşmesi muhtemel olan savaşı yorumlatmıştır. Hodgkin'e göre, hemen bir koyun kesilmiş, koyunun kürek kemiği ateşe atılarak yakılmış ve kürek kemiğinin aldığı şekle göre savaşın neticesi tahmin edilmeye çalışılmıştır. Altheim'e göre ise, kesilen koyun ya da sığır kemikleri sıyrılarak hayvanın bağırsaklarıyla birlikte incelenmiş ve kehanette bulunulmuştur.[350] Bunun üzerine korkunç bir sonuç ortaya çıkmıştır. Şamana göre, Hunlar savaşta felaketle karşılaşacaklardır. Şamanın bir diğer kehaneti ise, savaşta düşman kuvvetlerinin komutanı ölecektir.[351] Attila, kehanete göre savaşta ölecek büyük başlardan birinin Batı Roma başkumandanı Aetius olabileceğini ummuştur. Aetius'un öleceği fikri onu memnun etmiştir. Çünkü Aetius onun planlarının gerçekleşmesine engel teşkil etmektedir.[352]

Attila, komuta ettiği büyük kozmopolit ordu ile savaşın çok farklı türlerinde çarpışmaya girişmek zorunda olduğunu anlamıştır. O, savaş stratejisi olarak kafasında ani ve çok hızlı saldırıyı planlamamış, sahte geri çekilme taktiğiyle düşmanı şaşırtmayı ummuş ve küçük atlı-okçu birliklerle sürekli saldırı taktiğini benimsemiştir. Bir yandan saldırı taktiğine önem verdiği gibi diğer yandan savunma taktiğine de önem vermiş ve ordugâhı çevresinde bir savunma çemberi oluşturmayı planlamıştır. Bununla beraber çatışmaya girişeceği savaş alanının süvari birliklerine avantaj sağlayabilecek açık ve geniş bir yer olmasını planlamıştır. İstediği yeri bulabilmek için ordusuyla ağır ağır ilerlemiş ve Seine nehrini geçmiştir. Ardından Aetius'un ordusunu takip etmiş ve Roma ordusunun Franklardan meydana gelen keşif kolu ile Hunların çoğunluğu Gepidler'den oluşan artçı kuvvetleri arasında ilk çatışma meydana gelmiştir. Bu sert karşılaşma kısa sürmüştür. Kuşkusuz, Jordanes

[348] Tuncer Gülensoy, M.Ö. 4500-M.S. XIII. Yüzyıllar Arasında Barbar Türkler, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s.330.
[349] Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003, s.104.
[350] Hodgkin, s.126; Altheim, s.58.
[351] Jordanes (1915), s.106.
[352] Orkun, s.65; Howarth, s.108.

abartarak bu karşılaşmada 15.000 insanın öldürüldüğünü iddia etmiştir.[353]

Edinilen bilgilere göre her iki ordu Mauriacum ya da Mauriacus bölgesini çevreleyen ve Troyes şehrinden 5 Roma mili (yaklaşık 7-8 km) uzakta bulunan Mauriacum Campanum ovasında karşı karşıya gelmişlerdir. Bazı antik ve çağdaş eserlerde iki kuvvetin karşılaştığı arazi "Catalaunum"[354] ya da "Catalaunian" düzlükleri olarak adlandırılmışsa da bu kullanım doğru değildir. Çünkü bahsi geçen bu düzlüklerde savaş gerçekleşmemiştir.[355]

Savaşın zamanı gün ve ay olarak tam anlamıyla bilinememektedir. Ancak savaşın yılı kesin olarak bilinmektedir. Savaş, 451 yılında gerçekleşmiştir. Daha önceden belirtildiği üzere Hun ordusu, Orleans önlerini 14 Haziran'da terk ettiğine göre, yaklaşık olarak 200 km uzunluğundaki bir araziden geri çekilme gerçekleştiğinden bu geri çekilme yine takriben 1-2 hafta sürmüştür. O halde savaşın gün ve ay tarihi 20-21 Haziran ya da 29-30 Haziran tarihleri olmalıdır. Jordanes'e göre savaş günün dokuzuncu saatinde yani öğleden sonra saat üç sıralarında Attila'nın hırslı kuvvetlerinin hamlesiyle başlamıştır. Savaş alanında avantaj sağlamak adına her iki ordu da sert ve meyilli sırtı ele geçirmenin planlarını yapmışlardır. Savaşta Hun ordusunun merkezinde Attila'nın Hunları, sol kanadında Amali ailesinin önde gelenlerinden üç kardeş Walamir, Theodemir ve Vidimer komutasındaki Ostrogotlar, sağ kanadında ise Gepidlerin ünlü kralı Ardaric'in idaresindeki Gepidler ve çok sayıda kavim[356] yer almıştır. Batı Roma-Vizigot müttefik kuvvetlerinin ordusunda

---

[353] Howarth, s.108-109.

[354] Latince olan bu kelime bazı tetkik eserlerde *Châlons* adı altında da geçmektedir. Burası Roma yolları üzerinden Roma mili hesabıyla Troyes şehrinden 51 ve Metz şehrinden 170 mil mesafededir. Bkz. Hodgkin, s.143.

[355] Arkeologlar ve tarihçilerin devamlı farklı fikirler ürettiği savaşın yapıldığı yer hakkında hâlâ kesin bir karar verilememiştir. Daha önceden kullanılan yer adlarından *Mauriacus* ve *Campus Cathaulaunicus'*dan her ikisi de savaşın gerçekleştiği yer adları olarak kullanılmıştır. *Cathaulaunicus*, Châlons şehrine ait anlamındadır. Bu adın anlamı dolayısıyla savaş hakkında *Catalaunian sahasının mücadelesi* ya da *Châlons'un mücadelesi* gibi farklı şekillerde adlandırmalar mevcuttur. Bir uzman savaşın gerçekleştiği arazinin Maucourt köyünün (Fransa'nın Lille şehrine 96 km mesafede bulunan bir köy) yakınlarında olduğuna dikkat çeker. Bkz. Gibbon, s.242; Vaczy, s.114; Jordanes (1915), s.105-106; Ahmetbeyoğlu (2013), s.132-133; Howarth, s.109-110; Vasiliev, s.130; Sheppard, s.203.

[356] Vandallar, Belotonlar, Ruglar, Skirler, Türingler (Tursilingler), Heruller, Quadlar, Suebler, Roksolonlar, Alamanlar (Alemanlar), Gotlar gibi Avrupa kavimlerinin yanısıra Asya'dan Sarmatlar, Alanlar, Ugorlar, Bastarnlar, Hazarlar ve Ak Hunlar. Bahsi geçen kavimlerden Roksolonlar, Ugorlar ve Alanlar, Sarmat toplulukları arasında yer almaktadır. Alanlar, Sarmatlarla aynı menşeili olmalarına rağmen çoğu kez farklı bir etnik grup olarak adlandırılmışlardır. Bkz. Fevzi Samuk, Attila Sendromu: Batı Hıristiyanlığının Şuur Ötesi, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007, s.28; Gumilév (2003a), s.183; Richard Brzezinski, Mariusz Mielczarek, The Sarmatians 600 BC-450 AD, Osprey Publishing,

ise Aetius, Roma birliklerinin başında olarak sol kanatta, Theodorich (Theodorid) Vizigotlarıyla birlikte sağ kanatta, ortada ise kendisine pek güvenilmeyen Alan kralı Sangiban ve adamlarının yanı sıra Alanların diğer kısmı, Franklar, Burgundlar ve diğer yardımcı kuvvetler hazır bulunmuştur. Hunlar kuvvetleriyle savaş alanındaki tepeliğin sağ yamacını tutarken Romalılar ve müttefikleri Vizigotlar bu tepeliğin sol yamacını zaptetmişler ve sonra henüz alınmamış tepelik için mücadele başlamıştır.[357] Attila'nın varlığı yakın silah arkadaşlarına ve savaşçılarına cesaret verdiğinden bu yana, onun sadık adamları ona sıkı sıkıya güvenmişlerdir. Hal böyle olunca onun güvenilir ve yetenekli adamları savaş alanındaki tepeliğin ele geçirilme planında vurucu gücü teşkil etmiştir. O, söz konusu tepeliği ele geçirmek için adamlarını yollamış, ancak tepenin zirvesini ele geçirmek için çabalayan Thorismund ile Aetius onun adamlarından önce davranmış ve yakaladıkları pozisyonun avantajı sayesinde belirli hat üzerinde ilerleyen Hunlar kolayca fark edilmiştir. Attila yine de ordusunun belli bir düzenden çıkmasını engelleyerek öne atılmış ve taktik-disiplini terk etmemesini sağlamıştır. Diğer taraftan Aetius, ordusunun büyük bir kısmını Germenlerden oluşturduğundan çok sayıda zayiata sebep olan "Germen usulü" muharebe taktiğini uygulamaya mecbur kalmıştır.[358] Savaş meydanında göğüs göğse, kanlı ve insafsızca büyük bir muharebe cereyan etmiştir. İlk günün en önemli çatışması Ostrogotlar ile Vizigotlar arasında gerçekleşmiştir. Theodorich'in oğlu Thorismund Vizigotların komutasını üstlenmiş ve Ostrogotları geri püskürtmüştür. Bir süre sonra her iki tarafın kumandanları da her türlü sevk ve idare imkânını neredeyse kaybetmişlerdir.[359] Muharebe gece karanlığına kadar sürmüş, karanlık tamamen çöktüğünde Attila ordugâhına geri dönmüş, kendi can güvenliğini sağlamak adına eyerlerden ve tahta arabalardan bir savunma seti oluşturmuştur.[360] Şüphesiz bununla hedeflenen düşmanın anî baskınlarını engellemek olmuştur. Batı Roma-Vizigot ordusu Hun okçularının yoğun ok yağmuru nedeniyle ordugâha saldırı teşebbüsünde bulunamamış ve gece karanlığından dolayı onlar da ordugâhına dönmek zorunda kalmışlardır. Aetius da Hun korkusundan kalkanlarla destekli bir

London 2002, s.1-2.
[357] Jordanes (1915), s.106-110; Orkun, s.65-66.
[358] Baştav (1998), s.131-133.
[359] Vaczy, s.114-115.
[360] Jean Paul Roux, Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl, (Çev. Aykut Kazancıgil, v.d.), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2015, s.74-75; Gordon, s.107.

siper altında sabahı eylemiştir.[361] Sabah olduğunda o, bu savaştan bir neticenin çıkmayacağını anlayınca Attila'nın araba safları arasından çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü o anlamıştır ki; üstün bir zafer elde edebilmesinin sonucunda müttefikleri olan Vizigotların ganimet isteğini dizginleyemeyecek ve fazlasıyla böbürlenecek olan Vizigotlar, Galya'nın tamamını ele geçirmeye teşebbüs edeceklerdir. Bu yüzden savaş sonunda dengeli bir politika uygulamıştır.[362]

Jordanes'e göre, muharebede Vizigot kralı Theodorich, atı üzerinde ordusuna cesaret verirken atından düşürülmüş ve kendi adamları tarafından ayaklar altında ezilmiştir.[363] Tourslu Gregory ise bu hadiseyi doğrular şekilde Theodorich'in[364] savaşta katledildiğini belirtmiştir.[365] Thompson ise, Theodorich'in savaş meydanında atından düşmüş olduğunu ve o sırada muhtemelen Ostrogot soyundan olan Andagis adlı biri tarafından öldürüldüğünü hatta tahtın varisi oğlu Thorismund'un savaşta başından yaralanmış olduğunu da söylemiştir.[366] Chaliand'a göre ise, Thorismund savaş sırasındaki hengâmede savaş meydanındaki tepelikten aşağı inip Roma ordugâhına gitmek isterken bir anda Hun askerlerinin içinde kalmış ve yaralanmış bir vaziyette adamları tarafından kurtarılmıştır. Savaşçılarının da vaziyetini gören Thorismund, babasına hemen orada bir cenaze merasimi yaptırmıştır. Tüm bu bilinenlerle birlikte kesin olan Theodorich'in savaş alanında öldüğüdür.[367]

Attila, Theodorich'in öldüğünü öğrenince kâhinin diğer bir deyişle şamanın dediklerini hatırlamış ve kehanette belirtilen, savaşta ölen adamın Aetius değil de Theodorich olduğunu anlamıştır. Öte yandan krallarının öldürülmesine hiddetlenen ve öfkelerini dindiremeyen Vizigotları sakinleştirmek Aetius'a düşmüştür. O, Thorismund'a Toulouse'a geri dönerek krallığının başına geçmesini tavsiye etmiş ve bu sayede onu savaş meydanından uzaklaştırmayı denemiştir.[368] Vizigotlar yurtlarına

[361] Howarth, s.114-115.
[362] Hodgkin, s.128-129.
[363] Jordanes (1915), s.109.
[364] Tourslu Gregory'nin tarihi eserinde bu isim *Theodore* şeklinde yer almaktadır. Ancak bu, ismin kısaltması ya da diğer yazılış şekli olmalıdır. Çünkü *Theodore* ile *Theodorich* aynı kişilerdir. Bkz. Gregory of Tours, s.26.
[365] Gregory of Tours, s.26-27.
[366] Thompson (1948), s.141-142.
[367] Gerard Chaliand, Göçebe İmparatorluklar: Moğolistan'dan Tuna'ya, (Çev. Engin Sunar), Doğan Kitap, İstanbul 2001, s.88-89; C.W.C.Oman, The Art of War in the Middle Age A.D. 378-1515, Blackwell Publishing, Oxford 1885, s.11.
[368] Altheim, s.59.

dönmeye karar verince Roma ordusunun diğer müttefikleri dağılmıştır. Aetius, Frankların genç prensini de tahtı büyük kardeşine kaptırmaması için ülkesine geri göndermiştir. Kendisi ise bir müddet ordugâhında kalmış, daha sonra ağır ağır savaş bölgesinden geri çekilen ve hemen ardından Ren nehrine kadar Troyes piskoposu Lupus'un rehberliğinde yol alan Attila'yı takip etmek istemişse de savaşçılarının vaziyetinden dolayı bunu başaramamıştır.[369] Ren nehri üzerinden Pannonia topraklarına geri dönen Attila, Doğu Roma hükümetini ödemediği yıllık haraçtan dolayı sıkıştırmaya kalkmış ve haracın kendisine ödenmediği takdirde savaşla tehdit etmiştir. Bunun üzerine Doğu Roma hükümeti, Hun elçisinin tehdidine karşılık olarak askerî üst komutanı bazı kaynaklara göre ise Doğu Roma başkumandanı Apollonius idaresindeki bir elçilik heyetini Attila'ya göndermiştir. Ancak Attila, elçinin haracı (vergiyi) getirmediğini öğrenince öfkelenmiş ve elçiyi huzuruna kabul etmemiştir.[370] Bu hareket, İmparator Marcianus'a açık bir hakarettir. Attila, elçi heyetinden sadece kendisine getirilen hediyeleri talep etmiş ve bir de hediyeler verilmezse ölümle tehdit etmiştir. Ancak Apollonius geri adım atmayarak Doğu Roma sarayının istediği müzakereler gerçekleşmediğinden hediyeleri vermeyi reddetmiştir. Bundan dolayı Attila, bu elçilik heyetinden herhangi bir şey elde edememiştir.[371]

"Mauriacum Campanum" veya diğer bir ifadeyle "Campus Mauriacus" savaşına katılanların sayısı 30.000 ila 60.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bir kısım Antik ve Ortaçağ kronikleri, bilhassa Ortaçağ'da gelenek olduğu üzere bu sayıyı yaklaşık 10 misline kadar çıkarmaktadırlar.[372] Yukarıda bahsi geçen tahmin dahi Ortaçağ'ın pek çok hususta imkânsız şartları göz önünde bulundurulduğunda hiç de az değildir. Hâlbuki Got tarihçisi Jordanes, meşhur tarihi eserinde "en cesaretli kavimlerin en şöhretli savaşı […]" olarak adlandırdığı ve "küçücük derenin bile bir kan seline dönüştüğü […]" bu mücadelede 165.000 civarında insanın katledildiğini yazmaktadır.[373] Bu bakımdan savaşa katılan Hun kuvvetlerinin sayısının 30.000 ila 40.000 civarında olduğu tahmin edilse dahi yukarıda Jordanes'ten naklettiğimiz

[369] Jordanes (1915), s.109-110; Gregory of Tours, s.27.
[370] Thompson (1948), s.143; Blockley, s.315.
[371] Ahmetbeyoğlu (1995), s.58.
[372] Baştav (1998), s.133.
[373] Jordanes (1915), s.112; Roux, s.75-76.

miktar çağdaş tarihçilerce yine de abartılı bulunmaktadır.[374]

Ahmetbeyoğlu'nun Attila'nın Batı seferi hakkında Prosper Tiro kroniğinden naklettiğine göre, Attila çevresindeki binlerce insanı savaşa zorlamış, daha önceden de belirtildiği üzere onun söylediği gibi güya Vizigotlara karşı harekete geçecek ve Romalıların ise dostu olarak yanında bulunacaktır. Ren nehrini geçtikten sonra Galya şehirlerine en korkunç ve en kötü baskınları gerçekleştirmiştir. Romalılar ve Vizigotlar kinlerini indirmek için diğer bazı ordularla ittifak yapıp bu kötü düşmanı yok etmeye karar vermişlerdir. Bu esnada Aetius'un ileri görüşlülüğü kendini belli etmiştir. Şöyle ki, her taraftan toplanan bu kuvvetlerle düşmanın karşısına geçilmiştir. Söz konusu savaş sırasında taraflardan yenilen olmamıştır. Ölenlerin ve yaralananların haddi hesabı yoktur. Ancak Hunlar öyle bir hale gelmişlerdi ki, savaşmaya yanaşmamışlardır. En azından kalanları ülkelerine sağlam şekilde götürerek yaşamalarını sağlamak istemişlerdir.[375] Sidonius Apollinaris'e[376] göre ise, söz konusu savaş Romalılar açısından değerlendirilerek Theodorich'in hayatını kaybettiği, Troyes yakınlarındaki "Mauriac" ya da "Catalaunian'daki" kanlı çatışma Hun istilacılardan Galya'yı korumuştur. Ancak yine Apollinaris'in belirttiği üzere, Aetius başarılarının izinden gitmemiştir. Eğer gitmiş olsa savaş alanında tarafların karşılıklı kolaylık içerisinde geri çekilmelerinin pek mümkün olmayacağını belirtmemiz mümkündür.[377]

[374] Ahmetbeyoğlu (2013), s.139.
[375] Ahmetbeyoğlu (2013), s.138-139.
[376] Gaius Sollius Apollinaris Sidonius, M.S. 430-479 yılları arasında yaşamış, Roma İmparatorluğu'nun son büyük şair ve hatiplerinden biridir. Son Batı Roma İmparatoru'nun dostu ve mükemmel bir methiyeci olan Sidonius, Lugdunum (Lyon)'da soylu bir senatör ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İmparator Avitus'un kızı Papianilla ile evlenerek, 455 yılında kayın babası taç giydiğinde imparatorluk ailesine bağlanmıştır. Bunun şerefiyle Sidonius, Trajan meydanında imparatorun statüsünü kutlamak için yeni yılın ilk gününde bir methiye söylemiştir. Avitus'un tahttan düşüşünden sonra o, 458 yılında Lugdunum'da bir başka methiye yazarak halef Majorian'ı onaylayıp memnun etmiştir. Gallia Lugdunensis'e döndüğünde, 461 yılına kadar Roma'da birkaç devlet görevinde bulunmuştur. Bu görev süresi, Anthemius'un sarayında 467 yılında bir temsil heyetinin başına geçtiğinde son bulmuştur. 468 yılında üçüncü methiyesini yazmış ve Lugdunum'a dönmeden önce *vali* unvanına erişmiştir. 469 yılında kendisine Auvergne piskoposluğu lâyık görülmüştür. O, piskoposluğu benimseyerek Got ilerleyişinin tesirlerine karşı mücadele etmiştir. Onun bu mücadelesi, Got Kralı Euric'in Auvergne'yi terkedene kadar kısa bir müddet tutsaklığa yol açmıştır. Daha sonra Euric onu serbest bırakmış, o da Got kralından kilisedeki görevine dönebilmek için izin istemiştir. Tüm bu yaşananlar Sidonius'u yorgun düşürmüş ve sonunda hastalanmıştır. Tarihi kaynaklarda 479 yılı civarında öldüğü yer alır. Bkz. Bunson, s.388.
[377] Apollinaris, s.495-498.

Mauriacum Campanum Savaşı ile ilgili farklı efsaneler türemiştir. Bu efsanelerden biri hakkında Grek düşünürü Damascius şöyle söylemektedir:

> *"[…] Honorius'un varisi olan Valentinianus (Valentinian) zamanında Roma yakınlarında Attila, Romalılara karşı mücadele verdi. Her iki taraftan kimse katliamdan kaçamadı. Sadece savaş liderleri ve az sayıdaki korumaları kurtuldu. Savaşçılar öldükten sonra, ruhları 3 gün ve 3 gece dövüşmeye devam etti. Ölüler, aynı hayatta oldukları gibi eşit vahşilik ve cesaretle dövüştü. Savaş alanında askerlerin hayaletleri görüldü ve silahlarının yüksek ses çıkartan takırtısı duyuldu."*[378]

Savaşı hangi tarafın kazandığı meselesinde ilim camiasında fikir birliği söz konusu değildir. Genellikle Antikçağ eserlerinin çoğu, bunlar içinde bilhassa Roma kaynakları ve kilise tarihleri savaşta Attila ve ordusunun mağlup olduğunu ve Aetius ile Romalıların savaş meydanından zaferle ayrıldığını iddia etmektedirler. Batılı tarihçilerin çalışmalarının bir kısmı bu görüş karşısında tarafsız kalmış olsa da bir kısmı da bu görüşü savunmaktadır. Ancak bu kaynakların verdiği bilgilerin güvenilirliği tartışılabilir. Çünkü asırlardır Doğu medeniyetinden çok üstün gördükleri medeniyetlerinin Doğu bozkırlarından gelen bir kavim tarafından yenilebileceğini düşünmemişler ve muhtemelen kabul etmek de istememişlerdir. Bir de savaşta hem Attila'nın hem de Aetius'un tutumu ve harbin sonundaki akıl almaz zayiat harbin galibinin veyahut mağlubunun olmadığını düşündürmektedir. Farklı bir görüşe göre, Attila, salgın hastalıklar, açlık ve sefalet gibi bin bir zorluğa rağmen ordusunun büyük bir kısmını ülkesine döndürebilmiş, daha sonraki bölümlerde görüleceği üzere aradan 1 yıl bile geçmeden yine büyük bir orduyla Roma önlerinde görünerek Batı Roma payitahtını tehdit etmiş ve Romalıların acziyetini göstermiştir. Bu söz konusu hadiseler ışığında çağdaş tarihçiler savaşın galibinin Attila olduğunu yorumlamışlardır.[379] Bir başka farklı görüşe göre ise, Attila'nın Galya toprakları üzerindeki ilerleyişini çeşitli politika ve taktiklerle durdurduğu kabul edilen Aetius, Roma ve Batı dünyasının kurtarıcısı ve Romalıların kazandığına inandığı

[378] Anar T.Sadyrova, Muratbek M.Imangazinov, Saylauhan K.Kozhagulov, Gulmira S.Suleimenova, Arailym A.Amanzholova, *Myth and Historical Facts about Rome and the Huns Leader Attila*, International Journal of Environmental & Science Education, Vol.11, N.12, Taldykorgan 2016, s.5305.

[379] Ali Ahmetbeyoğlu, *İstenilmeyen ve Vazgeçilemeyen Bir Roma Generali: Flavius Aedius (Aetius),* Prof. Dr. Özkan İzgi'ye Armağan, H.Ü. Yayınları, Ankara 2011, s.36-46.

"Mauriacum Campanum Savaşı'nın" kazananı olarak lanse edilmiştir. Pek çok Batılı tarihçi tarafından söz konusu savaş Batı Roma İmparatorluğu'nun son zaferi ve dünyanın sayılı büyük savaşlarından biri olarak kabul edilmiştir.[380]

3.4. ATTİLA'NIN İTALYA SEFERİ VE PAPA I. LEO (BÜYÜK LEO) – ATTİLA GÖRÜŞMESİ

3.4.1. Attila'nın İtalya Seferi Sırasında Batı Roma Politikası

Attila, 451 yılındaki Galya seferi sırasında Mauriacum Campanum Ovası'ndaki savaş sonunda Aetius'un mücadeleyi aniden bırakmış olduğuna ve elde etmiş olduğu avantajı kullanmayı tercih etmemesine pek şaşırmıştır. İlk önce o, Vizigotların savaş alanından geri geçilmesini düşmanın bir hilesi olduğunu düşünmüş, savunma pozisyonunda kalmış, daha sonra etraftaki sessizliği dinleyerek durumun sandığı gibi olmadığını fark ederek Galya topraklarından yavaş yavaş çekilmiş ve Pannonia'ya geri dönmüştür.[381] Geri dönerken izlediği güzergâh hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Herhalde Aetius gibi o da Vizigotlar geri çekilmiş olsa dahi zaferin kesin olmadığına karar verip ülkesine geri dönmüştür.[382]

Attila, Doğu Roma hükümetinin ve bilhassa da İmparator Marcianus'un (Markianos) tutumu yüzünden Doğu Roma İmparatorluğu ile yıllık haraç sorunu yaşamasına rağmen çok önceden planlamış olduğu İtalya seferini gerçekleştirme isteğindedir.[383] Çünkü 451 yılında çıktığı Galya seferinden tam anlamıyla istediği sonucu alamamıştır. Aynı sırada o, ekonomisini destekleme ihtiyacı duyduğundan yağma yapabileceği kaynaklara en kolay yoldan ulaşabilmek için İtalya'ya saldırmaya karar vermiştir. Onun aklında Vizigot ve Roma ordularının birbirinden kopuk olduğunu fırsat bilip onları ayrı ayrı mağlup etmenin planı vardır. O, bu düşüncelerle birlikte Germen milletlerini kapsayan ve Galya seferindeki kadar büyük bir ordu toplamış, 452 ilkbaharında Pannonia'dan hareketle Alpler'i geçmiş ve İtalya'ya girmiştir.[384] Rotasının detayları tam olarak bilinememektedir. Ancak evvelce 410 yılında Alaric'in İtalya'yı yağmalamaya gittiğinde yaptığı gibi benzer bir rotayı takip ettiği tahmin edilmektedir. Batı Roma İmparatorluğu'ndaki iç karışıklıklar ve imparatorluk

[380] Ostrogorsky, s.53.
[381] Jordanes (1915), s.112; Sinor (2000), s.268.
[382] Howarth, s.119.
[383] Averil Cameron, The Later Roman Empire AD 284-430, Fontana Press, London 1993, s.145.
[384] Ferrill, s.150-151; Baştav (1998), s.135.

sarayındaki çeşitli entrikalar sebebiyle Başkumandan Aetius, onun İtalya'nın savunma hatlarını aşmasına ve İtalya'ya girmesine engel olamamıştır. Julia Alpleri'nin geçitlerini korumayı düşünememiş ve onun ilerleyişini de durduramamıştır. Attila'nın ilk hedefi ileri harekâtına engel olan surlarla çevrili Aquileia şehrini almaktır. Bu şehir, imparatorluğun doğu sınırlarının koruyucusu durumundadır. Antik yazarlar burayı Adriyatik denizi kıyılarının uzantısı olan "Venetia Metropolis'i" olarak da adlandırmışlardır. Doğu sınırlarını koruyan bu şehir oldukça iyi tahkim edilmiştir. Burayı koruyan birlikler Batı Roma bünyesinde bulunan Antala'nın emri altındaki Gotlardır.[385] Attila, Piccis dağlarından imparatorluğun doğu tarafının duvarlarını yıkayan Natissa nehri tarafını takip ederek kuşatmayı başlatmıştır. Kuşatma şiddetli ve uzun olmuştur. Şehir, onun kuşatmasına aylarca direnmiştir. Üç ayın sonunda Aquileia garnizonu herhangi bir belirti vermese bile şehri terk etmeyi ya da bırakmayı göz önünde bulundurmuştur.[386] Bu arada çevredeki savunmasız yerleri ele geçirmiş olan Hunlar arasında erzak sıkıntısı baş göstermiştir. Attila kuşatmadan vazgeçme noktasına gelmiş, ancak bu esnada şehrin kulesine yuva yapmış olan bir leyleğin yavruları ile birlikte şehri terk ettiğini görmüştür. Bu görüntü, Attila ve Hunları'na umut ışığı olmuştur. O, bundan en iyi şekilde istifade ederek savaşçılarının cesaretlerini yükseltmek amacıyla onlara kısa bir konuşma yapmıştır.[387] Jordanes'ten bildiğimiz konuşmanın içeriği şu şekildedir:

> *"[…] Üstün bir önseziyle yaratılmış olan bu kuş, şehrin daha fazla kendisini koruyamayacağını, burada güvende olamayacağını anlayarak yuvasını terk etmektedir. Bu, kaleyi koruyanların artık şehri savunabilecek kuvvet ve imkândan yoksun olduklarının hakiki işaretidir. Anlaşıldığı üzere artık kuşatmamıza bir müddet daha dayanamayacaklardır.*[388]"

Bu konuşma ile Hun kuvvetleri tekrar gayrete gelmiş ve Attila, üç ay süren kuşatmanın sonucunda deniz ve nehirle çevrili şehri, imparatorluğun en önemli

[385] Thompson (1948), s.144.
[386] Howarth, s.121-122.
[387] Alenka Divjak, *The Motif of Warning Birds in Attila's Siege of Aquileia and Its Survival and Transformation in the Origo Civitatum Italiae Seu Venetiarum, La Cronaca Di Marco and Chronica Extensa by Andrea Dandolo*, Acta Histriae, Vol.21, N.4, 2013, s.495; Ahmetbeyoğlu (2013), s.141.
[388] Jordanes (1915), s.112-113.

şehirlerinden biri olan Aquileia'yı ele geçirerek yağmalamıştır.[389] Onun sabrı ve ileri görüşlülüğü bu görkemli şehrin düşmesinde etkili olmuştur. Bunun ispatı niteliğinde, Attila'nın Aquileia kuşatması hakkında Procopius[390] şu bilgileri vermektedir:

> *"Zamanında Attila aşırı kalabalık ve büyük şehir olan Aquileia'yı kuşatırken Ionian körfezine ve denizin yakınına yerleşti. Orada onu takip eden iyi bir şans vardı. O, ne paranın ne de gücün olduğu yeri zapt etmeyi başarmaya yaklaştığında çoktan uzun bir zaman geçmiş olduğundan beri çaresizlik içinde kuşatmadan vazgeçti ve yola çıkma hazırlıkları geciktirilmeden ertesi gün tüm ordusuna güneşin doğuşuyla birlikte buradan tamamen ayrılmak için emir verdi. Ve güneşin doğuşunu takip eden günlerde barbarlar kuşatmayı kaldırmış ve çoktan yola koyulmuştu. Bu sırada şehrin surlarında görünen bir kule üzerinde bir yuvaya sahip olan erkek leylek, yavrularıyla buradan aniden yükselmiş ve burayı terk etmişti. Baba leylek uçuyordu, fakat yavruları henüz uçmaya hazır değillerdi. O zaman onlar babalarının uçuşundan yararlanarak babalarının sırtına binip uçmayı başardılar. Böylece onlar uçtu ve şehirden uzağa gittiler. Attila bunu gördüğünde (tüm bunları yorumlama ve karşılaştırma konusunda çok zekiydi) "kuşlar bile bulundukları yeri terk ediyor, onlar buraya yakın zamanda gelecek felaketi önceden hissettiklerinden yavrularıyla birlikte buradan ayrılıyorlar, eğer kötü şeyleri hissetmeseler yavrularıyla birlikte uzaklara rastgele asla uçmayacaklarını" da ifade ederek ordusunu komuta etti. Böylece barbarın ordusu kuşatmayı bir kez daha kurdu. Kısa zaman sonra kuşların yuvalarını tutan birçok bölümü de kapsayan şehrin duvarlarının bir bölümü düşmeye başladı. Bu gelişme düşmanın şehre girişini mümkün kıldı. Ve böylece Aquileia hücumla zapt edildi."*[391]

---

[389] Jordanes (1915), s.113.

[390] Doğu Roma Generali Belizarius'un hukuk danışmanlığını yapmış hukukçu ve tarihçidir. Doğu Roma ordusunda bulunan çeşitli kavme mensup insanlardan edindiği bilgilerin yanı sıra mucizeler kaydetmeye meraklıdır. Ancak yine de eserlerinde verdiği bilgilerden şüphe edilmez. Pek mühim olan *Historiae* adlı eseri 8 kitaptan oluşur. Bahsi geçen eser; Hun-Türk kavimleri tarihi hakkında kayda değer bilgiler ihtiva eder. Eserde *Hun* adı altında Hun, Bulgar ve Türkler ifade edilip ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bkz. Baştav (1941), s.55.

[391] Procopius, History of the Wars, Vol.II, Trans. Henry B.Dewing, Harvard University Press, London 1916, s.43-45.

Aquileia şehri düştükten sonra Attila'nın ordusu bereketli toprağın ve düzlüğün avantajını alarak kısa zaman içerisinde Po nehri sınırlarını takip edip batıya doğru ilerlemiştir. Tarım ve sanayi bakımından önemli bir şehir olan Padua'ya hemen ardından da Altinum şehrine varılmıştır. Her iki şehir de tamamen yağmalanmış, ancak Padua halkı yaklaşan tehlikeye karşı tedbirli davranarak Attila'nın ordusu gelmeden önce şehirden kaçmıştır. Eski bir inanışa göre, Venedik şehrini kurmuş olanlar, Hun ordusundan kaçan bu mültecilerdir. Attila, İtalya topraklarında ilerleyişini sürdürerek Vicenza, Brescia, Verona, Pergamo ve Mediolanum'u (Milano) geçerek Pavia'ya kadar uzanmıştır.[392] O, Mediolanum'da iken ayaklarının altında kılıçtan geçirilmiş barbarlarla iki Romalı Augustus'u tasvir eden bir tabloyu kendi isteğine göre değiştirterek kendisini tahtta oturur şekilde ve iki Roma imparatorunu da ayakucuna altın dolusu çuvalları boşaltır halde göstertmiştir.[393] Bryan Ward-Perkins'e göre, gerçekten de Mediolanum'da onun bir taht üzerinde oturur şekilde resmedildiğini gösteren yeni ve daha kesin bir tabloya sahip olduğu söylenilir.[394]

İtalya şehirlerinin neredeyse tümü Attila'ya tek tek teslim olmak zorunda kalmıştır. Direnmeye kalkışan şehirler ise tavizsiz ateşe verilip bir kül yığını haline getirilmiştir.[395] 451 yılındaki Galya seferinden hemen bir yıl sonra onun İtalya'daki bu başarıları Batı Roma hükümeti ve Aetius'u pek âlâ şaşırtmış ve Roma halkını da dehşete sevk etmiştir. Bu gelişmeler karşısında İmparator III. Valentinianus direnç göstermek şöyle dursun, Aetius'a dahi destek verememiştir. Aetius, ordusunun kuvveti düşmüş olmasına rağmen savaş hareketinin taraftarıdır.[396] Aynı zamanda o, Attila'nın ordusunun her geçen gün büyümesinden ve moral bulmasından endişe duyarken kayda değer cesaret göstermeye devam etmiştir. Ancak Valentinianus, savaş fikri konusunda ikna edilememiştir. Belli ki o, Aetius'tan pek hoşlanmamış ve büyüyen otoritesinden çekinmiştir. O, Aetius'a olan antipatisinden dolayı onun tüm askerî planlarını reddederek Ravenna'daki sarayını terk etmiştir. Bu kaçış rezil bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu karar yine de tartışmaya açıktır. Çünkü

[392] Howarth, s.125-127; Thompson (1948), s.146.
[393] Sinor (2000), s.269.
[394] Bryan Ward-Perkins, The Fall of Rome and the End of Civilization, Oxford University Press, Oxford 2006, s.25.
[395] Schaff, Wace, s.11.
[396] Baştav (1998), s.135; Ahmetbeyoğlu (2013), s.142.

Valentinianus, Ravenna'da Attila'dan gelebilecek herhangi bir tehlikeye açık pozisyondadır.[397] Gerçekten o, Roma'ya giderek gelebilecek muhtemel tehlikeye veyahut dış tehditlere karşı önlem almış gibi görünmektedir. Bahsedilen bu durumun görünmeyen nedenlerini tam olarak bilmesek bile o zamandan beri oldukça mantıksız hikâyeler (annesi Galla Placidia'nın onu kasten ayartarak azarladığı ya da ahlâkı bozulmuş halde büyüttüğü v.s.) üreten evvel zamanın kronikçilerinden dolayı önyargı söylentilerinin de ayrıca değerlendirmeye alınması gereklidir. Ama yine de imparatorun davranışının Aetius açısından kabul edilebilir tarafı yoktur. Aetius, imparatorun tabiri caizse korkakça tutumu karşısında Doğu Roma İmparatoru Marcianus'tan askerî destek rica etmiştir. Fakat Doğu Roma askerî birliklerinin batıya yardıma gelmesi zaman alacağından Batı Roma hükümeti zor durumda kalınacağından şüphelenmiş ve çaresizlikten Attila'dan barış talep etmekten başka bir çare görülememiştir.[398]

Attila'nın ordusu Pavia'yı ele geçirdikten sonra bir müddet daha gelişigüzel hareketle ilerleyişini sürdürmüştür. Sonrasında Lombardiya'ya vardıkları anlaşıldığından hatta daha da doğuya Küçük Mincio nehrinin kıyısından Pavia'nın doğusuna ve Mantua'dan uzağa gidilmediğini kaynak eserler ışığında tespit ettiğimizden Hun ordusunun Roma yönünde hareket ettikleri kesin olarak belli değildir.[399] Ancak Jordanes, Attila'nın aklında Roma'yı ele geçirme planı olduğunu açık seçik ifade etmiştir. Bu bakımdan Batı Roma hükümeti son çare olarak Hunlarla barış görüşmelerine hazırlandığından Attila'nın aklından geçenleri muhtemelen tahmin etmiş olmalıdırlar. Zaten Hun ordusu da İtalya'nın içlerine bir hayli sokularak Batı İmparatorluğu'nun payitahtını tehdit edecek duruma ulaşmıştır.[400]

3.4.2. Papa I. Leo – Attila Görüşmesi

Batı Roma hükümeti, Attila'nın İtalya'daki işgalleri sonucunda toplanma kararı almıştır. Doğu Roma'nın daha önceki zamanlarda Hunlarla yaşadığı tecrübelerden de yararlanmak isteyen İmparator III. Valentinianus, Attila'yı durdurmanın yolunu bulmaya çalışmıştır. Bunu da kendisinden barış dileyerek sağlamayı planlamıştır.

[397] Edward Hutton, The Story of Ravenna, J.M.Dent & Sons Press, London 1926, s.54-55.
[398] Edward Hutton, Attila and the Huns, Constable & Company Press, London 1915, s.65-66; Bury, s.290.
[399] Howarth, s.129-130.
[400] Jordanes (1915), s.113.

Barışı sağlamak adına 450 yılının konsülü, dönemin önemli senatörlerinden biri ve Roma'nın su tedarikiyle ilgili eski bir meseleyi sorumluluk alarak karara bağlayan zengin ve başarılı bir politikacı olan Gennadius Avienus, Roma elçilik heyetinin başına getirilmiş, ona Roma Valisi Trigetius (Trygetius)[401] ve Hıristiyan âleminin en büyük ruhanî lideri Papa I. Leo[402] eşlik etmiştir. Bu elçilik heyeti imparator tarafından Attila'ya gönderilmiştir.[403] Barışı nasıl sağlamaları gerektiği ve görüşmede yapmaları gereken şeyin ne olduğu tamamen Roma elçilik heyetinin yeteneklerine kalmıştır. Belki de Romalılar umutlarını 435 yılında Hippo Regius şehrinde Vandalların kurnaz ve vahşi kralı Geiserich ile anlaşmayı başaran, Roma elçilik heyetinde de pek önemli bir pozisyon üstlenen Vali Trigetius'a bağlamışlardır.[404] Diğer tarafta ise Attila'nın aklında tamamen Roma'yı tarumar etmek vardır. Hunlar, hasımlarının yer aldığı şehre elbette ki kayıtsız değillerdir, ancak Priscus'un da dediği gibi takipçileri onu Roma yakınlarından alıp götürmüşlerdir.[405] Çünkü onlar, Vizigot kralı Alaric'in 410 yılında düştüğü durumu hatırlamışlardır. Kendi krallarının iyi kaderine rağmen Alaric'in Roma'yı yağmalamasından hemen sonra hayatını kaybetmiş olması onların kafasını bir hayli karıştırmıştır.[406] Bu yüzden Attila'nın maneviyatı Roma'yı alıp ile almamak arasında dalgalanmış ve barışın sağlanması için Romalıların kendisini ikna etmeye gelen elçilik heyetini kabul etmiştir.[407] Roma elçilik heyeti çadırlarında rahat içinde yatarlarken Attila tarafından kabul edildikleri kendilerine rapor edilmiştir. Attila, huzuruna çıktıkları takdirde onları korkutmayacaktır. Çünkü onlar elçilik vazifesiyle

[401] Kendisinden bazı kaynaklarda *ex-prefect (eski Vali)* olarak da bahsedilir. Bkz. Maenchen-Helfen, s.141.

[402] İsminin uzun şekli *Saint Léon le Grand*'dır. Muhtemelen Romalı Tuscan ailesindendir. Papalık müessesesinde Papa III. Sixtus'tan sonra *Büyük* papaların ilki o'dur. Bu devirde Batı Roma İmparatoru III. Valentinianus'un (425-455) zayıf kişiliği ve otoritesinden de yararlanarak son derece etkin bir yönetim örneği göstermiştir. Onun büyüklüğü, Hıristiyanların *Tanrı'nın Kırbacı* dedikleri Hun kralı Attila'nın Roma'yı zapt etmesini mahir bir şekilde engellemesinden gelmektedir. Attila, İtalya'ya girdiğinde daha evvelden Vizigotların ve Vandalların yağmaladıkları Roma'yı ele geçirmesi için önünde herhangi bir engel yoktur. Ama Leo bazı tavizler verse de onu bir şekilde ikna etmiş ve Roma'dan uzak tutmuştur. Bundan dolayı bazı âlimler, Leo için *Attila'yı durdurmasaydı Batı medeniyeti şu an olduğu şekilde gelişmeyebilirdi*, demişlerdir. Bkz. George Stebbing, The Story of the Catholic Church, The Herder Book Company Press, London t.y., s.124; Patrick Granfield, *Papacy*, E.R., Ed. Mircea Eliade, New York 1987, Vol.11, s.172; Bekir Zakir Çoban, Hıristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2007, s.27; Grousset, s.91.

[403] Apollinaris, s.384; Abeşî, s.73.

[404] Thompson (1948), s.147-148.

[405] Jordanes (1915), s.113-114.

[406] Hodgkin, s.157; Gordon, s.108; Blockley, s.311.

[407] Baştav (1998), s.136.

Romalıları temsilen gelen ricacılardır.[408]

Daha önceden Galya'daki piskoposlar ve başrahiplerden bazıları Attila ile görüşerek şehirlerini bağışlaması için yalvarmıştır. Şimdi ise yine en kutsanmışlardan Papa I. Leo ona ricada bulunmak için huzuruna gelmiştir. 6 Temmuz 452 yazında Dante'yi büyüleyen Mincio[409] nehrinin sığ yeri Veneti (Venedik)'nin Ambuleian bölgesinde, akşam vaktinde kayın ağaçlarının altında Papa Leo ve beraberindekiler ile Attila arasında tarihi bir görüşme gerçekleşmiştir. Antikçağ'ın geç dönem kronikçilerinin açıklamalarına göre, Attila, Papa Leo'nun Papalık'a ait giysisi, güzel söz söyleme sanatı ve haşmetli görünüşü sayesinde derinden etkilenmiştir. St. Peter ve St. Paul, papanın yanında (muhtemelen ruhları ile) göründüğünde onun etkilenmesi doruk noktasına ulaşmış ve papanın ricalarını kabul etmezse ona derhal ölümle gözdağı verilmiştir.[410] Elbette ki bu bahsedilenler Hıristiyan kroniklerinde yer alan bilgilerdir ve kanaatimizce mübalağalı açıklamalardır. Çünkü Attila ile Papa Leo arasında geçen konuşma tam olarak bilinememektedir. Bu bakımdan aralarında geçen konuşma hakkında net ifadeler kullanamıyoruz. Ancak papanın Roma ve tüm İtalya'nın bağışlanması için ona yalvardığı bilinen bir hakikattir.[411] Ayrıca Maenchen-Helfen'in belirttiğine göre, görüşme sırasında Attila en yüksek rahipler tarafından fazlasıyla övgüye de mazhar olmuştur.[412]

Görüşme sonunda Attila, Romalılara olan öfkesini bir tarafa koymuş, tüm heyete nazikçe davranmış ve ülkesine dönmeden evvel barışın sözünü vermiştir. Fakat yola çıkmadan önce Romalıları bir kez daha tehdit etmeyi de ihmal etmemiştir.[413] Jordanes'in belirttiğine göre, Augusta Placidia'nın kızı ve İmparator III. Valentinianus'un kız kardeşi Prenses Honoria kraliyet servetindeki payı ile birlikte ona verilmezse, İtalya üzerine bir kez daha yürüyeceğine ve buraya daha kötü şeyler getireceğine dair açıkça tehdit etmiştir. Bu hadiselerin yanı sıra Romalılar onun baskın siyasetine karşı koyamamış ve yanlarında getirdikleri esirleri Hunlara teslim

[408] Howarth, s.132.
[409] Antik ve Ortaçağ'da *Mincius* şeklinde adlandırılmıştır. Burası, *Gisalpina Galya (Alpler tarafında kalan Galya anlamında)*'sındaki Po nehrinin koludur. Bkz. Howarth, s.133.
[410] Jordanes (1915), s.114; Howarth, s.133-134.
[411] Hodgkin, s.159; Gordon, s.108; Bury, s.295.
[412] Maenchen-Helfen, s.141.
[413] Howarth, s.135.

etmişlerdir.[414] Hunların Batı Roma üzerindeki hâkimiyetinin bir göstergesi olarak ona bol miktarda altın da verilmiştir. Şüphesiz, Roma altınları Hun ekonomisi için pek önemlidir. Roma altınlarının Hun sarayına akması da Attila'nın ganimet politikasının sonucudur.[415] Bundan sonra Attila, Batı Roma İmparatorluğu'nu da hâkimiyeti altına aldığına kanaat getirerek İtalya topraklarını terk etmiş ve Tuna nehrini geçip Pannonia'ya geri dönmüştür.[416]

Attila, mütareke görüşmeleri sırasında pek çok Hun esirini kurtarırken Papa Leo'ya da çok sayıda Romalı esiri bağışlamıştır. Öte yandan Attila'nın kısa zamanda barışa yanaşmasının dünya hâkimiyetine giden yolda elbette mantıklı açıklamaları vardır: Öncelikle çok sayıda farklı milletten oluşan ordusu Aquileia kuşatmasında fazla sayıda kayıp vermiştir. Hemen ardından defnedilmeyen ölüler yaz aylarındaki sıcaklıkla birlikte veba, sıtma, tifo ve dizanteri gibi hastalıkların çıkmasına sebep olmuş[417] ve ortaya çıkan hastalıklar Hun ordusuna da zarar vermiştir. Bunun yanında tarımdaki mahsulün iyi olmamasından dolayı İtalya'da kıtlık meydana gelmiş ve bu durum da orduda açlığı-sefaleti beraberinde getirmiştir. Tam hasat zamanına rastlamış olan Hun istilası hasada engel oluşturmuş, bu da İtalya'daki beslenme zorluğunu iki katına çıkarmıştır. Tüm bu açıklamaların yanı sıra asıl sebep; Doğu Roma İmparatoru Marcianus'un, Attila'nın ordusuyla İtalya'da seferde olmasından yararlanarak Tuna üzerine bir askerî kuvvet göndermesidir. O, askerî kuvvetlerine Aetius ile çeşitli takviyeler de sağlamıştır. Kendisi de Aetius'un birliklerine yardımcı kuvvetler göndermiştir. Bu askerî kuvvetler Tuna kıyı şeridi boyunca uzanan Hun savunma hattını yararak Attila'nın ülkesine girmişlerdir. Ayrıca, Doğu Romalılar Hunlara tabi olan bazı Germen gruplarını efendilerine karşı kışkırtmışlardır. Attila, iki cepheli bir savaşın ihtimalini göz önünde bulundurmuş ve Pannonia'daki merkezinin de tehdit altında olabileceğini düşünmüştür. Bu zorlayıcı şartlardan dolayı o, pek çok başarı elde ettiği İtalya'da daha fazla kalmayı uygun görmemiştir.[418] Bu yüzden de Batı Roma elçilik heyetinin barış ricasını kabul edip

[414] Jordanes (1915), s.114-115.
[415] Howarth, s.136; Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun ve Hazar Devletlerinin İktisadi Gelir Kaynakları*, Belleten, c.LXIX, S.254, TTK, Ankara, Nisan 2005, s.4.
[416] Hodgkin, s.160.
[417] Peter B.Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, (Çev. Osman Karatay), Karam Yayınları, Ankara 2002, s.73.
[418] Baştav (1998), s.136-137.

Hun topraklarına geri dönmüştür.[419] Aslında o, bu maksatla Batı Roma'nın her hangi bir teşebbüsünü tamamen ortadan kaldırmak ve ardından daha evvelden kendisine yıllık haraç vermeyi reddeden İmparator Marcianus'u itaat altına almanın ön hazırlığını yapmıştır. Şartlara göre ustaca hareket eden Hun kralı, Doğu Roma'nın kendisine ve Hun varlığına karşı cüretine kayıtsız kalmayacaktır.[420]

Attila, Batı'da bulunduğu iki yıllık sefer harekâtı süresince Doğu Roma İmparatorluğu üzerine planladığı politik ve askerî hamlelerini geciktirmek durumunda kalmıştır. İtalya'dan kendi imparatorluğunun Macar ovasındaki merkezine döner dönmez, elçi göndererek İmparator II. Theodosius döneminden kalma yıllık haraç borçlarının ödenmesini istemiş ve bunun gerçekleşmemesi durumunda kısa zaman önce önemli bir seferden dönmesine rağmen Doğu Roma'yı savaşla tehdit etmiştir. Bu esnada kendisinin Doğu Roma ile meşgul olmasını fırsat bilen Kafkasya Alanları isyan çıkarmışlar, bunun neticesinde söz konusu kavim üzerine ordu sevk eden Attila onları itaate mecbur etmiştir.[421] Attila, Doğu Roma'dan talep ettikleri yerine getirilmemesi üzerine daha önceden de bahsedildiği üzere İmparator Marcianus'a sarf ettiği tehdidi gerçekleştirmeye ve belki de cihan hâkimiyetini gerçekleştirme politikası üzerinde son engel olan Sasaniler üzerine büyük bir askerî sefere hazırlandığı sırada ölmüştür. Ölümü hakkında çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır. Ancak en yaygın bilinen görüş; onun gönlünü kaptırdığı bir güzelle evliliğinin gerdek gecesinde ağzından ve burnundan fazla miktarda kan boşalmasının sonucunda 453 yılının ilkbaharında yatağında boğularak öldüğüdür.[422]

---

[419] Gumilév (2003b), s.587.
[420] Howarth, s.135-136.
[421] Orkun, s.73-74; Hildinger, s.70-71.
[422] Attila'nın ölümünden önce yaptığı son evliliğinde kendisine seçtiği kız kaynaklarda *İldiko (Hildiko)* adında yer almaktadır. *İldiko*'nun menşei hakkında Germen ve Got olduğuna dair kaynaklarda çeşitli iddialar bulunmuşsa da kesin bir tespit söz konusu değildir. Öte yandan Attila'nın ölümü ile ilgili meselede pek farklı görüşler vardır. Öncelikle Attila'nın evliliğinin siyasi maksatla olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bu bakımdan evliliği onun isteğine ve beğenisine bağlamaktayız. Umumî olarak onun ölümü hakkında kaynaklar şöyle yazmaktadır: Evlilik töreni usulüyle yerine getirildikten sonra, şaraptan ve uykusuzluktan bunalan Attila, kendisini sofradan ayırarak aşkın kollarına bırakmıştır. Gerdek gecesinin ertesi sabahı hizmetlileri eğlenceleri ve dinlenmeleri sırasında Attila ve yeni eşini rahatsız etmekten çekinmişlerdir. Ne var ki, gündüz olup saatler ilerlediği halde içeriden bir ses çıkmadığında telaşlanan görevliler mırıldanarak Hun kralını uyandırmak istemişlerse de bundan da sonuç alamayınca kaygıları büsbütün artmıştır. Bunun üzerine saygıyı bir kenara bırakan danışmanları içeriye yüksek sesle seslenmişler, ancak yine içeriden cevap alamamışlardır. Ardından derhal gerdek odasına dalmışlar, yeni eşini yatağın yanında duvağı örtülü şekilde kendi durumunun tehlikesinden ve Attila'nın ölümünden duyduğu endişe içerisinde bulmuşlardır. Atar damarlarından biri çatlamış, yatmakta olduğu için kan burun deliklerinden

3.5. ATTİLA'NIN ÖLÜMÜNÜN DOĞU VE BATI ROMA AÇISINDAN SİYASİ YANSIMALARI

Attila'nın ölümü, Doğu-Batı ekseninde değerlendirildiğinde Hun düşmanlarına hiç şüphesiz kurtuluş müjdesi olmuştur. Zira Attila ölmeden kısa bir süre önce Batı Roma'yı nüfuzu altına almış ve Doğu Roma İmparatoru Marcianus (Marcian)'un politikalarından dolayı da Doğu Roma'yı tehdit ederek savaş hazırlıkları içerisine girmiştir. Hatta onun aklında Doğu Roma'yı da tamamen hâkimiyeti altına aldıktan sonra daha da doğuya yönelerek Sasaniler üzerine yürüme fikri vardır.[423] Çünkü onun siyasi ideali; dünya hâkimiyetini büyük ölçüde gerçekleştirmektir. Bu gibi siyasi hedefler doğu ile batıdaki devletleri ve kavimleri yakından etkilemiştir. Kavimler, Attila gibi karizmatik bir şahsiyetin varlığında politikalarını uygulamakta ve sürdürmekte zorlanmışlardır. Bundan dolayı onun ölümü Germen kavimleri, bilhassa da Romalılar ile Vizigot kitleleri için refah göstergesidir. Romalılar, Hunlara yıllık verdiği ağır vergi yükünden kurtulmuştur. Çünkü artık ortada bir siyasi birlik kalmamış ve Hun İmparatorluğu parçalanma sürecine girmiştir. Bu durum da her iki Roma İmparatorluğu'na bölgede güçlü bir Türk varlığından bir müddet de olsa kurtulma şansı vermiştir.

Öte yandan Attila'nın âni ölümü, Doğu ve Batı açısından onun sağlamış olduğu Hun-Got-Germen birlik ve beraberliğini hızlı bir şekilde ortadan kaldırması açısından da

---

boşalamamış, ciğerlerine ve mideye dolarak boğulmasına neden olmuştur. *Marcellinus Comes*'e göre ise, Attila bir kadın tarafından bir hançerle öldürülmüştür. Ravenna papazlarının tarihini yazan *Agnelius* da bahsi geçen görüşü destekleyerek Attila'nın bir kadın tarafından öldürüldüğünü savunmaktadır. Ancak diğer kaynakların pek çoğu Attila'nın vücudunda yara izi (hançerle yaralama izi v.s.) olmadığına işaret etmektedir. Jordanes de Priscus'a dayanarak onun nefessiz kalarak (burun kanamasından dolayı) öldüğünü ileri sürmektedir. Malalas ise onun gece Hun cariyesi ile uyurken burun kanamasından zarar görerek öldüğünü ve bahsi geçen cariyenin onun katili olarak suçlandığını söylemektedir. Paschale kroniğinde de Malalas'ın görüşlerini destekler nitelikte benzer ifadeler bulunmaktadır. Kronikte yeni gelinin Attila'nın ölümüyle doğrudan şüpheli duruma düştüğü yer almaktadır. Tekrar Malalas'ın düşüncelerine dönecek olursak o, elbette eserindeki ifadeleri Priscus'a dayandırmaktadır. Onun diğer antik yazarlara dayandırdığı bir diğer görüşü ise, soylu Aetius'un, Attila'yı hançerleyerek öldürmesi için kıza rüşvet verdiği ve Roma'ya muzaffer şekilde geri döndüğüdür. Diğer taraftan *İldiko* üzerindeki şüphe kolay kolay dağılamamaktadır. Çünkü bazı önemli sorular akla gelmektedir: Hun kralı ile gerdeğe girdiği gece hâkânın kanamaya bağlı olarak can verdiği vakit neden kimseye haber vermemiştir? Etrafa derhal haber verip müdahalede bulunulmasını sağlamak yerine niçin sabaha kadar beklemiştir? Korkmuş mudur ya da plan gereğince mi davranmıştır? Bu ve buna benzer sorulara maalesef tarihi kayıtlarda cevap bulunamamaktadır. O halde tüm bu görüşler ışığında Attila'nın bilinmeyen bir hastalık ya da suikast sonucunda mı öldüğü, yoksa burun kanamasından dolayı boğularak mı öldüğü meselesi kesin olarak bilinememektedir. Bkz. Malalas, s.196; Chronicon Paschale, s.77; Orkun, s.75-76; Ahmetbeyoğlu (2013), s.143-144; Baştav (1998), s.137-138; Thompson (1948), s.149-151; Gibbon, s.252-253; Mustafa Daş-Kubilay Koç, Faili Meçhul Türkler, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013, s.32.

[423] Blockley, s.319.

mühimdir. Zira Attila tüm Avrupa'ya korku salmış büyük bir şahsiyettir. Onun önderliği neredeyse tüm Germen gruplarını Hun hâkimiyeti altında birleştirmiştir. Ölümünün ardından çocukları halkın birliğini ve devletin devamlılığını sürdürememiştir. Bunun temel etkenleri arasında onun ölümü sonrasındaki kaos ortamı ve kardeşler arasındaki taht kavgaları vardır. Roma, Got ve Germen gruplarının kaotik ortamdan yararlanıp Attila Hunları'na saldırmaları da Hun İmparatorluğu'nun sonunu hazırlayan etkenlerdendir.[424] Hun İmparatorluğu'nun temelden salsılması ve dağılmaya başlaması Avrupa'nın siyasi yapısını Doğu-Batı düzleminde değiştirmiş ve Batı'da Germen kavimlerinin hareketliliğini, Doğu'da ise Bulgar bakiyelerinin oluşumunu meydana getirmiştir.[425]

Attila'nın ölümünün en belirgin siyasi yansıması, Hunlar'a bağlı Germen ve Got zümrelerinin bağımsızlık istemesi, ardı arkası kesilmeyen istilaların ve müdahalelerin başgöstermesi ve Karadeniz'in kuzeyindeki topraklarda politik düzenin bozulmasıdır.[426]

Gerçekten de Orta Macaristan ve Tuna bölgesinde politik düzenin bozulması ve şiddetli rekabetin başgöstermesi Attila'nın ölümü ve sonraki süreçle yakından ilişkilidir. Zira, Hunların Doğu ve Batı Roma imparatorluklarına düzenledikleri periyodik harekâtların sona ermesi, antlaşmaların bozulması sonucunda vergilerin ve ganimetlerin azalması ve yeterli askerî güce ve desteğe sahip eski tâbi grupların bilhassa da yaz ayları boyunca başıboş kalmaları ortamın ve sürecin vehametini göstermektedir. Attila'nın ölümüyle birlikte Avrupa Hun İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesi, Germen kavimlerini daha rahat hareket eder hale getirmiştir. Bu süreçte Hunlar'a bağlı kavimler arasında Gotlar'ın, Gepidler'in, Sarmatlar'ın, Skirler'in, Heruller'in ve Suebler'in Orta Tuna bölgesinde hayatlarını idame ettirecekleri verimli yerleri kapmaya çalıştıkları ortadadır. Bunun sonucunda çok sayıda kavim emellerine ulaşmak için amansız bir mücadelenin içine girmişlerdir. Tuna bölgesindeki mücadele ortamı hem Hun İmparatorluğu'nun yıkımını hızlandırmış hem de Gotlar ile Gepidler'i Doğu Roma İmparatorluğu'na yaklaştırmıştır. Bu gelişmeler bölgenin siyasi yapısının değişmesine ve devletlerarası

[424] Blockley, s.319-321.
[425] Istvan Vasary, Eski İç Asya'nın Tarihi, (Çev. İsmail Doğan), Ötüken Yayınları, İstanbul 2007, s.90-91.
[426] Heather (2012), s.191.

ilişkilerin sorgulanmasına neden olmuştur.[427]

3.5.1. Doğu Roma Açısından Siyasi Etkiler

Attila'nın ölümü, Doğu'da siyasi sorunları da beraberinde getirmiştir. Orta Macaristan Ovası'nda yaşanan otorite zayıflığı büyük bir isyana neden olmuştur. Attila'nın ölümünden sonra Arıkan'dan olan üç oğlu İlek, Dengizik ve İrnek arasında Hun toprakları paylaşılmış, ancak Attila döneminde devletin ileri gelenlerinden Gepid Kralı Ardaric ve bazı Got grupları kendilerine haksızlık yapıldığı gerekçesiyle taksime isyan etmiştir. Blockley'in Priscus'tan naklettiğine göre, Attila'nın oğulları, toprakları ve insanları kendi aralarında, kâhyaları ve boy beyleriyle eşit miktarda bölüşmeye uğraşmışlardır. Zira kozmopolit imparatorluğun paylaşılması sadece toprakla olmayıp kavimlerle de olmuştur. Attila'nın oğulları kavimleri de aralarında bölmüştür. Bölünme sırasında Ardaric ve halkına alçak köle gibi davranılması, Hun siyasi bütünlüğünü temelden sarsmış ve Germen halklarını da harekete geçirmiştir. Bu bölünme devletin siyasi bakımdan çözülmesini hızlandırmıştır.[428]

Attila'nın ölümü üzerine devletin başına geçen en büyük oğul İlek, devletin dağılmasını durduramamıştır. Bundaki en büyük etken; Doğu Roma'nın kışkırttığı Ostrogotlar ve yukarıda bahsedildiği üzere güçlü Gepid Kralı Ardaric'in başkaldırması olmuştur. Kardeşler arasında birlik olmaması ve taht kavgaları da Romalılar ve Germen kavimlerine güçlü Hun İmparatorluğu'nu parçalama imkânı vermiştir.[429] Ostrogotlar ile başlayan isyan, Germen ve Sarmat kavimleriyle devam etmiştir. Hunlara bağlı kavimler bir bir isyan etmiştir. Bu isyanları bastırıp kontrolü tekrar ele almak isteyen İlek, Nedao Savaşı'nda hayatını kaybedince Hun siyasi birliği parçalanmış ve Gepidler tarafından Hun Devleti'nin merkezi Orta Macaristan ele geçirilmiştir. Ortak hareket eden kavimlerin pek çoğu bağımsızlıklarına kavuşmuştur, ancak bunu Doğu Roma İmparatorluğu'nun destek ve teşvikleriyle başarabilmişlerdir. Bilhassa Hun İmparatorluğu'nun doğu kanadında Doğu Romalılar, Got zümrelerinin bir kısmını hâkimiyet altına alarak Hun Devleti'nin çöküşüne iyiden iyiye zemin hazırlamıştır. Romalılar tüm bu politikalarını Attila

[427] Heather (2012), s.222.
[428] Blockley, s.321.
[429] Abdullah Üstün, Türk Tarihi'nin Bir Kaynağı: De Origine Actibusque Getarum, B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2007, s.124.

Han'ın ölümüne müteakip uygulamaya koymuşlardır.[430]

Jordanes, Nedao süreciyle küçük krallıkların halklarıyla birlikte bölündüğünü, Hun birliğinden ayrıldığını ve konfederal yapının bozularak ortak bir dürtüyle hareket etmeyen çok sayıda kavmin ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu kavimler; siyasi ve iktisadi ilişkilerini hiçe sayıp amansız bir mücadeleye tutuştuklarından dolayı birlik olamamışlardır.[431] Dolayısıyla siyasi parçalanma kaçınılmaz olmuştur.

455-456 yıllarında Hunlar ile Ostrogotlar arasında Pannonia'nın hâkimiyeti için meydana gelen mücadele, Doğu Roma İmparatoru Marcianus'a sınırlardaki Hun tehlikesini ortadan kaldırma imkânı vermiştir. Hunlar, Ostrogotlar'a karşı sefer hazırlığı sırasında Constantinopolis'e bir elçi heyeti göndererek, Romalılara karşı harekete geçilmediğini, yalnızca Ostrogotlar'ı tekrar itaat altına almak için harekete geçildiğini bildirmişlerdir. Hunlar tarafından Ostrogot toprakları tekrar ele geçirilince Ostrogot lideri Walamir, durumu İmparator Marcianus'a rapor ederek kendisinden yardım istemiştir. Bu gelişme, Doğu Roma'nın işine gelmiş ve Marcianus'a, Hunlar'a ve Vizigotlar'a karşı aralarında en zayıf sınır bölgesi olan Pannonia'da tekrar Roma idaresini kurabilme fırsatı vermiştir. Zira sınırlardaki iki kuvvetin mücadelesi Doğu Roma politikasına uygun düşmüştür. Bu sayede iki kuvvet de yıpranacak ve sınırlarda herhangi bir tehdit oluşturmayacaktır. Marcianus fırsatı değerlendirerek Sava Irmağı boyunca uzanan Pannonia'yı Attila'nın ölümünden kısa bir süre sonra kendisine sadık hale gelen müttefiki Ostrogotlar'a bırakmıştır. Hunlar'a karşı Ostrogotlar'a yardımı kabul eden Doğu Roma, 456 yılında Pannonia'nın Ostrogotlar tarafından istila edilişinde pay sahibi olmuştur.[432] Buradan da anlaşılacağı üzere, Attila'nın ölümü sonrasında Hunlar'daki otorite zafiyeti ve vurucu güç bakımından onların düştüğü vaziyet, Doğu Roma'nın politikalarının yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur.

Pannonia'daki siyasi olumsuzluklara rağmen, yine de Hunlar'ın siyasi otoritesi bir anda ortadan kalkmış değildir. Zira onlar, 460'ların sonlarına kadar Orta Macaristan bölgesinde güçlerini muhafaza etmişlerdir. 460'lı yılların başında Hunlar'ın,

[430] Hyun Jin Kim, The Huns, Rome and the Birth of Europe, Cambridge University Press, Cambridge 2013, s.261.
[431] Jordanes (1915), s.125.
[432] Maenchen-Helfen, s.157-158.

Walamir'in Gotlar'ına karşı Karpatlar'ın batısına müdahale edip bir süre daha siyasi varlığını sürdürdükleri anlaşılmıştır. Dengizik'in Ultinzurlar, Bittugurlar, Angisciriler ve Bardoreler gibi farklı etnik grupları Doğu Roma ile Ostrogotlar'a karşı harekete geçirmesi, Hunlar'a bağlı kavimlerin tamamının özgür olmadıklarının ya da Hun siyasi otoritesinin bölgeden henüz silinmediğinin göstergesidir. Ancak, Attila'nın ölümü büyük ölçüde taşları yerinden oynatmış ve Hunlar içindeki bölünmeler, Gepid hezimeti ve Gotlar'ın birlik halini alması güç dengelerini temelden sarsmıştır. Artık, Got birliği, ilişkileri yönlendiren, bölgede söz sahibi olan ve güçlü olan taraftır. Güç dengelerindeki pek de şaşırtıcı olmayan bu değişim, 460 yılından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Dengizik, Hun egemenliğini yeniden tesis etmek çabasında görülse bile, onun asıl amacı Got yayılımını engelleme ve kontrol altına almaktır. Bu amaç, Ostrogotlar'ın süregelen başarıları karşısında sonuçsuz kalmıştır. Gelen haberler Doğu Roma'yı memnun eden cinstendir.[433]

Attila'nın ölümü, Doğu Roma İmparatorluğu'nu bir hayli cesaretlendirmiştir. Hatta İlek'ten sonra Hun İmparatorluğu'ndan arta kalan Hun zümrelerinin başında bulunan Dengizik ile İrnek'in milletinin barış ve refahı için ticaret yapmaya ihtiyaç duyduğundan dolayı, 466 yılında gönderdikleri elçiler Doğu Roma merkezince kabul edilmişse de istekleri ret edilmiştir. Bu iki kardeşin maksadı; Hun tüccarlarının Doğu Roma eyaletlerinde ticaret yapmalarına izin almaktır. İstekleri sadece Doğu Roma ile barış içinde olmak ve serbestçe ticaret yapmaktır. Ancak Attila'nın ölümü ve ardından imparatorluğun kısa sürede dağılması kalan Hun zümrelerini o kadar yakından etkilemiştir ki, artık Hunlar Romalılarca kâle alınmaz hale gelmiştir. Neredeyse Attila'nın ölümüne kadar Hunlar'a yıllık haraç veren Doğu Roma'nın bu cüreti ve Hunlar'a sınır pazarlarında ticaret yapmalarına dahi izin vermemesi, durumu gayet izah etmektedir. Dengizik ve Hunları zor durumda kalmış, isteklerini devam ettirmişse de müzakerelerden sonuç çıkmamıştır.[434] Üstelik Dengizik, 468-469 yıllarında Doğu Roma ile Moesia[435] bölgesinde giriştiği mücadelelerde Romalı

[433] Heather (2012), s.186-187.
[434] Ali Ahmetbeyoğlu, *Attila'nın Oğlu Dengizik'in Devleti İhya Mücadelesi*, Tarih İncelemeleri Dergisi, c.XXVII, S.2, İstanbul 2012, s.309.
[435] Yukarı Moesia ile Aşağı Moesia olarak ikiye ayrılan bölge; bugünkü Bulgaristan, Romanya ve Sırbıstan'ın toprakları arasında, Tuna Nehri'nin güneyinde ve Makedonya'nın kuzeyinde yer alan antik Roma kentidir. Bkz. *Moesia*, (t.y.), Erişim: 16 Nisan 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Moesia.

kumandan Anagastes'e yenilerek hayatını da kaybetmiştir.[436] Bu hadise hakkında Paschale kroniğinde daha ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Maenchen-Helfen'in hadise ile ilgili Paschale kroniğinden naklettiği bilgiler şu şekildedir:

> *"[…] Attila'nın oğlu Dinzirichus,[437] Trakya Generali Anagastes tarafından öldürülmüştür. Dinzirichus'un Constantinopolis'e getirilen başı törende merkez cadde boyunca taşınmış ve ağaçlı meydanda bir direğe asılmıştır. Bütün şehir ona bakmak için dışarı çıkmıştır."*[438]

Anlaşıldığı üzere, Attila'nın ölümü ile başlayan süreçte Hunlar dağılmanın acı sancılarını yaşamış ve onun ölümü çocuklarının ölümü ile sonuçlanan siyasi hadiselere direkt olarak tesir etmiştir.[439]

Attila'nın ölümü, bir kısım Hunları, Doğu Roma'nın tebaası haline getirmiştir. Hunlar, 457-490 yılları arasında Tuna boyunda toplanmışlar, kuzeyden ve doğudan gelen Ogur Türkleri'nin göç hareketlerini bastıramayıp Doğu Roma İmparatorluğu arazisine sığınmışlardır. Don ile Dinyeper civarında az sayıda Hun kitleleri kalmıştır.[440]

Attila'nın ölümünün ve devamındaki sürecin Batı Roma açısından siyasi tesirlerine geçmeden önce, bir ayrıntıdan daha bahsetmemiz gerekir. Tarihçi Priscus, muhtemelen kulaklarıyla şahit olduğu bir gerçeği daha anlatarak, Attila'nın Doğu Romalıların bilinçaltına ne denli tesir ettiğini şu ifadelerle açıklar:

> *"[…] Attila'nın ölümüyle ilgili olağanüstü bir şey vuku buldu. Bir rüyada Doğu'nun İmparatoru Marcianus, bu gaddar düşmanı tarafından endişeye düşürülürken, Tanrı bir müddet onun yanında durur ve aynı gece ona; Attila'nın yayının kırıldığını gösterir. Sanki Hun halkına bu silahın sayesinde pek çok şeyin bahşedildiği ima edilmektedir. İlahi güçler tarafından Attila'nın ölümünün yöneticilere belli edilmesi, özel bir*

[436] Golden, s.74; Saadettin Gömeç, *Attila'nın Çocuklarının Adı*, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, c.23, S.36, Ankara 2004, s.122.
[437] Dengizik adının Latin kroniklerinde yer alan şeklidir.
[438] Maenchen-Helfen, s.168.
[439] Orkun, s.112.
[440] Vaczy, s.91-93.

armağan olacaktı. Zira büyük imparatorluklarca o, çok dehşet verici olarak gösterilmekteydi."[441]

Yukarıda bahsi geçen sözler, Doğu Roma İmparatoru Marcianus'un en azılı düşmanından çekindiğini, varlığının Roma halkı için tehdit ve endişe oluşturduğunu ve ölümünün ise kendisi ve halkı için Allah'ın bir lütfu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Zira onun gazabı yaşamı boyunca Doğu Roma'ya sirayet etmiştir.

3.5.2. Batı Roma Açısından Siyasi Etkiler

Attila'nın ölümünün etkilerini Doğu-Batı dünyası ekseninde karşılaştırdığımızda, Doğu Roma İmparatorluğu'na etkilerine oranla Batı Roma İmparatorluğu'na ve Batı Avrupa'ya daha yıkıcı bir etki yaptığını söyleyebilmemiz mümkündür. Çünkü Attila'nın ölümüne kadar Hunlar'ın ustalıkla dizginlediği Germen kavimleri onun ölümü sonrası serbestçe hareket ederek Batı Roma İmparatorluğu'nu istila etmiştir. Dolayısıyla onun ölümüyle birlikte Batı dünyası buhranlı bir süreç içerisine girmiştir.[442] Bu süreçte Batı Roma'da, Doğu Roma'ya göre istikrar söz konusu değildir. Yönetimsel ve askerî sorunlar başgöstermiştir. III. Valentinianus ve Aetius'un ölümünden sonra Batı Roma İmparatorluğu bir daha toparlanamamıştır.[443] Daha önce Attila'nın maiyetinde bulunup onun yakın silah arkadaşlığını yapan Orestes ve Skir Kralı Edekon, Batı Roma İmparatorluğu'nun kaderini belirlemiş ve Roma siyasetine yön verip bürokraside üst makamlara yerleşmişlerdir. Orestes, Roma'daki askerî ve bürokratik gücünü kullanarak son Batı Roma İmparatoru Julius Nepos'u 475 yılında ilk önce Ravenna'ya, daha sonra da Dalmaçya'ya kaçmaya zorlayarak iktidardan uzaklaştırmış ve yerine oğlu Romulus Augustulus'u geçirmiştir. Bu hadiseler cereyan ettiği sırada Germen-Got paralı savaşçıları İtalya topraklarının kendi aralarında paylaştırılmasını istemiştir. Orestes onların bu isteğini reddedince, bunun yanısıra bir de ekonomik sorunlar baş gösterince İtalya'da isyan patlak vermiştir. Orestes, İtalya'da kontrolü kaybetmeye başlamıştır.[444]

Orestes'in Roma'daki gücünü ve etkisini Attila Han'ın ölmeden önceki diğer bir mahrem adamı Edekon'un oğlu, Hunlar içerisinde yetişmiş Odoacer (bazı

[441] Jordanes (1915), s.123-124; Blockley, s.317.
[442] Vasary, s.91.
[443] Kelly, s.270.
[444] Stewart Perowne, The End of the Roman World, Hodder and Stoughton Press, London 1966, s.88; Heather (2012), s.275.

kaynaklarda geçtiği şekliyle Odovakar) kırmıştır. Odoacer, tarihi kayıtlara göre, muhtemelen 475 yılında Torcilingler'in kralı unvanıyla, içlerinde Skirler'in, Heruller'in ve çok sayıda Got-Germen asıllı kavimlerin yer aldığı grubun lideri olmuştur. O, çok geçmeden İtalya'da siyasi-askerî üstünlüğü ele geçirmiş, Orestes'i öldürmüş ve oğlu Romulus Augustulus'u Roma tahtından tamamen uzaklaştırıp Campania'daki Lucullus Kalesi'ne[445] sürgün etmiştir.[446] Böylece Odoacer, Batı Roma tahtını zorla ele geçirmiş ve İtalya'nın tek hâkimi olmuştur. Batı Roma, Attila'nın ölümünün tesir ettiği, Avrupa'nın iç kesimlerine farklı kavimlerin istilası ile başlayan buhranlı süreçten bir türlü sıyrılamamış ve imparatorluk 476 yılında yıkılmıştır. Yerine Odoacer önderliğinde İtalya'da Ostrogot Krallığı kurulmuştur. Odoacer, iktidarını Ravenna'da tehdit eden Romalı Dük Bracila'yı ortadan kaldırarak krallığını sağlama almış ve İtalya'da on üç yıl boyunca hüküm sürmüştür.[447] Anlaşıldığı üzere Attila'nın ölümü Roma dünyasına sevinçten çok felaket getirmiş, Batı Roma bu felaketten siyasi ve etnik açıdan derinden etkilenmiş ve hatta Avrupa'nın siyasi yapısı dahi değişmiştir. Attila'nın ölümü ve Hun İmparatorluğu'nun parçalanma süreci tüm Doğu ve Batı Avrupa'ya pek çok yönden derinden tesir etmiştir.

Attila'nın yaşamının ve ölümünün derin tesiri kökeni Hun, Germen ve Gotlar'a dayanan Avrupa kavimlerinin efsanelerinde yer edinmiştir.[448] Batı müverrihleri Avrupa toplumunda hafızalarda yer edinmiş Attila dehşetini ve tesirini şu şekilde özetler: "[…] Attila, Tanrı'nın Kırbacı'dır ve fesada uğramış Romalıları hizaya getirmesi için Tanrı tarafından dünyaya gönderilmiştir."[449]

3.6. ATTİLA'NIN DOĞU-BATI ROMA POLİTİKALARINA DAİR ÖNEMLİ ANALİZLER

Attila'nın Doğu ile Batı Roma İmparatorluğu üzerinde uyguladığı politikalar kapsamında, tarihçi Lindner, otlatma alanı kısıtlılığına rağmen, Hunların Pannonia'da yerleşme ve buradan Doğu Roma'yı sürekli baskı altında tutma isteğinin açıklanması gerektiğine dikkat çekmektedir. O, Pannonia'nın her iki Roma

[445] Modern İtalya'nın Napoli şehrinde olduğu tespit edilen devasa kaledir.
[446] Jordanes (1915), s.119; Perowne, s.88.
[447] Üstün (2007), s.119.
[448] Orkun, s.77.
[449] Eckhardt (1982), s.132.

İmparatorluğu sayesinde sunduğu ganimet, köle ve yıllık haraç sağlayan çok yönlü imkânlara dayanarak bu fikrini desteklemeye çalışmaktadır. Ona göre Hunlar, stepleri terkeder terketmez, Karpatlar'a geçmiş, ancak burada geçimleri için çok az otlak alan bulmuş ve bundan dolayı hayvancılık gelirlerine olan güvenleri çökmüştür. Böylece Hunlar kırsal göçmenlikten yağmacı zorbalığa dönüşüm geçirmek zorunda kalmıştır. Süreç içinde Attila ve müttefikleri de bu dönüşümün bir parçası olmuştur.[450]

Lindner, 440'lı yıllarda Doğu Romalılar tarafından Attila ve Hunları'na ödenen haracın, yaklaşık 32.700 yetişkin Hun yurttaşını besleyebilecek olduğunu kayda değer şekilde hesaplamaktadır. Bundan başka Lindner, Attila'nın daha fazla yurttaşını ve Germen dostlarını beslemek için Roma haracının fazlasını elde etmeyi hedeflediğini belirtmektedir. Yukarıda bahsi geçen sayının da yağmacılıkla bir takım politikalarını sürdürebilmiş olan Attila ve Hunları'nın sadece minimum miktarını temsil ettiğini vurgulamaktadır. Sinor, Lindner'in değerlendirmelerini ve açıklamalarını inandırıcı bulmaktadır. O, Roma İmparatorluğu'ndaki Hun akınlarını ve politikalarını günlük hayatın gereksinimlerini karşılayan ve gelişmekte olan bir kır endüstrisinin oluşumu şeklinde tanımlamaktadır.[451]

Lindner'in düşüncelerini destekleyen bir diğer tarihçi Heather'dir. Lindner'le aynı fikirdedir. Bunun yanısıra Attila'nın Roma politikaları sisteminin sürekli işler halde kalması gerektiğini ileri sürmektedir. Çünkü göçmen ekonomisi daima desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu da ancak politikayla mümkün olabilir. Heather, geleneksel göçmen ekonomilerinin belirli faktörlerinin terkedilmesi sonucunda oluşan zarara rağmen, Attila'nın ordusunun başında at sırtında savaşmaya devam edip diplomatik çözümler arayabildiğini kabul etmektedir. O, süreç içerisinde gelişmekte olan, siyasi-askerî bakımdan yağmacı göçmen gruplarının savaş için gereken, özel türdeki at miktarının gittikçe artmaya başladığına inanmaktadır. Buna rağmen Attila ve Hunları'nın hem komşu devletlerle mücadelede hem de diplomatik temaslar hususunda tehditlerini uygulamaya koymak ya da gözdağı vermek için yeterli at sayısına sahip olduğu bilinmektedir. Siyasi, askerî ve lojistik ihtiyaçlar doğrultusunda at gereksinimi Hun Devleti'nin büyümesiyle paralellik göstererek

[450] Cameron Barnes, *Rehorsing the Huns*, War & Society, Vol.34, N.1, February 2015, s.3.
[451] Barnes, s.3.

artsa dahi, Attila bu gereksinimi konfederal devlet yapısı sayesinde karşılayacak güçtedir. Çünkü pek çok milletten Hun konfederasyonuna iaşe temini sağlanmaktadır. Dolayısıyla, bilindiği üzere vurucu gücü ve zenginliği temsil eden at hususunda Hun Devleti'nde tedarik sorunu yaşanmamıştır. Bu husus, Attila ve Hunları'nı orduda olduğu kadar diplomaside de avantajlı konuma getirmiştir. Çünkü at ve iaşenin karşılanması, Hun dış siyasetini her fırsatta ileri götüren bir unsur olmuştur.[452]

[452] Rudi Paul Lindner, *Nomadism, Horses and Huns*, Past and Present, N.92, August 1981, s.5; Barnes, s.3.

SONUÇ

Avrupa Hun İmparatorluğu Uldız devrinden Attila devrinin sonuna kadar Avrupa coğrafyasına, Karadeniz'in kuzeyine, hem Doğu Roma hem de Batı Roma İmparatorluğu'na, Germen, Got ve Sarmat kavimlerine korku salmış, söz konusu devlet ve kavimleri itaat altına almıştır. Romalılarla Uldız devrinden itibaren başlayan ilişkilerde ilk zamanlarda Batı Roma ile iyi ilişkiler kurulmuş, Doğu Roma ile ilişkilerde ise tehditkâr ve düşmanca bir politika izlenmiştir. Rua devrinde ise bu politika değişmemiş, Batı Roma ve Aetius ile dostluk devam etmiş ve Doğu Roma'ya karşı ise baskı ve ganimet siyaseti sürdürülmüştür. Margus Barışı sürecinde Hun Devleti'nin başına geçen Bleda ile Attila, amcaları Rua'nın her iki Roma İmparatorluğu'na karşı sürdürdüğü siyaseti benimseyerek Margus Barışı'yla Doğu Roma'nın vergi yükümlülüğünü artırmakla kalmayıp kaçaklar meselesi hakkında da şartları bizzat belirlemişlerdir. Bilhassa Attila, Doğu Roma'ya karşı tavizsiz bir politika izlemiştir. Bu devirde iki kardeş, Trakya ve Balkan sahasında gerçekleştirdiği askerî faaliyetlerini diplomatik başarıya çevirerek II. Theodosius döneminde Doğu Roma hükümetini zor durumda bırakmıştır. O kadar ki; Doğu Roma Devleti'nin hazineleri dahi boşalmıştır. Chersonese'deki büyük mücadeleden sonra barış dilemek zorunda kalan Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius, elçileri Anatolius ve Nomus'u Attila'ya göndermiş ve bu sayede barışı elde edebilmiştir. Ancak tarihte "Anatolius Barışı" olarak bilinen bu antlaşma, Doğu Roma'ya Margus Barışı şartlarından daha ağır yükümlülükler getirerek imparatorluğun âdeta elini kolunu bağlamıştır. Oldukça mahir bir diplomat olan Attila, Doğu Roma hükümetine her istediğini kabul ettirmeye çalışmış, aksi durumlarla karşılaştığı anda ustaca bir değerlendirme yaparak derhal baskı, yıldırma ve yağma politikasına başvurmuştur.

Attila, atası Uldız'ın "güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her yer bize tabidir" sözüyle Doğu Roma yetkililerini tehdit ettiği gibi, dünya hâkimiyetine giden yolda büyük ve zorlu engel olarak gördüğü Doğu Roma İmparatorluğu'nu tehdit etmekten geri durmamış ve vergi ödeterek kısmî itaat altına almıştır. Araştırmamızda da görüldüğü üzere Romalılar onun isteklerini "bir efendinin emri" olarak telakki etmiş ve gerektiği üzere saygıyla davranmışlardır. Attila'nın asıl hedefi cihan hâkimiyetini gerçekleştirmek olduğundan tüm politikalarını bu hedef doğrultusunda oluşturmuştur. İlk önce Doğu Roma itaat altına alınmış ve daha sonra sıra Batı

Roma'ya gelmiştir. Attila, Batı Roma'ya savaş açmak için gereken şartların oluşmasını sabırla beklemiş ve Honoria meselesiyle beklediği fırsatı elde etmiştir. Aslında o, Constantius meselesini de bir bahane olarak kullanmayı düşünmüş, ancak Honoria meselesinin hukukî ve ekonomik boyutunun politikasına daha uygun düşeceğine kanaat getirmiştir. Batı Roma Prensesi Honoria, kendisini istemediği bir izdivaçtan kurtarması için Hun kralına bir yüzük göndermiştir. Hun kralı Attila bu yüzüğü bir evlilik teklifi olarak değerlendirmiş ve prensesten nişanlısı olarak bahsetmiştir. Bu tarihi fırsatı akıllıca kullanan Attila, Batı Roma hükümetinden nişanlısı Prenses Honoria'nın imparatorluktaki payını, diğer bir ifadeyle onun babasından kalma mirasını istemiştir. Ancak Batı Roma hükümeti Hun kralının bu talebini reddedince, aradığı savaş bahanesini elde eden Attila bu sayede Batı Roma'ya karşı açacağı savaşa meşruiyet kazandırmıştır. Batı Roma'ya savaş açan Attila, Galya seferiyle pek çok şehri yağmalayarak ganimet elde etmiş, Aetius ve Romalılara gözdağı vermiş, ancak "Mauriacum Campanum" savaşı onun için bir kırılma noktası olmuştur. Bu savaşta onun ilerleyişi kısa bir süreliğine de olsa Batı-Roma Vizigot ordusu tarafından durdurulmuştur. O, Batı Roma-Vizigot birleşik ordusu karşısında yenilgiye uğramamış ve geri çekilerek, gelecek yıl planladığı İtalya seferine ön hazırlık yapmıştır. Maksadı kendisine problem çıkaran Batı Roma'ya nihai darbeyi indirmektir.

Adamlarının sadakati, ordusunun disiplini ve atlı-okçu birliklerinin yetenekleriyle İtalya şehirlerinin önemli bir kısmını ele geçirip yağmalayan Attila, Batı Roma payitahtını tehdit etmiş, karşısında çaresizlik içinde kalan İmparator III. Valentinianus, tecrübeli politikacı Avienus ve Papa I. Leo'nun aralarında bulunduğu Roma elçilik heyetini göndermiştir. Roma elçilik heyeti yalvarmak suretiyle barışı elde edebilmiştir. Attila yine tüm istediği şartları elçilik heyetine kabul ettirmiştir. Ardından Batı Roma'yı da itaati altına aldığına inanmış ve çeşitli zorluklar nedeniyle Roma şehri üzerine ilerlemekten vazgeçerek ülkesine dönmüştür.

Attila, Doğu Roma hükümeti tarafından kendisine karşı düzenlenen, kişisel teşebbüs gibi gözüken, ancak organize bir teşebbüs olan suikasttan yakın danışmanlarının bağlılığı ve uyanıklığı ile kurtulmuş ve ardından bu hain planı yapanlara karşı uyguladığı ceza politikasıyla hem siyasi hem de ekonomik zafer elde etmiştir. O, siyasi ve askerî hayatı boyunca kendisine itaat eden düşmanlarına karşı bağışlayıcı ve

lütufkâr olmuş, kendisine itaat etmeyenlere karşı ise acımasız ve yıkıcı olmuştur. Uluslararası diplomasi kurallarını çok iyi bilen Hun kralı, huzuruna gelecek üst düzey yetkilileri dahi kendisi belirlemiştir. Hem Batı hem de Doğu Roma'ya karşı uyguladığı politikalarla ölümüne kadar Roma altınlarının Hun sarayına akmasını sağlamıştır. Şartlara göre ustaca hareket eden Attila siyasi ve askerî ittifaklarında da her iki tarafın menfaatlerini gözeten bir siyaset izlemiş, Asya ve Avrupa'ya yayılan çok uluslu büyük bir imparatorluk meydana getirmiştir.

Attila, V. yüzyılda Hun Devleti'ni dünya üzerinde büyük bir güç haline getirmiştir. Bu bakımdan söz konusu başarı onun politikalarının ne denli etkili olduğunu göstermiştir. Kağanlığı süresince tüm Germen asıllı krallar onun otoritesini tanımış ve İdil'den (ya da diğer adıyla Volga) Ren'e kadar neredeyse bütün kabileler buyruğu altında birleşmiştir. Büyük düşmanı olan Romalılar ile savaşlarda, buyruğu altında olan kavimlerin vurucu gücünden fazlasıyla faydalanmıştır.

Attila, diplomasi alanındaki zekâsına çok güvenmiştir. Eğer diplomasi ile planladıklarını elde edememişse, o zaman en son çare olarak masada sonuçlandıramadığı meseleyi at sırtında savaş alanında halletme yolunu seçmiştir. Onun siyaseti kısa vadede zaferi hedeflememiş, uzun vadede aşamalı olarak zafere ulaşmıştır. Dünya hâkimiyetini gerçekleştirme ülküsü ile hareket etmiş olan Attila, Romalılar ile aralarında meydana gelen en ufak meseleyi bile önemseyip çözüme kavuşturmuştur. Vatan hainliğini asla affetmeyen Hun kralı, daha evvelden Romalılara iltica eden kendi soyundan olup kral ailesine mensup Mama ve Atakam adlı beyleri idam ettirerek halkına, komşu milletlere ve Roma elçilerine ihanetin bedelinin ödettirileceğini, ihanet hususunda ayrıcalığın olmayacağını ve esirler meselesindeki tavrını açıkça ortaya koymuştur. Her iki Roma İmparatorluğu'nu da kontrolüne alan Hun kralı dünya hâkimiyeti için son engel Sasaniler üzerine sefer hedeflerken ömrü yetmemiş ve bundan dolayı askerî-siyasi planlarının son aşamasını gerçekleştirememiştir.

KAYNAKÇA

AHMETBEYOĞLU Ali, "Attila'nın Oğlu Dengizik'in Devleti İhya Mücadelesi," Tarih İncelemeleri Dergisi, C.XXVII, S.2, 2012, 14 s.

AHMETBEYOĞLU Ali, "Avrupa Hun ve Hazar Devletlerinin İktisadi Gelir Kaynakları," Belleten, C.LXIX, S.254, TTK, Ankara 2005, 11 s.

AHMETBEYOĞLU Ali, Avrupa Hunları, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013.

AHMETBEYOĞLU Ali, "Büyük Hun Hükümdarı Attila," Türkler, C.1, Ed. Celâl Güzel, Salim Koca, v.d., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

AHMETBEYOĞLU Ali, Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları, TDAV Yayınları, İstanbul 1995.

AHMETBEYOĞLU Ali, "İstenilmeyen ve Vazgeçilemeyen Bir Roma Generali: Flavius Aedius (Aetius)," Prof. Dr. Özkan İzgi'ye Armağan, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011.

ALEMANY Agusti, Sources on the Alans A Critical Compilation, Published by Brill, Leiden-Boston 2000.

ALFÖLDİ Andreas, "Türklerde Çift Krallık," II. Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937, İstanbul), Kongrenin Çalışmaları, Kongreye Sunulan Tebliğler, TTK Basımevi, Ankara 2010.

ALTHEIM Franz, Asya'nın Avrupa'ya Öğrettiği, (Çev. Emin Türk Eliçin), May Yayınları, İstanbul 1967.

APOLLINARIS Sidonius, Poems and Letters, Vol.I, (Trans. W.B.Anderson), Harvard University Press, London 1956.

ARTAMONOV Mihail, Hazar Tarihi, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2008.

ABEŞÎ Hasan Ata, Türk Kavimleri Tarihi, Şa-To Türkiyat Yayınları, İstanbul 2001.

BACHRACH Bernard, A History of the Alans in the West, University of Minnesota Press, Minneapolis 1973.

BAHAR Hasan, Roma ve Bizans Tarihi, Kömen Yayınları, Konya 2012.

BARATH Tibor Etienne, The Early Hungarians, Published by Self, Montreal 1983.

BARNES Cameron, "Rehorsing the Huns," War & Society, Vol.34, N.1, February 2015, 22 p.

BAŞTAV Şerif, Büyük Hun Kağanı Attila, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

BAŞTAV Şerif, Makaleler I, Yay. Haz. Semih Yalçın, Emine Erdoğan, Berikan Yayınları, Ankara 2005.

BAŞTAV Şerif, "Sabir Türkleri," Belleten, TTK, Ankara, C.5, S.17-18, Nisan 1941, 51 s.

BEDİRHAN Yaşar, İslâm Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya 2004.

BLOCKLEY Roger C., The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire II Eunapius Olympiodorodus Priscus and Malchus text translation and historiographical notes, ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs 10, Liverpool 2007.

BROSSET Marie Felicite, Gürcistan Tarihi, (Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar), (Çev. Hrant D.Andreasyan), (Haz. Erdoğan Merçil), TTK Yayınları, Ankara 2003.

BRZEZİNSKİ Richard, MIELCZAREK Mariusz, The Sarmatians 600 BC-450 AD, Osprey Publishing, London 2002.

BUNSON Matthew, A Dictionary of the Roman Empire, Oxford University Press, New York 1991.

BURY John Bagnell, The History of the Later Roman Empire: From the Death of Theodosius I to the Death of Justinian (AD 395 to AD 565), Vol.I, Macmillan Publishing, London 1923.

CAMERON Averil, The Later Roman Empire AD 284-430, Fontana Press, London 1993.

CARPINI Giovanni DiPilano, The Story of the Mongols Whom We Call Tartars, Branden Publishing, Boston 1996.

CHALIAND Gerard, Göçebe İmparatorluklar: Moğolistan'dan Tuna'ya, (Çev. Engin Sunar), Doğan Kitap, İstanbul 2001.

CHRISTENSEN Arne Soby, Cassiodorus, Jordanes and the History of the Goths: Studies in a Migration Myth, Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen 2002.

Chronicon Paschale 284-628 AD, translated with an introduction and notes by Michael Whitby and Mary Whitby, Liverpool University Press, Liverpool 2007.

CROKE Brain, Christian Chronicles and Byzantine History 5th-6th Centuries, Published by Variorum, London 1992.

CROKE Brian, Count Marcellinus and His Chronicle, Oxford University Press, Oxford 2001.

CROKE Brain, “Evidence for the Hun Invasion of Thrace in A. D. 422,” Şurada: Christian Chronicles and Byzantine History 5th-6th Centuries Published by Variorum, London 1992.

CROKE Brain, “Anatolius and Nomus: Envoys to Attila,” Şurada: Christian Chronicles and Byzantine History 5th-6th Centuries, Published by Variorum, London 1992.

CROKE Brain, “Hormisdas and Late Roman Walls of the Thessalonika,” Şurada: Christian Chronicles and Byzantine History 5th-6th Centuries, Published by Variorum, London 1992.

ÇANDARLIOĞLU Gülçin, İslâm Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, TDAV Yayınları, İstanbul 2003.

ÇOBAN Bekir Zakir, Hıristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2007, 354 s.

DAĞTEKİN Hüseyin, Genel Tarih Atlası, Anka Basımevi, İstanbul 1983.

DAŞ Mustafa – KOÇ Kubilay, Faili Meçhul Türkler, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013.

DE BOOR Helmut, Tarihte, Efsanede ve Kahramanlık Destanlarında Attila, (Çev. Yaşar Önen), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

DEGUIGNES Joseph, Büyük Türk Tarihi, Türk Kültür Yayınları, İstanbul 1976.

DIEHL Charles, Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. Tevfik Bıyıklıoğlu), Vakit Yayınları, İstanbul 1937.

DIVJAK Alenka, “The Motif of Warnings Birds in Attila’s Siege of Aquileia and Its Survival and Transformation in the Origo Civitatum Italiae Seu Venetiarum, La Cronaca Di Marco and Chronica Extensa by Andrea Dandolo,” Acta Histriae, Vol.21, N.4, 2013, 19 p.

DİYARBEKİRLİ Nejat, Hun Sanatı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

DONUK Abdülkadir, Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler, TDAV Yayınları, İstanbul 1988.

DONUK Abdülkadir, Türk Devletinde Hâkimiyet Anlayışı, T.E.D., S.X-XI, E.F.Matbaası, İstanbul 1981, 56 s.

ECKHARDT Sandor, “Efsanede Attila,” Şurada: Attila ve Hunları, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982.

EKREM Reşat, Attila ve Hunlar, MAH Kitaphanesi Yayınları, İstanbul 1933.

EL-BELAZÛRÎ, Fütuhu'l Buldan, (Çev. Mustafa Fayda), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

FEHER Geza, Bulgar Türkleri Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1999.

FERRILL Arther, The Fall of the Roman Empire: The Military Explanation, Thames and Hudson Publishing, London 1988.

FYFE Laure Elizabeth, Hunnic Warfare in the Fourth and Fifth Centuries: Archery and the Collapse of the Western Roman Empire, Trent University, the Faculty of Arts and Science, Unpublished Master Thesis, Peterborough 2016, 181 p.

GIBBON Edward, Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi, C.III, (Çev. Asım Baltacıgil), Bilim, Felsefe, Sanat Yayınları, İstanbul 1988.

GIUMLIA-MAIR Alessandra, "Metallurgy and Technology of the Hunnic Gold Hoard From Nagyszéksos," The Silk Road, Vol.11, Merano 2013, 26 p.

GOLDEN Peter B., "Güney Rusya Bozkırlarının Halkları," (Çev. Ayda Arel), Erken İç Asya Tarihi, Der. Denis Sinor, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

GOLDEN Peter B., Türk Halkları Tarihine Giriş, (Çev. Osman Karatay), Karam Yayınları, Ankara 2002.

GORDON Colin Douglas, The Age of Attila, The University of Michigan Press, 1966.

GÖMEÇ Saadettin, "Attila'nın Çocuklarının Adı," DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C.23, S.36, Ankara 2004, 6 s.

GÖMEÇ Saadettin, Türk-Hun Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara 2012.

GRACANIN Hrvoje, "The Western Roman Embassy to the Court of Attila in A.D. 449," Byzantinoslavica, Vol.61, Prague 2003, 24 p.

GRANFIELD Patrick, "Papacy," E.R., Ed. Mircea Eliade, Vol.11, New York 1987.

GRANT Michael, Roma'dan Bizans'a İ.S. V. y.y., (Çev. Zühre İlkgelen), Homer Kitabevi, İstanbul 2000.

GREGORY OF TOURS, History of the Franks, (Trans. Ernest Brehaut), Columbia University Press, New York 1916.

GREGORY Timothy, Bizans Tarihi, (Çev. Esra Ermert), YKY Yayınları, İstanbul 2011.

GROUSSET René, Stepler İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur, (Çev. Halil

İnalcık), TTK Basımevi, Ankara 2011.

GUEST Peter, "Roman Gold and Hun Kings: The Use and Hoarding of Solidi in the Late Fourth and Fifth Centuries," Roman Coins outside the Empire, Ways and Phases, Contexts and Functions, Ed. Aleksander Bursche, Renata Ciolek, Reinhard Wolters, University of Warsaw, Institute of Archaeology, Moneta, Wetteren 2008.

GUMILEV Lev Nikolayeviç, Avrasya'dan Makaleler I, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2006.

GUMILEV Lev Nikolayeviç, Hazar Çevresinde Bin Yıl, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2003.

GUMILEV Lev Nikolayeviç, Hunlar, (Çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2003.

GÜLENSOY Tuncer, M.Ö. 4500-XIII. Yüzyıllar Arasında Barbar Türkler, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

GÜNEŞ Cüneyt, Avrupa Hun İmparatorluğu'nda Ordu ve Savaş, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2012, 146 s.

GÜNGÖR Erol, Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.

HALDON John, Bizans Tarih Atlası, (Çev. Ali Özdamar), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

HARMATTA J., The Golden Bow of the Huns, AAH, I, Budapest 1951.

HEATHER Peter, Gotlar, (Çev. Erkan Avcı), Phoenix Yayınevi, Ankara 2012.

HEATHER Peter, "The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe," The English Historical Review, Vol.110, N.435, Oxford University Press, London 1995, 37 p.

HEDEAGER Lotte, "Scandinavia and the Huns: Interdisciplinary Approach to the Migration Era," Norwegian Archaeological Review, Vol.40, N.1, Oslo 2007, 16 p.

HILDINGER Erik, Warriors of the Steppe: Military History of Central Asia, 500 BC to 1700 AD, Da Capo Press, New York 1997.

HODGKIN Thomas, Huns, Vandals and the Fall of the Roman Empire, Publishing History, Greenhill Books, London 1996.

HOWARTH Patrick, Attila, King of the Huns: Man and Myth, Published by Constable, London 1994.

HUTTON Edward, Attila and the Huns, Constable & Company Press, London 1915.

HUTTON Edward, The Story of Ravenna, J.M.Dent & Sons Press, London 1926.

İPLİKÇİOĞLU Bülent, Eski Batı Tarihi I, TTK Basımevi, Ankara 1997.

JONES A.H.M., The Later Roman Empire, Basil Blackwell Publishing, Oxford 1964.

JORDANES, The Gothic History of Jordanes, Ed. Charles Christopher Mierow, Oxford University Press, Oxford 1915.

JORDANES, The Origin and Deeds of Goths, (Trans. Charles Christopher Mierow), Princeton University Press, Princeton 1908.

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Millî Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009.

KARATAY Osman, Doğu Avrupa Türk Tarihi'nin Ana Hatları, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.3, (Güz 2004), Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, 70 s.

KELLY Christopher, Attila, Hunlar ve Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü, (Çev. Turhan Kaçar), Turkuvaz Yayıncılık, İstanbul 2011.

KİM Hyun Jim, The Hun, Rome and the Birth of Europe, Cambridge University Press, Cambridge 2013.

KOUSMANEN Paivi, The Nature of Nomadic Power, Contacts between the Huns and the Romans during the Fourth and Fifth Centuries, University of Turku, Annales Universitatis Turkuensis, Unpublished Doctoral Thesis, Turku 2013, 258 p.

KÖPRÜLÜ Fuad, Türk Tarih-i Dinîsi, Haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

KURAT Akdes Nimet, IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Murat Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

LEVÇENKO M.V., Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi, (Çev. Maide Selen), Özne Yayınları, İstanbul 1999.

LİNDNER Rudi Paul, "Nomadism, Horses and Huns," Past and Present, N.92, August 1981, 26 p.

MACARTNEY Carlile Aylmer, Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources, Blackwell Publishing, Oxford 1951.

MADGEARU Alexandru, "Barbarian Invasion in Northern Scythia Minor during the 4th-5th Centuries B.C.," Peuce (Serie Noua), Vol.VIII, 2010, 12 p.

MAENCHEN-HELFEN Otto, The World of the Huns, University of California Press, California 1973.

MALALAS, The Chronicle of John Malalas, Translated by Elizabeth Jeffreys, Michael Jeffreys, v.d., Australian Associatian for Byzantine Studies, Melbourne 1986.

MANGALTEPE İsmail, Bizans Kaynaklarında Türkler, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 2009.

MARASCO Gabriele, Greek and Roman Historiography in Late Antiquity Fourth to Sixth Century A.D., Published by Brill, Leiden 2003.

MARCELLINUS Ammianus, The Roman History of Ammianus Marcellinus, (Trans. Charles Duke Yonge), George Bell & Sons Press, New York 1894.

MAURICIOS, Maurice's Strategikon, Ed. and Trans. George Dennis, Pennsylvania University Press, Philadelphia 1984, Book XI.

MCEVEDY Colin, Ortaçağ Tarih Atlası, (Çev. Ayşen Anadol), S.Ü. Yayınları, İstanbul 2004.

MCGOVERN William Montgomery, The Early Empires of Central Asia, The University of North Carolina Press, North Carolina 1939.

MERRILLS Andrew, History and Geography in Late Antiquity, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

MITCHELL Stephen, A History of the Later Roman Empire AD 284-641, Blackwell Publishing, Oxford 2007.

Moğolların Gizli Tarihi, (Çev. Ahmet Temir), TTK Yayınları, Ankara 1986.

MORAVCSIK Gyula, Türk Tarihi'nin Bizans Kaynakları, (Çev. H.N.Orkun), Sümer Basımevi, Ankara 1938.

MURRAY Alexander Callander, From Roman to Merovingian Gaul: A Reader, Broadview Press, Peterborough 2000.

NEAGOE Manole, Bozkırın Üç Atlısı: Attila, Cengiz, Timur, (Çev. Müstecip Ülküsal), Çatı Kitapları, İstanbul 2004.

NEMETH Gyula, Attila ve Hunları, (Çev. Şerif Baştav), A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982.

NEMETH Gyula, "Hunların Dili," (Çev. Şerif Baştav), Şurada: Attila ve Hunları, A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982.

NEMETH Gyula, Hunlar ve Tanrı'nın Kırbacı Attila, (Çev. Tarık Demirkan), YKY, İstanbul 1996.

NICOLLE David, Attila ve Göçer Kavimler, (Çev. Levent Cinemre), TİB Kültür

Yayınları, İstanbul 2011.

OBRUSANSZKY Borbala, "State Structure of the Huns," Journal of Eurasian Studies, Vol.II, N.1, January-March 2010, 16 p.

OMAN C.W.C., The Art of War in the Middle Age A.D. 378-1515, Blackwell Publishing, Oxford 1885.

ORKUN Hüseyin Namık, Attila ve Oğulları, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2013.

OSTROGORSKY Georg, Bizans Devleti Tarihi, (Çev. Fikret Işıltan), TTK Basımevi, Ankara 1981.

PEROWNE Stewart, The End of the Roman World, Hodder and Stoughton Press, London 1966.

PRITSAK Omeljan, "The Hunnic Language of the Attila Clan," Harvard Ukrainian Studies, 6/4, Cambridge 1982.

PROCOPIUS, History of the Wars, Vol.II, (Trans. Henry B.Dewing), Harvard University Press, London 1916.

RASONYI Laszlo, Tarihte Türklük, TKAE Yayınları, Ankara 1971.

REYNOLDS Robert – LOPEZ Robert, "Odoacer: Germen or Hun," The American Historical Review, 52/1, Oxford University Press, 1946.

ROUX Jean Paul, Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl, (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan-Özcan), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2015.

RUNCIMAN Steven, "Ortaçağ'ın Başlarında Avrupa ve Türkler," Belleten, TTK, Ankara, C.VII, S.25, Ocak 1943, 15 s.

SADYROVA Anar T., IMANGAZINOV Muratbek M., KOZHAGULOV Saylauhan K., SULEIMENOVA Gulmira S. and AMANZHOLOVA Arailym A., "Myth and Historical Facts about Rome and the Huns Leader Attila," International Journal of Environmental & Science Education, Vol.11, N.12, Taldykorgan 2016, 11 p.

SAMUK Fevzi, Attila Sendromu: Batı Hıristiyanlığının Şuur Ötesi, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007.

SCHAFF Philip, WACE Henry, A Select Library of Niece and Post Nicene Father of the Christian Church, Vol.XII, James Parker & Company Press, Oxford-London 1895.

SCHMIDT Ludwig, "Attila," Cambridge Medieval History, Vol.I, Ed. J.Bagnell Bury, James Pounder, Cambridge University Press, Cambridge 1911.

SEYİTDANLIOĞLU Mehmet, "Eski Türklerde Devlet Meclisi Toy Üzerine

Düşünceler," DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C.XXVIII, S.45, Ankara 2009, 11 s.

SHEPPARD John George, The Fall of Rome and Rise of the New Nationalities, Published by London G.Routledge, London 1892.

SINOR Denis, "Hun Dönemi," (Çev. Mete Tunçay), Erken İç Asya Tarihi, Der. Denis Sinor, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

SINOR Denis, Inner Asia and Its Contacts with Medieval Europe, Variorum Reprints, London 1977.

SOCRATES, Socrates' History of the Church, University of Toronto Press, 1853.

STEBBING George, The Story of the Catholic Church, The Herder Book Company Press, London t.y.

ŞAHİN Haşim, Orta Zamanın Türkleri, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013.

THEODORET and EVAGRIUS, History of the Church, Published by George Bell and Sons, London 1854.

THEOPHANES, The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and Near Eastern History A.D. 284-813, (Trans. Cyril Mango, Roger Scott), Oxford University Press, 1997.

The Oxford Classical Dictionary, Ed. Simon Hornblower, Antony Spawforth, Oxford 1996.

The Oxford Dictionary of Byzantium, Ed. Alexander Petrovich Kazhdan, v.d., C.III, New York-Oxford 1991.

THOMPSON Edward Arthur, A History of Attila and the Huns, Clarendon Press, Oxford 1948.

THOMPSON Edward Arthur, Hunlar, (Çev. Sibel Dinçel), Phoenix Yayınevi, Ankara 2012.

THOMPSON Edward Arthur, The Huns, Blackwell Publishing, London 1999.

TOGAN Zeki Velidi, "Allan," İ.A., C.1, MEB Basımevi, İstanbul 1972.

TOLAN Öner, "Avrupa Hunlarında Devlet Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik Yapı," TOD, Yıl 7, S.XX, Aralık 2014, 30 s.

TURAN Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.

ÜSTÜN Abdullah, Geç Roma Tarih Yazımında Hunlar, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013, 291 s.

ÜSTÜN Abdullah, "Paniumlu Priscus: Bir Müverrihin Entelektüel ve Meslekî Portresinden Kesitler," A.Ü., DTCF Dergisi, S.53/2, Ankara 2013, 20 s.

ÜSTÜN Abdullah, Türk Tarihi'nin Bir Kaynağı: De Origine Actibusque Getarum, B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2007, 239 s.

VACZY Peter, "Hunlar Avrupa'da," bkz. Gyula Németh, Attila ve Hunları, (Çev. Şerif Baştav), A.Ü. DTCF Yayınları, Ankara 1982.

VASARY Istvan, Eski İç Asya Tarihi, (Çev. İsmail Doğan), Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.

VASILIEV A.A., Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. Arif Müfit Mansel), C.I, Maarif Matbaası, Ankara 1943.

WARD-PERKINS Bryan, The Fall of Rome and the End of Civilization, Oxford University Press, Oxford 2006.

WHITBY Michael, "Byzantine Diplomacy: Good Faith, Trust and Co-operation in International Relations in Late Antiquity," bkz. War and Peace in Ancient and Medieval History, Ed. Philip de Souza, John France, Cambridge University Press, Cambridge 2008, 20 p.

WOLFRAM Herwig, History of the Goths, University of California Press, Oakland 1990.

www.wikipedia.org., "Augustus".

www.wikipedia.org., "İdil Nehri".

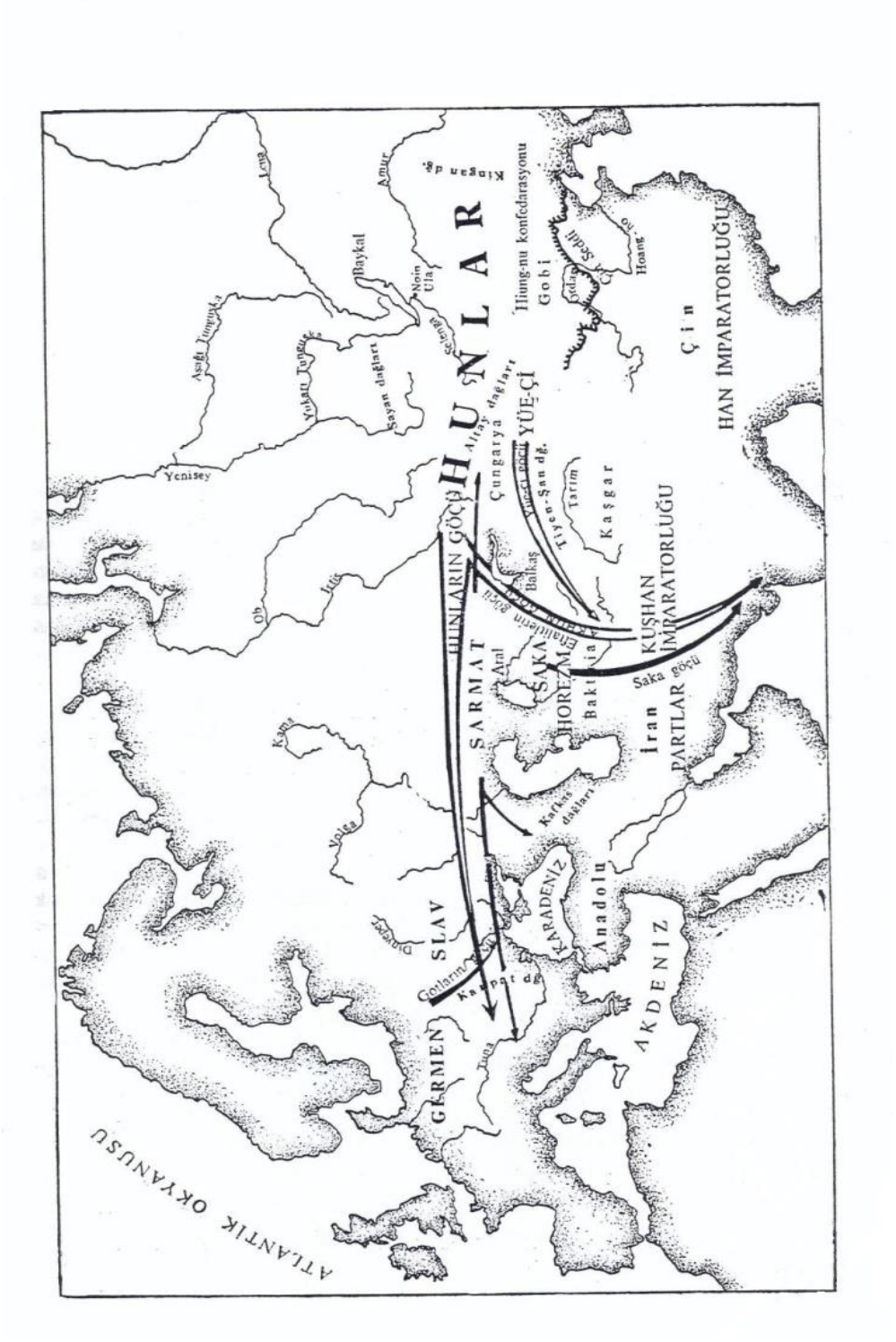
www.wikipedia.org., "Moesia Superior".

www.wikipedia.org., "Solidus".

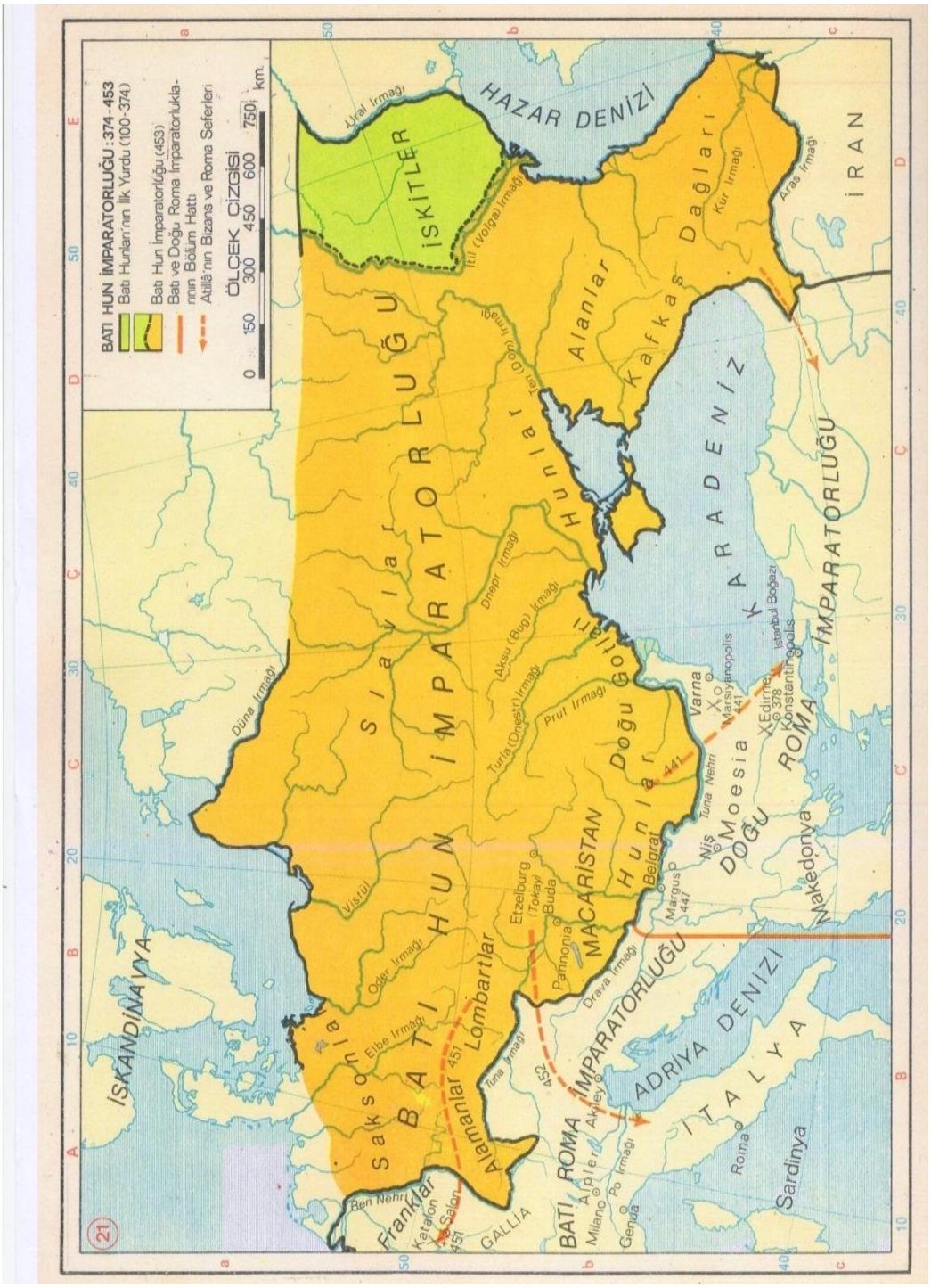
EKLER

Ek 1: Haritalar

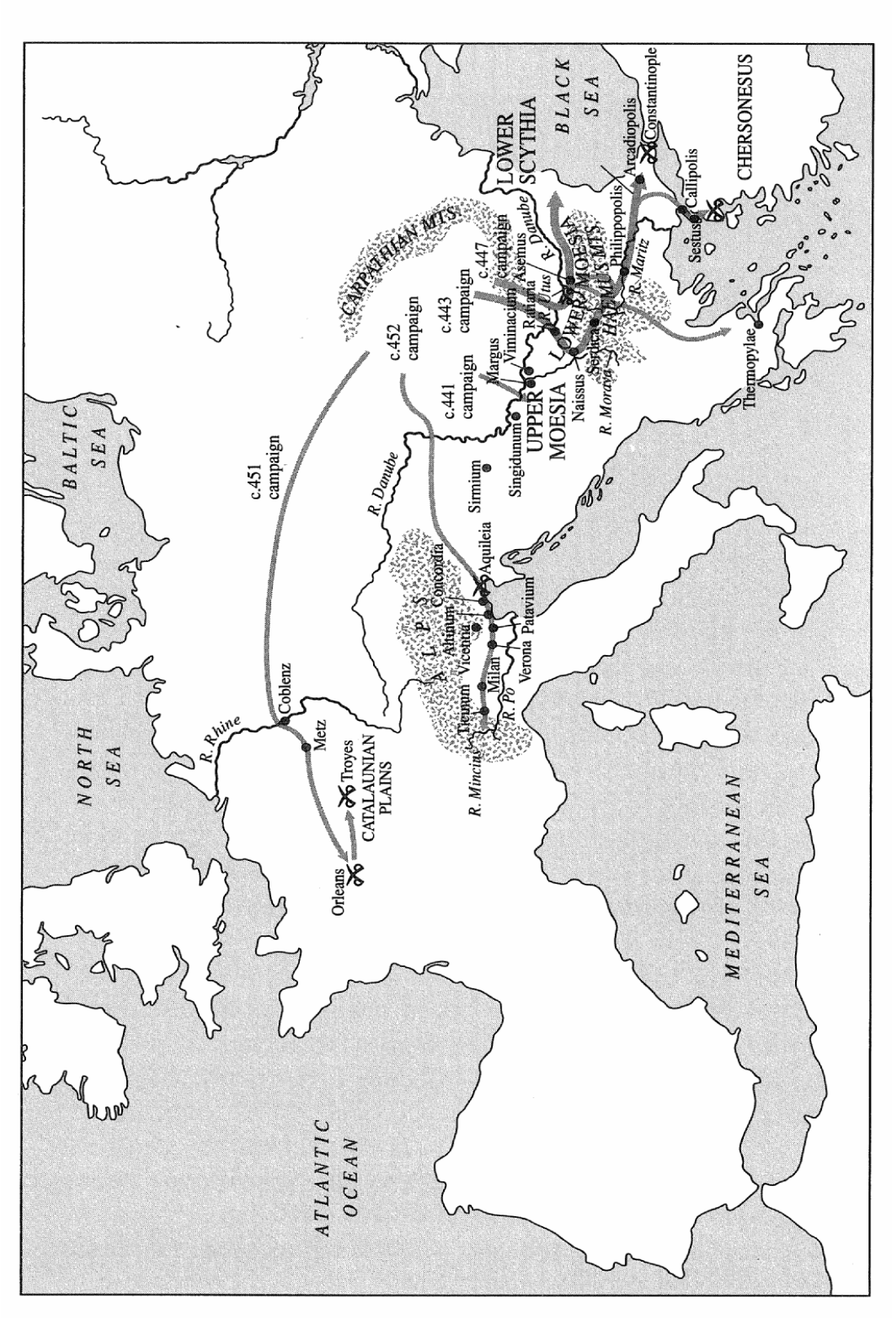
Ek 1.1. Hunlar'ın Batıya İlk Göçlerinin Yönü ve Hareketleri [Diyarbekirli, s.10.]

Ek 1.2. Avrupa Hun İmparatorluğu (M.S. 374-453) [Hüseyin Dağtekin, Genel Tarih Atlası, Anka Basımevi, İstanbul 1983, s.18.]

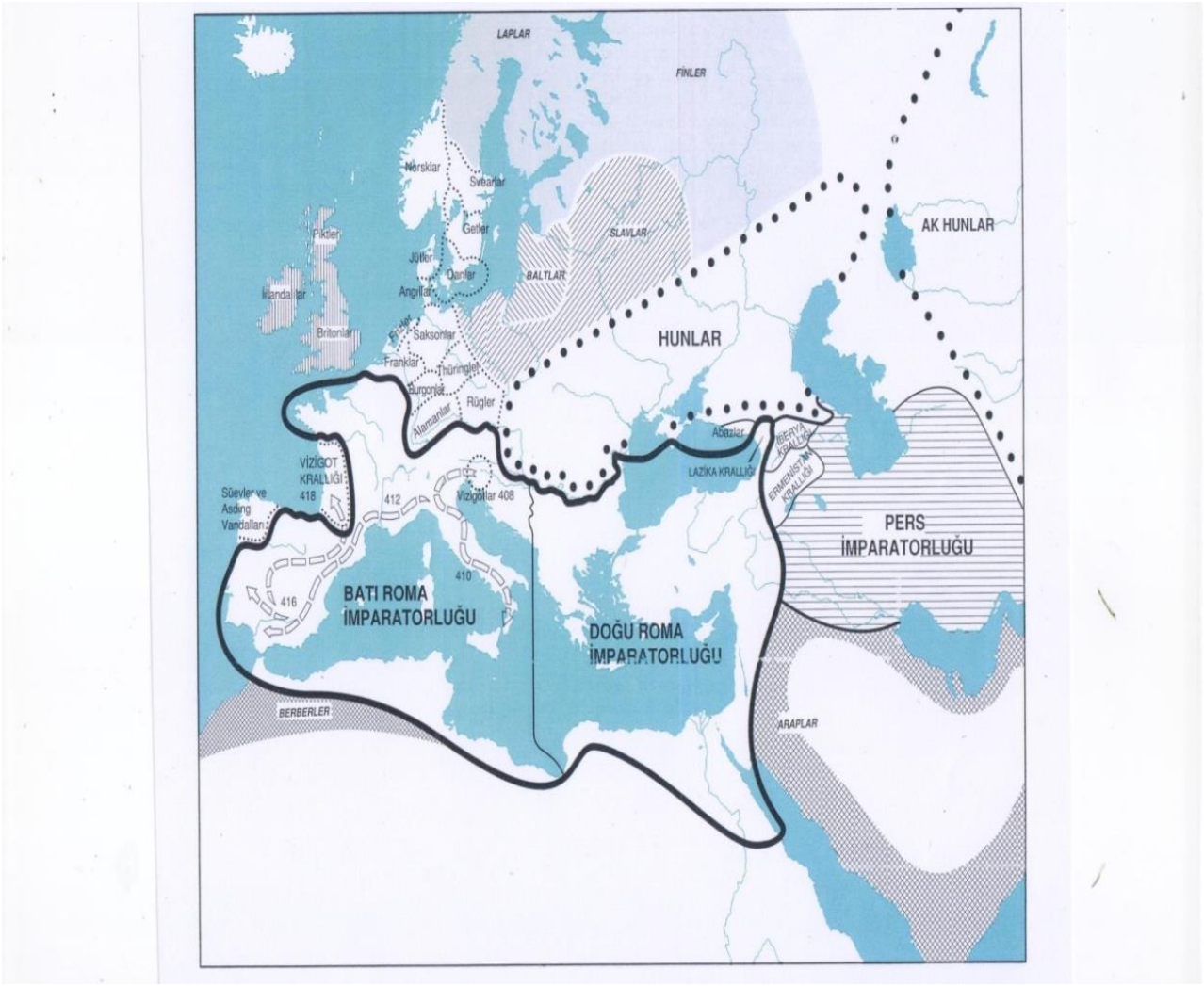

Ek 1.3. Attila'nın Seferleri ve Hunların Yayılım Alanları [Edward Arthur Thompson, The Huns, Blackwell Publishing, London 1999, s.IX.]

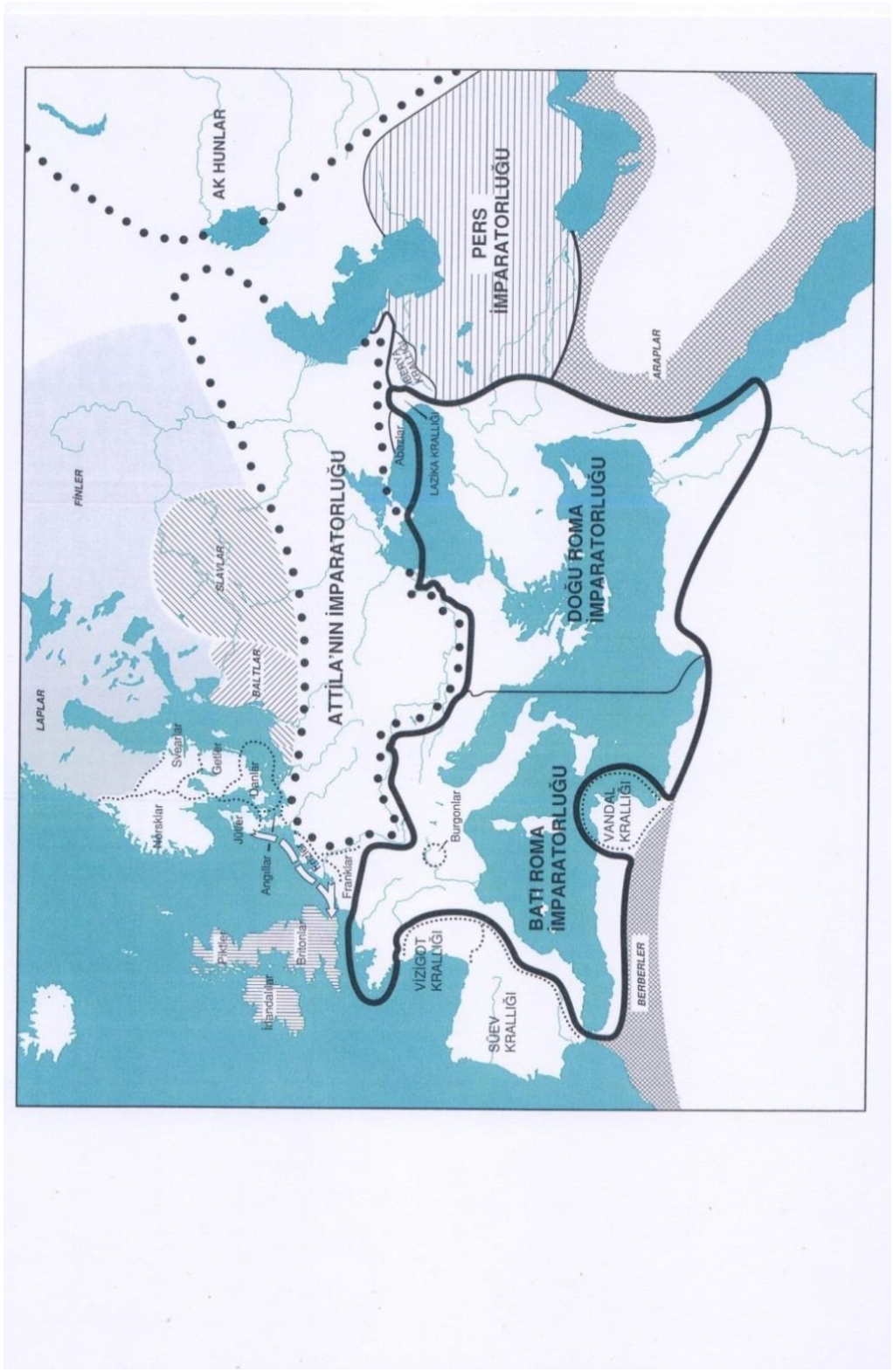

Ek 1.4. M.S. 420 Yılında Batı Roma - Doğu Roma İmparatorluğu ve Hunlar

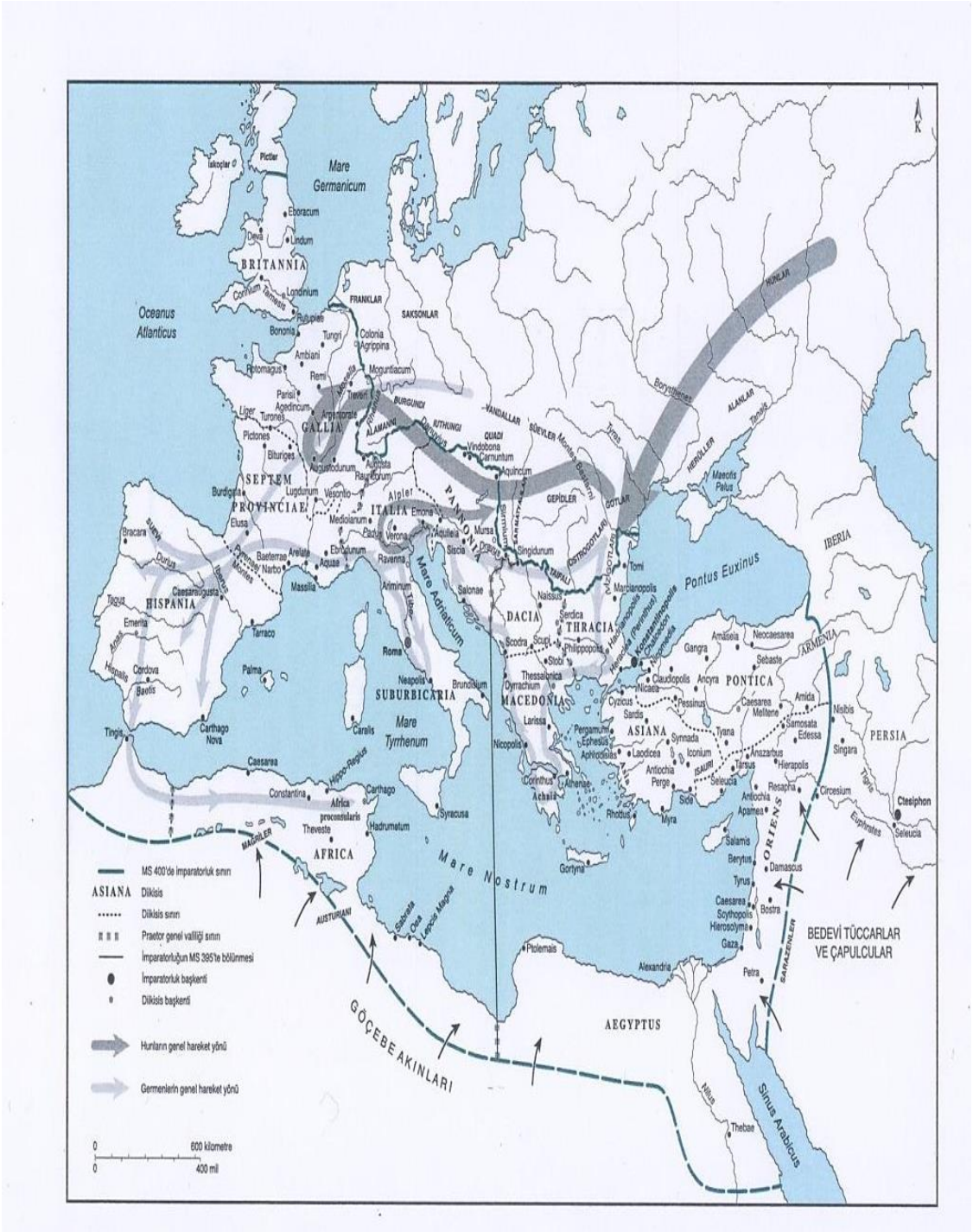
[Colin McEvedy, Ortaçağ Tarih Atlası, (Çev. Ayşen Anadol), S.Ü. Yayınları, İstanbul 2004, s.13.]

Ek 1.5. Attila'nın İmparatorluğu (M.S. 451) [Colin McEvedy, s.15.]

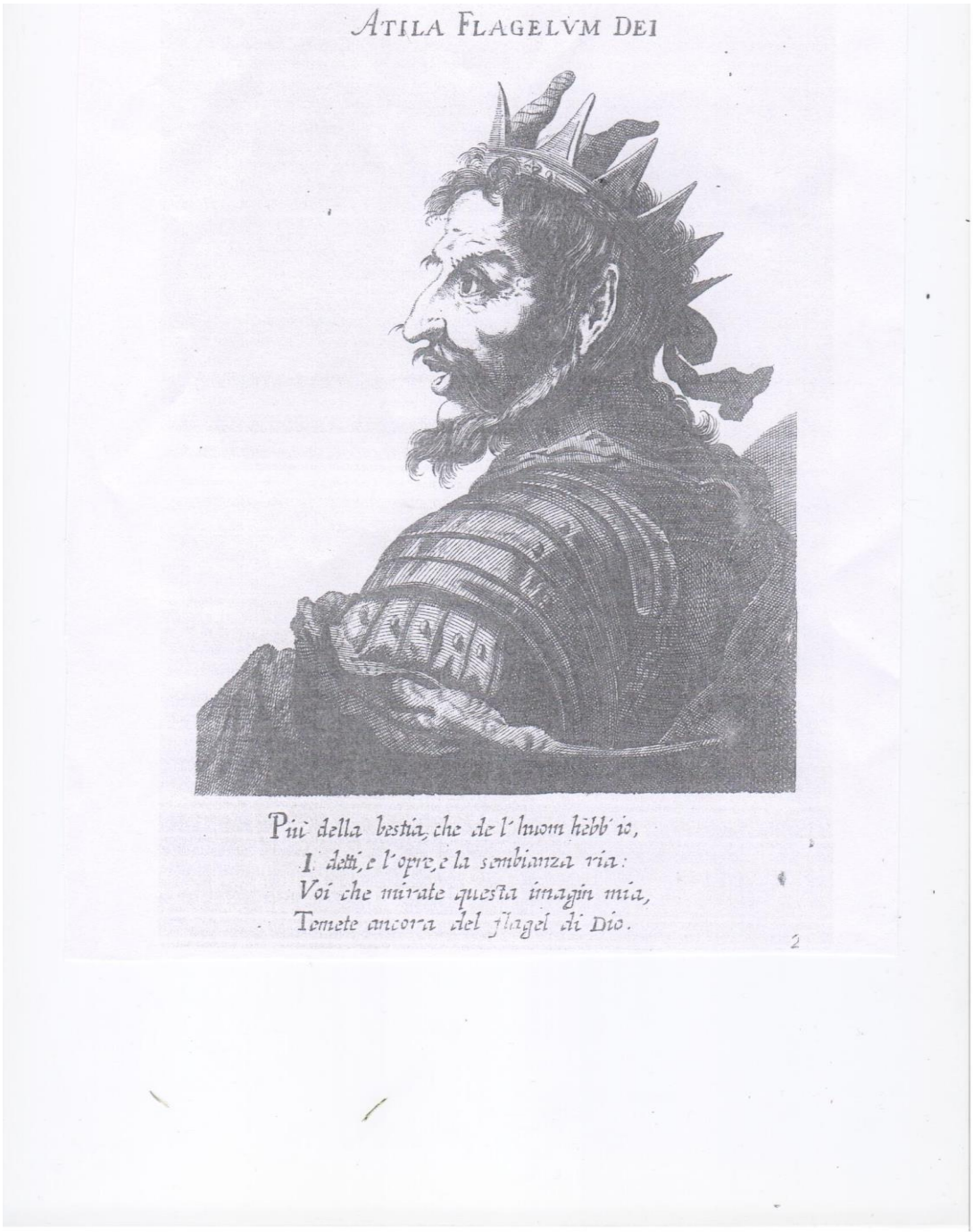

Ek 1.6. Göçler ve İstilalar: Hunlar, Germenler, Slavlar [John Haldon, Bizans Tarih Atlası, (Çev. Ali Özdamar), Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s.40.]

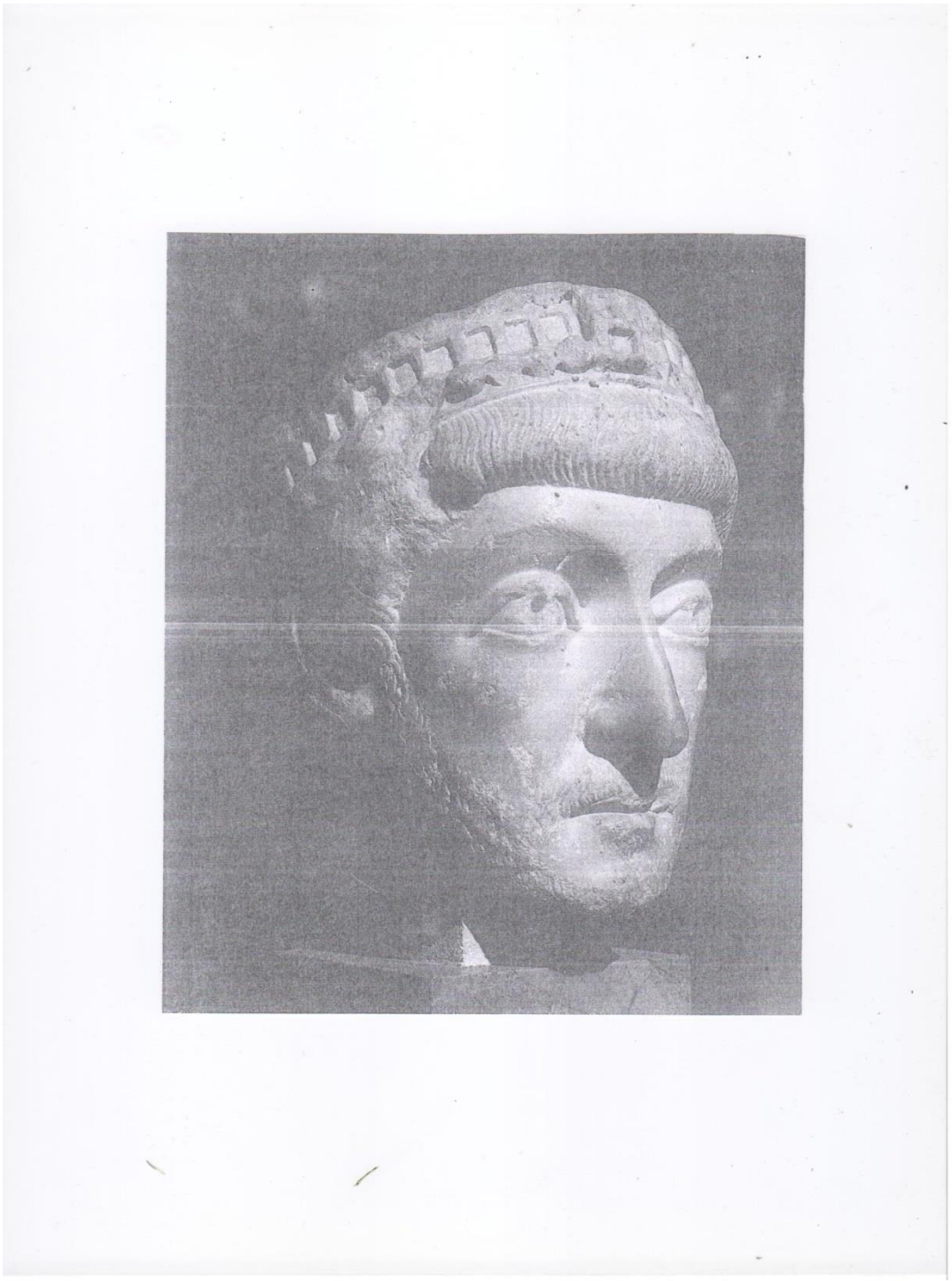

Ek 2: Resimler

Ek 2.1. Tanrı'nın Kırbacı Attila'nın Portresi [Thompson (1999), s.2.]

Ek 2.2. İmparator II. Theodosius'un (D. 399-Ö. 450) Büstü [Thompson (1999), s.204; Kelly, s.346.]

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Yusuf ACAR
Doğum Yeri	Kadıköy/İstanbul
Doğum Tarihi	03.06.1991

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Gazi Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih Bölümü

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**YDS (x) TOEFL ( ) EILTS ( )**
Seviye	Orta
Puan	56,25

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	OFMA A.Ş.
Görevi/Pozisyonu	Uzman
Tecrübe Süresi	3 Ay

KATILDIĞI

Kurslar	İngilizce Eğitimi (A.Ü. TÖMER, 2013), Hakemlik Eğitimi Sertifika Programı (Anadolu Üniversitesi, 2016)
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Cevizli Mahallesi, Zuhal Caddesi, Neşe Sokak, No: 10, Kat: 2, Daire: 3, Maltepe/İstanbul.
E-mail	Yusufacar2013@gmail.com